

Thalész, hogy az elemek elseje a víz.

Bizonyos tekintetben az egyetlen, szól tovább Thalész: mert a víz az egyetlen elem, amely mind a négy tulajdonságaival rendelkezik, a legmozgékonyabb, a legalakíthatóbb, legkönnyebben cserél halmazállapotot, legkönnyebben válik levegővé és tűzzé és földdé. És ha a víz ösképe analóg is az asszonnyal, a férfi tulajdonságait is állandóan magában tartja. A víz az anya, belőle születik az élet, de a másik oldalon a száraz földre a víz úgy hull, mint a kigyúlt méhbe a sperma, és a földet megtermékenyíti. Ezért az alkimia háromféle vizet ismer: hímnemű sperma-vizet, nőnemű szülő és tápláló vizet, és az androgün vizet, amelyben férfi és nő kiegyenlítődik, és nemföldröttivé válik. Ez az aqua ignificata volt, az égő víz, a tűz-víz, amit az asztrológia Skorpiónak nevez. Ez a víznek és a logosznak, az égő szellemnek, az igének, a gondolatnak, a teremő tűznek a találkozása.

Annak a tanítványnak, aki a víz-beavatás útját járta - s Thalész bizonyosan ezt tanította -, a hímnemű vízből először nőnemű vizet kellett készítenie, s aztán a kettőt egyesítenie kellett nemföldrötti vízzé, hogy hasonló legyen az ősvízhez és a Teremőhöz, akinek a víz csak anyagi jelképe, mert a Teremő a víz által teremőte az elemeket, a földet, a lényeket, és az idők elején, amikor az élet még a Teremő gondolatában aludt és nem volt semmi egyéb, mint a Teremő szelleme, amely a sötét vizek fölrött lebegett. "Az Úrnak lelke táplálta a vizeket." Mert a beavatás nem egyéb, mint reintegráció, vagyis az eredeti őállapotba való visszatérés: aki a víz-beavatás útján jár, annak fel kell számolnia a "vizek elválasztását a vizektől". Mert a Szent Könyv azt mondja: "Legyen kiterjesztett uralom a víz fölrött, amely elválasztja a vizeket a vizektől." Így vált el a víztől az ég - a levegő és tűz, az első szó, a logosz. A beavatásra váró tanítványnak a tüzet és a levegőt és a vizet újra egyesítenie kellett, hogy helyre tudja állítani az Egyet. Minden elem alkalmas arra, hogy belőle metafizikát bontsanak ki és az analógiákkal a világ teljes megértését elérjék - de egyetlen elem sem alkalmasabb, mint a víz, már csak azért is, mert az élet végtelenül vízszerűbb, mint amilyen levegő- vagy tűzszerű. Az élet termékeny és anyai és érzékeny, és nincs élőlény, amelynek testi lénye ne lenne túlnyomó részben víz. Theiosz hüdör ouden esztin, mondja Zoszimosz: az isteni víz nélkül nincsen semmi. Az egyik arca férfias, a másik nőies, az egyik arca az öröklét: a tenger, a másik a megállíthatatlan élet: a folyó. Ezért volt a rejtélyes szellemi ősvíz, a mare philosophorum, az alkimia őseleme: a szellem vize. Az élet vize, az örök forrás. Ahriman, a sötétség kígyó alakban megjelent a földön és megölte a termékenységet. De még mielőtt megölhette volna, Ahura Mazda megteremőte az Élet Vízét. Egyiptomban a hármas szám uralkodik és három vizet ismertek: az égi, földi és alvilági vizet. Amikor a Sirius csillag hajnalban megjelent, július 17-én, a három víz egyesült és a Nilus áradása megindult. A három víz: a női - alvilági, a termékeny, az Anyák vize; a férfi - a földi, a tevékeny víz; az androgün - az égi víz, az élet vize, a víz-idea, az ősvíz. Az a víz, amit az ember iszik, ami a Nilusban folyik, amelyben a tengeri lények élnek, az ősvízhez úgy viszonylik, mint az élet az ideához, a másolat az eredetihez. Iránban hét vizet különböztettek meg: a növények, a hegyek vizét, az izzadságot, az esőt, a sperma vizét, a nyálat és a vizeletet. A Kabala azt tanítja, hogy a víz az az elem, amely a világ részeit összeköti és egyesíti és egyben tartja, vagyis lényegében azt mondja, amit Thalész. Samaim, az égő víz volt az, ami a világ tüzeit, amely a földdel hiába akart egyesülni, ég és föld között közvetítette: a víz kapcsolta össze az ég tüzeit a tehetetlen földdel, s azóta is az ég a földdel a vizen át érintkezik. A víz táplálja a földet, termékenyíti meg, s a víz az élet fenntartója: a víz az, amely az emberi lényre ragadt szennyet feloldja és lemossa. Halade műsztai! - tengerbe műsztészek, mondja a görög műstérium: a vízben megfürődtve az ember megújul, mert a rejtő a test beavatása és megtisztulása.

6.

A létező világ kezdete

Hüdön einai arkhé tón ontón - a víz a létező világ kezdete. De arkhé nem azt jelenti, hogy az őanyag, amiből minden készült, hanem jelenti azt, hogy az összszubsztancia, amely minden létező lényege, az eredet, a dűnamisz, az első Hatalom, az Egy. Minden létező élet első Hatalma, minden lény eredete, összekötő, fenntartó, tápláló szubsztanciája. Az élet a felületen mozog, hullámszik, folyik, árad, lüktet, habzik, az időben változik, nyugtalan, szenvedélyes, rohan, minden pillanatban más - de a mélységben nyugodt, állandó és változatlan, az örökben állhatatos és végleges. Az élet az idő felszínén úszik - a lét az idő mélyében van. Az élet a hullámszó víz és a siető folyó; a lét a tükörsima és mozdulatlan tenger. Az emberi történet folyónak látszik, mintha valahol fakadt volna s valahová igyekezne - de az emberi lét tenger, mert öröktől fogva volt és van és lesz. Ami történik, az csak az óceán felszíne, itt ring, hullámszik, kering. A lényeg azonban az óceán mélye, az átlátszó, nyugodt, tiszta mélység. Mintha hullámok hegye és völgye, áramok örvénye lenne mindaz, ami történik; de minden elcsendesedik és kisimul. Merülj a vízbe - szól a Veda -, és meg fogod látni az isteni Máját. Meglátod, hogy csak a felszínen van mozgás és változás, hullám és nyugtalanság, örvény és habfodor. Csak a felszínen van májá, káprázat, varázslat. Csak a felszínen van idő. Bent az óceán mélyén nincs hullám, nincs örvény, nincs varázslat, nincs idő, csak örök állandóság és megváltozhatatlan lét.

Azt, ami van, lehet nézni az időben mint folyót, mint varázslatot, mint máját, mintha valahol fakadt volna, s mintha valamely irányba sietne. De azt, ami a világban van, lehet nézni az idő mélyében mint a nyugalom, a megváltoztathatatlan lét megnyilatkozását. Ha valaki a világot folyónak látja, az idő felszínén látja, s akkor történetet lát. Azt látja, hogy minden halad, mozog, változik, siet, akar, célja van, amelyhez közeledik, vagy amelytől távolodik. Ha valaki a világot óceánnak látja, akkor nem lát folyamatos történetet, nem lát haladást, mozgást, hanem látja az óceán mélységeinek megnyilatkozásait, az ősi valóságokat, a kezdeteket, az arkhét, a dűnamiszt, magát az Óceánt, az Egyet, s ennek az egynek arcát. Aki az idő felszínén jár, történetben él, változásban, és nincsen sejtelve a mélységekről, amelyek alatta nyílnak - a májá varázslatában él. Aki az idő mélyén jár, a történet fölött él, vagy a történeten kívül, vagy azon belül a nyugalomban, és szemtől szemben áll az örök Egy valóságával. A víz benne van abban is, hogy történet és káprázat és mozgás és folyó; de benne van abban is, hogy idő mélye, állandóság, nyugalom, óceán. A víz mindenben ott van. Theiosz hüdór ouden esztin: az isteni víz nélkül nincsen semmi. A víz a létező világ kezdete: arkhé tón ontón. A történet is víz, az örök is víz, mert az idő felszíne is víz, mélysége is víz. Az emberben lüktet a vér óceánja, ahogy a föld vére, a tenger lüktet s lüktet az éter és örvénylik és kering: az időben, az óceánban, a felszínen, a káprázatban. Belül, mélyen nincs lüktetés, nincs örvény, csak változatlan örök Egy.

HATODIK KÖNYV

A király és a nép

I. Az archaikus közösség

1.

Az őskori közösség hierarchiája. Hierarchia és osztály

Az őskorról szólva a történeti korról, az újkorról és a jelenkorral való összehasonlítást az ember bármennyire kerülje is, vannak esetek, amikor nem mellőzheti. Ha az összehasonlítást megteszi, könnyen szemrehányást vált ki. Az összehasonlítás úgy hangzik, mint a vád a történeti emberiség ellen. Erről persze nem lehet szó. A történeti

emberiség itt nem mint értékben több vagy kevesebb szerepel, hanem mint számunkra ismerős alap, amelyen az archaikus közösség rajza megjelenhet. Az összehasonlítás tehát nem értékelés, hanem módszertani fogás. Mert ha valaki minden összehasonlítás nélkül az archaikus közösségről azt mondaná, hogy az őskori emberiség hierarchiában élt, aztán magyarázatba fogna, a hierarchia analógiába és elemzésébe, az újkori ember nem értené meg. A helyzet azonnal más, ha azzal kezdi, hogy az újkori közösség alapjait feltárja. Ha a materiális alapokon nyugvó természet-, illetve társadalomtudomány gyökereit, a politikai, a jogi, a törvénykezési törekvést megmutatná, rövidesen kiderülne, hogy mind egyetlenegy alapon áll: a természet. Így aztán, ha a természetre épített közösséget sikerült néhány alapvető vonallal felvázolnia, és az elválasztó vonalat meghúzni, az is kiderülne, hogy az archaikus közösség alapja nem a természet, hanem a szellemi hierarchia.

Az újkori ember ilyen körülmények között kénytelen tudomásul venni nemcsak azt, hogy voltak közösségek, amelyeknek életrendje, egészen más volt, mint amilyen a jelenkori. Így a hierarchia lényegét is megértené, sőt talán még azt is, hogy a hierarchiára épített társadalom a természetre épített társadalomnál talán magasabb rendű.

A jelenkori közösséget osztályokra szokták tagolni. Az osztályok: a paraszt, a munkás, az iparos, a polgár, az intellektuális középosztály, a születési és pénzarisztokrácia: az uralkodó osztály. Ezeknek az osztályoknak szellemi értékrendje nincs. A tagozódás, mint mondják, természettől alakult így és természetes. Ami csak más kifejezés arra, hogy az anyagi természet életrendjének, amelyet az újkori ember követ és helyesnek tart, megfelel. Ezzel az osztályozással az újkori ember a természet rendjét maga fölött elismeri, és hallgatólagosan a természetnek azt a törvényét fogadja el, hogy a sorrendet és az értékfokozatokat mindig az erősebb dönti el. Amíg az arisztokráta az erősebb, az az uralkodó osztály; ha a polgár, akkor az; ha a paraszt vagy a munkás az erősebb, akkor az az uralkodó. Az erősebb néha egyszersmind a számosabb. Ez a természet rendjére épített közösség.

A hierarchikus közösség eredetét nem alulról veszi, rendjét nem alulról építi és létét nem az anyagi természetre alapítja. A hierarchikus közösség kozmikus és metafizikai értékeken, emberen kívül álló magasabb szellemi valóságokon nem felépül, hanem azoktól függ és azoknak megfelelően tagozódik. A közösségnek nem alapja van, hanem feltétele, és nem az a fontos, ami alul van, hanem ami felül, s nem az, amin nyugszik, hanem amitől függ, s aminek megnyilatkozása. Az értékekről az archaikus metafizika tanítása szól. Az értékeknek szellemi, minden vonatkozástól független jelképei a számok. Ezért ha valaki arra a kérdésre, hogy az őskori közösség milyen rendre épült fel, egzakt módon válaszolni akar, azt kell felelnie: a számok rendjére.

Püthagorasz és Orpheusz ebben a tekintetben ugyanazt vallja, mint a beavatott egyiptomi papság, az iráni közösség alapja éppen úgy a tíz Amsaszpand, mint a palesztinai közösségé a tíz Szefirot, a hindu közösségé a tíz Pradzsápati. Ami nem jelenti azt, hogy a közösség alapszáma a tízes. A tízes szám az Egész-Minden-Teljes képe. Ennek a jelnek anyagi megnyilatkozása: a világ. A világnak emberi megnyilatkozása pedig: a közösség. A közösség alapszáma, a három: az Egész, a négy: a Teljes, a hét: a Teremtés és a tíz: a Minden. De a közösségben valamennyi szám megvan és él. És természetesen megvan és él a szám első megfogható alakjában, mint: idea. Platón szerint a közösség alapja az idea, s a közösség nem is egyéb, mint az ideák alkalmazása. A lélektan, az antropológia, a metafizika, az asztrológia, a geometria, az alkimia ezeknek az alaplényeknek a lét különböző köreiben való alkalmazása. Az alaplények azonban természetüket minden körben megtartják. Ezért van a lét különböző körei között analógia. Analógia van a lélektan és a társadalomtan és az asztrológia és az alkimia között. A metafizika úgy hívja, hogy szattva - ez a kiegyenlített, a szenvedélyek fölött álló megnyugvás. A szattva megfelel a lélekben a buddhinak, az emberi értelem legmagasabb fokának, a fémek között megfelel az aranyaknak, a bolygók közül a Napnak, a

közösségben megfelel a szellemi kasztnak: a brahmannak. A metafizika úgy hívja, hogy radzsasz - ez a szenvedélyes tevékenység, a létnek másra vissza nem vezethető minősége, a radzsasz megfelel az Énnek, a fémek között az alkímia sulphurának, a kozmikus erők között a Marsnak, a közösségben a kormányzó, a tevékeny, a harcra lovas kasztnak, a ksátrijának.

A hierarchiák világtényeknek felelnek meg: létköröknek, asztrális szellemeknek, fémeknek. A kaszt eredetileg hierarchia volt, de amikor metafizikai kapcsolatait elvesztette, a rokon létkörökkel való viszonya megszűnt, s ezért az analógia elhomályosult. Most úgy tűnt, mintha természeti lenne. Az újkori osztálytagozódásról tévesen hiszik, hogy az merőben a természet rendjén nyugszik és a természetből nőtt ki. Az újkori osztálytagozódás sok tekintetben nem egyéb, mint olyan hierarchia, amelyben az eredeti értékfokozatokra már senki sem emlékszik.

2.

A brahman, a ksátrija és a vaisja

A hierarchikus közösségben nem az alap a fontos, hanem az őskép, amelynek megnyilatkozása. Az őskép és az idea, amelynek jelképe a szám, a lét minden körében megnyilatkozik. Ezért van a közösség életrendje és a bolygók közt levő kozmikus rend és a lélek rendje és a fémek rendje között megfelelés, vagyis analógia.

Ha a közösségben a vezető a szellemi ember, és a szellemi emberé az uralom, ez pontosan megfelel annak, hogy az egyes ember életében és sorsában az irányító hatalom és tulajdonság a világos értelem. Ha a közösségben a vezető a tevékeny ember, ez megfelel annak, hogy az egyes ember életében az irányító hatalom és tulajdonság a tevékeny szenvedély. Ha a közösségben az uralom a gazdasági rendé, ez megfelel annak, hogy az egyes ember életében az irányító hatalom a haszon, a szerzés, az anyag túlbecsülése. Ha a közösségben az uralom a szolgaságé, ez megfelel annak, hogy az egyes emberben az irányító hatalom a tudattalan.

Ha a szellemi osztály uralkodik, az egyes ember sorsát a világos értelem kormányozza, az állam formája a királyság; a rend megfelel a metafizikai rendnek, a moralitás az abszolút értékeken nyugszik, a tagozódás hierarchikus. Ha a tevékeny osztály uralkodik, a tevékenység szenvedélye viszi az államot is, és ez a hódító állam; a morál a lovagi morál, a tagozódást a lovagi erények fogják megszabni. Ha a gazdasági osztály uralkodik, az egyes ember sorsát a gazdagodás és a vagyonszerzés kormányozza, az állam formája a polgárság; az uralkodó morál, hogy a gazdag embernek igaza van, a szegény embernek nincs igaza. Ha a szolgaság uralkodik, az emberi sors ki van szolgáltatva a tudattalan erőnek, s az embert ezek az erők önkényesen befolyásolják, az állam formája az önkényuralom; az uralkodó morál a gyűlölet minden egyéni kiemelkedés ellen.

Teljesen ki van zárva, hogy az emberi közösség polgári életrendben éljen, és ugyanakkor az ember sorsát a világos értelem vezethesse; ahogy teljesen ki van zárva az is, hogy az államforma az önkényuralom legyen és a közösségben a szellemi moralitás uralkodhasson. Kivételesen, egyes emberi egyéneknek az egyetemes törvényszerűséget sikerülhet megtörni, de ha szóhoz jutnak, sohasem cselekszenek és beszélnek a közösséggel összhangzásban. Ha a közösségben a szolgaság uralkodik, abban a pillanatban az egyes emberek sorsa fölött a vezetést a vak tudattalan vette át, s abban a pillanatban az értelmes szó úgy hangzik el, mintha a közösség egységének megbontása lenne, forradalminak hangzik minden elszánt cselekvés, csakis azért, mert az életrend tudattalanná vált, és a tudattalan nem tűr meg semmit, csak ami homályos és ösztönszerű. Ha a közösségben a szolgaság uralkodik, az emberiség az értékek rendjén kívül áll; léte olyan, mint a meg nem születettség egy neme: visszasüllyed az anyag elfeledettségébe és sötétségébe. Ilyen körülmények között a közösség teljes egészén elárad az anyag elfeledettsége: a tudattalan. Az egyes embernek legnagyobb erőfeszítésébe kerül világosan gondolkodni. Ami a hierarchikus közösségben természetes

és magától értetődő: az értelem, az itt most kivételes lesz. Az értelmes ember itt a közösséggel szemben áll, mert a közösség homályban él, az értelem világosságát nem fogja fel, csak érzi, hogy más, mint ő, s ezért gyűlöli s üldözi. A szolgaságnak a lélek tudattalan állapota felel meg, s ha a szolgaság uralomra jut, a lélek tudattalansága sorshatalommá lesz.

A hierarchia nem egyéb, mint az archaikus metafizikára alapított tudás alkalmazása az emberi közösségekre. Az, hogy az egyes emberi jellegek uralmának az egyes kasztok uralma felel meg. Az emberiség pedig nem akkor boldog és nyugodt, ha szenvedélyek tépdeseik, ha anyagiassá válik, nem akkor rendezett, arányos, kiegyensúlyozott, ha a tudattalan erők marcangolják, hanem akkor, ha a világos értelem kormányozza. Éppen ezért józan dolog az értelemre hallgatni: az értelmes ember vegye át a vezetést, a tevékeny ember kormányozzon, a gazdasági ember maradjon a gazdaságnál és gyarapodjon, a szolgaság pedig szolgáljon. Ez így megfelel a világ egyetemes rendjének, nemcsak a közösségben, hanem az egyéni ember sorsában, a lélekben, a morálban, az államban, a fémek között és az ideák világában. A közösség rendje a világ meg nem változtatható értékrendjén nyugszik: Ez a hierarchia.

3.

Hierarchiát helyreállító törekvések a történeti kor határán

A hierarchia nem önkényes emberi értéksor, hanem a lét szakrális értékeinek rendje. Időszámításunk előtt a hatszáz év körül a lét e szakrális értékeinek rendjében zavar támadt. Konfu-ce szavai szerint a szakrális rend az, hogy "a király legyen király, a szolga legyen szolga". A rend az, hogy mindenki legyen az, aki, azon a helyen, ahol van. A zavar abban támadt, hogy a király elkezdett nem király és a szolga nem szolga lenni. Az ember egyszerre elkezdett más lenni, mint aki, más helyen, mint ahol állt. A hierarchia kezdett megbomlani.

Az őskor határán álló Kínában a hierarchia helyreállítását ketten kísérelték meg: Lao-ce és Konfu-ce. Ez volt az az idő, amikor az Út, a tao elveszett, s az emberiség léte elkezdett merő élet lenni. Az élet az, ami az anyagi természetből fakad, csakis biológiai jelenség, semmi más. "Ha nincs tao, jön az élet" - mondja Lao-ce. De a dolgok itt nem álltak meg. Kezdődik a visszafejlődés, az elkorcsosulás, a szellemtelenedés, a primitivizálódás. Az élet is elkezd fogyni. "Ha nincs élet, jön a szeretet." Tovább: "Ha nincs szeretet, jön az erkölcs." - "Az erkölcs nem egyéb, mint kényszer. Az ember kényszerből hisz és kényszerből hú." Az Út merő látszat; a szellem csak maszk. "A világ a szellem látszatából indul ki, s itt kezdődik a felfordulás." Lao-ce azt mondta, hogy az értékek rendjét a nemcselekvéssel kell helyreállítani. Nem irányítani, nem beleavatkozni, hanem hagyni, hogy a dolgok maguktól ismét megtalálják magukat és helyüket. "A magas életnek nincs szándéka és nem cselekszik." Annak, hogy az élet ismét lét legyen, annak, hogy az, ami zárt, ismét kinyíljon, virágozzon, megnyugodjon és olyan rendezett legyen, mint az Ég örök rendje, egyetlen módja van csak: hagyni, hogy a magas erők az életet ismét szabadon áthassák. "A tao nem cselekszik, de semmi sem marad megtétetlenül." - "Ha a király és a herceg használni tudná, minden dolog önmagától irányulna." Szenvédélytelennek, vágytalannak, kívánság nélkülinek kell lenni; nem szabad beleavatkozni, nem szabad tevékenykedni. "A világ szellem, amivel nem lehet cselekedni; aki cselekszi, elrontja." - "Amiért a világ elromlott, azért van, mert az uralkodók túl sokat cselekszenek."

Konfu-ce a tevékenységet választotta. Sokat tanult, tanítványokat gyűjtött, állást vállalt, miniszter volt - beszélt, tanított, dolgozott. Uralkodói házaknál járt, és a királyokat igyekezett meggyőzni, hogy az államkormányzás lényege az erkölcs. Azt mondta, hogy a rendet csak a Csün-ce, a tevékeny, nemes és bölcs ember tudja helyreállítani, aki önmegtagadással magát teljesen a közösségnek szenteli. Kung és Lao után a kínai hagyomány kettészakadt. Kung tanítványai a tao híveit babonás

metafizikusoknak és irreális fantasztáknak nevezték. A reális követelmény: a tett, a beavatkozás, a tevékenység, mert elvégre a jóérzésű ember a romlást nem nézheti tétlenül. Lao hívei Konfu-ce tanítványait kigúnyolták. Csuang-ce Kung mestert így leckézteti meg: "Mondd csak, Kiu, igazán nem vagy képes kihívó viselkedésedről leszokni, hogy végre tisztességes ember légy? Arra sem vagy képes, hogy egyetlen nemzedék szenvedését hordozzad, és szüntelenül ezer nemzedék gondjával törödsz... Eszedet vesztetted? Gondolkozni tanítasz? Minden gondolkozás baj forrása; minden tevékenység zavar forrása. A bölcs ember csak akkor cselekszik, ha muszáj, de akkor sem törődik vele, sikerül-e, vagy sem. Tetteire csak a kevély és önhitt ember helyez súlyt."

Lao-ce a hierarchia legmagasabb pontjáról beszél. A tao a nemcselekvés, amely tevékenység nélkül hat. Ez a lét intenzitása, a nyílt lét ereje. De az idő akkor már elmúlt, hogy a nyílt lét hatását a közösségben kibonthassa; ez a történet kezdete, az élet kora, a zárt s az egyre jobban lezáruló lété. Konfu-ce tevékenysége pedig a kormányzói rend cselekvő szenvedélyének megnyilatkozása. A kormányzó, a Csün-ce, a görög arisztosz, a hindu ksátrija az életet nem tudja másként elképzelni, csak mint szüntelen tevékenységet. Lao-ce taójában az őskori királyság útja jelentkezik még egyszer, ahogy a föld túlsó oldalán, Püthagorasznál még egyszer fellobban az orpheuszi ősi szellemi uralom hagyománya: a kormányzat nem a tevékenységen, hanem egyedül a szellemi hatáson múlik.

Konfu-ce tanításában és tevékenységében már a ksátrija jelentkezik, mint a föld túlsó oldalán Platónnál: a szenvedélyes kívánság, hogy a közösség rendjét cselekvéssel helyreállítsa. Lao-ce taójának el kellett veszni, mert a közösség már nem értette, s az idő megváltozott. Konfu-ce tanítása pedig, mint Platóné, eleve hibás volt: soha a lovagi rend a közösséget vezetni nem tudta, mert erre nem is alkalmas. Aki a közösséget vezetni tudta volna, azt az idő már nem fogadta el, akit pedig az idő szólított, az a közösség vezetésére természeténél fogva mindig alkalmatlan volt és az is maradt. Ez az adott helyzet pontosan jelzi, hogy a közösség életében a hierarchia mit jelent: törvényszerű, transzcendens eredetű értékek rendjét, amelyet ha a közösség megtagad, saját létének törvényét tagadja meg, de amelyet ha elveszít, semminemű erőfeszítéssel és tevékenységgel visszaszerezni nem tudja.

4.

Hármas és négyes hierarchia

Az inka hagyományban Vicsama isten a teremteskor három tojást dobott a földre: egy aranyat, egy ezüstöt és egy vasat. Az aranyból keltek ki a szellemi rend tagjai, az ezüsből a lovagi rend tagjai, a vasból a gazdasági rend tagjai. A három tojás pontosan megfelel a hindu hagyomány három gunájának: a meggondolt szellemnek (szattva), a tüzes tevékenységnek (radzsasz) és az anyagi termékenységnek (tamasz). Ez a közösség létének három köre: a szakrális, a kulturális és a naturális; ez a morál három fokozata: a dharma, a káma és az artha, az egyetemes törvényen alapuló morál, az élvezet morálja és a haszon morálja; ez az alkímia három eleme: a sal, a sulphur és a merkur -, röviden: ez a lét visszavezethetetlen és primér három értéke és minősége, amin a hierarchia, a közösség életének rendje nyugszik.

A szellemi rend életének értelme a világtörvény megragadása. Ez az első rend, mert a világtörvény, a dharma tudása nélkül az emberi közösség nem emberi, hanem gyűlevész csöcselék. A szellemi rend az igazság őre, a szellemi rend őrzi a hagyományt, a szellemi rend teszi alkalmassá az emberiséget arra, hogy életével az isteni létben részesüljön. A brahman az áldozó; aki az istenséggel való kapcsolat folytonosságát fenntartja, aki az embert Isten előtt, s az Istent az ember előtt képviseli.

A ksátrija nem a dharmát, hanem a kámát jelenti, az örömet, az élet mozgékonyágát, színeit, érzéseit, szenvedélyeit. A lovag nem a szellem, hanem a heroikus lélek. A lélek,

amikor a földtől elszakad, első elváltozásában hősiessé válik. Ez a sulphur, a tűz, ez a szabad és égő lobogás, a ksátrija. Ha a lovagi rend a brahmantól eloldódik, sudrává, szolgává lesz. A lovag hierarchikus léte kizárja a despotizmust. Földi eszközökkel ő szerez érvényt a világtörvénynek, amely mindig szellemi. A lovag jelképe: a kard; a kard nem más, mint a logosz, a szó, a cselekvő ige, a szellem megnyilatkozása, de a tevékenység világában, mert a kard az abszolút aktivitás jelképe. A kard a tevékeny szó eszköze, amit a lovag a szellemi kaszttól kap mint szakrásis eszközt, hogy vele a törvényt megvédje.

A vaisja a gazdasági rend, az artha, a haszon rendje az anyaggal érintkezik, a földet műveli, az élet eszközeit készíti, kereskedik. Feladata, hogy az életben az anyagi bőséget és termékenységet fenntartsa. Ezért a tamasz a sötét és rejtélyes anyagi termékenység hordozója. A vaisja a kötött rend: köti a tulajdon, a vagyon, a haszon, a föld. Ez a nehéz, a földszerű, az anyagi kaszt.

Az őskori hagyomány a négyes számra alapított hierarchiát is ismeri. Ezt az értékrendet a négy juga, a négy világkorszak analógiájával érti meg. Az aranykornak megfelel a brahman: az isteni léttel való teljes egység, az abszolút szellemi uralom. Az ezüstkornak megfelel a ksátrija: amikor fellép az emberi Én külön akarata, a szenvedély. A rézkornak megfelel a vaisja: amikor az ember már elanyagiasodik, de még a dharma rendjében él. A vaskornak megfelel a sudra: a szolgaság.

Kínában a királynak négy segédje van: Si Tu, a tanítás mestere, aki a tavaszt jelenti - Si Ma, a kard mestere, aki a nyarat jelenti - Si Kan, a földek mestere, aki az őszt jelenti - Si Kung, a munka mestere, aki a telet jelenti. Mert a szolgaság, a sudra, ahogy a hindu hagyomány mondja, csak a munka mestere, semmi egyéb.

A négyes számnak felel meg az őskori közösség vertikális rendje, a négy asrama. A négy asrama az egyes ember életsorsának körén belül az élet négy alapvető értékfokozata:

Az első fok a tanítvány, a brahmacsarja. Brahmatanítványnak hívják, mert minden ifjú a tanító pap közvetítésével tulajdonképpen Brahmantól, a legmagasabb istenségtől tanul.

A második fok a grihaszta, a családfő. Amikor valaki megtanulta azt, amit az emberi lénynek meg kellett tanulnia, az életet továbbszövi, családot alapít, az állam kormányzásában részt vesz, aszerint hogy melyik kaszt tagja, pap, kormányzó, kereskedő, földműves, mesterségét gyakorolja, tökéletesíti és gyermekeit nevel. Az emberek többsége feljebb sohasem kívánczik. Az emberi sors itt, a grihaszta fokozatán is lehet tökéletes, szép és teljes.

Ha azonban magasabb fokozatot óhajt elérni, az erdőbe vonul. Ez a vanaprasztha, az erdei remete. Idejét szemlélődéssel, további tanulással és aszketikus gyakorlatokkal tölti.

Ha még feljebb kívánczik, minden vagyonát elajándékozza, darócruhát ölt, a vezeklő csészéjét, egyetlen tulajdonát övére akasztja és vándorol. Az út árkában alszik és könyöradományokból él. Rendesen még nevét is megváltoztatja. Ez a szannjaszin.

5.

A kétszerszületett. A tisztátalan

Az emberi közösségnek eredetileg három értékfoka volt, s ezek az értékek a világ egyetemes szakrásis rendjének feleltek meg. A legalsó értékfokozat, a vaisja azonban az idők folyamán kettévált, és így keletkezett a "negyedik kaszt", a sudra. A beavatott közösségnek a szolgaság, a sudra nem tagja. A szolgaságról egyetlen archaikus törvénykönyv sem úgy beszél, hogy az a közösségnek egyenjogú része. Platon is csak mellékesen említi meg, mint Manu. A sudra iránt a magasabb kasztok magatartása: a távlat és a könyörület. A sudra az eszköz, Brahman isten lába, az anyagtól még nem szakadt el teljesen. Ezt a megkülönböztetést Manu törvénykönyve azzal teszi meg, hogy azt mondja: a közösség tagja csak a dvidzsa, a kétszer született ember lehet. Az egyszer született csak az anyagban születik, és a szakrásis közösségnek tagja nem lehet. - Az

archaikus közösségnek alig van ténye, amit a történeti ember kevésbé ért, mint a sudra kizárását az áldozati rendből. A meg nem értés oka mindenekelőtt az, hogy a történeti ember a hierarchia iránt eltoppult, és nem tudja, hogy a szakrális életrendnek nem emberi, hanem transzcendens eredete van. A második ok nem metafizikai, hanem társadalmi és lélektani természetű. A történeti ember lefokozott éberségében nem hajlandó és nem is képes megérteni, hogy az apokaliptikus korban szükségképpen minden emberi közösségnek kell hogy legyen és van is sudrája, sőt avarnája (kaszon kívülje) és csandalája (tisztátalanja, kiközösítettje) is. Minden társadalom kivétel nélkül törvényes és törvénytelen tagokból áll.

A szakrális őskori rend a sudrát csupán eszköznek tartja, amellyel valamit végrehajt és megtesz. A lovagi közösségben, mint Platónéban is, a tisztátalanok a rabszolgák, akiknek a közös sors irányításában szavuk nincs. A polgári-gazdasági közösségben a tisztátalanok az úgynevezett "szegények", akiknek nincs módjuk rá, hogy a közösségben mint a nagy gazdasági vállalkozásban tevékenyen részt vegyenek, s ezért nincs szavuk. Végül a kevert közösségben a tisztátalanság változó és meghatározatlan valami, amit néha vallásfelekezethez, néha nemzetiséghez, néha fajhoz, néha politikai magatartáshoz igyekeznek kapcsolni. Kiközösített mindig van, akárhogyan is hívják: protestánsnak, hugenottának, proletárnak, burzsoának, zsidónak vagy másnak. Minden közösségnek van "tisztátalanja", csak a nem hierarchikus közösség a tisztátalanság bélyegét egy bizonyos emberi csoportra nem az egyetemes rend, hanem a történeti szenvedély értelmében üti rá.

Az őskori közösségben a brahman, a ksátrija, a vaisja a szakrális rend tagjai, mert a kasztok tagjai nem csupán az anyagban születnek meg mint test, hanem a beavatás révén még egyszer az isteni értelem rendjében. Ezért lehet a közösség tagja csak kétszer született: dvidzsa. Beavatáskor az ember megtudja, hogy nem az alap a fontos, amin áll, hanem a szellemi szál, amin függ. Megtanulja, hogy - mint Manu mondja: "Jobb a világra egyáltalában meg se születni, mint benne alacsonyrendű, vak, ostoba, értelmetlen, zavaros életet élni, s a nagy igazságok tudásában nem részesülni." Beavatáskor az ember megtanulja testét tisztán tartani, az egyszerű ételeket elkészíteni, az egészség szabályaira ügyelni, a káros és tápláló ételeket megkülönböztetni, a tiszta erkölcsre vigyázni, szellemben elmélyedni, meditálni, a komoly szóra hallgatni, az anyag és az érzékek csábításától óvakodni. Az ember megtanulja, hogy a testileg tiszta élet összefügg az erkölcsileg tiszta, s ez a szellemileg tiszta étellel. Megtanul higgadtan és értelmesen beszélni, mert "minden értelem, eszme, szándék, terv, érzelem, tudás, mind beszédbe öltözve jelentkezik. Aki a beszédet nem becsüli, nem tanulja, nem fejezi ki magát röviden, okosan, szépen, egyszerűen, komolyan, az semmit sem ért és nem is vehet komolyan".

Az emberiségnek pedig minden időben van része, amely ezeket a törvényeket magára kötelezőnek nem ismeri el. Ezt nevezi a hindu hagyomány csandalának, kaszon kívülnek. Csak az ösztön szavára hallgat, az illemmel nem törődik, a tisztasággal, az erkölcsi érintetlenséggel szintén nem, a szokásokat, az udvariasságot nem tiszteli. Elragadtatja magát, indulatos, alacsony vágyak rabságában él, s ezért még csak szegényt sem érez, testi vágyait kiéli, sőt még kérdik is azzal, hogy gátlásai nincsenek, szennyes szavakat, durva és bárdolatlan hangot használ. Ezt az embert nem az értékek rendje ítéli arra, hogy a szakrális közösségnek tagja ne lehessen. Ez az ember maga helyezi magát törvényen kívül. Nem azért tisztátalan, mert ezt valamely törvénykönyv önkényesen így állapította meg, hanem azért, mert ez az ember a tisztátalanságban van otthon, oda való, ez a világhelye és ott érzi magát jól. Csak egyszer születik, az anyagban, s ezzel tökéletesen meg is van elégedve, és a magasabb rendbe való fölemelkedés vágya benne fel sem ébred. A szellem magasrendűségéről sejtelve sincs, és ha róla hall, hitetlenül áll, vagy gúnyolódik. Életének magas célja a bő táplálkozás és a hosszú alvás, mint a kutyanak. Ezért volt az őskorban jelképe a tisztátalan és

szégyentelen állat: a kutya.

A beavatás lényege végül is semmi más, mint az a belátás, hogy a magasabb rendű élet alapja: az önmegtagadás. Ez a tapaszt, az önmegtagadás avatja az emberi életet szakrálissá. S ez az, amit a csandala nem ért és nem akar érteni, amit nem hisz és nem tud elhinni. A csandala az ösztönöket szabadon ki akarja élni. Ezért válik tisztátalanná. A hierarchikus közösség szava ezért: a törvény; a csandala szava ezért: a korlátlan kielés.

Ennek a tömegnek jelenléte a közösség számára állandó veszély, és a közösséget csak a szakrális rend gondos fenntartása őrzi meg, hogy a sötét tisztátalanság lent maradjon, lenyomva, fékentartva, mert ha a tisztátalanság feltör, iszapjában az egész közösség elmerül és megfullad. A tisztátalanságot az egyes embernek önmagában és a közösségnek a társadalmi rendben szigorúan féken kell tartania, mert jaj annak, amelyben a tisztátalan szóhoz jut, és százszor jaj annak a közösségnek, amelyben a tisztátalan, aki nem ismeri a szellemet, a függőséget, aki nem látja az értékrendet, vezetővé válik.

6.

A hierarchia és a négy juga

Amikor a Li Ki azt mondja: "A rendezett közösség jele, ha a miniszter hűséges, a hivatalnok megbízható, a nép őszinte, a munkás egyszerű, a kereskedő becsületes, a leány szűzies, az asszony alázatos" - tulajdonképpen hierarchiát mond ki. Amikor Lao-ce a taót, Zarathusztra az asát, Platón az alétheiát, Püthagorasz a számok örök rendjét, Manu és a Veda a ritát kimondja, tulajdonképpen mindegyik hierarchiát mond ki. A hierarchia nincs egyetlen alakhoz kötve. Az egyik a három gunán épül fel, a másik a négy korszakon, a harmadik a kettes számon. Egyiptomban a közösség a Tizen nyugodott, mint Iránban a tíz Amsaszpandon és Palesztinában a tíz Szezíron.

A hierarchia a Veda-szmriti szerint nem egyszerre alakult ki. Az aranykorban a lét arany volt, és csak szellemi ember, brahman élt. Az ezüstkorban született a ksátrija, a lovag. A rézkorban született a vaisja, a gazdasági kaszt embere. A vaskorban, a kali-jugában, a sötét korszakban született a sudra. A kasztoknak szerepe éppen ezért csak a kali-jugában lenne, de a sötét kor éppen a rendetlenség és az értékek felbomlásának kora, amikor a lelkek nem saját kasztjukba születnek, és nem ott élnek, ahol természetük szerint helyük lenne. A korszak végén az egész emberiség kaszttalanná lesz, és a közösség teljes egészében tisztátalanná válik. Ennek a korszaknak kezdete volt az időszámításunk előtti hatszáz év.

II. A kocsihajtó

1.

A delphoi kocsihajtó. Antarjamin. Krisna

Az archaikus kor legvégéről Delphoiban szobor maradt reánk. A szobrot általában a delphoi kocsihajtónak nevezik. Csaknem bokáig érő hosszú ruhában fiatal férfi áll, mintha kezében gyeplőt tartana; ruhájának redői olyan szabályosak, mint az oszlop vájatai; magatartása nyílegyenes, arcán a tudás és az erő ül. Egyetlen őskori szobor se mond ennyit szemével, ezzel a holtbiztos, felhőtlenül tiszta pillantással. A szobor nyílegyenessége és hajthatatlansága a szemben ér tetőpontra. Hajthatatlan? Igen. Mert ő a hajtó. A kocsihajtó. Semmi lágy vagy engedékeny, puha vagy érzelmes ebben a szemben nincs. De az értelem nem hasonlítható ahhoz az emberi értelemhez sem, amelyben mindig van valami számítás, érdek, viszonylagos és Én. Ez a teljesen éber értelem tökéletes biztossága. Nem az ember hajt, nem a test, nem a kéz; a szem a kocsihajtó.

A művész, aki a szobrot faragta, valószínűleg már nem állt a szellemi kaszt utasításainak

befolyása alatt, mint ahogy a művészek Egyiptomban, vagy Mexikóban, vagy Júdeában a szellemi kaszt utasítására alkottak. De a szobrász még nem vált világivá, klasszikussá, mint mondani szokták, mert ihlete tisztán szellemi.

Afelől, hogy ki ez a kocsihajtó, pillanatig sem lehet kétség. "A belső kocsihajtó, szól a Véda, aki ezt a világot és a túlvilágot és az összes világokat belülről irányítja." Szanszkrit szóval: antarjamin. Zarathusztra így szól: "Én vagyok a főpap, az, aki a legelső kocsi hajtóm, az első ember." Iráni nyelven: ratha eszthar. Sankara írja: "Tulajdonságainál fogva az istenek birodalmában éppen úgy, mint a földön, ő a kocsihajtó." És hozzátézi: "Csak az atman, a halhatatlan Én lehet az, aki a belső kocsihajtó." A Katha upaniszád: "Tudd meg, hogy kocsihajtó vagy, s anyagi tested a kocsi." A Zohar: "A természet a kocsi, az égi ember a kocsihajtó." "Az égi ember az isteni értelem." Ez az isteni értelem Toth, Hermész, Mercurius, Manu, Kecalkoatl, Manko Kapak. "A kormányzás - szól a Li Ki - kocsihajtás. A szellem ereje a gyeplő, hogy az uralkodó a népet vezesse; a hivatalnok a hám, a büntetés az ostor. Az Ég Fia a kocsihajtó. A vezér és a tanácsadó a jobb és a bal kéz." Peruban, Egyiptomban és Indiában csaknem egyforma külsőségek között vonult fel a király nagy ünnepeken: kocsin, kezében gyeplő, fölötté négyoszloptű baldachin, lába alatt kör alakú szőnyeg, az állatkör tizenkét és a Hold állatkörének huszonnyolc képével, s az egész képet kerék fogta körül, ami nem egyéb, mint a kereszt (szvasztika), az örök körforgás jelképe, a világ elmúlhatatlanságának jele: négy oldalt a négy évszak és a négy korszak: az arany-, az ezüst-, a réz- és a vaskor képe és a tetőn a világbéke harangja. Minden valószínűség szerint nem a képek véletlen egyezésétől van szó, annál is inkább, mert nem képekről van szó. Az őskorban semmi sem a képen, hanem az értelmén múlik, az értelem meg az analógián, vagyis a lét köreinek megfelelésén. Az analógia az, hogy él a földön lény, aki a földi élet gyeplőjét kezében tartja és az élet kocsiját hajtja. Ez az antarjamin, a kocsihajtó: az égi értelem, Hermész, Toth, Kecalkoatl, ez a ratha eszthar, Manu: az Ember, az egyetemes isteni ember, az ősi és örök és első ember: az isteni intelligencia. Ő a nyílegyenes, éber, világos, aki a tudás és az erő, aki hajthatatlan, mert ő a kocsihajtó. A test, a természet, az anyag, a föld, az állam, a nép: a kocsi. Az értelem a kocsihajtó, az, aki nem ismeri a lágy érzelmeket, a hiú Ént, a személyes érdeket, az önző számítást. Ő az abszolút szem: a látás, a felhőtlen, holtbiztos, lankadatlan és oszlopegyenes éberség. Ő az atman, a halhatatlan Én, az istenek birodalmában és a földön ő a kocsihajtó: fölötté a csillagos ég, körülötté a korszakok és évszakok örök változása, ő azonban az állhatatos, megmozdíthatatlan, befolyásolhatatlan tudás. Ő az Ég Fia, a kormányzás, a kocsihajtás. Fölötté a világbéke harangja szól, mert az értelem nem ismeri a viszályt, a kettősséget, a szakadást, a háborút, a széthangzást. Ez az antarjamin, a kocsihajtó.

2.

Az Egy megnyilatkozása az emberi életben

A kocsihajtó a király.

A vezetésnek két megnyilatkozása van: az uralom és a hatalom. Az uralom a nem cselekvő szellemi vezetés; a hatalom a tevékeny vezetés. A kocsihajtó túl van uralmon és túl van hatalmon. A szellemi uralmat a szellemi rend, a brahman gyakorolja; a tevékeny uralmat a kormányzó rend, a ksátrija gyakorolja. A király több mint brahman és több mint ksátrija; a király vezetése több mint szellemi és nem cselekvő, több mint tevékeny. A kocsihajtó az Ég Fia, aki a földi rendből kiemelkedik, mint az oszlop, egyedül, mással összehasonlíthatatlanul, aki csak éberség és értelem és tudás és erő. Aki csak néz és lát, mint a delphoi kocsihajtó. Kínában azt mondják: délnek néz. Délnek nézni annyi, mint élni. A király az a lény a földön, aki él; hozzá képest mindenki már csak anyag és eszköz, gyeplő vagy ostor, jobb vagy bal kéz. Ő a szem. Az uralom és a hatalom már kettő, már viszály és fokozat, az Egynek csak két fele. A király az Egy - a megmagyarázhatatlan és megközelíthetetlen, emberi értelem fölött álló égi értelem

megnyilatkozása, a piramis csúcsán álló legmagasabb kőköcka, amelynek ellentéte és pólusa nincs: vagyis pólusa a világ maga, a természet, a nép. A király a sokkal szemben álló egyetlen Egy, a Központ és a Szív és a Fej.

Nem a nép, a sokaság, a föld az érthető és természetes, és nem az Egy, a király az érthetetlen és természetellenes. Ahogy nem a világegyetem, a természet, a csillagok, a lelkek sokasága az érthető, és az Egy Isten az érthetetlen. Az Egy Isten a természetes, magától értetődő, és a csillagok és lelkek sokasága csodálatos, különös, nem magától értetődő. Mert az Egy az, aki és ami: van. Ő a lét, az Egy - amihez és akihez képest minden egyéb már esetleges. A király: van. A király a természetes. A király az értelmes, magától értetődő és világos, mert ő az Egy, és hozzá képest a népek sokasága, a kasztok és rendek, szavak és törvények, történet, események már alárendelt és mellékes esetlegességek. Ami a királyon kívül van, csak a kocsí, a kerék, a gyeplő, a ló. Ő a kocsihajtó.

Az újkorban a legtöbb, amit egy király magáról mondani tudott, hogy: az állam én vagyok. Ez teljesen hamis. Hamis pedig azért, mert kicsiny és kevés. A király több, mint az állam, annyival, amennyivel Isten több, mint a világ. A király az a szakrális személy, akinek viszonya az állammal, az, ami Istennek a teremtett világgal. Király nélkül az emberiség "sokadalom", mint Hérakleitosz mondja, és az emberi élet értelmetlen zavar.

3.

A Tao te king és a királyi beavatás

A Tao te kingről a történeti ember azt tartja, hogy filozófia vagy jogrendszer, vagy a legjobb esetben metafizika, de mindenképpen úgy érti, hogy az az Út, amit a tao jelent, mindenkinek útja lehet. Mintha erre az útra bárkinek jogában állna lépni, s mintha bárki, bármikor megtehetné, hogy erre az útra lépjen. A hiba forrása ugyanaz, mint ami másutt és sok helyen: a történeti embernek a hierarchia iránt nincs érzéke; az emberi rangok között nem tud különbséget tenni. Ezért fejlődött ki az egyenlőség gondolata, amely a közösség értékrendjét végképp aláásta. Mert a társadalmi különbségeket nem az egyenlőség gondolata rombolta le, hanem az emberi életben levő értékrangok iránt való érzéketlenség következtében minden ember rangját veszítette, s külsőleg egyenlővé lett a többivel, mialatt szellemi Énjének különbsége megmaradt. A történeti ember azt hiszi, hogy a tao olyan út, amelyre bárki ráléphet, s amelyen bárki járhat.

A tao a király útja: az az út, amelyen a kocsihajtó a kocsit vezeti. A Tao te king a királyi beavatás könyve. Aszkrétikus tanítása, jogája, filozófiája, metafizikája másodrendű. A taóban nagyobb titokról van szó. A tao az emberiség útja, a kocsihajtó útja, csak a beavatott király léphet rá, és csak a király járhat rajta.

A királyban az az érthetetlen és megmagyarázhatatlan rejtély jelenik meg, amely a földön élő minden lénytől és dologtól oly megrendítő módon különbözik, hogy amikor az ember vele szembekerül, értelmének épségében vagy tapasztalatának hiteles voltában kezd kételkedni. Semmi a földön hozzá nem hasonlít, semmi az ő létét igazolni nem tudja; sőt a földi lét az, amit előtte igazolni kell, és a lények, dolgok sokasága az, ami az ő megjelenésére értelmét egyszerre elveszti. "Az ember nézi és nem látja; neve: az egyenlő. Az ember fülel és nem hallja: neve a nem érzékelhető. Az ember fogja és nem tartja, neve: a minden fölött levő... Szüntelen cselekszik és meg nem nevezhető... alaktalan alaknak hívják és látható láthatatlannak... jelenség, de megjelenés nélkül." Amit a királynak először meg kell tudnia, hogy az egész földi létben tényleges realitása csak neki van. A király viszonya a földdel és a néppel, az egész anyagi természettel ugyanaz, ami a lélek viszonya a testtel; az, ami az isteni, halhatatlan Én viszonya a mulandó földi Énnel. Csak az atman a valóság, az atman a lét, a többi elmúlik, káprázat, valótlan, álm, varázslat. Csak a lélek a reális, a test mulandó kép. Csak a király valóságos, a nép, az állam, a sokaság, a föld olyan, mint a testi valóság. A király a nép halhatatlan Énje, a király az ország lelke, a király a valóság: az antarmján, a belső

kocsihajtó. "Ha a nép fia meghal - írja a Li Ki -, azt mondják: meghalt. Semmi több. Ha a hivatalnok meghal, azt mondják: nem kap több fizetést. Ha a hatalmasok közül valaki meghal, azt mondják: ki kell józanodni. Ha a király meghal, ez az összeomlás."

"Négy nagyság van a világon: az Ég, a Föld, a tao, s a negyedik a király."

A király nem cselekszik. A király van. Ő a lét: az atman - a halhatatlan lét és Én, az antarjamin, az isteni ember jelenléte a földön. "A világot cselekvéssel meghódítani? Még senkinek sem sikerült. A világ szellemi dolog, amivel nem lehet cselekedni. Aki cselekszi, elrontja; aki megtartja, elveszti." Ez a második, amit a királynak tudnia kell. "A magas létnek nincs szándéka és nem cselekszik. Az alacsony élet csupa szándék és csak cselekszik, cselekszik." - "Az állam kormányzásához fegyelem kell; a harci fegyverhez erős gyakorlat kell; de a királyságot az teremti, aki minden tevékenységtől távol áll."

Ez a Tao te king mondanivalója. Ez a királyság. Ez a királyi beavatás. Tudjad meg, te vagy a király, a kocsihajtó, és hozzád képest semminek és senkinek ezen a földön valósága nincs. Te vagy a Lét. Te vagy a realitás. Te vagy a halhatatlan, isteni lélek, az egyetlen személy, az egyetlen szubjektum. És tudjad meg, hogy feladatod csak egy van: lenni. "Délnek fordulni és nézni." Mindent látnod kell, mindent tudnod kell - de nem jelentésekből és besűgöktől és kémeektől. Tudnod kell úgy, hogy előbb tudod, még mielőtt megtörténik. Te vagy az éber - te jársz az úton, te vezetsz. A vezetés nem tevékenység. A vezetés a lét maga. A kocsihajtás nem cselekvés. A kocsihajtás annyi, mint az úton járni, s az úton járni annyi, mint lenni - teljes éberséggel, napfényes isteni értelemmel lenni. Az, hogy egyedül te vagy az, aki: van, te vagy az, aki lát, te vagy az, aki tud, az tesz téged erővé. Ez az erő nem cselekvés. Ez a sugárzó lét. A te fényedben ragyog a nép; a te erődből él az ország; a te parancsodra nő a gyümölcs és a gabona; a te szavadra kel és nyugszik a nap. De nem szabad tenned semmit és mondanod semmit, csak adni, de csak magadat. Ez az, amit úgy hívnak, hogy: áldás. Te vagy az áldás a földön, az isteni értelem feloldó érintése. "Az Ég taója: áldani."

Ami pedig nem tao, az értelmetlen, örületszerű zavar. "Az úton kívül minden úttalan." Ha az élet az útról letér, az egész életet elveszti. Törvény? "Minél több tilos dolog van, a nép szégyensége annál nagyobb." Gazdagság? "A jólétnek minél több eszköze van, az államban annál nagyobb a zavar." Műveltség? "Minél több ügyes ember van, annál több az ellentmondás." "Minél több a törvény és a rendelet, annál több a tolvaj és a rabló."

"Hogy a nép nehezen vezethető, azért van, mert sokat tud. Ezért aki országát tudással vezeti, országának rablója; aki országát nemtudással vezeti, országának áldása. Aki ezt a kettőt ismeri, az Ég törvényét megtalálta." "Amiért a folyók és a tavak a völgyek hódolatát fogadni tudják, azért van, mert tudnak alul maradni. Ezért ők a királyok."

A tao nem törvény, nem jog, nem uralom, nem hatalom, nem gyakorlat, nem beszélő, nem kimondható. Tao annyi, mint Út. A Lét útja. A tao annyi, mint: lenni - ártatlanul, gondtalanul, gyermekien, egyszerűen, közvetlenül lenni. "Az egész világ azt mondja, hogy a tao nagyszerű. De úgy látszik, megvalósításra nem alkalmas. Éppen az benne a nagyszerű, hogy megvalósításra nem alkalmas. Mert az alkalmazhatóság elaprózódásra vezet. Három kincs van: a szeretet... az elégedettség... és az alázat. A szeretet teszi az embert bátorrá; az elégedettség teszi az embert nagylelkűvé; az alázat teszi az embert képessé arra, hogy uralkodjon."

4.

A beavatás és a hierarchia feje

A beavatásnak a szellemi és kormányzói rendben is döntő jelentősége van. A beavatás a második, az igazi születés. Beavatás nélkül az ember csak egyszer születik, mint az állat, vagy a szolga. A beavatás által részesedik az ember a világtörvény, a dharma tudásában, vagyis felébred: nem az érzéki, hanem a természetfölötti világban, vagyis az ember igazi világában. A beavatás misztériumában a lélek azon a metamorfózison esik át, amelyen

az emberi test az anyaméhben: a csirából autonóm Élőlény lesz, amennyiben megérlelődik annak a tudatnak elviselésére, hogy isteni származása van, és halhatatlan. A királyi beavatás azonban a szellemi és kormányzói rend beavatásánál határtalanul fontosabb. Egyetlen léleknek sem kell abból az embrionális állapotból, amelyben az anyagi természetben él, olyan jelentékeny és nagy utat megtennie. Igaz, hogy a királyi lélek természeti születésének pillanatától fogva minden más földi lélektől különbözik. Ezt a kozmikus helyzet világosan jelzi és mutatja. A királyi léleknek már fogamzását is jelek előzik meg. Nem minden idő alkalmas arra, hogy király fogamzására alkalmas legyen. A szakrális időszakokról, amelyeket elsősorban a Nap, a Vénusz, a Jupiter, másodsorban a Hold, a Merkúr, a Mars, a Szaturnusz helyzete jelez, a királyi lélek apjának és anyjának is tudomása van. Fontos, hogy a születés olyan időszakra essék, amikor a Nap pályája felfelé halad - december 21. és június 21. között levő időre; hogy a Hold növekvőben legyen. Hogy a Merkúr a Naptól ne legyen túl távol, vagy hozzá ne legyen túl közel. A bolygók közül egy se haladjon visszafelé. Ez a születésnek azonban csak asztrológiai előfeltétele. Fontos a szülők táplálkozása éppúgy, mint a környezet, főként az anya környezete. Vegye körül sok növény, lehetőleg virágzó, de nem bódító illatú növény. Környezetében legyen sok fiatal és szép ember, kellemes, de nem kihívó és díszes ruhában.

A királyi lélek születésének pillanatától fogva minden ember fölött áll. Egyiptomban a száhut, az örök és halhatatlan testet az ember halála után lemérhetetlen erőfeszítéssel tudja csak megszerezni: aszkézissal, önmegtagadással, tanulással. A király az egyetlen földi lény, aki földi létét is a száhuban, a halhatatlan és örök testben éli. Ez a balzsamozás és a múmia ősi értelme. Nem akármilyen testet tartottak meg az örök idők számára, csak a száhut. A tulajdonképpeni beavatás a gyermekkor végével kezdődik. A beavatás irányítója mindig a főpap. S az első, amit az ifjú királynak meg kell tanulnia az, amivel más beavatás végződik: meg kell tudnia isteni származását. A történelem és az eposz ősi formájában nem egyéb, mint a hagyomány, amelyet az ifjú király számára készítettek, hogy belőle a nagy ősök természetét és tetteit megismerje. Története csak a királyoknak van, s az őskori emberben szálamom ébredne, ha a történeti korban, főként az újkorban a különböző történetek sokaságát látná. A királyok történetén kívül más történetnek semmiféle jelentősége nincs.

A beavatás nagy tudása, amit a Li Ki így mond: "Az Ég Fiától egész a legközöségeőbb emberig mindenkire ugyanaz a törvény érvényes: az ember művelése. Mert hiszen az, hogy valakinek gyökerei rendetlenek és ágai rendesek legyenek, teljesen ki van zárva. Az, hogy valaki a fontosat ne vegye komolyan, de viszont a lényegtelenül komolyan vegye, lehetetlen. A gyökereken kell kezdeni, és azon, hogy valaki a dolgokat komolyan vegye." Ez az, amit ősidőkben tudásnak neveztek. "Mit jelent az ember művelése? Az emberi élet helyes használata. Az ember művelése az élet helyes használatán múlik. A helyes használat pedig, mint az őskor mesterei mondták, mindössze ennyi: sohase áltasd magad."

A beavatás senkinél sem olyan fontos, mint a királynál: senkire sem érvényes annyira az, hogy az egyetlen lényeges az ember művelése, mint a királynál. A király egyebet se tesz, csak műveli magát: egyre jobban érti nagy őseinek jellemét és tetteit; egyre mélyebben látja a világ törvényeit; egyre világosabb előtte a lét minden eltakart rejtélye; egyre jobban érti önmagában a halhatatlan Én titokzatos ragyogását; egyre közelebb lép az isteni értelem világosságához; egyszóval: egyre éberebb. Már meg tudja szerezni azt a határtalan tiszteletet a benne lakó isteni Én iránt, amivel alattvalói adóznak neki. Már érti, hogy a hódolat nem az emberi kicsiny testi Ént illeti, hanem az istenséget; de már érti azt is, hogy az egész országban ő az egyetlen, akiben a lélek isteni volta a testi megnyilatkozás isteni voltával egybeesik, hogy a király száhu, örök test, halhatatlan megnyilatkozásban él. S ezért ezerszeresen kell tisztelni önmagát, és ezerszeresen kell vigyáznia minden szavára, tetteire és gondolatára. Egész létét annak a gondolatnak kell

áthatnia: Isten lakik bennem, és ehhez az Istenhez méltónak kell lennem, mert én vagyok az. Anyám a Föld maga volt, Apám az Ég, én vagyok az Ég fia. Mindenki engem vesz példának. Szavam törvény; gondolatom befolyásolja alattvalóim tetteit és álmait. Tetteim ereje száz és száz évre kihat. Egyetlen hibám százezer ember boldogtalanságát idézheti és milliók könnyét fakaszthatja. "Az emberi létben a legtöbb: uralkodni. Uralkodni pedig annyit jelent, mint törvénytörően élni. A király mint Egyiptomban mondták, Istennek a földön élő kép mása, a király Isten fiának születik, és halála után egyenesen a Legmagasabb Lényhez tér vissza. A királyság ezért csak földi hivatal; ő az állam ura, személyében azonban több: ő a hierarchia, a szakrális világrend feje.

5.

Csuang-ce, Bhagavadgíta, Kohelet

Az őskorból a Tao te kingen kívül egész sereg olyan királyi beavatás maradt reánk, mint a Szunahszipha, a Kohelet, a Bhagavadgíta, de nincsen archaikus szent könyv, amelynek a királyi beavatással vonatkozása ne lenne. A szakrális könyvek mind a szellemi rend művei, s a szellemi rend elsősorban nem más, mint a király közvetlen szolgálata. A történeti és az újkori emberiség abban a hiszében van, hogy a világban az elsődleges az anyagi természet; de ha nem ezt hiszi, akkor meg van győződve róla, hogy az elsődleges a szellem. A szellemi rend, a brahman tudja, hogy nem a szellem az elsődleges, a legfőbb és a legtöbb, hiszen akkor ő lenne a hierarchia legmagasabb pontján, a piramis csúcsán. A szellem nem primér. A primér a szellemen túl levő: Egy, a tao, az Ég - az abszolút, a szellemfölötti, érthetetlen, megfoghatatlan szubjektum: az atman, a lélek-Én, a halhatatlan isteni lény. "Nem érted? - kérdezi Csuang-ce. - Nem is értheted, mert szellemi úton akarod megfogni." "Akiről az emberi dolgok lepereregnek, annak égi természete van. Akinek pedig az Ég erői segítenek, az az Ég fia." Ez az Ég az érthetetlen és megfoghatatlan és szellemfölötti első Egy - ez az elsődleges, ez a hierarchia legfelsőbb csúcsa. Örültek, akik megkísérlték, hogy megismerjék: "Aki értelmével tisztelettel megáll az előtt, ami megismerhetetlen, az elérte." "Amit szavakkal meg lehet jelölni, s amit tudással ki lehet meríteni és meg lehet ismerni, az csak dolog, s ezért a dolgok világához tartozik."

A király a hierarchia feje, s amikor a földön a népen uralkodik, szakrális tevékenységét folytatja: áldozatot hoz. Az uralkodás a király önmegtagadása és lemondása. A király az atman, a lélek, a lélek pedig természete szerint nem cselekvő és nem tevékeny, a tett számára szenvedés. A királynak beavatáskor azt a fokot kell elérnie, hogy számára minden tevékenység szenvedés legyen, hogy ő maga ne legyen más, csak a tiszta, abszolút, mozdulatlan, felhőtlen, ragyogó lét. Azt a fokot kell elérnie, hogy mint uralkodónak az uralkodás önmegtagadása és áldozat legyen: türelmes lemondás és szenvedés, hogy amikor uralkodik, akkor zavartalan és szabad nyugalmáról és az élet élvezetéről lemondjon.

Ez minden királyi beavatás legnagyobb tanítása és mondanivalója: a Bhagavadgítáé, a Koheleté, a Szunahszipháé, a Tao te kingé. "Add fel a cselekvés szenvedélyét - szól a Bhagavadgítában Krisna, az isten, a kocsihajtó -, és ha mégis cselekedned kell, gondold ezt: szenvedést vállaltam, de kötelességből és áldozatból megteszem." A tett nem dicsőség, nem hoz hírt, csak szenvedést, mondj le arról, hogy tetteiddel győzől vagy vesztesz, vagy nagy leszel, vagy kicsiny. "Hiúság, minden hiúság - írja a Kohelet; nagy műveket alkottam, építettem, kerteket ültettem, szolgákat gyűjtöttem, aranyat, ezüstöt, földet... hiúság, a szél elsuhanó fuvallata az egész, semmiség, levegőre való vadászat."

"Az igazi udvariasság nem törődik az emberekkel; az igazi igazság nem törődik a részletekkel; az igazi bölcsesség nem sző tervek; az igazi szeretet nem elfogult." - "Aki a népet szereti, a népet tönkreteszi." - "Aki a háborút igazságos békével fejezi be, az a következő háborút készíti elő." Mit kell a királynak tennie? "Amikor a Sárga Föld Ura egy

pásztorfiút megkérdezett, ez így szólt: az állam kormányzása olyan, mint a lovak őrzése. Egyszerű dolog: távol tartani azt, ami a lovaknak árt. Semmi több."

6.

A király létével irányítja az emberi közösség reintegrációját

"Megértettem, hogy a Nagy Út nem rejtélyes." Nincs benne semmi titok, nem nehéz, nem homályos, nem bonyolult. Mindössze ennyi, az Úton járni. Az Úton járni pedig annyi, mint tisztának lenni, jóakarónak, nem elfogultnak, nem szenvedélyesnek, hanem egyszerűnek, nyugodtnak, békésnek, értelmesnek. Ez a legkönnyebb, mert ez az Ég és a Föld örök törvényeivel egybehangzik. Ahol az örök törvények érvényben vannak és élnek, az a királyság. "Ha rend és törvény uralkodik - szól a Li Ki -, és a szellem él, azt nevezik királyságnak. S a rendért, a törvényért, a szellemért, a tisztaságért, a békéért, az emberek értelmes életéért a király felelős, egyedül a király, más senki." "Ha a rendelkezések nem érik el a kellő hatást, az az uralkodó hibája." Még több: "Ha az ég csillagai nem keringenek szabályosan, azért történik, mert a királyi palotában rendetlenség vált úrrá." A király a rendért és az emberek erkölcséért éppúgy felel, mint a jó termésért és a miniszterek becsületéért és a harcosok bátorságáért és az asszonyok termékenységeért. A Seng Te volt az ősi Kínában az eleven élő szellemi erő, amely fölött a király rendelkezett. "Az Ég Fiának életén múlik, hogy az emberek erkölcsösök és tiszták legyenek, a háziállatok között ne pusztítson járvány, a gabona bőven teremjen, a hűbéres kormányzó hercegek között ne legyen viszály és a népet ne kelljen büntetni." Az ország élete az egyetlen középponttól, a Létező magjától, a királytól függött, ahogy a világ léte az egyetlen Egy Teremtőtől függ.

A király a megújulás öre. Öröködik afölött, hogy mindaz, ami felület és külső, anyag és káprázat, a lényegről leváljon, de a lélek megmaradjon, erősödjön és ősi otthonába, az isteni létbe visszatérjen. A király öröködik afölött, hogy "a külső ember vesszen el, de a belső megújuljon". Ezért kell ügyelnie a csillagok járására éppúgy, mint a miniszterek rendelkezéseire s a papok áldozataira. A király jelképe Egyiptomban a kettős korona: kormányzó és pap, tevékeny és szellemi, az uralom és a hatalom közös egy ura. Neve nem Ozirisz, nem Széth, hanem: Hórusz. Isteni megjelenés ő, akinek a királyság csak vállalt emberi sorsa, feladata és elhivatása. Peruban a király homlokán kardot viselt. A kard pedig nem a hatalom jelképe, hanem azé a hatalomé, amit az uralom megszentelt. Ez a szellemivé vált erő. A kard logoszjelkép: de a tevékeny rend logosza, mert a kormányzói rend karddal őrzi és műveli a földet, ahogy a szellemi rend szóval teszi ugyanezt.

A kocsihajtó végső értelme pedig ez: az idők elején az anyagba zuhant lelkek számára készítette az Ég az Utat, hogy akik vissza akarnak térni, azok visszatérhessenek. Az Út egyedül csak egészen kivételesen járható: az Ég magányos Ént vissza nem fogad, csak kegyelemképpen. A reintegráció csak közösen történhet, mert közösen, a "seregekké" történt az elpártolás és a zuhanás. A közösségnek az Úton a vezetője a király. A király a közösség szakrális személye, aki tudja és látja az Utat. Szellemi rend, kormányzói rend, gazdasági rend, szolgaság mind őt követi. A király pap és katona, bíró és miniszter, a föld és az arany ura, a szolgák parancsolója. De semmi sem az övé, mert ő több, mint pap, katona, kormányzó, gazdag ember és parancsoló. A király a kocsihajtó. A vezető az Úton, amelyen az emberiség közösen az eredethez, az isteni létbe visszatér. A király ezt a reintegrációt nem tetteivel és szavaival, hanem létével vezeti, semmi egyébbel. A király életében minden a király létének szakrális fensőbbségén múlik. A király nem parancsoló és cselekvő és nem gondolkozó és nem keres új igazságokat és nem kutatja a szellemet és nem tanul és nem szerez tudást. A király nem tesz egyebet, mint: művel. Szakrálisan műveli önmagát, hogy fénye fényesebb, értelme értelmesebb legyen, hogy ez a fény és értelem szabadon és

lenyűgözően sugározzon a nép egészére, hogy példa legyen és világosság. Ez az antargamin, a kocsihajtó.

III. Uralom és hatalom

1.

Az őskor és a történet

Az a céltalan, de összefüggő zaklatottság, amit történetnek neveznek, az idő felszínén zajlik le. Céltalan, mert bár, különösen újabban, haladásnak mondják, senki sem tudja, mi felé halad, hol a cél, mi az, mikor érik el, kik és hogyan. Éppen ezért azt, hogy a történet haladás, olyan káprázatnak kell tartani, amelyet a célját nem ismerő ember talált ki, hogy létének értelmetlensége tartalmat nyerjen, ha ez a tartalom illúziószerű is. A történet folyamatos zaklatottság, és az ember nem tud kilépni belőle. A lét egyetlen ponton sem nyílik meg és egyetlen ponton sem oldódik fel. Mindig és örökké ugyanazok a nehézségek, ugyanazok a gátak, ugyanazok a veszélyek és ugyanazok a bilincsek: ugyanaz a csapda, amelybe jutott és ugyanaz a zavar, amely zaklat. S ez a zaklatottság nemcsak folyamatos, hanem összefüggő is. Az események egymásból következnek és egymást törvényszerűen megelőzik és követik, sőt az események törvényszerűen meg is ismétlődnek. Mindez az idő felszínén zajlik le, egy síkban, mialatt az idő mélyén a lét változatlanul áll; ahogy az emberiség a föld felszínén háborút üzen, békét köt, kereskedik, épít, siet, s ezalatt a föld mélyén az ősgnejsz tömege érintetlen -; s ahogy az ember tudatával tájékozódik, megfigyel, gondolkodik, erőfeszítéseket tesz, gyönyörködik, s ezalatt a mélyben a tudattalan, mint az ősgnejsz, háborítatlan nyugalomban él.

Ez éppen a paradoxon, hogy a történetben, mialatt az idő felszínén esemény eseményt ér, az idő mélyén semmi sem történik; az őskorban pedig, mialatt úgy látszott, hogy semmi sem történik, mert nem volt történet, az idő mélye megnyilatkozott. A történetnek csak élete van, léte nincs; az élet az idő felszínén lezajló káprázat, háború, béke, szerelem, állam, küzdelem, gyönyör, vagyon, hír - mindez értelem és cél nélkül, mélység nélkül, igazi kapcsolat nélkül, igazság és szépség nélkül, mint mulandó varázslat csak a felszínen tartozik össze, befelé értelmetlen, üres, hiábavaló és lényegtelen. A történettelen őskor az eseményeket nem egymáshoz kapcsolta, hanem mindazt, ami történt, az időtlenségből tudta és látta feltörni - ahogy az őskori ember a föld ősgnejsz tömegének állandó tudatában élt -, s ahogy a tudattalan mélységeivel megszakítatlan kapcsolata volt. Annak, ami a felszínen történik, önálló jelentése nincs. A felszínen csak az jelenik meg, ami már kilobban: az utolsó pillanat ez, amikor már valami eltűnik. Az őskorban nem a felszín eseményeit, a kilobbanásokat kapcsolták össze, hanem azt, ami láthatóan megjelent, összekapcsolták a láthatatlannal. S így az összefüggés nem a sík folyamatosság volt, hanem a jelenség tényleges oka: az idő mélyében, a létben, a láthatatlanban.

A Veda az ősök útjáról és az istenek útjáról beszél. Az ősök útjára lép halála után az elköltözött lélek, aki életében a vallás szokásait megtartotta ugyan, nagy vétket nem követett el, könyöröltes volt, és a törvényt tisztelte, de nem ébredt fel, s így a káprázat világában kell maradnia. Jótetteiért a jutalmat megkapja, a boldogságot elnyeri, de a világév elteltével a szenvedésbe vissza kell térnie. - Az istenek útjára lép az a lélek, aki emberi életét arra használta fel, hogy az éberséget megszerezze. Halála után sem kívánczik a boldogok közé, mert tudja, hogy a boldogságot boldogtalanság követi, az üdvösséget szenvedés, az életet halál, az örömet bánat, a világosságot sötétség itt a káprázat világában, mint Hérakleitosz mondja, "az út fel és le ugyanaz", s ahogy a kínaiak: jī jang, jī jin, egy világos, egy sötét, egy jó, egy rossz, örökké s megállíthatatlanul. A lélek túllép a boldogságot ígérő mennyországokon, eléri az atmant, a ragyogó éberséget és az isteni értelem nyugalomát.

A történeti emberiség az ősök útján jár: a káprázatban, ahol jelentősége van a jónak és a rossznak, a világosságnak és a sötétségnek, az Énnak és a Tenek, a rokonszenvnek és az ellenszenvnek. Ez a pitrijána, a görög hagyományban a hodosz makarón, a boldogok útja, mert ezen az úton az ember a boldogságot keresi. A boldogság a felszínen van, s a történet nem egyéb, mint a boldogság keresésének története. Az idő felszínén kell maradnia, de amit elér, nem más, mint a szüntelen zaklatottság és szenvedés. Az őskori emberiség az istenek útján jár, ahol annak, ami jó vagy rossz, barát vagy ellenség, jin vagy jang, jelentősége nincs. Ez a dévajána vagy a srutir dévah, a görög hagyományban a hodosz theón, mert itt senki sem a boldogságot keresi, hanem az éberséget. A történet a boldogságot kereső földi Én története; az őskor azért történettelen, mert nem a boldogságot kereső földi Énnel, hanem az éberséget kereső halhatatlan Énnel gondolt. René Guénon azt mondja, hogy az őskori közösség az autorité spirituelle, a történeti emberiség a pouvoir temporel jegyében élt és él. Az autorité spirituelle a szellemi kinyilatkoztatás fensőbbisége; a pouvoir temporel az erősebbnek az időben alkalmazott fölénye. Az előbbi átvitt értelemben és egy szóval: az uralom; az utóbbi ugyanolyan értelemben: a hatalom. Az uralom gyökere szellemi; lenyúlik az idő mélyébe; az emberiséget az istenek útján vezeti; a boldogságot kereső Ének nyüzsgő tömegére nincsen tekintettel, s így azt, ami az idő felszínén zajlik le, a zaklatott és céltalan rohanást, figyelemre se méltatja. A hatalom gyökere ezzel szemben földi és anyagi; mindig az erősebbé, mindig a felszínen marad, a cél mindig a boldogság és a szereplő mindig az Én, és az emberiséget mindig az ősök útján vezeti.

2.

Homérosz és a filozófusok

Az az időpont, amelyet a történet kezdetének neveznek, időszámításunk előtt a hatszázas év, amikor az emberiség az istenek útjáról letért és az ősök útjára lépett. A történet az ősök útjának története; az istenek útján történet nincs. Ez a hatszázas év a történet kezdete, az apokalipszis kezdete, az emberi lét válságának kezdete, amikor a szellemi kinyilatkoztatás uralma megszűnt, és az erősebbnek az időben alkalmazott fölénye lépett helyébe.

Ez az idő egybeesik a szellemi-papi kaszt lehanyatlásával és a kormányzói-harcos-lovagi kaszt fölemelkedésével. Az istenek útja nem egyéb, mint az az út, amelyen az emberiséget a brahman vezeti: az éberség útja. Az ősök útja nem egyéb, mint az az út, amelyen az emberiséget a lovagi rend, a ksátrija vezeti: a boldogság útja. Kínában elmerül a tao, és Konfu-ce a Csün-ce, a lovag erőit kezd hirdetni. Görögországban elmerül az orpheuszi hagyomány, és a lovagi élet - a homéroszi látásmód előretörése - az életet átalakítja. Indiában fellép Buddha, aki születése szerint ksátrija, és harcot indít a brahmanok ellen. Egyiptomba betör a harcos elő-ázsiai nép, és az őskori papság hagyományait megsemmisíti. Iránban az utolsó Zarathusztra még egyszer megkísérli, hogy az egyre terjedő haoma-kultusznak határt szabjon, de halála után gyorsan elfelejtik, és az ember az egyéni boldogságért kezd rohanni. A történeti ember egyáltalában nem értette, hogy a görög gondolkozók miért hadakoztak oly kemény szavakkal Homérosz ellen, és Hérakleitosz haragját csak azért nem merte érzelmi elfogultsággal magyarázni, mert hiszen a homéroszi költemények ellen a többi között Xenophanész és Platón éppen úgy küzdött. Homérosz költeményeiben ugyanaz jelentkezik, mint Kung mester tanításában: a lovagi ember, szemben a szellemi emberrel. Hérakleitosz, illetve Xenophanész és Platón nagyon jól látta, hogy itt az emberi közösség létét fenyegető folyamat van indulóban: a lovagi ember, aki a szellemi kaszt transzcendens kapcsolataival nem rendelkezik, az eseményeket a felszínen kezdi látni és a felszín kezdi megítélni. Homérosszal elkezdődik a történet. Az a történet, amely azelőtt a királyi beavatás egyik lényeges fejezete volt: a nagy Atyáknak, mint példáknak és eszményképeknek, realizált ideáknak

tevékenysége most felszínes látványossággá válik és a nyilvánosság martaléka lesz. Ez a látvány, amikor először megjelenik, csupa fény - még magával hozza az őskor szellemét, s ezért ragyog. De már megszakította kapcsolatát a szellemi emberrel. A lovag már függetlenítette magát, már saját külön létében kezd tetszelegni, már megtagadja a szellemi renddel való együttélést, és ami a legfontosabb: életében már a hatalom vágyát és képét hordja, nem az uralomét.

Hérakleitosz és Xenophanész és Platón; akik a szellemi rend hagyományának megtagadását Homéroszban közvetlenül látták és értették, haraggal, szenvedéllyel, értelmes érveléssel, ki ahogy, erőfeszítést tettek az ellen, hogy a szellemi ember uralma az erősebb ember hatalmává alakuljon át. E gondolkozók tanításukkal a történetet igyekeztek megállítani és megakadályozni: az értelmetlen, de szüntelen zaklatottságot.

Hérakleitosz helyzete Platónétól természetesen alapvető módon különbözik.

Hérakleitosz a szellemi rend tagja volt (baszileusz), szanszkrit szóval: brahman, és egész lényével az őskor hagyományában élt. Platón azonban már lovag, ksatirja, akinek érzülete és gondolata lehetett ugyan szellemi, de lénye nem. Ezért Hérakleitosz sorsának párhuzama: Lao-ce. Tudását leírja és elhallgat. Tehet többet? Nem. Platón sorsának párhuzama: Konfu-ce, már nem az uralom, a vei vu-vei, a nemcselekvés, a szellem embere, hanem a cselekvő tevékenysége. A ksatirja erről a tevékenységről ismerhető meg mindig és mindenütt. A brahman a scientia sacra, a szent tudás öre és kimondója. A ksatirja az ars regia, a kormányzás művészetének végrehajtója. Platón gondolkozása nem scientia sacra volt, hanem ars regia.

3.

Brahman és ksatirja

Azt a pillanatot, amikor az uralom és a hatalom ahelyett, hogy mint az őskorban, egymást kiegészítené, egymással először szembekerül, csak úgy lehet megérteni, ha az ember a lovagi kaszt emberét ismeri. A ksatirja a hatalom légkörében annyira benne él, hogy a hatalom és az uralom között nem tud különbséget tenni. Azt hiszi, hogy az uralom is aktív hatalom; abban a hiszemben van, hogy a szellemi rend fölötté áll és neki parancsol. Abban a meggyőződésben él, hogy ő a brahman kiszolgálója. Sejtelve sincs arról, hogy a szakrális rendben minden kasztnak helye van és helyének betöltése adja meg életének és sorsának teljességét és kielégültségét. Nem látja, hogy az uralomnak semminemű földi, alkalmazható, parancsszerű, gyakorlati vonatkozása nincs. Az uralom a szellemi szó kinyilatkoztatása, a követéstől, a megvalósítástól, sőt a tudomásulvételtől is teljesen függetlenül: - van. Mindezt a ksatirja nem is értheti, hiszen azért ksatirja.

Nem szellemi, hanem tevékeny ember, akiben az uralkodó jelleg nem a szattva, a kiegyensúlyozott szellemi megfontolás, hanem a tüzes tevékenység. Nem kontemplatív, hanem aktív. A lovagi osztály nem a buddhinak, az intellektuális intuíciónak felel meg, hanem az ahamkárának, az énteremtőnek. Ezért természete az aktív Én érvényesítése. De mert a ksatirjában az értetlenség él, él az, ami minden lovagban meg nem változtatható jellemvonás: a szellemi rend iránt érzett olthatatlan ressentiment. Abban a hiszemben, hogy az uralom a hatalom fölött áll, irigységében az uralmat is meg akarja szerezni, hogy Énje korlátlanul parancsolhasson. Persze amit megszerz, az nem lehet az uralom, csak a hatalom és mindig csakis a hatalom; a hatalom pedig amúgy is az övé. Az uralom sohasem lehet az övé, mert a ksatirja sohasem lehet kívülálló, érdektelen, személytelen, szenvedélytelen, kontemplatív. Sohasem érheti el a vei vu veit, a nemcselekvést. Az autorité spirituelle-t és a pouvoir temporelt összekeverni nem lehet, senki sem járhat egyszerre az ősök útján és az istenek útján.

Időszámításunk előtt a hatszáz év körül a közösségben elkövetkezett változás tevékeny tényezője a lovagi ressentiment. Ez dolgozik Konfu-cében, a ksatirja Sákja Muniban, akit később Buddhának neveztek, s Platónban. Ez volt a mexikói Akamipihlti király döntő tette, mint az indián hagyomány följegyezte: a szellemi és kormányzói uralmat és

hatalmat egymástól elválasztotta. Az idő mélyével fenntartott kapcsolatot, amit a brahman rend őrzött, megszakították. A világ eseményei nem a mélyből lüktettek, hanem a felszínen maradtak. Ezeknek a felszínen úszó jelenségeknek első eseményei az olyan költemények, mint az Iliász vagy az Odüsszeia. Ez a történet kezdete. Amit a ksátrija nem tud, hogy az uralomnak és a hatalomnak egymást ki kell egészítenie úgy, ahogy a gondolat és a tett, a szellem és a tevékenység egymást kiegészíti. Az emberi közösségben az emberi gondolatot és tettet olyan emberfajta képviseli, amely soha, semmi körülmények között sem lehet tevékeny. A tevékenységet pedig olyan ember képviseli, amely soha, semmi körülmények között nem lehet meggondolt és szellemi és kontemplatív. "Az Ég műve a világosság, a Föld műve a Termékenység - írja a Li Ki -, és az embernek a földön a kettőt össze kell kapcsolnia, mert csak a kettőből együtt fakad a közösségre áldás." A szakrális szentnek és a szakrális hősnek a közösségben harmóniában kell élni, mert soha a szent nem lehet hős, a hős nem lehet szent. Ha pedig a szent elbukik, el kell buknia a hősnek is - és ebben a bukásban elbukik a rend, a világtörvény megbomlik és a közösség széthull. Az aktív ember soha nem válhat kontemplatívvá, a kontemplatív nem válhat aktívvá: de ahhoz, hogy a közösség a világtörvény, a dharma szerint éljen, mind a kettőre szükség van. A brahman, a szellemi kaszt az isteni törvény uralmát őrzi: az egyedül hiteles tudást, az éberséget. És: "minden jólét az igaz tudástól függ", szól Manu. "Ha a közösségből az igaz tudás kivész, egyetlen tett se lehet termékeny, nem lehet törvényes, nem lehet még csak hasznos sem." Ha az isteni törvény uralma megszűnik, a közösség százezer darabra hull szét. A birodalmakat nem az erő, nem a hatalom, nem a tevékenység tartja össze, legyen a ksátrija mégly nemes, mégly bátor, igazságos, hősies. A birodalmakat az isteni törvény uralma tartja össze, s a törvény abban az emberben él, aki a szellemvilággal állandó kapcsolatban áll. A brahman nem ember olyan értelemben, ahogy ember a közösség minden tagja: a brahman az isteni szellem kinyilatkoztatásának eszköze, az uralom hordozója. A főpap a logosz inkarnációja. Egyiptomban Toth isten nevét viseli, Indiában a szellemi kaszt neve brahman, Brahman teremtő isten nevééről. Mexikóban a főpap neve teotikutli, ami annyit jelent: Isten és Úr.

4.

A ksátrija ressentiment. Az életrend megváltozik

Az uralom első feltétele: az alázat. Ezért kell a szellemi embernek aszkétának lennie. Ezért kell életét önmegtagadásban eltöltenie, az Én minden boldogság-szenvedélyéről lemondania, hogy az isteni szellem megnyilatkozásának megértésére és kimondására alázatában alkalmassá váljék. Aki az uralmat képviseli, annak az emberi céloktól távol kell maradnia, szemlélődésben kell élnie, a szellemi világ eseményeivel összhangban kell lennie, és a világ látható jeleinek valódi jelentését ismernie kell. Tudnia kell az idő, a csillagos ég, az elemek változásának jelentőségét, és az emberiség életét befolyásolnia kell azzal, hogy a szertartásokat pontosan elvégzi, az áldozatokat meghozza, az ifjúságot neveli, a kormányzói kasztot tanáccsal látja el, és az isteni akaratot az emberiséggel közli.

A hatalomban ezzel szemben semmi transzcendens nincs. A hatalom az emberi közösségben az emberi rend és igazság fenntartása, a jutalom és a büntetés elosztása, a védelem és a támadás. A hatalom gyökere az uralomban van, mert értelmet a cselekvésnek a gondolat ad. A hatalom önmagában csak emberi. A ksátrija feladata, hogy a hatalmat és az uralmat egyesítse. Az embernek az idők elején elkövetkezett bukásával, amikor anyag és szellem, látható és láthatatlan elvált, elszakadt egymástól az uralom és a hatalom is. Az uralom a szellemnek és a láthatatlannak felel meg; a hatalom a láthatónak és az anyagnak. Az uralom nyugodt sugárzás, mint a Napé; a hatalom működése tevékeny erőfeszítés, mint a sorsában küzdő emberé. A ksátrija feladata, hogy az emberit az istenihez visszavigye és az anyagot a szellemmel a

közösségekben ismét egyesítse: legyen igazságos, büszke, önmegtagadó, hősies, előkelő, nemes, szigorú, fáradhatatlan, legyen kormányzó és bíró és harcos.

Hogy az uralom és a hatalom elszakadásának azonnal milyen következménye támadt, arra nem kell sok példát felhozni, elég az egy Püthagoraszé. "Abban a pillanatban, amikor a középpont iránt való érzék elvész, belép a felület érzéke." A felület iránt való érzék teremti a történetet. Az események ahelyett, hogy egyetlen központ irányító szelleméből fakadtak volna, a felületen szétfolytak és iránytalanul hanykolódtak. Az éber sors helyébe az értelmetlen zaklatottság lép. Püthagorasz megkísérelte az őskori hagyomány szakrális szellemi lényének uralmát újra helyreállítani: megkísérelte, hogy a közösség életét ismét a középponttól függővé tegye. Brahmanasztot nevelt, amelyet a szakrális uralom titkaiba beavatott. De erre akkor már sem az ember, sem az idő nem volt alkalmas. A ksátrija ressentiment fellázadt, dühös szenvedélye a hatalom tevékenységével az uralom minden szellemi megnyilatkozását keresztülhúzta. Később ugyanez történt Empedoklészsel. Még később Platónnal.

A föld túlsó oldalán ugyanaz történt Kínában. A Li Ki azt írja: "A béke és a háború tennivalóját a hagyomány őrzi. Ha van kellő és alkalmas ember arra, hogy a hagyományt megvalósítsa, a világ törvényével a kormányzat összhangban áll; ha kellő és alkalmas ember nincs, a hagyomány feledésbe merül." Akkor már kellő és alkalmas ember nem volt; az emberiség a világ törvényével összhangban élni nem tudott, és a hagyomány feledésbe merült. "Egyetlen szó mindent elronthat. Egyetlen ember az államot megerősítheti." Az egyetlen szó mindent elrontott; ez a szó: a hatalom. De olyan egyetlen ember, aki az egész államot megerősítette volna, már nem akadt többé. A lovagi hatalom feltörése alapvető életrendbeli változást hozott a közösségekben. Az őskorban a mérvadó szó és a tisztelet az érett emberé és a higgadt öregsége volt. Ez volt a példa. Most a fiatal, testileg erőteljes ember részesült előnyben, mert a szellemi higgadtságra és érettségre senkinek sem volt érzéke. A higgadtságot félretették, és helyébe a szenvedélyes mohóság lépett. A meggondolás megszűnt, és helyét a lázongó forradalmiság követte. A gondolatra már senki sem hallgatott, mert az eszménykép a forró vér lett. A szattvát a radzsasz váltotta fel.

A szemlélődő nyugalom után a cselekvés heve következett. A tett erejét kezdték csodálni. A közösség példaképe nem a világos értelmű, érdektelen öreg bölcs lett, hanem a tevékenységében égő harcos.

A tudást, a nyugalmat, az önmegtagadást, az erényt felváltotta a becsvágy és a dicsőség után való szomjúság. Azelőtt a magányos hallgatás volt az élet legmagasabb színvonala; ennek felelt meg a szattva: a szellemi fölény; ennek felelt meg a négy asrama közül a szannjaszin: a szent koldus. Most minden a nyilvánosság felé kezdett tolongani: verseny, látvány, piaci vásár, színház: felület, történet lett az emberi lét. Ez az agón, a homéroszi életeszmeny.

A brahman ősei istenek voltak; a ksátrija ősei már csak hőszok, vagyis emberek.

A szellemi uralom jegyében az emberi közösség az égi közösség mása volt: a nép. A hatalom jegyében a közösségekben az uralom szavával eddig megfékezett földi szenvedélyek és démonikus erők egyszerre felszabadultak: egyszerre feltört a hiúság, a dicsőség, a hírnév, a becsvágy, és az emberiséget tépdesni kezdte. Az őskori közösség alapja, amely minden emberi élet alapja, az önmegtagadás, egy pillanat alatt eltűnt. Az önmegtagadás helyét az Én hatalmi ösztöne foglalta el.

5.

A vadkan

Az őskori hagyományban a ksátrija jelképe a vadkan, ahogy a brahmané a medve. A medve a nyugodt, a bölcs, a tanító állat. A vadkan a szenvedélyes, mohó és megfékezhetetlen dúvad. Iránban a vadkannak tíz inkarnációját ismerték: a szélvihart, az arany szárnyú bikát, a fehér lovat, a him tevét, a vaddisznót, a tizenöt éves erőteljes

fiút, a sást, a kóst, a kecskebakot és a harcos katonát. A vadkan ereje ezekben a lényekben lobog teljes tüzeiben. Hogy az ember ezt az ősi jelképet megértse, elég, ha egyetlen megjelenését veszi elemzés alá. Ez a megjelenés legyen: a sas. A sas az égboltozatot tartó négy arkangyal közül az egyik. Az első a Bika (Aldebaran), a második az Oroszlán (Regulus), a harmadik a Sas (Antares), a negyedik az Ember (Fomalhaut). A Sas csillagképe az, amit később és más hagyományokban Skorpió néven ismernek. A Skorpió pedig a tüzes víz otthona, Mars csillagképe, a hindu hagyományban megfelel a három guna közül a radzsasznak, a tüzes szenvedélynek, az alkimista hagyományban megfelel a sulphurnak, az égő elemnek. A hindu mitológiában a sas az istenek királyának, Indrának volt a madara; Indra pedig az istenek között a legfőbb ksatríja. A sas minden népnél a hatalom, a katona, a fegyveres erő, a hadseregjelvénye. Ezért Zeusz és Jupiter madara, mert Zeuszé és Jupiteré a hatalom. A lélek tulajdonságai közül megfelel az akaratnak, de az akarat egymagában, ihlet nélkül nem teremtő erő. Az analógiákból ennyi elég. Csak még annyit: Iránban a lovagi kaszt neve khaetu. A szó hatalmat jelent, s egyik jelzője: verethragha, annyi mint aki az ellenállást megtöri, aki rendet teremt. A harcos a khvarenahnak, a tündöklő s égő világhatalomnak hordozója: a sulphur, a radzsasz, a tűz - a sas; Mars, Arész, az erős és legyőzhetetlen. A khaetu azonban mindig külső hatalom, csak az erő fizikai hatalma - azért a földön, a közösségben, az államban a külsőség őre, a világegyetemben a csillagok külső rendjére vigyáz. Egyiptomban a lovagok istene Széth, a vörös istenség, a zivatar, a földrengés, a forgószele istene: a természeti erők jelképe. Széth szobraiit vörösre festették, mint Mexikóban Huiclopohltli szobraiit, mert a vért jelentették, a szenvedélyes tevékenységet, a vérontást, a háborút, az anyagi erő megnyilatkozását, a sulphurt, a radzsaszt, szóval mindig az erősebbnek az időben alkalmazott fölényét, vagyis: a sást - vagyis: a hatalmat.

Ha ez a hatalom szellemi sugallatától elszakad, irány és törvény nélkül marad, és semmi egyéb, csak az értelmetlen erő korlátlan és zabolátlan tevékenysége. Ha a ksatríja a brahmantól elválík, a sötétség rabja lesz. A sötétség: a szenvedély, harag, vad erő; a háború: Széth Egyiptomban, Huiclopohltli Mexikóban, Arész Görögországban, Mars Rómában, a viszály, a forrongás, a lázadás, a felfordulás istenei. Ha a lovag magára marad, a politika halálisteneiit idézi. A hatalom egyetlen ismertetőjele az erő; a hatalom az erősebbé. Ha nincs uralom, amely az erőt irányítja, a hatalom gonosszá kell hogy váljon. Ez a gonosz sötétség a halálisten, az állam szétmarcangolása, a nép boldogtalansága és a fényesség elpusztítása, Széth: Ozirisz gyilkosa. A ksatríja a halálistennel szövetkezik a brahman ellen. Ez a ksatríja ressentiment értelme.

6.

A hatalom süllyedése

A világ rendjének fenntartásához az erő természetesen kevés, ahogy az állam és a nép rendjének fenntartásához is kevés. A lovag elvakult szenvedélyében ezt nem tudja, de nem is tudhatja; a ksatríja nem az, aki tud, hanem aki elszántan cselekszik. A brahman az, aki helyette tud és lát és gondolkodik. És ha az erő a rend fenntartásához kevés, de mégis az erőé a szó, a rend felbomlik.

De amit a lovag szintén nem tud: kezében a hatalom csak igen rövid ideig maradhat. Rövid virágzás után a lovagi világ minden népnél le kell tűnjön, a hatalom lejjebb merül, s most már egyre méltatlanabbak kezére jut. Ami merő politika, az merő cselekvés, szellem és meggondolás nélkül, az erő alkalmazása, merő történet, lényegtelen és törvénytelen. A lovag a rend fenntartására más módszert nem ismer, csak a fizikai erőt és a konvenciót. És nem tudja, hogy "a külső erő minden körülmények között belső ellenhatást vált ki. Mert ha a szó nem a szellemé, az erő alkalmazása csak hatalmi aktus, és a hatalom viszályt, ellenkezést, gyűlöletet szít".

Ha pedig a hatalom még lejjebb süllyed, a vajsja kezébe kerül: a polgár, a kereskedő, az

iparos, a földműves kezére. A gazdasági kaszt hatalma azonban már nem a szenvedélyes és tüzes nyers erő, amely bármilyen gonosz lehet, mégis sokszor nagyszerű. A polgár hatalma alattomos. A polgár nem az erő jelképe. Nem bízik magában. Ezért ez a hatalom képmutató machiavellizmus. "Ha a közönséges embert magára hagyják - szól a Li Ki -, rosszat rosszra halmoz és semmitől sem retten vissza. Ha a szellemi embert megpillantja, az elkövetett rosszat elkezdi dugdosni és rejtegetni. Most igyekszik jó oldaláról megmutatkozni. A szellemi ember azonban keresztüllát rajta. Mit használ a képmutatás? Olyan, mintha egyszerre tíz szemmel nézne rád és tíz ujjal mutatna feléd: milyen komoly s félelmetes dolog is ez!" A polgár szabadelvűnek, humánusnak akar látszani, mialatt egyetlen célja van: az összes zsebeket kiforgatni. Már nem politikai, hanem gazdasági hatalomról van szó. A ressentiment fokozódik, és minél erősebb a humánus nyílt követése, annál kegyetlenebb a titkolt és rejtett vagyonéhség. A hatalom azonban itt sem áll meg. Konfu-ce azt mondja, hogy a lovagi rend hatalma háromszáz évig, a gazdasági kaszt hatalma százötven évig tart. A zuhanás üteme egyre gyorsabb. A hatalom minél lejjebb süllyed, annál rövidebb életű. S mi történik aztán? A zavar folytatódik. A zaklatottság nő, az egész céltalan és értelmetlen hánykolódás önmaga körül kering. Vagyis: a történet zajlik tovább. A sudra kezében a hatalom démonikussá válik. Ezt a démonikus hatalmi erőt hívják erőszaknak. A lovag és a polgár helyébe a türannosz, a diktátor lép. Az erőszak az erőnek nem fokozása, hanem eldurvulása. Az erő kozmikus megnyilatkozás, a sulphur, a radzsasz megjelenése, amelynek van istene: Mars, Arész, Huicilopohtli, Széth, Indra. Az erőszaknak nincs istene, csak felszabadított démoni tömege. Az erőszak már nem hatalom, hanem merő egyéni önkény. Az erőben van nemesség, szépség és nagyság; de az erő a képmutatásban elveszett; most az erőszakban már csak gonosz, félelmetes és alacsonyrendű ösztön forr.

IV. Brahma-pura

1.

Az égi város és a földi város. A lét ősfarmája

A történeti ember azt tartja, hogy a város, amíg a barlangból, a sátorból, a kalyibából, a tanyából, a faluból végre város lett, hosszú fejlődés útját járta meg. Éppen úgy, ahogy a történeti ember azt tartja, a közösség kialakulását, amíg a magányos barlanglakóból, a hordából, a törzsből végül az a közösség lehetett, amit ismer, hosszú fejlődés előzte meg. Az őskori hagyomány azt tanítja, hogy a közösség nem fejlődés eredménye; van elsődleges őskollektívum, amely a kezdetek kezdetén is élt, ez az őskollektívum: a nép. De van ősváros is, mert a város az emberi közösségnek a kezdetek kezdetén is létformája volt.

Az égi várost, Isten városát minden őskori nép hagyománya ismerte. Peruban Korikancsának hívták, és tiszta aranyból készült mása a főtemplom titkos udvarában volt. Indiában Brahma-pura volt a neve: Brahma városa. Kínában ez a Ta Csing, az égi város. Egyiptomban a város neve: Szmun. Alexandriában Ogdoadnak hívták, s ez ugyanaz, mint a palesztinai hagyomány Égi Jeruzsáleme.

A hagyomány a földi városok alapításának és építésének is különös jelentőséget tulajdonított. Nem lehetett bárhol, bármikor, bárhol város építeni. A görög poliszokat éppen úgy szellemi törvények alapján építették, mint a mexikói városokat, amelyek annyira hasonlítanak ahhoz a városhoz, amely Atlantisz közepén épült; hasonlítanak Egyiptom és Babilon városaihoz, a kínai és tibeti városokhoz, nem is szólva Urról és Ázsia sivatagjaiban talált romvárosokról.

Az őskori hagyomány szerint a városnak két nagy analógiája van: az egyik az égi város, a másik az emberi test. Mind a kettő tulajdonképpen nem egyéb, mint a világegyetem mása, mikrokozmosz, ahogy a történeti ember mondaná. A város kezdetben az égben volt, ami azt jelenti, hogy anyagtalán szellemi ősképp volt, és az első emberiséget a

városépítésre az angyalok, vagyis a szellemi erők tanították meg. Mert nem mindegy, hogy a várost miképpen építik. A város a világ értékrendjének megnyilatkozása, ezért építésének át nem hágható törvénye van. Aki várost ezeknek a törvényeknek ismerete és megtartása nélkül építeni megkísérel, az köveket hord össze egy helyre, de a kövek nem jelentik azt, hogy amit felépített, az város. Az építés titkát az emberrel a szellemi erők közölték, és minden városnak éppúgy saját, egyetlen titka van, mint minden embernek. A második analógia az emberi test. Mert "az ember a természetnek nem valamely tulajdonságát, vagy oldalát jelenti, hanem a világ egységének értelmét". A hindu hagyományban Brahma-purának, a júdeai hagyományban Új Jeruzsálemnek, az alexandriai Ogdoadnak az az értelme is van, hogy az emberben és az emberrel város épül. Az ember a szellemváros képe, de az ember maga építi fel jó gondolatokkal, jó szavakkal és jó tettekkel, mint az iráni hagyomány tanítja. S azért, hogy az ember önmagát mint szellemvárost felépíti, ahogy a pusztaság és kietlen anyagi természet közepén házakat emel, utcákat kövez, falakat, kapukat alkot, templomokat és palotákat épít, és rendezett, törvényes közösséget szervez, az ember tulajdonképpen az örök szellemvárost építi. Ogdoad sok tekintetben nem is egyéb, mint az Égi Város, amelyet az egész emberiség épít: minden jótett, jó gondolat, jó szó egy-egy téglá, amellyel az ember az örök város építéséhez hozzájárul, amíg a város teljesen felépül, befejeződik, s ha készen áll, az emberiség bevonul, hogy elfoglalja és benne lakjék. Az örök város az örök élet helye, amelyet a megszabadult lelkek elfoglalnak, és az örök életet ott, az égi város közösségében élik.

Az anyagi természetben épített városnak lehetőleg az égi város és a belső lélek-város hű másának kell lennie. Külsőségeiben éppen úgy, mint szellemben. S az égi városnak mása volt a földön az első emberi település. A város nem a tanyából és a faluból keletkezett, ideája a szellemvilágból szállt alá, s a falu és a tanya készült a város mintájára. A falu visszaképződött város, ahogy a tömeg visszaképződött nép, a vadember visszaképződött szellemi ember. Meg kell szokni, hogy az archaikus ember mindennek származását felülről veszi, vagyis azt, hogy a dolgokat valódi eredetükben nézi.

2.

A város és a szám. Architektúra

A városban a négyes szám, kivételesen, mint Ogdoad esetében, a nyolcas szám uralkodik, de ebben az esetben a nyolc nem egyéb, mint a négy kétszerese. Az égi városnak négy fala és négy kapuja van. A négy kapu megfelel a négy elemnek: a levegőnek, a tűznek, a víznek és a földnek; a négy égtájnak: keletnek, délnek, nyugatnak és északnak; a négy korszaknak: az aranykornak, az ezüstkornak, a rézkornak és a vaskornak; a négy évszaknak: a tavasznak, a nyárnak, az őszennek és a télnek. Ez a hagyomány még később, a római városok építésénél is élt, bár nem tudták világosan, a kapukat miért nevezik porta aureának vagy porta argenteának. Az égi város az ég közepén állt. A mozdulatlan öröklétet jelentette, s aki a várost elhagyta, az időbe lépett.

A négy kapun át négy nyílegyenes út a város közepén fekvő térre vezetett. A téren, a város közepén épült a város szíve, a szentély, a templom. A templomban őrizték azt, ami a város magja, ami az egész közösség értelme; azt, ami az egész közösséget egybetartja és megszenteli. A középkorban ez volt az erekle. Az archaikus időben a középponti mának nem kellett mindig látható dolognak lenni, ahogy Jeruzsálemben Salamon templomában a látható frigyládát őrizték: a frigyládát Isten parancsolataival, amely parancsolatokon nyugodott Isten és az ember szövetsége, vagyis a szellem és a természet házassága. Mert a város nem épülhetett bármilyen önkényesen megválasztott ponton - talán az anyagi hasznosság céljának megfelelő helyen. A szakrális hely természete pedig mindig arról ismerhető fel, hogy a föld valamely darabja a szellemnek alkalmas élettársa-e, alkalmas földdarab-e ahhoz, hogy ott a szellemi erők megnyilatkozzanak vagyis alkalmas-e arra, hogy a föld a szellemet befogadhassa s az égi

szellem házastársa legyen. A város létének és virágzásának legelső feltétele éppen a szakrális hely, ahol égi jelekkel ellátott hegy állt, forrás fakadt, vagy folyó folyt, vagy tengeri öböl nyílt. A föld a jin, a szellem a jang. A föld az asszony; a szellem a férfi. Az Apokalipszis Új Jeruzsálemet a Bárány menyasszonyának nevezi. Város szakrális életet csak ott élhetett, ahol a szellemi erők a földdel házasságot kötöttek, mert a város a világ mása, és a világ üteme az, ami benne az életet kormányozza és fenntartja. Ji jin - ji jang, egy jin, egy jang - ahogy a világegyetem szíve dobog, úgy kell dobogni a városban a közösség szívének.

A város közepén a templomban az istenségnek és a népnek szövetségét őrizték valamely formában: ez a közösség tulajdonképpeni helye, a szentély. A szentély megfelel az emberi lényben a purusának, a halhatatlan létezikrának; vagy a luznak, a halhatatlan és elpusztíthatatlan csontszilánknak, amit minden ember magában tart, mert ebből a luzból nő ki újra, ítéletkor az emberi test. A templomtól nincsen messze a lehetőleg dombon vagy hegyen álló királyi palota. A királyi palotát a szellemi és kormányzói kaszt tagjainak házai veszik körül. Itt van az ősök csarnoka és itt vannak az istenek templomai. Minden városban kell, hogy élő víz legyen, akár csak forrás; ha nincs élő víz, a víz jelenlétét mesterséges tó kell jelképezze. Kell lenni a városban olyan templomnak, ahol az örök tüzet ápolják. A tüzet rendszeren leányok szolgálják. Athénben és Rómában éppen úgy, mint Mexikóban vagy Kuzkóban.

A városban szabályosan elrendezve helyezték el a lakóházakat, a műhelyeket, a bazárt, az üzleteket, a szállókat, a katonák laktanyáit, a kereskedők, az iparosok és munkások lakásait. A kapuk mellett őrség állott. A paloták körül kerteket műveltek virággal és lombos fákkal. A tisztátalanokat és bűnösöket a városból eltávolították. Házakat csak megszabott rendben építhettek, mert a ház nem egyéb, mint a város kicsinyített képe: a házon éppen úgy, mint a városon a négyes szám uralkodik. A különbség az őskori és a történeti ember között itt is megvan: a történeti ember azt mondja, hogy a várost a házak sokasága teszi, az őskori ember azt mondja, hogy először volt a város, és a ház nem egyéb, mint kicsiny város, amelynek önálló léte csak anyagilag van, szellemileg nincs. A szellem a nagy és egyetemes közösségben él. A különbség itt is, mint egyebütt, alapvető.

3.

A nyílt lét palladiuma. Város és vidék

Schuler azt írja, hogy a város a népek életében "a nyílt lét tulajdonképpeni palladiuma". - "Egy bölcs egyszer azt mondta, hogy hatalmat csak vidéki ember fölött lehet gyakorolni... a város mélyebb fogalmát a görög asztü szó mondja ki, ami jelentésben egyértelmű a római vestisszel, és ruhát, leplet jelent, ellentétben a görög polisszal, amely mindig politikai középpont volt... a város ezoterikus értelmét az indiai városok is kimondják, amelyek alapjukba a szvasztikát építették."

Az elvadult és vad lélek jelképe és megfelelése az erdő és az óceán; a megszelídített és művelés alatt álló lélek jelképe és megfelelése a kert és a szántóföld. A szellemivé vált léleknek a táj a természetben nem felel meg; ez a teljesen kiművelt, - az anyagból teljesen kiemelkedett lélekép: a város. A vad lélek az erdőben és az óceánon tudattalanul él; a világosodó és kinyíló lélek a kiművelés alatt álló földön él; az éber és a nyílt lélek a városban él. Így érti Schuler, hogy a város a nyílt lét palladiuma, s így érti azt, hogy hatalmat csak vidéki ember fölött lehet gyakorolni.

A városi embernek már nincs szüksége a hatalom korbácsára. Éber, világos, nyílt és szabad. És - a városban élő ember soha, még a sötét korszak végén sem süllyed el annyira, hogy ebből a nyíltságból és szabadságból valami keveset meg ne őrizzen. A város ennek a nyílt és szabad létnek ruhája és leple. Az archaikus városok egy részében e nyílt isteni világosság többnyire istennő alakjában élt. Így élt a szent Trójában Heléna, akit elrabolni a görög hadak eljöttek; így élt Athénban Pallasz Athéné, Epheszoszban

Artemisz. Az istennő a város szívében őrzött szikra, aki a város létének transzcendens jelentőséget, vagyis tulajdonképpeni értelmet adott. A templomok, szobrok, utcák, házak, falak az istennő ruhája és dísze, ezért a város mélyebb lényét az asztü, a vestis szó mondja ki.

A városnak és a vidéknek ez az értelmezése az őskorban mindenütt megtalálható, s még a történeti korban is élt egészen addig, amíg a szentimentális rousseau-izmus az eredeti értékek rendjét megfordította. Azóta az emberiség vakon hisz a vidéki életnek nemcsak magasabbrendűségében, de elsődleges voltában is.

Az archaikus értelmezésről semmi sem beszél világosabban, mint a Hiram-mítosz. Hiram a jeruzsálemi templom építőmestere, a világosságnak, a Napistennek volt egyik emberi megjelenése. Ő volt az, aki a templom megépítésébe a világ teremtesének titkát számok és arányok jelképében belerejtette. A templom a tízes számra épült fel. A tízes szám a Mindent jelenti. A templom, a mindenség jelképe, és a mindenség magja állott a város középpontjában: aki az épületet megértette, az a világ keletkezésének isteni titkát értette meg. Hiram volt az archaikus építőmesterek mitikus alakja, aki egyetlen követ sem helyezett el anélkül, hogy annak ne lett volna transzcendens értelme és jelentősége. A templom a világegyetemet jelentette, s a város körülötte az örök várost, a szellemvárost, amelyben a megszabadult és kinyílt és felébredt lelkek éltek.

A kései, de részben az őskori hagyományon nyugvó rózsakeresztes tanítás azt mondja: "A város az első menny szelleméből született. Ez az első menny az öröm helye, a lét ott öröm úgy, hogy egyetlen csepp keserűség sincs benne. A szellem itt túl van az anyag befolyásán, túl van a földi állapotokon, és mindazt a jót, amit a földi életben élt, teljesen magába szívta és megneemesítette. Ez a nyugalom helye, s az élet minél nehezebb, küzdelmesebb volt, az örömteli megnyugvás itt annál nagyobb. Ez az a hely, ahol a lelkek gondolatai a Szent Várost építik. Csodálatos házak emelkednek virágos utak és kertek között. Az Égi Város házainak minden téglája a gondolatok szellem-finom anyagából készült. Ezek a házak azonban ott éppen olyan valóságosak és megfoghatók, mint a földön az anyagi házak."

A város az átszellemült emberi közösség ösképe, amely közösség az isteni törvény rendjében él. A város ezt a rendet, ezt a közös életet és ezt az átszellemült létet fejezi ki, akár Égi Város, akár földi. Ha az ember transzcendens oldaláról nézi: annak a közös léleknek arca, amely sok, mégis egy. Az egyesítő. Az egyetemes és a szakrális lét, amelyben minden lélek egy. Ennek az egyetemes létnek jelképe volt a lithosz empszükhosz - a megelkesült kő. Ez az a kő, amelyből az ember az üdvözültek városát építi, de amely kő a földi város lelke is. Ha az ember a várost természeti oldaláról nézi, akkor a város a Magna Mater, a védelmező, tápláló, gondoskodó Anyaistennő. De az ember akár a transzcendens, akár a természet oldaláról nézi, a város minden esetben az egyetemes, nyílt, az anyagtól elvált és átszellemült lét helye.

De a város ugyanakkor a közösség létének helye is. A közösség létének magától értetődő sokszólamúsága csak a városban bontakozhat ki. Ez a sokszólamúság, ha eltorzul, bonyolultság; ha szellemi rendben él, a lét szimfonikus teljessége. A bonyolult és megzavart közösség: a tömeg; a tömeg lázong, tüntet, rabol, pusztít, zajong, tülekedik. A városban a lefokozott kába szenvedély válik úrrá, s ez a közösséget s a várost is lassan elemészti és felbontja. De ha a közösség éber világosságban él, akkor az egyetemes és nyílt létet eléri. Ez a szimfonikus élet. A harmonikusan együtt hangzó sokszólamúságból, a népből sugárzik az, amit Ramakrisna mondott, amikor Benares kapuján belépett: "A tömény spiritualitás intenzitását érzem áradni magamra."

4.

Ars regia

A város a közösség létének legmagasabb formája. Ezért építi a Napisten a várost, Hiram, az isteni építőmester; ezért él középpontjában Heléna, az isteni szépségű asszony; ezért

mondják, hogy a város építésére az embert az angyalok tanították; ezért a város a Bárány menyasszonya; ezért a földi város az Égi város mása. A város az átszellemült emberi közösség lakóhelye, a harmonikusan sokszólamú élet egyetemes és nyílt léte. S mert a város az a hely, amelynek rendje és léte a földtől teljesen elvált, ahol a kövekg minden anyag átszellemült, itt nincs mód többé az anyagi természetben élő ember fölött gyakorolt hatalom alkalmazására. A várost nem hatalommal kell kormányozni, hanem szellemmel vezetni. Ez az átszellemült létnek megfelelő uralmi eszköz. Ezt nevezték a régiek ars regiának, királyi művészetnek, mert nem szigor, nem büntetés volt, hanem magas tudás: művészet.

Ars regia csak ott lehetséges, ahol az anyagi és földi erők korlátlan hatalma megszűnt. Vidéken, ahol az úr a föld, a falu, a gazdaság, ott lehetetlen, mert ott az anyagi és földi erők hatalma teljes. Vidéken az anyagból még nem kiemelkedett és a szellemvilágból visszaképződő, elkorcsosuló élet keveredik. Az élet nagyobb részben anyagi erők befolyása alatt áll, s így ennek megfelelően kormányozni is csak erővel, szigorral, durván, vagyis hatalommal lehet.

A városban az anyagi és földi erők hatalma háttérbe szorul: a város a szent hely, amelyet a szent fal vesz körül, és a várost az utcák kövezete az anyagi földről levágja. A várost az isteni építőmester tanítása alapján a földről elmetszik. Nem anyag többé. A földi erők hatalma itt megszűnik. A város nem az anyagi erőknek, hanem a szellemnek szolgál: eszerint él, ez kormányozza, ez az értelme, ezt jelenti a szívében élő istennő, aki a szellem menyasszonya.

Aki az ars regiáról szóló tudást szóról szóra a mai nyelvre le kívánná fordítani, a királyi művészet tulajdonképpen metafizikai értelmét elvenné. A jelképek, analógiák, mítoszok, természetfölötti kapcsolatok elhomályosodnának, részben teljesen el is vesznének. Pedig amiről itt szó van, az a jelképek, analógiák, mítoszok, metafizikai vonatkozások szövevénye. A város a közösség sokszólamúságának teljes megnyilatkozása, s az ars regia, amely a város életét vezeti és fenntartja, éppen olyan sokszólamú, mint a lét, amelyet kormányoz. Az archaikus kifejezés lefordításáról ezúttal le kell mondani. A képek, amelyekben a régiek a királyi művészetet őrizték, maradjanak érintetlenek, és az ars regia is maradjon az a misztérium, amelynek az őskori ember tudta.

A város alapításáról mítosz beszél. Ez a mítosz az alapítás értelmét őrzi. Mert a vidék értelme mindig általános és mindenütt ugyanaz; de minden város keletkezésének saját külön szubjektív és egyéni és egyszeri titka van. Minden város egyetlen megbízatást teljesít, s ez az övé, mint az egyéni embernél a sors vagy a jellem.

A mítosz hősi tett emlékét őrzi. A hőrosz az idők kezdetén azon a helyen a sárkányt legyőzte. Sárkányt legyőzni annyit jelent, mint az anyagi természetet legyőzni: a földi szenvedélyeket, az anyag démonikus erőit. A sárkány az élet fájának öre, a fa gyökerei között ül. Az élet fája a természetfölötti, a metafizikai tudás és éberség - a világegyetem fája. A fa istennője - a koré kozmou, a Világszűz, a Heszperiszek vagy Pallasz Athéné, Andromeda vagy Ariadné. Aki a sárkányt legyőzi, az a szűzet megszabadítja. Mert a szűz a sárkány rabságában a szörnyeteget kénytelen szolgálni: a transzcendens Én, amíg nem szabadítják meg, az ember testi létének alá van vetve.

A szűz megszabadítása és a sárkány elpusztítása nem egyéb, mint a beavatásnak a világ misztikus erőire való alkalmazása. Aki a beavatást átéli, a sárkányt önmagában legyőzi, a szűzet kiszabadítja, az Élet fájának ura lesz. Az Élet fájának gyökerei között fakad az élet forrása, a kiapadhatatlan, kristálytisza víz, a halhatatlanság vize. Aki a beavatást a világ valóságában alkalmazza, a szellemvilág alkotásában részt vesz, és tevékenyen közreműködik abban, hogy a világot az anyagi erők uralma alól felszabadítsa.

A sárkányt azonban a világban csak az győzheti le, aki előzőleg önmagában legyőzte. A hőrosz az az emberi lény, aki a beavatás legveszélyesebb küszöbét átlépte, felszabadult és istenült. Istenülni pedig annyit jelent, mint saját magát maradéktalanul az isteni erők rendelkezésére bocsátani, hogy az ember a szellemi erők közvetlen megnyilatkozása

lehesen és legyen. Aki ezt elérte, az elérte: az Utat. Ez az, amit a kínai hagyomány taónak nevez. Tao annyi, mint: nem cselekedni többet, nem tenni többet semmit és a tevékenység szenvedélyét teljesen feladni, hogy az ember magát fenntartás nélkül az isteni erők szolgálata alá tudja rendelni. Aki a taót elérte, nem cselekszik többet; az istenség eszköze s az istenség tetteinek végrehajtója. Ez a herosz, az isteni szellem eszköze; ez a sárkány legyőzője, Héraklész, Perszeusz, Thészeusz; a szűz megszabadítója; a hős, aki az élet forrását megtalálta, a sivatagban vizet fakasztott s az élet vízből az emberiségnek inni adott.

Amikor a heroikus lélek a sárkányt legyőzte és a szűzet megszabadította, a szűzzel házasságra lépett. A hős a Világszűzzel egyesült. A szűz a Világ maga, az Anya, a Magna Mater. S a házasság a misztikus incestus, amikor a herosz saját anyját veszi feleségül. Ez a nagy visszafordulás jele: a metanoia. A visszafordulás értelme, hogy a sárkány legyőzése után a hősi lélek a szűzzel egyesülve: megfordul. Visszafordul az Anya felé. Nem kifelé, hanem befelé, az eredet felé, a gyökerek felé, a szellem és az istenség felé. Ez a misztikus incestus értelme: az anyagi természet káprázataitól való elfordulás és a szellemvilágban való felébredés. A szellemi valóságban való felébredés pedig annyi, hogy felébred benne az isteni Én, az egyetemes emberi Én.

A város szívében ez a mitikus dráma él. Ez a városi lét transzcendens, vagyis tulajdonképpen értelme. Városban élni annyi, mint ennek a misztériumnak részese lenni. A városi lét tulajdonképpen azt jelenti, hogy az ember kollektív beavatásban vesz részt. A beavatás az ars regia, a királyi művészet, amit azért neveznek így, mert a művész a hierarchia feje: a király. Az ars regia azonban nem tevékenység; ennek éppen az ellenkezője. Ez a misztikus drámában való részesedés. A király nem azért a kollektív dráma és a beavatás mestere, mert ő irányítja, hanem azért, mert ő a heroikus lélek példaképe és jelképe, aki a misztérium mozzanataiban az egész város helyett áldoz, vagy imádkozik, vagy bűnbocsánatot tart, vezekel, gyón, vagy ünnepel.

5.

A város a történetben. Utópiák

A történeti időben a város látszólag éppen úgy elvesztette értelmét, mint az uralom, vagy a hatalom, vagy a királyság, vagy a hierarchia, vagy a nép. A város merő különséges együttlákás lett. A szakrális létet már senki sem értette. Igaz, hogy csaknem minden időben voltak törekvések, amelyek az őskori hagyomány szellemét valamely formában ápolták. A középkorban igen sok ilyen törekvés volt, de egyiknek szerepe sem emelkedett túl a gyanút keltő és rejtőzködő titkos társaságén. Ezekben a titkos társaságokban egymást a szakrális városépítés titkaiba összeesküvésszerűen avatták be, és az őskori városközösségnek csupán keretét vagy látszatát tartották fenn.

Hogy a város az emberi életben mit jelentett, arról beszél az, hogy ilyen titkos társaság még a teljesen visszaképződött népi csoportoknál, a primitíveknél is megtalálható. A magas élet színvonalától már sok ezer éve elszakadtak, és az anyagi természetbe való lassú elmerülésük igen régen tart. Ennek ellenére még csaknem minden pápua, néger és indián törzsben vannak titkos férfiszövetségek, amelyeknek szabályain, szertartásain, szavain, szokásain az archaikus városi lét misztériuma torz alakban felismerhető. A különböző Nap-szövetségek az észak-amerikai indiánoknál ezt jelentik; erre mutatnak az ausztráliai világszűz társaságok. Európában a szabadkőművesség és ezzel rokon szövetségek a hagyományból ugyan sokat megőriztek, de tevékenységük nagyobbára hatalmi helyzetek megszerzésében merül ki.

Az ars regia másik nyoma a történeti korban az, amit Platón Politeiától kezdve, Augustinus Civitas Dei-jén, Campanella Napállamán, Bacon Új Atlantiszán, Morus Utópiáján át a legújabb mesterséges és absztrakt közösség-konstrukciókig általában utópiáknak neveznek. Az utópia a szellemi város építésének hagyományát tartja fenn, anélkül természetesen, hogy erről sejtelve lenne, de főként anélkül, hogy az archaikus

város szakrális misztériumára emlékezne. Az utópia Platónnál és Augustinusnál még nem felejtette el eredetét. Az újkortól kezdve azonban már értelmetlen racionális konstrukciónál és naiv, irreális képzelődésnél nem egyéb. Az utópista sajátosságokképpen az emberi lét misztérium voltát akarja felszámolni, azt, amin az emberi, s így a közösségi lét is nyugszik.

6.

A város és a közösség Száhuja

A város az egyetemes emberi közösség megvalósulásának helye, de tulajdonképpen nem hely, hanem a sokszólamú lét harmonikus, éber és nyílt egysége. Ezért mondták a középkorban, hogy a város nem az Atya és nem a Fiú, hanem a Szentlélekjegyében áll: nem a Teremtő, nem a Megváltó és Fenntartó jegyében, hanem a lesüllyedt és szétszakadt világ újra felemelkedésének és egyesülésének, a lét végső megoldásának jegyében.

Az archaikus Egyiptomban azt tanították, hogy a város a közösség száhuja. Száhu az örök szellemtestet jelenti, a megdicsőült lényt, akinek sikerült a reá bízott anyagot átszellemíteni és a reá eső természetet megváltani. Az átszellemítés és megváltás nem az ember egyéni sorsának feladata, csak egészen kivételesen. Az ember célja nem az, hogy önmagát megváltsa. A megváltás az egyetemes emberiségnek egyszer s mindenkorra közösen kiadott feladat, és csak közösen teljesíthető. Az egyetemes emberiség feladata, hogy az egész földet visszavigye oda, ahonnan az idők elején, az elanyagiasodáskor magával lerántotta. Az embernek az egész természetet át kell szellemítenie.

Éber és világosan ez az átszellemítés folyik a városban. A városban minden élettevékenységnek jelen kell lennie, de mindegyiknek felfokozott módon és az anyagtól már eloldva. Ezért a város az egész földi élet jelképe, s ezért esik egybe ez a földi jelkép az égi jelképpel, az anyagi kő a lithosz empszükhosz-szal, a földből épült város az égi várossal, a külső város a belső várossal, Brahma-purával, Ogdoaddal és Ta Csinggel. A város az asa intenzív helye. Itt gyűjtik az aranyat. A théleszmát. A király a város hőroza, a sárkányölő Théseusz és Héraklész és Hórusz és Brahma és Kecalkoatl, ahogy a különböző hagyományok nevezik. A király a kvintesszenciális lét hordozója. A városban az ősi lét ismét megvalósul: az első és isteni lét - az egyetemes közösségben. Ezért a város a közösség száhuja, a közösség halhatatlan, elmúlhatatlan, megdicsőült szellemteste. Ezért vágta el Hiram a várost a földtől a négy fallal, és metszette le a földről az utcák kövezetével és a házak padlózatával, hogy a város az anyagról leválasztható legyen és teljes egészében fölemelkedhessen. A város egy test: a reintegrált közösség, az egységbe visszatért sokaság teste, amely magát az anyagi világtól elhatárolta, és minden oldalon zárt, csak fölfelé maradt nyílt

V. A nép

1.

Az öskollektívum

Az a gondolkozás, amelyet a történeti, főként az újkori ember tudománynak nevez, a lét nagy tényeit az egyéni Én intellektusával, nem pedig az egyetemes ember közvetlen intuíciónál igyekezett megérteni. Mivel a kiindulást fordítva kezdte, fordított eredményhez is kellett jutnia. Így alakult ki az a felfogás, hogy a lét eredete lent van; így alakult ki az alulról felfelé való haladás vagy fejlődés gondolata.

Elég, ha az ember átgondolja azt, amit Saint-Martin arról a Newton-féle gravitáció-törvényről mond, amely az egész újkori természetszemlélet meg nem ingatható dogmája lett. A gravitáció törvénye alapvető félreértésből fakadt. Newton azt mondja, hogy a fel nem függesztett és alá nem támasztott tárgyak azért esnek le, mert azokat a föld

nehézségi ereje vonzza. Saint-Martin ezzel szemben azt mondja, hogy az erő poláris: a föld vonzóerejével teljesen párhuzamos a tárgyaknak a centrum felé való törekvése. A szabadesésben a föld középponti erejébe való visszatörekvés éppen olyan jellegzetes, mint a középpont vonzása. A tárgyak nem merő passzivitásból "hullanak vissza a földre", hanem a középpontba való visszatörekvés "aktivitásából".

A zavar azonban sehol se nagyobb, mint abban a tudományban, amely az egyéni Én intellektusának a leginkább ki volt szolgáltatva: a társadalomtudományban. A közösség életében minden mozzanat az ember belső életének egzakt analógiájára él és van, mert minden mozzanat a pszichológiai világ pontos megfelelése. Minden jelenség csak metafizikailag érthető. A tudomány ezzel szemben az emberi közösséget hosszú fejlődés eredményének látja, s ez a közösség az élet úgynevezett elemeiből tevődik össze: kezdetben volt a magányos vadember, aztán következett a család, több családból alakult a törzs, a törzsből a nemzet és így tovább: egészen az emberiségig. Mintha az emberi szervezetben először keletkeztek volna külön-külön a sejtek, azok összeálltak volna sejtcsoportokká, kifejlesztették volna a szerveket, s aztán valamely rendben elhelyezkedve megvalósították volna az élőlényt.

Az őskori emberiség hagyománya tudta, hogy a közösség élő szervezet, és keletkezése pillanatában, amely nem alulról, az anyagi természetből, hanem felülről, a teremtő istenség gondolatából, az ideából indul, éppen olyan egész, mint a legnagyobb kiterjedése idején. A közösség minden pillanatban közösség: egy a sokban és sok az egyben; az az élő szervezet, az a közösség, az az őskollektívum, amely a közösség ideájának az anyagi természetben való realizálása: a nép.

A nép nem határozható meg, mert nem fogalom. A népet nem a közös nyelv teszi: a közös nyelvet is a nép alkotja. A népet nem a közös sors teszi: a közös sorsot is a nép alkotja. A népet nem a faj teszi: a faj a nép közös életének élettani jele. A népet nem az együttlakás teszi: az együttlakás a nép életének szükségszerű következménye. A népet nem a külsőségek teszik, a nép maga minden külsőséget megelőz és minden egyébnek előfeltétele. A nép a primér közösség létének ősképe. A nép az őskollektívum. Azok, akik az archaikus világból valamit megsejtettek, de főként azok, akik a hagyományt, ha csak töredékeiben is, de ismerték, legfőként azonban azok, akik az újkori tudomány megállapításait elvetették és nyugodtan intuíciójukra bízta magukat, az európaiak közül akár Böhme, akár Saint-Martin, akár Baader, akár újabban igen sok tekintetben Goldberg, világosan látták, hogy a nép nem kései, úgynevezett fejlődés eredménye, hanem elsődleges élettény. Goldberg, ha tudományos szótárral is, de kifejezetten hangsúlyozza, hogy a nép léte nemcsak hogy transzcendens eredetű, hanem azt is, hogy a nép életében a legfontosabb tényeket: a nyelvet, a mítoszt, a morált, a szokást, a törvényt másként mint transzcendens úton megérteni nem lehet. "A nép léte nemcsak hogy az anyagi természetből nem magyarázható, hanem a nép léte ellentmond mindannak, ami az anyagi természetből való, vagy abból keletkezett." - "A nép nem a természetből keletkezett, hanem a természettel szemben áll." A nép a közösség egyetemes létformája: ahogy van individuális és univerzális ember, úgy van természeti és univerzális közösség is. A nép pedig univerzális, más szóval szellemi létforma. A nép létét mindig és minden esetben, ahogy ő mondja: a teljesítmény felfokozott volta jellemzi. A sok ember együtt még nem nép; a nép csak az a valódi közösség, amelyben az ember tevékenysége meg tud hatványozódni és meg is hatványozódik. Metafizikai, vagyis egzakt nyelven: a nép az a valódi közösség, ahol az egyéni ember létének intenzitása felfokozódik, csakis és egyedül azért, mert a többivel együtt a létnek olyan fokán áll, amely az egyéni létnél lemérhetetlenül intenzívebb: világosabb, magasabb, szellemibb, priméribb. Egyéni ember soha nyelvet, mítoszt, művészetet, morált alkotni nem tud és nem is tudhat. A nyelv, a mítosz, a morál a nép alkotása: a közös lét intenzitásának virágzása és kiragyszása. A népet a merő emberhalmaztól éppen ez választja el. A merő sokaság, a tömeg az ember egyéni létének lefokozását jelenti, a

nép, a szellemi, a transzcendens eredetű ösközösség az ember egyéni létének felfokozása. Aki tömegben él, az értelmileg, érzelmileg, tevékenységében, tudásában, életének abszolút értékében lesüllyedt állapotban él. Aki viszont a népben él, az értelmileg, érzelmileg, tevékenységében, tudásában, életének abszolút értékében fölemelt állapotban él. Ennek a fölemelt létnek megnyilatkozása a nyelv, a szokás, a mítosz, a rítus, a művészet, a morál. A tömeg a merő számbeli sokaság, nem valódi közösség: csak véletlenül egy nyelvet beszélő és egy helyen lakó emberek halmaza, különmű és anyagszerű. A valódi közösség, a nép, amelyet természetfölötti erő teremt és tart egybe, az egynemű lények egysége.

Valószínű, hogy a történeti embernek, s így a tudománynak is, népélménye azért nincsen, mert a történeti kor határa körül a népek tömegekké lettek, és a nép létének transzcendens lehetősége megszűnt. Ezért új mítosz nem keletkezett és nem keletkeztetett; a rítus lassan külsőséggé, majd képmutatássá vált; a nyelvek nem mélyültek el és nem szellemültek át többé, hanem ellenkezőleg: elszegényedtek és elszáradtak. A nép feloszlott, és a lét intenzitásának színvonala is alászállt. A közösség merő tömeggé vált, amelyben az emberi egyén élete ahelyett, hogy kinyílt és felfokozódott volna, bezárult és lesüllyedt.

2.

A király és a nép, a két pólus

A legelső, amit az archaikus népről, amely a történeti kor határán bomlásnak indult és lassan teljesen széthullott, merő anyagi tömeggé lett, tudni kell, hogy az emberi közösségben minden ember kivétel nélkül a nép tagja, egyedül egyetlen lény nem: a király. A király a kocsihajtó, a nép a kocsi; a király az atman, a nép a test; a király a lélek, a nép a természet; a király a férfi, a jang, a nép az asszony, a jin. A király az ég és a szellem, a nép a föld és a természet. A nép tagja a főpap, a pap, a katona, a kormányzó, a lovag, a bíró, a kereskedő, a földműves, a munkás, a szolga. A nép az emberi nem közössége, az együttélés primér egysége. A három kaszt a hármas szám jegyében áll, s ezért a három kaszt együtt: az egész. A nép azonban a négyes szám jegyében áll, s ezért a nép: a teljesség. Ezért az archaikus birodalmak mind nem a három rend, hanem a négy égtáj birodalmai: Kína, India, Peru, Irán, Egyiptom egyaránt, mert a négy az egészen kívül a teljesség is. A nép az emberi közösség létének teljessége, a hierarchia teljessége, amelynek feje és ura, férje és kocsihajtója a király. A király és a nép a lét két pólusa, és a kettő összetartozik. Egyik a másik nélkül éppen úgy nem gondolható el, ahogy nem gondolható el férfi nő nélkül, sötétség világosság nélkül, ég föld nélkül. A király az Egy, aki szemben áll a Sokkal; de a sok annyi, mint nép: Egy a király által, aki eggyé teszi. Ezért lesz a nép teljesség. S az archaikus kor határán, amikor a nép felbomlik, eltűnik a király is. Így kerül a királyság a brahman kezébe és válik a királyság uralommá; így lesz később, mikor a ksatirja kerül fel, merő hatalommá. Ha elvész a jang, vele együttvész a jin. A lét üteme most megáll: nincs többé ji jang - ji jin: egyszer jang, egyszer jin. A gyújtópontok kialszanak, a lét intenzitása alábbszáll: a nép létének felemelt szintje lesüllyed, az emberiség rendezetlen halmazzá válik. Ez az állapot az, amelyet Hérakleitosz polloinak, sokaságnak nevez.

3.

Az isteni epiphania

"Isten a barátságban kétszeresen van jelen mondja az iráni szent könyv -, a társaságban háromszorosan van jelen; Isten a családban ötszörösen van jelen, a testvérek között kilencszeresen van jelen; apa és fiú között tízszeresen van jelen, az országban százszorosan van jelen, a népben tízezerszeresen van jelen."

Ennél pontosabban azt, hogy mi a nép, elmondani nem lehet. A nép nem az egyszeres

isteni jelenlét, ami az emberi Én, nem a kétszeres, ami a barátság, nem a tízszeres, ami az apa és a fiú viszonya, nem a százszoros, ami az egy országban lakók viszonya. A nép a százszor százszoros, vagyis tízezerszeres isteni jelenlét. A dhajában, az országban csak százszorosan él, de a daénában tízezerszeresen él. A nép Isten tízezerszeres jelenléte, vagyis az emberiség tízezerszeres jelenléte Istenben. Mert azzal, hogy a népben élek, az isteni létben nemcsak magam jelentem és képviselem magam, hanem jelent engem és képvisel engem minden lény, aki velem együtt a népben él, és én képviselem és jelentem mindazokat, akik velem együtt a népben élnek. Ez az első: a nép a szakrális, és pedig a tízezerszeresen szakrális közösség.

A második lépés pedig ez: az ember saját sorsát sem érti, saját létét sem látja, mégis azt, ha álmosan és kábán is, de feltétlenül és mindig tudja, hogy igazi Énje isteni arculat. Az ember soha nem tud olyan mélyre süllyedni, ébersége soha annyira nem tud elsötétetni, hogy önmagában az isteni lény jelenlétét ne érezné. Ezért alakult ki a történet folyamán az Istenről alkotott kép úgy, hogy Isten személy, halhatatlan lélek, örök lény, mint az emberben lakó atman vagy purusa vagy lélek vagy szellemi Én. Az archaikus korban azonban tudták, hogy az ember szellemi Énjében élő Isten a sok arculat közül csak egy, a másik arculat az, hogy Isten a közösségben él, és mint közösség, éppen úgy él. Egy a sokban és sok az egyben, mint tízezer lény együtt, egyetlen arcban. Hogyan lehet az, kérdezi Baader, hogy Isten az egy Énben éppen úgy él, mint a közösségben? Igen, hogyan lehet az, hogy Isten mint a közösség sokasága éppen úgy Isten, mint az egy Én? Ugy lehet, hogy Isten egyetlen személy és számtalan sokaság is, és az egyik éppen úgy, mint a másik. És ez a számtalan sokaság, ahol Isten ténylegesen él és van, és amely sokaság éppen úgy az isteni arculat megnyilatkozása, mint az egyetlen ember, ez a sokaság az igazi és a valódi közösség: a nép.

Ezért van a daéna-közösségben Isten tízezerszeresen jelen, ezért van az, hogy a nép a lét felemelt voltát jelenti, hogy a nép az egyéni élethez képest felfokozott lét, hogy a nép a szakrális közösség, mert a nép Isten arca és jelenléte, de annál az arcnál, amely az emberi egyéni Énben nyilatkozik meg, mérhetetlenül intenzívebb és valóságosabb. Ez a király és a nép viszonyának értelme is. Mind a két lét szakrális, mind a kettő isteni arc megnyilatkozása: a király az Egy - a nép a Tízezer, a százszor száz, vagyis a sok. Az archaikus ember tudja, hogy az Egy a legnagyobb szám, az Egy olyan nagy szám, amilyen csak a végtelen sok, a megszámlálhatatlanul sok, a legtöbb, aminél több már nincs. Ez a legtöbb egyenlő az Egygel: a végtelen sok ugyanannyi, mint az Egy, mert mind a kettő a legnagyobb. A királyi lét arcában és a nép létének arcában Isten két legnagyobb arca nyilatkozik meg.

A harmadik lépés pedig a következő: a daénában élt lét nemcsak isteni arculatot, isteni epiphaniát és Isten tízezerszeres jelenlétét, vagyis a szakrális közösséget jelenti, hanem azt is, hogy a földön a királyt kivéve minden ember számára az egyetlen törvényes lét rendje a népben élni, mert a nép nem más, mint az égi közösség földi mása. Ez az égi közösség, amit később görögül ekklésziának neveztek, ami nem egyéb, mint a kiválasztottak közössége, a szellemi közösségnek, a lelkek örök közösségének, az öröktől fogva tartó összetartozásnak pontos és hű mása. Miként a földi Nílusnak az égi Nílus, a földi Gangesznek az égi Gangesz felelt meg, ahogy a földnek is az égi föld, a tengernek az égi tenger, mert mindennek, ami az anyagi természetben látható, szellemi elliptikus duálja van, égi analógiája van, úgy felelt meg a földi népnek az égi nép, az égiek szent közössége. A különbség csak az, hogy a föld, a tenger, a folyó, a hegység, az ország, az égi megfelelés, ősképp, idea - már megnyilatkozás. A nép nem megnyilatkozás, hanem maga Isten, Isten arca, léte, lény, mint a király: csak nem ez az Egy-arc, hanem a Sok-arc, nem a jang, hanem a jin, végül is nem a király, hanem a nép.

4.

A nép analógiái. Föld, asszony, jin, természet. A nép és a szám. A tizenkét törzs

Az természetesen, hogy a nép a jin, a sötét elem, az asszony, a föld, a passzív, nem merő metafora, ami esetleg mond valamit, de úgy tűnik, csak látszatot és hasonlóságot. Az archaikus emberiség a népet azért mondta földnek, mert a nép és az anyagi természet között megfelelés, vagyis analógia van. Az analógia pedig nem a külső hasonlóságon nyugszik, hanem azon a tényen, hogy ugyanannak a szellemi valóságnak a lét különböző köreiből analóg megnyilatkozásai vannak. Azonos ideák megnyilatkozásai között minden esetben törvényszerű megfelelés van. Az archaikus ember semmit sem gondolt külsőségesen, mert mindent metafizikusan, éberén látott. A hagyomány az őskori embert megtanította arra, hogy a valóság megértése csak meta- és phüszika, a természetén túlról lehetséges. Éppen ezért, amikor az őskorban a föld és a nép között az analógiát meglátta, a nép és a jin, a nép és az asszony, a formálatlan, de formáló elem között az analógiát felismerte, észrevette, hogy a nép az anyagi természetnek felel meg. A nép a hierarchia ágya: a népben nyilvánvaló a világértékek rendje, és a nép hordja magában az értékek rendjének az emberi létben való megfelelését. A nép tartja magában a kasztokat: a szellemi, a tevékeny és a termékeny lét minőségeit - a három gunát: a szattvát, a radzsaszt, a tamaszt. A nép fogadja magába a szellemi uralom rendjét; a nép engedelmeskedik a tevékeny rend hatalmának, és a nép él a természet termékenységében. A nép az emberi létnek az a lehetősége, ahol és amelyben az értékek élhetnek és megvalósulhatnak, kormányozhatnak és uralkodhatnak, növekedhetnek és virágozhatnak. A nép a négy asrama, a négy életstádium megvalósításának helye: a brahma-tanítvány, a családfő, az erdei remeté és az élet zárandokáé. A népben nyilvánvaló a nagy tíz, a tíz Amsapand és a tíz Szeferot. Az archaikus emberiségben a nép törzsei vagy a tízes, vagy a hetes, vagy a négyes számnak feleltek meg, és pedig nem azért, mert tíz, vagy hét, vagy a négy egymástól különálló törzs különféle embercsoportjai így alakítottak egységet, hanem azért, mert a nép életében a kozmikus hierarchiának meg kellett nyilvánvalóznia, hogy a világértékekkel analóg életet élhessen. Peruban és Egyiptomban a hármas és a tízes számok uralkodtak. Peruban a tízes hierarchia megtartása oly pontos volt, hogy soha egy ajllu, egy tízszer tízes közösség a mértéket egyetlen emberrel sem léphette át: ha a száz aszalluban gyermek született, valakit azonnal más ajlluba helyeztek át. Babilonban, Kaldeában, Palesztinában a tízenkettes hierarchia uralkodott: ezért volt Júdea tízenketes törzs, és felelt meg minden törzs a kozmikus állatkör egy-egy jegyének. A tűzjegyek közül Júda törzse felelt meg az Oroszlánnak, Iszakár a Kosnak, Zebulon a Nyilasnak; Júda köve volt a rubin, Iszakáré a topáz, Zebuloné a smaragd; Júda bolygója volt a Nap, Iszakáré a Mars, Zebuloné a Jupiter. Levegőjelű törzsek voltak: Efráim az Ikrek, Manassze a Mérleg, Benjámin a Vízöntő megfelelői. Minden törzsnek állat, növény, emberi foglalkozás, ruházat, természetéhez mért föld, tevékenység, feladat felelt meg. Ugyanez a rend élt, más analógiák alapján Indiában, Kínában, Tibetben és Mexikóban.

5.

Daéna, az égi közösség

Ha az archaikus idő és a történeti kor határán a nép felbomlása magában álló jelenség lett volna, azt lehetne mondani, hogy ez volt a legnagyobb katasztrófa, ami az emberiséget földi életében egyáltalán valaha is érte. A felbomlás azonban nem állt egyedül, sőt nincsen az emberi létnek olyan területe, ahol a katasztrófa, a szó szoros értelmében a leszállás, ugyanabban és ugyanolyan mértékben és ugyanúgy nem jelentkezett volna. A nép felbomlásával teljesen egy időben rendült meg az emberiség örök hierarchiája, kezdődött a kasztok vizsgálata; de a megrendülés csak azért történhetett, mert - mint Konfu-ce mondja - a király nem volt király, a szolga nem volt szolga, az apa nem volt apa, a fiú nem volt fiú. A király azonban azért nem volt király többé, mert az archaikus emberiség ősi, egyetlen metafizikája elhomályosodott, és kezdtek megjelenni az egyéni úgynevezett filozófiák; ugyanakkor az emberi létben az

egyetemes szellemi Én ébersége egyre jobban elálmosodott, és az anyagi Én kába, érzéki tudata vált uralkodóvá. Az ember isteni származásának tudata rohamosan eltűnik; a beavatás merő külsőséggé lesz, majd külsőségeiben is titkos társaságokba rejtőzik el. Ezeket a társaságokat a nyilvános és hivatalos kormányzói, gazdasági és szolgai hatalmak üldözni kezdik. Az időtlenség az emberiség életéből néhány nemzedék élete alatt tökéletesen elvész, és helyébe lép a történeti tudat, a folyamatos zaklatottság. Az egység és az összefüggés olyan szoros, hogy egyetlen jelenséget sem lehet megérteni anélkül, hogy az ember valamennyit ne értené. S amikor itt most csak a nép felbomlásáról van szó, rejtve a lét valamennyi tényezője ott szerepel: a közösség mellett a metafizika, a hierarchia, a lélek, az éberség és a kaszt.

Az emberi közösség számára a nép léte teszi lehetővé azt, hogy legyen mély és lényeges nyelve, legyen rítusa, legyen mítosza, legyen királya, legyen hierarchikus életrendje és törvénye. A nép léte teszi lehetővé azért, mert a nép az isteni szellem epiphániája az emberi közösségben: az egyetlen lehetséges epiphania, s ezért a nép a közösség egyetlen törvényes létformája. A nép léte teszi lehetővé azt, hogy az ember egyéni élete felfokozódjék és a természetfölötti valósággal érintkezésbe jusson. De - és itt következik a meghatározó mozzanat - a nép léte másvalamit is lehetővé tesz. A felfokozott, intenzív létben, amely az isteni szellem tízezerszeres jelenléte, az ember nem az anyagi természetben él - nem az anyagba elmerülten, vakon, az anyagi erőknek kiszolgáltatva, hanem az anyag fölött: a természet fölött lebeg, mint aki a természetnek kezdettől fogva ura. És ami az egészben a legfontosabb: az emberi létben az anyagi természet erői az ember szolgálóivá lesznek. Az anyagi erők ebben a létben megoldvadnak, és elerőtlenednek, és veszedelmesen sötét hatalmukat az emberi természet fölött elvesztik.

"A nép nem a természetből keletkezett, hanem a természettel szemben áll." A nép nem alulról fejlődött, hanem felülről szállt alá. A népnek természeti megfelelője nincs: megfelelője - a daéna, az égi közösség, az ekkleszia, a kiválasztottak örök egysége. Ezért a nép nem a természetből jött és nem a természetben van, hanem a szellemvilágból jött és a természet ellen van, a természet fölött való uralomra és a természet megfékezésére.

Az anyagi természet törvényeinek hatása, ereje és érvénye nem állandó és nem abszolút, kezdettől fogva egyforma és meg nem változtatható, hanem mindig az ember elanyagiasodásának fokától és mértékétől függ. Elképzelhető az emberi létnek olyan állapota, hogy az élet fölött egyedül és csakis az anyag törvényei uralkodnak, s rajtuk kívül semmi egyébnek hatása nincs. A sötét korszak végén az emberiség ehhez az állapothoz közel áll, és ezt csaknem teljesen eléri. Az őskori életet azonban nem szabad ezzel a mértékkel mérni. A történet előtti időben az anyagi, úgynevezett természettörvényeknek az ember fölött aránytalanul kevesebb hatalma volt, és minél régebb korról van szó, az anyagi természettörvények hatalma annál kisebb, végül egy kezdeti ponton teljesen eltűnik. Az anyagi és szellemi világ törvényeinek hatása mindig attól függ, hogy nem az egyes ember külön-külön, hanem az emberiség egésze létét milyen Hatalmaktól és milyen mértékben teszi függővé és milyen Hatalmaknak szolgál. Az archaikus időszakban a nép vezetői, főként a király, az evolúciónak és devolúciónak ezt a rendjét ismerték, és tudták, hogy a vezetőnek és a kocsihajtónak legelső feladata az emberi életet nem az anyagi természet, hanem a szellemi világegyetem Hatalmaitól függővé tenni. Ezt tette a brahman, a szellemi rend, de mindenekfölött a hierarchia feje, a király. A király volt az, aki az emberi életet a szellemvilágnak felajánlotta, kiszolgáltatta és feláldozta, főként azáltal, hogy az emberi életben a szellemvilág hierarchiájának mását fenntartotta, és a világegyeték feltétlen uralmára felügyelt. A nép az az emberi közösség, amelynek léteben az anyagi természet törvényei megoldvadnak, s amelyben az anyagi erők a szellemi uralom légkörében megtörnek. A nép a közösség életének az a szakrális köre, amelynek területét szentségtelen,

alacsonyrendű anyagi erő nem lépheti át. Ha pedig ilyen erő a kör területét mégis átlépi - az a nép vétke, amely az elanyagiasodás bűnébe esett, s ezért vezekelnie kell. Erről a kollektív bűnről - még ha a történeti embernek sejtelve sincs arról, hogy ez a kollektív bűncselekmény mit is jelent - a különböző szent könyvek eleget beszélnek. A jelentés ez: a nép a szellemi uralom törvényét megszegte, a hierarchiát megsebezte, az isteni szellem iránt hűtlenséget és áruást követett el. Ennek a bűnnek következménye azonnal jelentkezett abban, hogy a nép köréből a szellemi erők visszavonultak, és a közösség bűnének mértékében a kegyetlen, szellemtelen, vad, démoni anyagi erők hatalma alá került. Így jelent meg mint az istenéhez hűtlen nép büntetése: a szükség, a csapás, a járvány, az aszály, amit a népnek a királlyal együtt ismét áldozattal és vezekléssel kellett jóvá tenni. A szellemi hierarchiát helyre kellett állítania, mert ha ezt nem tette, az anyagi erők hatása egyre nőtt, egyre nagyobb lett, és a nép egyre jobban a vak, részvétlen szükségszerűség erőinek martaléka lett.

Ez a tudás Egyiptomban, Babilonban, Kaldeában, Júdeában, Kínában, Mexikóban, Peruban, Indiában a hagyomány őreinek birtokában volt, s utoljára a történeti kor küszöbén Görögországban Püthagorasznál jelentkezett. Püthagorasz volt az utolsó őskori ember, aki a szakrális rend helyreállításával a népet a felbomlástól meg akarta menteni. Tudta, hogy ez csak egyetlen úton lehetséges: ha az anyagi természet erőit fokozatosan hatálytalanítja, illetve, ha a szellemvilág erőit fokozatosan fölemeli és a szellemi erőknek egyre nagyobb befolyást biztosít. Empedoklész kísérlete, amely ugyanezt kívánta elérni, már reménytelen volt, a nép már a természeti erők hatalma alatt állott. Platónnak pedig erről a tudásról, minden valószínűség szerint, már sejtelve sem volt.

6.

A nép visszaképződése. Zarathusztra

A történeti kor határán az őskori emberiség utolsó szakrális szubjektumai, amikor Kínától Görögországig a közösség megmentéséről és megújulásáról beszéltek, egészen jól látták, hogy az emberiségben az anyagi erők egyre hatalmasabbakká válnak, s ezek a szellemi erőket egyre hatálytalanabbakká teszik. És mert látták, hogy mi történik, tudták, hogy az anyag vak erőit a nép kollektív vétke idézi elő. A szakrális körbe olyan sötét hatalmak törtek be, amelyeknek tehetetlenül vissza kellett volna hullaniok, ha a nép a szellemi értékek rendjében él. A nép felfokozott intenzitású létébe vak erőknek behatolási lehetősége nem volt soha, s ha mégis egy-egy fedetlenül hagyott résen valamelyik sötét erő betört, azt a szakrális lét ereje visszataszította. Most úgy látszott, az egész nép egyszerre fedetlenné vált: létének intenzitásából néhány év alatt annyit veszített, hogy nem tudott ellenállni. S a szörnyű az volt, hogy a közösség katasztrófája az egyes ember éberségének elhomályosodásával párhuzamosan következett be. Mert az, ami a közösségben történt, csak a dolog egyik fele, a másik fele az, ami az emberben történt. Ami kint van, az mindig párhuzamos azzal, ami bent van. Ami fent van, szól Hermész Triszmegisztosz, ugyanaz, mint ami lent van. Az emberben az éberséget a kába aluszékonyság kezdte felváltani. A közösségben a népet a tömeg kezdte felváltani. Az egész emberiségben az intenzív létet a lefokozott lét, a nyílt létet a lezárt élet kezdte felváltani.

Ebben a kába tömegben, amely lezárt és lefokozott életet kezdett élni, az anyagi vak erők hatalma néhány év alatt megsokszorozódott. Olyan erők, amelyekkel azelőtt törödni sem kellett, hirtelen megjelentek, és az élet köreit egyre nagyobb mértékben kezdték meghódítani. A sötétség irtózatossá ütemben terjedt, a vakság nőtt, és az emberiség alig néhány év alatt már a védekezés eszközeit is elfelejtette, sőt elvakult kábaságában megmentőit sem ismerte fel többé, hanem azokat üldözni kezdte. Itt kezdődik az anyag uralma az ember fölött, az úgynevezett fizikai törvények elsőbbsége a szellemi törvények fölött, az anyagi természet hatalma az ember fölött: a táplálkozás, a ruházkodás, a földművelés, az időjárás, a fizikai és vegyi folyamatok döntő

jelentőségének eredete mind itt van. A nép bűne volt, hogy létének szakrális körét nem tartotta többé tisztán. A sötét erők betörték, és a népet elpusztították. A lét intenzitása elveszett, a közösség felbomlott. Az emberiség megszűnt nép lenni: különmemő lények összefüggéstelen halmazává lett. Ez a halmaz: a tömeg.

Az őskori ember végső erőfeszítése egyetlen népnél sem volt megrendítőbb, mint az iráninál. Zarathusztra az archaikus szakrális személy egész tudásával és természetfölötti erejével még egyszer megkísérelte a népet visszarántani. Zarathusztra tudta, hogy ha az emberiség önmagát az anyagi természet erőinek kiszolgáltatja és az anyagi erőknek az élet fölött a hatalmat átengedi, ez a folyamat nem állítható meg többé. Az emberiség teljesen anyagi természetűé válik, élete merő biológiai jelenséggé lesz, értelme mindössze állati gyakorlatiassággá alakul át, ösztöne animálissá, léte fölött a nyers és otromba fizikai és kémiai törvények döntenek, és ami a legkevésbé jóvátehető: a közösség maga is egyre jobban közeledik a szellemtelen és értelmetlen tömeghez, először primitívvé lesz, barbárrá, vademberré, aztán a lefelé vezető úton kezdi levetni még emberi alakját is, egyre sötétebbé válik, visszakorcsosul, egyre gépiesebb, álmosabb, lustább, amíg lefelé szállva elhagyja még a nemesebb állati lét köreit is. Az iráni hagyományban a hangyának mindig különös jelentősége volt: a hangya annak a közösségnek a képe, amely kezdetben szintén emberi, szakrális, magasrendű nép volt, de a nép vétket követett el, s a vétket nem tette jóvá. Így kellett tömeggé lennie, értelmetlen halmazzá felbomlania. Az anyagi erők hatalma egyre nőtt, mindig vakultabb, alacsonyabb erőknek egyre tehetetlenebbül engedelmeskedett, és a sötét erők szava egyre nagyobb lett. Így vált meg a nép lassan az emberi alaktól, és vált rovarrá. Ha valaki egyéni életében az éberségtől eltávolodik és egyre kábább lesz, a külső sötétségbe érkezik: a középpontból a periferiába ér, és mindig periférikusabb lesz. A legperiférikusabb létforma, a külső sötétség állati jelképe: a kígyó - a megátkozott állat. Iránban tudnak arról, hogy a kígyó lét visszakorcsosult emberi lét - olyan emberi lét, amely középpontját teljesen elvesztette és merő kerületté, merő külsőséggé, merő külső sötétséggé vált: ezért nincs a kígyónak sem szárnya, sem lába, az állat alakja maga sem más, mint középpont nélküli kerület. Ha az ember kollektíven korcsosul vissza és közösségben lép ki az emberi létből, rovarrá kell lennie, nyüzsgő, gépszerű, rohanó, robotoló hangyává. A leszűkülő, egyre sötétebb, egyhangúbb lét egyre jobban visszaképződött. A hangyának már nincsen sorsa, léte, a szakrális körről semmit sem tud, nem ismeri sem Istent, sem a szellemet, sem a megszabadulást, sem az élet virágzását, sem az örömet, sem a szépséget, csak a monoton rohanást, értelmetlen kötelességet, gépies munkát a reménytelen szürke egyformaságban.

VI. A törvény

1.

Az artha, a káma és a dharma

Rendezett közösségben az őskori hagyomány az emberi életnek három célját és értelmét látja. Ez a három cél a három erkölcsi rendnek felel meg, a három erkölcsi rend a három kasztnak felel meg, a három kaszt a lét három minőségének felel meg, a három minőség háromféle törvényt tesz lehetővé.

A rendezett közösségben az élet három célja az artha, a káma és a dharma. Az artha körülbelül úgy fordítható, hogy haszon, nyereség, anyagi gyarapodás. Semmi sem szól az ellen, hogy az arthát az ember ne állítsa párhuzamba a három guna közül a tamasszal, az anyagi termékenységgel, a kasztok közül pedig a vaisjával, a gazdasági kaszttal, a kereskedővel és a földművessel. A három lehetséges erkölcsi rend közül pedig ennek felel meg a pragmatikus morál. Az artha törvénye az a törvény, amely a népnek hasznát, előnyét, gyarapodását kívánja biztosítani.

A káma fordítása nehezebb. Káma az, amiben szenvedély és érzés van, ami örömet és

kielégülést, testi és szellemi gyönyört hoz, s ezért az őskori Indiában káma volt éppen úgy a szerelem, mint a művészet egy része, volt káma-tudomány, amely az emberek gyönyörét és kielégülését szolgálta. A kámanak felel meg az eudaimonista morál. A lét három minősége közül a káma a radzsasszal, a három kaszt közül a ksátrijával áll párhuzamban. Ha a törvényt a káma hozza, akkor a cél, hogy az embernek örömet és kielégülést szerezzen.

A dharma fordítása csaknem lehetetlen. Tulajdonképpen világtörvényt jelent, de sorsot is, rendet is, mert dharmája van a világnak is, a népnek, az országnak, az embernek, a családnak, minden dolognak - a történet sem egyéb, mint a dharma megnyilatkozása, de a jellem is dharma, a cselekvés ösztönzése is dharma, és a kozmikus világrend is dharma. Az a kaszt, amely a dharmával párhuzamban áll: a brahman. A létnek az a minősége, amely vele párhuzamban áll: a szattva, a kiegyensúlyozott értelem meggondolása. A dharma erkölcsi analógiája: a normatív morál. Az a törvény, amelyet a dharma hoz, egyetemes metafizikai és a kinyilatkoztatáson nyugszik. Ilyen dharma-törvény a héber biblia tíz parancsolata és Mózes törvénykönyve, Manu és Menesz és Csamuragga törvénye.

A történeti korban, amikor az emberi közösség egyetemes egysége fajokra, nemzetiségekre, a nép egyetemessége pedig osztályokra szakadt, természetesen nem hozhatnak más törvényt, mint olyat, amelyik vagy a kielégülést, vagy a hasznát szolgálja, de mindig csak egy nemzet, egy faj, egy osztály kielégülését vagy hasznát. S a történeti kornak így sejtelve sincs arról, hogy nemcsak lehetséges és nemcsak van dharma-törvény, hanem az tulajdonképpen az egyetlen és az abszolút. A kielégülést és az örömet hozó törvény gyökere az érzésben és a szenvedélyben, a hasznát hozó törvény gyökere az anyagi gyarapodás kívánságában van. Ezért a káma-törvényt a ksátrija hozza, természetének, a radzsasznak megfelelően, mert a lovag természete a szenvedélyes tevékenység. Az artha-törvényt pedig a vaisja hozza, természetének, a tamasznak megfelelően.

A történeti ember nem gondol arra, hogy ami kielégülést vagy hasznát hoz, az az idő felületén úszik, pillanathoz kötött és a legnagyobb mértékben mulandó. Éppen ezért a káma és az artha törvénye törvénynek nem tekinthető. Amíg csak kielégülésről és haszonról van szó, ideig-óráig egészen jól megfelelhet. Mihelyt azonban már mélyebb dologról van szó: szellemi jelentőségű döntésről, a közösség rendjéről, a káma és az artha csődöt kell hogy mondjon, és csődöt is mond. Semmiféle közösséget olyan törvénnyel, amelyet a kielégülés vagy a haszonvágy hoz, fenntartani nem lehet. Ezért kell, hogy a történeti ember közössége az első lépésnél, a törvényes rend megalkotásánál elbukjék. A történeti törvények mögött vagy pragmatikus, vagy eudaimonista morál lappang, s azt vagy a szenvedély (radzsasz), vagy a haszonvágy (tamasz) hozza, de sohasem a hierarchikus és normatív morál, és sohasem a szellemi meggondolás (szattva).

A törvény csak akkor teremt rendet, a közösség életét csak akkor szabályozza kielégítően, ha a közösség törvénye a világtörvényt fedi, vagyis ha a közvetlen forrás: a dharma. A történeti kor határán így bukott el Konfu-ce, aki a közösség sorsát a nemesi érzületre, a Csün-ce, a lovag, a ksátrija tevékenységére kívánja bízni. Így bukott el Plátón, aki szintén a ksátrijából akart uralkodót teremteni. A ksátrija csak kielégüléstörvényt tud hozni; a kielégülés-törvény pedig lehet nemes, komoly, szép, nagyszerű, de soha a közösségben végleges rendet teremteni nem tud.

A történet későbbi korában pedig, amikor a nemesi érzület is kihűlt, és a törvényeket a haszonvágy kívánta hozni, a közösség rendje még jobban felbomlott. Nem lehet eléggé szánakozni azon, hogy a történeti kor végén, részben avatatlan és haszonvágytól hajtott vaisjából, részben hataloméhes, türelmetlen, szenvedélyes ksátrijából, de többnyire teljesen tudattalan ösztönöktől megszállott sudrákból álló gyülekezet írott rendelkezéseket hoz, s azt hiszi, hogy törvényt alkotott. Az eredmény természetesen

nem lehet más, csak az, ami ténylegesen bekövetkezett, hogy a közösség élete egyre zűláltabbá, a kasztok között levő feszültség egyre veszedelmesebbé, a közösség szelleme pedig egyre sötétebbé válik.

2.

Törvény és kinyilatkoztatás

A lét értelme a világ teremtésével egykorú. Külön hangsúlyozni ezt nem kell, hiszen a Teremtő a világot nem értelmetlenségből alkotta, hanem éberén, s amikor a teremtés megnyilatkozott, vele együtt nyilatkozott meg a teremtés értelme is. Ennek az értelemnek testet öltött alakja az ember, az Első és ŐseMBER, az egyetemes ember, az isteni értelem hordozója. Az egyetemes ember a lét értelmét közvetlenül és éberén tudja, mert hiszen ez az értelem ő maga. A lét értelméről való közvetlen és első tudás az, amit az őskori hagyomány őriz, s amely az őskori népek metafizikájának lényege és tartalma. Ez a sruti, amint a hindu hagyomány tanítja, a közvetlen kinyilatkoztatás. A világ teremtésének második mozzanata: a lét fenntartásáról való gondoskodás. A lét fenntartásának szabálya, rendje, törvénye van. Csak egyféleképpen tartható fenn, minden más esetben a lét szenved vagy sorvad vagy romlik vagy sötétedik vagy fogy. A lét értelméről való tudást közvetlenül követi a lét fenntartásáról szóló törvény. A törvény a második mozzanat, a szmriti, amint a hindu hagyomány tanítja, az, ami kezdettől fogva emlékeztet, amit meg kell tartani, hogy a lét fennmaradjon. A létről szóló tudás és a lét fenntartására vonatkozó törvény szorosan egybetartozik; a törvény mindig a lét értelmének tudásából fakad, és abból kell hogy fakadjon. A törvénynek metafizikai alapja kell legyen. A törvény csak akkor törvény, ha kinyilatkoztatás.

A törvény nemcsak az emberi közösségben élő lények együttélésének szabályait mondja ki. Mindig a lét alapvető tulajdonságain épül fel, és beszél a lélek sorsáról, a nevelésről, a nemek kötelességeiről, az étkezésről, a ruházatról, az áldozatról, a halálról, az örök életről, a beavatásról, a hierarchiáról, a túlvilági élet köreiről. A törvény az egyetemes lét törvénye, amely a Teremtő értelmében mint a teremtés fenntartásának egyetlen helyes lehetősége a teremtés pillanatában a teremtéssel együtt keletkezett. Ez az egyetemes léttörvény, amely a léttel együtt nyilatkozott meg, az, amit a hindu hagyomány dharmának hív.

Törvényeit minden őskori nép közvetlen kinyilatkoztatásként Isten kezéből kapta, az egyiptomi éppúgy, mint a kínai, az iráni vagy a görög. A törvény isteni kinyilatkoztatás, akár Manu könyve, akár a Tóra. Az istenség maga közvetlenül közli, hogy mi a lét és hogyan kell fenntartani, mi az, amit tenni kell és mi az, amit megtenni tilos; milyen rendet kell megtartani, milyen embereket kell vezetőnek megtenni, milyen emberek uralkodjanak, milyenek kezében legyen a hatalom, milyenek kezében a vagyon, milyenek legyenek a munkások. Ez a törvény teljesen független attól, hogy az ember szenvedélyeit kielégítik, vagy sem; teljesen független attól, hogy hasznos, vagy sem. A törvény alapja nem a káma és nem az artha, hanem a dharma, és a dharma nem egyéb, mint ez a törvény maga, messze minden emberi kívánság és vágy fölött és haszon fölött. A dharma az a pont, ahol a törvény és a lét kinyilatkoztatása egybeesik, ahol a létről szóló tudás törvénné válik, s ahol a törvény maga nem egyéb, mint a létről szóló örök tudás.

3.

Manu. A közösség szellemi rendje

A hindu Manu, az egyiptomi Menesz, a görög Minosz, a kínai Vang, a mexikói Kecalkoatl, aki a kinyilatkoztatott törvényt följegyezte és az emberiséggel közölte, tulajdonképpen nem más, mint: az Ember, az egyetemes ember. Az isteni intelligencia. "Manu - szól a hindu törvénykönyv - a szent ülésben elhelyezkedett, éberségét a legmagasabb lényre

irányította, s akkor mély tiszteletadás után az isteni bölcsesség számára megnyilatkozván a következőképpen beszélt: Engedd meg, Világ ura, hogy a szent törvényekre és a világ rendjére, az emberi közösség négy fokozatára megtanítsalak, s arra, hogy miképpen kell követni a rendet ennek és amannak. Mert csak te, a halandó lények közül egyedül te vagy az, aki ennek igazi értelmét felfogod, hogy mi volt a világban az Egy és az Első, mi a szertartások jelentősége, mit jelent a természetfölötti tudás, a Véda, amelynek nincs határa, kimeríthetetlen és nem lehet eléggé tisztelni. - Mikor Manu, akinek értelme kifogyhatatlan, az isteni bölcsességnek ezeket a mély szavait felfogta, meghajolt és ezt a sokértelmű választ mondotta: Hallja meg a világ azt, amit meg kell hallania."

Az első, amit a bölcsesség Manuval közöl, hogy a világ kezdetben Isten gondolatában nyugodott, mint a szellem képe. "Ez az egész, amit látsz, az idők elején isteni képzet volt, kiterjedése nem volt, sötétségbe burkolva élt, észrevétlenül, az ész számára megmagyarázhatatlanul, megnyilatkozás nélkül, mintha valaki álomba sülyesztette volna. Ekkor jelent meg háborítatlan fenségében a mindenefölött levő Erő, aki maga is láthatatlan, és teremtette a világ öt elemét, aki a képzetben elrejtett gondolatot láthatóvá tette, és a sötétséget eloszlatta. Ő volt az, akihez az embert értelme fűzi csupán, nem az ember érzéke, ő volt az, akinek nincs egyetlen látható része sem, aki öröktől fogva volt, ő volt az, a Lélek, minden lény lelke, akit egyetlen lény se foghat fel, ő nyilatkozott meg teljes személyében."

A megosztatlan ősi lét, az Egy így vált ketté: Lélekké és Világgá, láthatatlan szellemi Énné és megnyilatkozott személlyé.

A második dolog, amit a bölcsesség Manuval közöl, hogy miképpen keletkezett a három, a lét három minősége, a három guna.

Kezdetben a világ Egy volt: a Lélek, a Lét. Ennek az egynek jelképe a gömb - az egység képe. Amikor a kettő keletkezett, a gömb elváltozott, az egyetlen középpont kettévált: ez a tojás. A világtojás. "Ebben a tojásban nyugodott a nagy Erő, a teremő lélek egy egész világévig, mialatt nem tett mást, csak gondolatait egymástól elválasztotta. S a tojás egyik feléből alkotta az Eget, másik feléből a Földet... és alkotta az élő lelket, az isteni szellem gondolatának első megnyilatkozását, a lét három minőségével: a tiszta értelemmel, a szenvedélyes tevékenységgel és a sötét termékenységgel."

A világban megjelent három: a három guna az értelem, a szenvedély, a termékenység ; a szattva, a radzsasz és a tamasz, tulajdonképpen kettő: a teremő lélek és a megnyilatkozott világ feszültsége, a tojás két gyújtópontja. De a kettő tulajdonképpen egy: az isteni szellem örök és láthatatlan Énje. Az Énből lépett elő a lélek és a világ kettőssége, s a kettősségből lépett elő a három: a lét három minősége, az értelem, a szenvedély és a termékenység.

Az emberi létben az Egy az Én, a halhatatlan lélek; a kettő a két nem: a férfi és a nő feszültsége; a három pedig a közösség. Ezért van a közösségnek három rendje: a szellemi-papi rend, a lovagi-kormányzói rend és a gazdasági rend. Ezért kell a közösség életében minden gondolatnak, tevékenységnek, törekvésnek, mozzanatnak a lét valamelyik minőségével kapcsolatot tartani; ezért kell a brahmannak felül állni és az uralmat gyakorolni, mert ő képviseli az értelmet, ezért kell a ksátrijának tevékenynek lenni, mert a szenvedélyt képviseli, ezért kell a vaisjának az anyagi termékenységet művelni, mert a sötét termékenységösztönt képviseli. Ezért nem vezetheti soha a közösséget a ksátrija tevékenysége, de a vaisja termékenysége sem, mert létének minősége és köre sohasem lehet az értelem. Ezért kell a tevékenységnek a kámával, a kielégüléssel, a termékenységnek az arthával, a haszonnal kapcsolódnia. De ezért soha nem mondhatja meg sem a káma, sem az artha, mi az, ami a közösséget vezesse. A dharmával csak az értelem kapcsolódik, és csak a brahman tudja megmondani, hogy a kinyilatkoztatott világtörvény alapján mi a helyes, mi a helytelen, mi az, ami a közösséget vezesse, mi az, ami ne vezesse. Csak a brahman lehet a hierarchia őre; csak

a brahman tarthatja fenn az örök értékek uralmát az emberi közösségben: a morált; csak a brahman taníthat és nevelhet és vezethet, mert a dharma tudása az ő birtokában van; ő őrzi a hagyományt, a létről és a lét rendjéről szóló kinyilatkoztatott tudást.

4.

Szagrális megnyilatkozás. A törvény követése és megszegése

A dharma a teremtő szellem kinyilatkoztatott törvényes akarata, amely a létet nemcsak teremtette, hanem rendjét fenn is kívánja tartani; s amely egyedül tudja, mert csak egyedül tudhatja, mi ez a rend és miképpen tartható fenn. Az őskor elején az isteni ember ezt a kinyilatkoztatást felfogta és leírta. Ez a törvény eredete. Ez az egyetlen legitim törvény. Minden dharmán kívül megállapított, törvénynek mondott rendelkezés csak emberi önkény, akárhol és akárki hozta. Törvény csak egy van: az isteni szellem kinyilatkoztatása. Az őskor legvégén utoljára ez a felfogás Platón Nomoiában jelentkezik, s azóta eltűnt.

A törvény szava arról ismerhető fel, hogy mindig az anyagi természet határvonalán túlról szól.

Manu azt mondja: "A tanító Isten földi képe; a test apja Brahman, a Teremtő Szellem képe; a test anyja a Föld képe; az elsőszülött a Lélek képe. Éppen ezért a tanítót, az apát, az anyát és a család elsőszülöttjét fokozott tiszteletben kell részesíteni... Azt a sok fájdalmat és gondot, amit az apa és az anya a gyermek születésénél és neveltetésénél átélt és amit elszenvedett, száz év alatt sem lehet meghálálni. Minden embernek úgy kell cselekedni, hogy a szülő és a tanító meg legyen vele elégedve... azok az imák a legfontosabbak, amelyeket az ember a szülőkért és a tanítókért mond... mert az apa, az anya és a tanító a három világot jelenti, a teremtő erő, az anyagi természet és az örök szellem világát, és a három világ a három Védát jelenti... az apa a garhapatja, a házasság tüze, az anya a daksina, a szertartás tüze, a tanító az ahavanija, az áldozat tüze, és minden tüzek közül ez a három az, amit a legjobban tisztelni kell." "Ha az ember saját maga családfővé lesz, és erről a háromról nem feledkezik meg, az uralmat mind a három világban eléri: teste megdicsőül és istenivé lesz, a túlvilágon szüntelen boldogságban fog élni. Ha anyját tiszteli, elnyeri az anyagi világ örömeit, ha apját tiszteli, elnyeri az éteri világ örömeit, ha tanítóját tiszteli, elnyeri az égi világok gyönyöreit."

A törvény arról ismerhető fel, hogy az anyagi világ határvonalán túlról szól. Nem a közösségi életben alkalmazott szigor, ami a ksátrija-törvény jellemvonása; nem a törvény mögött meghúzódó nyereségvágy, mint a vaisja-törvény jellemvonása; nem a meztelen erőszak értelmetlensége, ami a sudra-törvény jellemvonása. A dharma-törvény nem parancsol, hanem kinyilatkoztat. Nem azt mondja, hogy ez az, amit könyörtelenül meg kell tenni, különben az embert bírsággal sújtja, börtönbe zárja vagy lenyakazza. A dharmának nincsen szankciója. A dharma szagrális megnyilatkozás, amit a teremtő szellem kimondott, és az ember szabadságában áll, hogy megtartja, vagy sem. Ha megtartja, szól a törvény, ez az út vár rád: növekszel, világosodsz, olyan lelkek körébe lépsz, akik hozzád hasonlóan tiszták, komolyak, mélyek és isteniek. Ha nem tartja meg, ez az út vár rád: egyre sötétebb leszel, lesüllyedsz a tisztátalan lelkek közé, és szenvedni fogsz. A dharmában nincs kényszer és parancs. Mindenki megtarthatja, vagy megszegheti, szabadságában áll, ám lássa, mi következik. És amit a dharma mond, elkövetkezik. A törvény felelős embereknek nyilatkozik meg, akik sorsuk fölött képesek éberén dönteni. A közösségnek is jogában áll a dharmát megtartani vagy elvetni, a kinyilatkoztatás szavát meghallgatni, és aszerint élni, vagy engedni a szenvedély vagy a haszonvágy vagy a tudattalan ösztön szavának. De: ám lássa a közösség is! Ha a dharmától eltér és a kinyilatkoztatott törvényt nem tartja meg, el fog veszni a rendtelenségben és a reménytelen zavarban. Senki sem fogja fölötte a szigorú büntetést végrehajtani. A büntetést a közösség maga hajtja végre önmagán azzal, hogy a

dharmától eltért, s az eltérés nem hozott mást, mint felfordulást, szenvedést, szükségét, igazságtalanságot, vérengzést, szüntelen küzdelmet, gondot és kétségbeesést.

5.

A törvény az emberi közösséget a szellem elé állítja

A törvény még a sötét korszak jelentéktelennek látszó, merő anyagi természetű rendelkezéseiben is megőrzött valamit ősi és eredeti jellegéből. Ez a jelleg az, hogy az anyagi világot a szellemi világtól teszi függővé. A törvény, még ha semmi egyéb, mint egyszerű rendelkezés, közönséges parancs, az anyagi természetet akkor is valami értékben fensőbbrendűvel szembesíti.

A sötét korszakban a káma és az artha törvényei ugyan fensőbbrendűségüket már nem tudják másképpen kifejezni, csak fenyegetőzéssel, mert hiszen a közösség kormányzatának eszközei között egyetlen szellemi eszköz sincs, s az egész, mint Baader mondja, csupán erőszak és konvenció. "A kormányzat szellemi tényezője fagypontra alá süllyedt." Már nem érti senki, hogy megingathatatlan, éles és biztos törvényre nem a hatalmi osztálynak van szüksége, hanem a közösség minden tagjának, hiszen "a külső világ szabályozott törvényszerűsége a lélek belső szabadságának feltétele" -, a sötét kor csak külső szabadságot lát, és nem tudja, hogy az igazi szabadság a választás, az önuralom, az önmegtagadás, az önfegyelem, vagyis a lélek szabadsága. A törvény jelenti a közösség életében azt a meg nem másítható és abszolút rendet, amelyre az emberi lélek vagy igent mond, vagy nemet, de szabadon és felelősen és éberen. A törvény által válik az emberi lélek a közösségben szabaddá, teheti azt, amit akar, és azt, amit elhatározott.

A törvény az embert az abszolút szellemvilág elé állítja, és élete minden pillanatában felszólítja, hogy: igen, vagy nem. Alku nincs. Megkerülés? Lehetetlen. Jössz, vagy maradsz? Vagy követsz, vagy ellenem vagy. S ebben a felszólításban nincsen semmi anyagi. Ez az, amit még a mellékes rendelkezésekből sem lehetett teljesen kiirtani. A törvény az embert visszavonhatatlanul az értékek szellemvilága elé állítja és szüntelen elhatározásra kényszeríti. Aki a törvényt megszegi vagy megkerüli, közvetve a szellemvilágot tagadja meg. S a véték értelme nem az, hogy valakiknek kárt okoztam. A véték az, hogy önmagam a szellemvilággal való kapcsolat alól kivontam.

6.

Kollektív reintegráció. Sziddhata

A törvény végső értelme pedig a következő: aki a dharmát követi, az az örök szellem kinyilatkoztatott szavát követi, nem kényszerből, hanem szabadon, mert tudja, hogy a törvényt az ő javára s az ő érdekében mondta ki az idők elején a teremő Lény.

Mi ez az érdek és mi ez a jó? Akárminek is nevezzék: reintegrációnak, az ősi állapotba való visszatérésnek, megváltásnak, megszabadulásnak - csak a szavak mások, a dolog maga egy. Mondják nirvánának és atmannak, átszellemülésnek és üdvözülésnek.

Mindegy. A törvény az isteni létbe való fölemelkedés útját jelöli meg, és nyilatkoztatja ki. A törvény természetében pedig a legfontosabb a közös fölemelkedés útja. Mert egyenként az életet megnyitni csak egészen kivételesen lehet; az egyéni megváltás olyan kegyelem, amit a Teremő szelleme állandóan fenntart ugyan, de csak mint lehetőséget, és csak végső esetben alkalmazza. A törvény értelmében az isteni létbe egyenként belépni nem lehet. Csak közösen, csak mint nép, egyetemesen és kollektíven, más szóval: összegyűjtve és megtisztulva. A törvény a lét ősi szellemi állapotába való visszatérés útjának megjelölése. Ezért mondta ki a Teremő szelleme az idők legelején a lét értelméről szóló kinyilatkoztatás után azonnal: ez a lét, ez a lét értelme, ez az út a lét egészébe vissza; ez az út ahhoz, hogy a világ ismét Egy legyen - szellem legyen - Isten legyen.

A törvény kollektív reintegráció, a nép közös megdicsőülésének módját mondja ki. Ezért nincsen szüksége szankcióra, fenyegetésre, büntetésre. Amit a törvény kimond, az az emberiség közös java éppúgy, mint minden ember egyéni java. De ebből a jóból nem származik kielégülés, vagy haszon, vagy hatalom. Az egyetlen, ami ebből a jóból fakad: az élet megnyílása, virágzása, megnyugvása és átszellemülése.

A törvény szavához semmi anyagi nem tapad, s amely törvényhez az anyagi világnak csak egyetlen porszeme is tapad, az nem törvény, csupán hatalmi aktus. A törvény semmi mással nem törődik, csak azzal, hogy az ember az isteni létbe visszatérjen, de nem az egyes üdvözülésre szomjas egyéni Én, hanem az egyetemes ember, a nép. A törvény nem az embernek szól, hanem a népnek: az egyetemes emberiségnek. A törvény megszenteli az életet, de csak azt az egyetlenegy életet, amelynek célja az isteni létbe való fölemelkedés - a megszentelt életet aztán újra magába fogadja: minden egyebet elereszt, hadd legyen a vad, anyagi, természeti, asztrális és démoni erők zsákmánya, hadd legyen kiszolgáltatva ösztönöknek, homályos vágyaknak, haszonnak, szenvedélyeknek. Ez az élet maga hagyta el az utat, amit a Teremtő szellem az idők legelején kivétel nélkül mindenki számára kimondott. A lét csak a törvény határvonalán belül törvényes. A dharma ez a törvényes lét. Ami a dharmán kívül, a kinyilatkoztatáson kívül van, az az anyagban lehet hasznos, az kielégíthet, az hozhat hatalmat, de törvénytelen. Törvénytelen pedig azért, mert nem törvényes célja van.

A törvény a szakrális létről szóló kinyilatkoztatás. Megszeghető, még büntetés sem jár érte; a megszegés az anyagi természetben esetleg sikerre is vezethet: hatalmat hoz, vagyont, kielégülést, de aki a törvényt megszegi, akár ember, akár nép, akár egyéni módon, akár közösen, önmagát a szakrális létből kizárta. "A népek - szól Zarathusztira -, amelyek a reájuk kötelező és megbízatásszerű törvényt elhanyagolták és azzal visszaéltek, azt nem követték és nem tisztelték, istentelen népek, szolgaságba süllyedtek, életük az erőszak és a megalázottság között hánykolódott, és helyzetükből addig nem szabadulhattak, amíg meg nem törtek, amíg nem hullottak térdre és nem imádkoztak megmentőjükért."

Ami most elhangzott: sziddhanta. Sziddhanta pedig annyit jelent, hogy: végleges értelem.

1943. augusztus - 1944. Február

Hauvas Beler

**Scientia
sacra
III.**

m

HAMVAS BÉLA MŰVEI
Az életmű-kiadást szerkeszti: Dúl Antal

10

Scientia sacra

II. rész
A kereszténység (1960 -1964)
Első kiadás

m

MEDIO KIADÓ

E könyv megjelenéséhez a Magyar Hitelbank Művészeti Alapítványa nyújtott támogatást.

© MEDIO Kiadó, 1996 Kiadja a MEDIO Kiadói KFT 2000 Szentendre, Kucsera F. u. 1.

Szedés, tördelés: Dúl Antal Kötésterv: Horváth Péter Nyomás, kötés: Reálszisztéma Dabasi Nyomda Rt.
ISBN 963 7918 000 (Összkiadás) ISBN 963 7918 108

I.

A kereszténység és a hagyomány

1.

Vallás, filozófia, tudomány könnyíteni akar, mint mondják, az élet terhein, a hagyomány az embernek visszaadja önmagát.

2.

Az ember itt, a természetben semmi egyebet nem kíván, mint az életet gátlástalanul élvezni, ezért amikor a vallás, a filozófia és a tudomány a terheken könnyíteni akar, az élet szomjúságának szolgálatában áll.

3.

Az élet élvezete, és az, hogy az ember önmagát visszanyerje, tulajdonképpen egymást nem zárja ki. Mégis, aki az életet élvezi, önmagát elveszti, és aki önmagát vissza akarja nyerni, annak az élet gátlástalan élvezetéről le kell mondania.

4.

Gátlástalan életszomjúság az embernek nem eredeti magatartása, hanem azért keletkezett, mert valamit, ami az életnél fontosabb, elveszített. A szomjúság - az Upanisádok *kámája*, Buddha *trishnája*, Böhme *Gierje* - a primordiális létezés teljessége elvesztésének következménye. Mivel a teljesség elveszett, az ember lefokozott állapotba került. A lefokozott állapot kínzó hiányérzete az, amely sóvárrá teszi, és a lefokozott állapot homálya akadályozza annak, hogy önmaga lehessen. Nem az élet élvezetét kell megszüntetni, hanem a lefokozott állapotból kell kilépni.

5.

A primordiális állapot elvesztésének következménye a lefokozott létezés. E lefokozott létezés eredménye a *turba*, amint Böhme mondja, vagyis a

megzavarodás. A *turba* az értelem, a morál és a testiség korrupciója: az elhomályosodott értelem, a bűn és a betegség.

A vallás, a filozófia és a tudomány az élet gátlástalan élvezetének megkönnyítése. A hagyomány a létezés intakt állapotát akarja helyreállítani.

6.

A szomjúság a korrump lét ismertetőjele. A korrump lét korrupciójának homályában él. Az ember ebben a helyzetben nem tudatosítja, hogy mi történik, sőt tiltakozik, ha életélvezetében világossággal háborgatják. Ezért a sóvárgásban az élet lefokozott, és a lefokozódást az egyre növekvő szomjúság tovább növeli. Ebben az állapotban az ember végül önmagát teljesen elveszíti.

7.

A vallás, a filozófia, a tudomány roppant készülséget teremtett a kezdetleges eszközöktől, később a gépektől az intézményekig és a vallásos tanításokig és az elméletekig. A készülség szövevényét, ha abban egység és rendszer nyilatkozik meg, civilizációnak is hívják. A cél a védelem és a biztonság. Ház, város, állam, ruházat, világnézet, ipar, fegyver, vagyon, dogmák, törvények. Bonyolult apparátus, hogy a terhekből legalább valamit levegyen.

A különös nem az, hogy a könnyítések között egyetlen állandó sincs. Sem eszköz nem volt, sem gép, amely ne mondott volna csődöt, nem volt elmélet, amely ne omlott volna össze, és tudás, amelynek biztossága ne morzsolódott volna fel, és senki még nem szőtt maga körül olyan védelmet, amelyet ne téptek volna szét. A különös az, hogy nincsen könnyítés, amely ne lenne valamiképpen a valóság elől való kitérés. Talán lehetne, de ténylegesen annyira nincs, hogy az élet úgynevezett terhei könnyebbek, mint a súly, amit az ember a könnyítésekkel magára vesz.

8.

Valami van, amin könnyíteni akar és ami elől védelmet keres, ami elől elrejtőzik és amiről nem akar tudni. Nemcsak csoportokba tömörül, hanem a csoportokat rendezi és a rendet törvényesíti. Az együttélést szabályozza, és hiába borul fel, újra kezdi, ha tudja is, hogy nem megy, mégis csinálja. Gondolatrendszeret szerkeszt, amelyekben valamiről ereje teljes bevetésével sem szerez tudomást. Élethamisítást követ el, és ha mindig újra leleplezik,

továbbra is elköveti, megpróbál mellébeszélni, és ha nem sikerül, az ellenkező oldalról kezdi ugyanazt. Egyetlen könnyítés sem vált be, mert azzal akar könnyíteni, hogy valamit elrejt. Azt a valamit, ami nélkül az egésznek semmi értelme. Minden könnyítés a valóságtól való félelemből fakad. Ezért védekezik és gyűjt vagyont és fegyverkezik és szervez, rejtőzik vallásba és világnézetbe, csinál tudományt és technikát, és épít civilizációt, és sző álmot világokról és népekről és eszmékről, amelyek nincsenek sehol.

9.

A civilizáció és mindaz, ami hozzá tartozik, nem tanítás, hanem magatartás. Életrend, amely a legkönnyebbnek látszó megoldás irányában mozog. Védelmet nyújt, amelyről úgy tűnik, hogy biztos, és hangzatokat eszel ki a félelmek elaltatására. Nem kényelem és nem anyagi biztosítás, mert akkor elég lenne a vastag fal, a meleg ruha, a magtár és a fegyver. De a házzal egy időben elkerülhetetlenül megjelenik a világnézet, és az ember nemcsak a meleg szobába bújik, hanem a langyos eszmevilágba. Ha elveszti kapcsolatát a nyers természettel, még nem lenne baj, de lehetetlen a kapcsolatot megszakítani anélkül, hogy az ember ugyanazt el ne veszítse azzal, ami nélkül a lét értelmetlen. Fontos, hogy minden másnak lássák, mint ahogy van. Főként amiben kellemesen lehet szenderegni.

10.

A szisztematikus könnyítéssel szemben, amit a civilizációban a vallás, a filozófia és a tudomány valóság-megkerülése és az embernek a valóság elől való elrejtőzése, az intézmények élethamisítása és a vallások valóságfélelme jelent, van a másik magatartás. A kettő sohasem vegyül és nem téveszthető össze. Mindig van *vidvan* (a tudás képviselője) és *szophosz* (a bölcs), *bodhiszattva* (a megvilágosodott) és *is ha-ruah* (a szellemi ember). Van, aki a civilizációban negatív magatartást vesz fel. Nem a civilizációt tagadja, a könnyítés az, amit nem fogad el. Mert a könnyítésben a valóságtól való félelem annyit jelent, hogy az ember elveszíti önmagát. Élethamisítás annyit jelent, hogy a lét értelme elvész. A *vidvan* és az *is ha-ruah* vissza akarja szerezni önmagát. Az élet maga szubsztanciátlan, és ami csak élet, nem egyéb, mint elmúlás. A *bodhiszattva* azt akarja, ami a halált is kibírja. A civilizációban nem azért nem vesz részt, mert tudja, hogy reménytelen védekezés valami ellen, ami ellen nem lehet védekezni,

és legfeljebb a tudomásul vétele elől lehet elrejtőzni, de ha az ember elrejtőzik, ön maga és létének értelme elől rejtőzik el. A szophosz számára az élet nem feltétlenül élvezet, és nem akar zavartalanul örökre itt megtelepedni. De tudja, ennek az életnek sajátsága, hogy minél könnyebbé akarják tenni, annál jobban megzavarodik, összezsugorodik, elveszti derűjét és szépségét, fényét, varázsát és misztériumát, igazságát és mélységét, elveszti tragikumát és zenéjét és költészetét. Nem lehet egyebet tenni, aki az élet tisztaságában részesülni akar, annak vissza kell szereznie önmagát. Az eredeti életrenden való mindennemű változtatás kiszámíthatatlan következményekkel jár, mert minden változtatás elrejtés, és nem a nehézségek tűnnek el, hanem az élet valósága. Aki az életet csak élvezni akarja, elveszti, mert amit kap, az lényegtelen és üres. Aki minden nehézségével vállalja, az a valósággal együtt megnyeri az egészet.

11.

A hagyomány eredetileg közel volt, közvetlenül a civilizáció könnyű fátyla alatt, és csak érte kellett nyúlni. Az idők folyamán egyre mélyebbre merült, és a védelmi szövevény egyre mélyebb rétege takarja el. Egyre könnyebb a tartalmatlan félálomban elmerülni, és egyre nehezebb megtalálni azt, ami az embernek visszaadja önmagát. Eredetileg elég volt feleszmélni, később egész civilizációkat kellett lebontani, hogy az ember saját lényegéhez jusson. Ha a civilizációk természetes törekénysége időnként nem nyilatkozna meg, ha vallások és tudományok és filozófiák eredendő halandó volta nem válna szembetűnővé, és a könnyítések káprázatszerűsége nem önmagától lepleződne le, a feleszmélés még nehezebb lenne. De éppen amivel az ember a könnyítést véglegesen meg akarta teremteni, mint ma a technika, a kategorikus ideológiák és a totális államok esetében, ez a könnyítés arcát egyik percről a másikra hirtelen megmutatja, és kitűnik: amit védelemnek alkottak, az a legnagyobb veszély, és az emberi világ maradéktalan elpusztításával fenyeget. Milyen jó lenne, ha kevesebb védelem alatt lehetne élni.

12.

A hagyomány tudás, és pedig tudása annak, hogy az élet nem önálló és nem egyetlen és a lét többi körétől nem független állapot. Nemcsak hogy nincsen sajátos lényege, hanem csupán a lét lényegének megszerzésére nyíló alkalom. Az emberi életet alapjaiban érintő lényeges valóságot, mondja Sankara, a hagyomány nélkül felismerni lehetetlen. A teljes értékű élet, mint René Guénon

mondja, a lét minden állapotával, főképpen az életnél magasabb rendű állapotokkal való kapcsolat megteremtésének lehetősége. A tudás sohasem rendszeres, hanem a lét végtelenségének megnyitása, és az életnek a természetesnél, vagyis a merő érzékileg tapasztalható világnál magasabb rendű állapotának megismerése, amely magasabb rendű valóság az életben állandóan jelen is van, és az emberi életet irányítja.

13.

Az értelem homályának, a morál romlottságának és a testi törekenységnek egyik következménye, hogy a szellem és a magatartás elszakadt. A szó nem fedi a tettet, más szóval, az elmélet a gyakorlatot. Ez a korrupció legmélyebb ismertetőjele, vagyis a korrupt lét legmélyebb tisztátalansága. A szóló helytállása nélkül a szónak nincs tartalma, és aki valamit beszél, de nem teszi, az nem mondott semmit, csak fecsegett. A tett a szó nélkül viszont merő biológiai reflex. A hagyomány, amikor az embernek visszaadja önmagát, a szó és a tett között az egységet helyreállítja. Ezért amit a hagyomány mond: tudás, és ugyanakkor gyakorlat.

A gondolat csak akkor érvényes, ha azt tettben beváltották, a tett csak akkor, ha azt az értelem rendjében megalapozták.

14.

Ahhoz, hogy a hagyomány az embernek magát vissza tudja adni, a mindenkori ember mindenkori helyzetének mértékét ismernie kell. Ez a mérték: az alapállás.

15.

Az archaikus időtől fogva a mai napig nem volt komolyan vehető gondolkozó, aki az alapállás tényével ne számolt volna, sajátosképpen azonban azt alig nevezték meg. Néha olyan megjelölése volt, mint a hindu *szatja-juga*, vagy a görög aranykor. Több esetben megszemélyesítve szerepelt: a hindu Manu, az egyiptomi Menesz, a görög Minos, a kínai Nagy Sárga Úr az alapállást képviselte. Társadalmakban a magától értetődő primordiális rendet jelenti, és a törvénykönyveket általában az alapállásra való hivatkozással hozták. A hindu metafizikában ez a *szatjasza-szatjam*, ami annyit jelent, mint a lét színültig teltsége igazsággal. Más változatban *szat-csit-ananda*, a lét igazságának, az értelem világosságának és az üdvnek egysége.

A héber hagyomány szerint az alapállás a Tóra. A Kabala azt tanítja, hogy az ember az anyaméhben az egész Tórát ismeri, de amikor a földre megszületik, egy angyal azt a szájából kitörli. Ezért az ember az alapállásról tud és nem tud. S ezért, amikor hangját hallja, emlékszik rá. Sőt ezért életének gravitációja, hogy az alapállás az élet egyetlen mértéke, és az élet nem egyéb, mint az alapállás realizálása. Kezdetben az ember, mondja a Talmud, az időközön keresztül látott, és szeme az elsőtől az utolsóig elért, mert a fény birtokában volt. Mikor azonban az ember megromlott, az Úr a fényt elvette tőle és elrejtette. Kinek rejtette el? Az igazaknak. Hová rejtette el? A tanításba. Hogyan jutnak az igazak a tanításhoz? Életükkel kell azt kiásniuk.

16.

A kínai és a japán hagyományban, amikor a világ szót használják, az ember társadalmi helyzetét értik, a családban, a városban, a hatósággal, az alattvalókkal, a feljebbvalókkal való szövvényes kapcsolatait, a sok száz apróbb és nagyobb ravaszkodást, bujkálást és rejtőzést, kitérést, óvatosságot, éhséget - és annak takarását, kapzsiságot - és annak megszépítését, ösztönöket - és azoknak átfestését, egyéni szenvedélyeket - és becsvágyat és érvényesülést, hiúságot és tudatlanságot, erőtlenséget és szomjúságot, mindazt, ami az eredeti embertől idegen, és amit most, ha fenn akar maradni, meg kell tanulnia. Az emberben levő eredeti, és az, amit magával hozott, az igazi és a valódi, és ami minden emberben kezdettől fogva él, az egészen más. Az valami egyszerű és tiszta. Ami a világban van, azt be kell gyakorolnia. A világ szót ilyen értelemben az európai középkor is használta, és később is az, ami világias, az színészes, képmutató, az eredetihez képest hamis és maszk. Még később a világot realitásnak nevezték el, mintha a tényleges valóság ez lenne. De mindenki tudja, hogy a világban semmi sem valódi, és azt, ami itt van, meg kell ismernie, mint tőle távol fekvő és vele meg nem egyező mást. Amit nem kell megtanulnia, mert azt magával hozta, az az alapállás, *szat-csit-ananda*, értelem, igazság és üdv.

17.

Az, aki a világot és az alapállást elválasztja, vagy aki feltételezi, hogy az *is ha-ruah* és a *bodhisattva* és a *szophosz* a közönséges embertől akár mint ellentét, akár mint fokozat elválasztható, a vallás hibáját követi el, amely szellemet és anyagot, eszmét és valóságot, szakrális és profán világot különböztet meg. A hagyomány az *advaita* magatartást követi. *Advaita* annyit jelent, mint nem kettő.

Nem kettő, hanem egy. Ez az *advaita* a létezés első jegye és a létről való tudás legfontosabb tétele. Mindaz, ami van és volt és lesz, és minden lény és lélek, anyag és szellem, minden gondolat és érzület, emberi rang és fokozat, világosság és sötétség, egymást közösen áthatja, és folyik, mozog és sugárzik egyszerre. Ebben az egyetemes *interpenetrációban* minden megkülönböztetés az egységesítésért történik. A határtalan eggyé válás - mondja Hölderlin - a határtalan megkülönböztetésben tisztul meg.

18.

Az alapállás mindennemű etnográfiai különbséget és történeti alakzatot és pszichológiai szövevényt megelőző antropológiai *status absolutus*.

19.

René Guénon az alapállást *état primordialnak* nevezte. Ez a kifejezés rokon Böhme *Urstandjával*. Az *état primordialra* jellemző, hogy az emberi lét legelső helyzete és minden későbbi bázisa. Második vonása, hogy az alapállás a hagyomány minden beavatásában az elérhető és elérendő legmagasabb fokozat. A harmadik pedig, hogy az alapállással együtt adott tudás a szellemi (*brahmán*) kaszt ezoterikus tudása.

20.

Az alapállás Szabó Lajos szava. Az elnevezéshez több ösztönzés vezethetett: Böhme *Urstand* kifejezése (amely ősi állapotot jelent), a modern antropológiai kutatás több irányzata is. Szabó Lajos szerint az alapállás olyan metafizikai státusz, amelyben az ember normális logikai, etikai és esztétikai helyzetben áll, és amelyhez okvetlenül és minduntalan vissza kell térnie, mint ahogy a táncolónak ritmikusan a tánc alapállásából kell kiindulnia és azon át kell haladnia, s ahogy a zenének az alaphármason meg kell nyugodnia, miközben a tánc is, a zene is abban, és kifejezetten csakis abban az esetben érthető, ha az ember az egésztestet az alapálláshoz viszonyítja.

Az alapállás teóriáját Szabó Lajos nem fejtette ki. De gondolkozásának egészével ellentmondana, ha valaki a fogalmat merőben formálisan értelmezné és azt hinné, hogy ez a metafizikai státusz csupán az emberi szellem tabula rasa. Az alapállásnak tartalma van. Ez a tartalom minden hagyománynak éppen olyan bázisa, mint az emberi egzisztencia primordiális rendje. Az alapállás tartalma az úgynevezett *fix-systém* (Szabó Lajos), az egyetlen rendszer.

21.

Az archaikus időben az alapállást mint a történet első korszakát értették meg, mert akkor az alapállás nem egyéni kiváltság volt, hanem az egész emberiség helyzete. A hindu hagyomány a korszakot *satja-jugának* nevezi. Ez a béke, a rend, az életteljesség, a nyugalom, a virágzás, az egyszerűség, a tisztaság, az igazság kora. A héber hagyományban ez az Édenkert. Az orfikusoknál az aranykor. Empedoklész azt mondja, hogy ennek az időnek uralkodója Küpris, és a lét olyan könnyű és átlátszó, mint a boldog szerelem.

22.

A hagyomány, amikor a beavatásokban az alapállás helyreállításáról beszél, különbséget tesz az üdv és az alapállás között. A hindu tanítás szerint az üdv az igazi életben gyűjtött tettek (karma) következménye. Az ember az igazságban élt élet után tetteinek eredményeit, az üdvöt élvezi, de ha a tettek üdv tartalma kimerült, az embernek az élet körébe ismét le kell szállnia. Az üdv nem végleges állapot. Az őskori hagyományokban az a paradicsomi üdv csupán a jótettek eredménye. A végleges állapotot a hagyomány megszabadulásnak nevezi, és ez az alapállás helyreállítása.

23.

Az alapállás nem boldogság, nem gyönyör, nem béke, nem rend, semmi köze a virágzáshoz és az élvezethez. Az alapállást a nyelv csak negatív kifejezéssel, mint az élet tartalmától mentes állapotot tudja kimondani. Ezért hívja a hindu hagyomány az alapállást *nirvánának*, a mahájána *sunjátának* (ürességnek), a héber hagyomány *Én szofnak* (kezdettelennek), Guénon *état inconditionnének*, mindennemű kondíciótól való független állapotnak mondja.

24.

Az emberi életben az alapállás a gyermekkorból és a kiérett öregségből érthető meg. A korai gyermekkorból azért, mert az emberi kedély csak hét éves kora előtt egyszerű és tiszta és derült, mint később csak kivételesen a játék pillanataiban tud lenni, amikor a *turbából* kilép és a világ egyáltalán nem zavarja meg. A kiérett öregségből azért, mert az érett öregségben az ember újra egyszerűvé lett és kitisztult, és a *turbából*, amennyit csak lehetett felszámolt. A kínai hagyományban az alapállás megismerésének Lao-ce, akinek neve egyesíti a gyermeki és az öregkori kedélyt (csecsemő-bőlcs), a kezdet és az

érettség derűjét.

25.

Az alapállás tudatos helyreállítását a hagyomány a beavatásokban tanította. Ilyen tanítás írásban nem maradt fenn, már csak azért sem, mert a beavatás nem írható le és az könyvből nem tanulható meg. A beavatásról azonban a hagyomány több művéből az ember nagy vonalakban fogalmat szerezhet. Ilyen mű mindenekelőtt az Upanisádok és Sankara kommentárja, ilyen a szánkhja és Patandzsali Jóga szútrája, ilyen a mahájána - tibeti, kínai és japán változataival, az egyiptomi Pert em Heru töredékei, a Kabala (Széfer Jecirah és a Zohár), az alkímia és a szufi.

26.

A beavatás technikája az egyetlen megbízható módszer arra, hogy ember a *turbát* maradéktalanul felszámolja és önmagát visszanyerje. Böhme azt mondja, hogy az alapállás mindig jelen van, de ma nem érzjük el. Ugyanezt tanítja a kínai tao, Sankara, Patandzsali, a mahájána, az alkímia és a szufi.

27.

Az alapállás megzavarodását a hindu hagyomány az értelem elhomályosodásának tulajdonítja. Az eredeti éberség (*vidja*) lefokozódik és az ember álomkórossá lesz. Ez a homály, az *avidja*, a csökkent éberség. A *turba* nem egyéb, mint az *avidja* következménye. Minden zavar és bűn, minden betegség és szenvedés egyetlen oka az eredeti éberség elvesztése nyomában fellépő aluszékonyság. Éberség nélkül az emberi lét örületszerű megzavarodás (*abhimána*). A megszabadulás nem egyéb, mint az éberség visszaszerzése. Megszabadulás éberség nélkül lehetetlen, mondja Sankara. *Dnyána moksa*, írja a Szánkhja, a megismerés megszabadulás. Az éberség az egyetlen képesség, amely a *turbát* likvidálni tudja és amelyben a világ teljes egészében felszívódik úgy, hogy az ember a megszabadulást (*nirvána*) eléri.

28.

A Tóra szerint kezdetben az első ember bűnt követett el. Hogy az eredendő bűn mi volt, arról sejtelmünk sincs, írja Baader, valószínűleg azért, mert már nem tudjuk elkövetni. Az is lehet, hogy azért, mert létünkbe teljesen beépült. A bűn

az emberi létet tisztátalanná tette, és ezért a bűn a korrupció egyetlen oka. Mindannak, amit a Tóra mond, morális jellege van, és a megtérés itt annyit jelent, mint a bűn levetése, a lélek és a világ eredeti tisztaságának helyreállítása.

A hindu hagyományban az értelem fokozatos megvilágosodása visszahat az ember tetteire és az éberség realizálásával kell kezdeni. A héber hagyományban a cselekvés megtisztítása visszahat az értelemre és a törvényszerű tettek realizálásával kell kezdeni.

29.

Minden hagyomány beszél a testiség megromlásáról, mint a kezdeti korrupció következményéről, de kivéve néhol a görögséget, sehol a korrupció elsődleges okát a testben nem látták. Ahogy a modern korszakban a romlás csíráit a fizikai valóságban keresik, nem hiteles, és ezért nem megbízható. A testiség korrupciója többnyire következménye az értelmi és a morális romlásnak, sok esetben azzal párhuzamos és soha az előbbiektől nem választható el.

30.

Minden hagyomány tud az alapállásnak erről a kezdetek kezdetén elkövetkezett megrongálódásáról, amelynek következménye az értelem elhomályosodása, a morális romlás és a testi betegség. A korrupció az alapállás eredeti szerkezetét felbontotta és az emberiség primordiális tudását eltemette. Később maga az alapállás ismerete is elmerült, és az emberiség a korrupciót tekintette eredetinek. Ezért tartja a kínai és a japán hagyomány a világot, a modern Európa a külső természetet elsődlegesnek.

31.

Mivel ember és kozmosz nincsen külön, az ember kezdeti korrupciójával együtt az eredeti világegyetem is megromlott. A mai fizikai kozmosz, szól Baader, nem egyéb, mint az eredetinek füstölgő romhalmaza. Ma is vannak, akik azt mondják: lehetetlen, hogy a világegyetem, amelyben élünk, feldúlt állapotában az eredeti legyen, minden valószínűség szerint roppant tűzvész következtében vált olyanná, amilyennek tapasztaljuk (Weizsäcker).

32.

Ha csak alapállás lenne és korrupció, egyikről sem szerezhetnénk tudomást. A

korruptióból azonban van út az alapállás helyreállítására. Ennek az útnak iránya sajátos. Ha úgy tűnik, mintha az ember visszatérne, előrehalad, ha úgy tűnik, hogy előremegy, visszatér. Az alapállás a lét első és utolsó helyzete, a kezdet és a vég.

Ezt az utat a különböző hagyományok különféleképpen nevezik. Kínában tao, amely szó utat is jelent. Indiában a megszabadulás, Júdeában a megtérés. Az alapállás az éberség, a morális intaktság és a testi egészség megvalósítása.

33.

Az ember, mondja Baader, mikor a létét megrontotta, a romlásba magával rántotta a világegyetemet. Ha az alapállást önmagában realizálja, ezzel a kozmoszt is eredeti helyére emeli vissza. Ez a megszabadulás végső értelme a hindu hagyományban, ez a buddhizmusban a bodhiszattva feladata, a Kabalában és a szufiban ez a megváltás jelentősége.

34.

Aki magában az alapállás realizálásáért semmit sem tesz, életével a merő biológiai körben áll, vagyis bármilyen magas civilizáció részese a föld állati és növényi lényeivel egy szinten marad. Ezt a szintet az életszomjúság jellemzi, mert a civilizáció nem az, ami az embernek vissza tudja adni önmagát, mindössze az élet terhein akar könnyíteni. Aki gondolatával a valláson, a filozófián és a tudományon nem emelkedik túl, annak tényleges jelenléte nincs.

35.

Minden embernek, mondja Saint-Martin, az emberiség életében sajátos feladata van, amit senki más helyette elvégezni nem tud.

36.

Az alapállás megzavarodását Böhme az alkímia szavával *turbának* nevezi. Ez a kifejezés jelenti az értelem homályát, amelyről a hinduk, a bűnt, amelyről a héberék és a betegséget, amelyről a görögök beszéltek, és amit mindenütt mint megzavarodást értelmeztek. A *turba* azonban nemcsak szellemi megjelölés, mert jelenti a kozmosz erőinek megzavarodását az asztrális világegyetemben, és az elemek között levő primordiális rend megbomlását is. A hagyomány arról is tud, hogy a korrupció az állatok és növények világára is kiterjedt, mert az állatok

vadsága éppen olyan kevésbé természetes, mint a kártékony férgek elszaporodása, és arról is, hogy a növényekben a mérget és az élősdit és a gyomnövényt az aranykorban nem ismerték.

37.

A *turbán* nyugszik az alapállásról levált emberiség legfontosabb fogalma, a történet. A korrupció elhatalmasodása óta az embernek nem hagyománya van, hanem története. A történetben az ember nem eredeti létét éli, hanem a *turbát*, mert a történet zűrzavart jelent és vizályt, egymáshoz nem tartozó elemek összekeveredését, rendezetlenséget és rendezhetetlenséget. Nincs irány, mérték és középpont. A történet a korrupció magával ragadó sodra, szédület és támoltyág, iránytalanul és tisztázhatatlanul és tisztátalanul. Gond, melankólia, szorongás, erőtlenség, rossz lelkiismeret, öncsalás, hitetlenség, erőszak, rossz közérzet, anélkül, hogy megállapítható lenne, mindez honnan fakad. Feltételezi, hogy amit lát, kezdettől fogva így volt, a permanens válság, az események hazard egymásutánja, ahol előzményekből következményekbe út nem vezet. A történet negatív hagyomány. Mert a hagyományban az emberiség az alapállás végleges állandóságában, vagyis az abszolút időben él. A történet a korrupt időn alapszik. Az idő az örök elfelejtése, írja Guénon. Nincsen stabil halhatatlanság-élmény, hanem individuális önkény. Történet annyi, mint egyetemesen kivetve lenni a centrumból, a merő történetben élni, bázis, cél és értelem nélkül.

38.

Nem szabad hűtlennek lenni az időhöz és nem szabad elszakadni az abszolúttól. Az időhöz való hűség ma annyi, mint a válság tudatában lenni, az abszolúttól nem elszakadni annyi, mint hagyomány. A hűség tesz autentikussá, az abszolút nyújtja a tudást. Egyik a másik nélkül érvénytelen. Legalább két helyen kell állni egyszerre, lehetőleg úgy, hogy a kettő egymással feszültségben legyen, mint a pillanat és az abszolút. Mert a létezés száma az egy és az egy feltétele, hogy legalább kettő legyen, ami az egységet megteremti. Egység a különbözőségben van, ahogy a különbözőség is csak az egységben, mint rész az egészben és egész a részben.

39.

Vallásnak kell hívni a kísérletet, amely a történet permanens válságában élő ember legsúlyosabb terhein kíván könnyíteni. Amikor az alapállás elmerült, az ember elvesztette létének abszolút pozitívumát, halhatatlanságtudatát. Ezt a tudatot a korrupt eszmény helyettesítette, amelyet a sokféle vallás őrzött és táplált. A vallásnak semmi köze a hagyományhoz. A vallás arról ismerhető fel, hogy először turbában él, másodszor külső Istent tételez fel, akinél védelmet keres, harmadszor, hogy a világban való szenvedésnek gyógyulását az üdvben keresi. A hagyomány viszont: a *turba* felszámolásában él, az isteni lényt minden lénnyel azonosnak látja és az alapállást realizálva a megszabadulást keresi.

40.

Nem szabad azt a hibát elkövetni, hogy az ember a kereszténységet a hagyományok közé olvassza, és úgy tekintse, mint egyet a többi között. De nem szabad elkövetni azt a hibát sem, hogy az ember a kereszténységet a hagyományokból kitepje, és számára teljesen külön, kivételes, egyetlen helyet biztosítson. Abba a felfogásba, hogy a kereszténység kiváltság, bezárkózni nem lehet, és e felfogás bősziült mérgeit magunkban nem tenyészthetjük. A kereszténység hagyomány, mint a kínai tao, vagy a hindu Veda, vagy a szánkhja, vagy a héber talmud, vagy a Kabala, az egyiptomi hagyomány, az alkímia, vagy az orfika. De hibát követ el, aki nem veszi észre azt a többivel össze nem egyeztethető és teljesen magában álló helyzetet, amelyben a kereszténység áll.

Bizonyos tekintetben vissza kell térni a korai egyházatyákhoz, és meg kell nézni, milyen küzdelmet folytattak, hogy az Evangéliumot a héber, az egyiptomi, a görög, az iráni, sőt még távolabbi hagyományoktól megkülönböztessék és azokkal összeegyeztessék. Minden hagyomány az emberi lét körében emberfölötti szellemi hatalom megnyilatkozása, és mivel e megnyilatkozás asszimilálása az elképzelhető legnagyobb feladat, sokszor hosszú idő múlik el, amíg ez az asszimilálás, néha csak tűrhető alakban is megtörténik. Az egyházatyák közül sokan bármilyen előítéletekkel rendelkeztek is, ezzel a ténnyel tisztában voltak, és tudták, hogy a kereszténység nem vallás, hanem hagyomány. Itt és most ezt a lehető legkifejezettebben hangsúlyozni kell. Ma, amikor a kereszténység mint vallás szellemi erejét felemésztette, a történet hatalmai felőrölték és mint exotéria helyreállíthatatlan, viszont a kereszténység mint hagyomány (ezotéria) kétezer év alatt nemhogy semmit sem változott, hanem azt még csak meg sem értették és abból semmit meg nem valósítottak.

A hagyomány és a hagyományra épülő vallás között igen lényeges különbség van. Ez a különbség nagy a taoizmusban, a hinduknál, a buddhizmusban, a muszlimoknál, de sehol sem nagyobb, mint az eredeti evangéliumi és a történeti kereszténység között, ahol a kereszténység elsődleges alakja és történeti megjelenése között aránylag rövid idő alatt az eltérés száznyolcvan fokra lett, mert a vallás már igen korán saját forrásával szembefordult, ezt a szembefordulást századokon keresztül táplálta, végül sűrű válságok közepette saját alapjait megsemmisítette, és az emberiséget abba a szcientifikus pszeudoszellemiségbe sodorta, mely pszeudoszellemiség korlátoltságánál és immoralitásánál csak ízléstelensége nagyobb.

41.

A keresztény hagyománynak Európában három ellensége volt: először a belülről való ellenség, a klérus (nem az egyház!), másodszer a politikai hatalom, harmadszor a szcientifizmus. Ez a három ellenség tudattalanul közös megegyezéssel megakadályozta azt, hogy az evangéliumi kereszténységből bármi is megvalósuljon.

42.

A kereszténységet a hagyomány távlatából két gondolkozó értette meg. Leopold Ziegler az örök ember egyetlen életvonalát húzza meg, és itt a gondolatok túlságosan simán futnak a legelső kinyilatkoztatástól a mai korig. Az összefüggés megteremtésében van valami nagyszerű, de az Evangélium megrázkódtatása iránt érzéketlen. René Guénon a vallást és a hagyományt határozott mozdulattal választja el, de a keresztény hagyományt mint az előbbieket közvetlen folytatását és változatát fogja fel.

Ziegler és Guénon nemcsak a hagyományok között levő párhuzamos megértés lehetőségét teremtette meg, és nemcsak a modern historizmus által feldúlt látást tisztította meg, hanem először fejtette ki, hogy vallás sok van és még több képzelhető el, mert a vallás a történetben keletkezik és a történetben fel is oszlik. Hagyomány azonban csak egyetlenegy van, és minden vallás a hagyománynak az időben megjelent alakja. Ziegler és Guénon tette lehetővé, hogy az ember *status absolutusát* fel lehessen tárni.

43.

A hagyomány az ember alapállásáról, a primordiális lét korrupciójáról és a megromlott lét helyreállításáról szóló tudás.

44.

A hindu hagyomány csak az értelmi homály elosztatását tanítja és az értelem alapállását állítja helyre. A héber hagyomány a morális rongáltságot küszöböli ki. A görögöktől kezdve a betegséget, vagy az ember fizikai lényének megtörtségét gyógyítják. Ezért mindannak, amit a hindu hagyomány mond, értelmi, amit a héberék mondanak, morális, amit később mondanak, annak fizikai egészség jellege van. A keresztény hagyomány számára a korrupció három alakja egy. A közös gyökeret érti meg és magát az alapállást látja.

45.

A kereszténységnek nincsen teremtéstanítása, nincsen kozmológiája és antropológiája, pszichológiája és társadalomtana. Ez az, ami még az igen mély elméket is megzavarta. Azt hitték, hogy a kereszténység, mivel nem úgynevezett komplett hagyomány, és nem teljes archaikus egység, csupán fragmentum. Ezért századokon át számtalan gondolkozó azzal foglalkozott, hogy az Evangélium tanításához genezist és mitológiát, aszkétikát és társadalomtant építsen. A kereszténység nem kiépített hagyomány, mint az egyiptomi vagy az orfikus, a hinduról és a kínairól nem is szólva. A kereszténység semmi egyéb, mint a tanítás az alapállásról, a *turba* felszámolásáról és az alapállás helyreállításáról. A kereszténységnek külső útja nincs, csak belső. Ezért mondja Guénon, hogy a kereszténységnek nincs exotériája, csak ezotériája. A kereszténység nem tanít semmire, amit tesz, hogy a korrupciót legmélyebb pontján megérinti és az alapállást megmutatja.

46.

A vallásnak az alapállásról nincs tudomása. A vallásokat a népek saját terheik megkönnyítésére alkották. A vallás történeti és szociális képződmény és merő exotéria.

47.

Ha az ember a kereszténységet az utolsó pillanattól visszafelé kívánja megérteni, nem láthat mást, mint azt a sajátságos kollektív megszállottságot, amely kétezer év alatt Európát, újabban az egész földet elárasztotta, a humánumnak egyfajta látszatát teremtette meg, valójában az emberiséget válságba sodorta, s a huszadik század közepén, úgy látszik, hogy e válság többé nem oldható meg. A megoldásnak még néhány nemzedékkel ezelőtt több lehetősége volt. A lehetőségeket mind elmulasztották. A klérus, a politikai hatalom és a tudomány. De visszavonhatatlan helyzet nincs, és az utolsó pillanatilag van legalább egy út, amelyen a megoldás megteremthető. A helyzet arra vall, hogy az ember erejének teljes bevetésével a legértelmetlenebbet akarja megvalósítani, s végül esetleg kénytelen lesz az egyetlen értelmeset megtenni.

48.

A válságnak egyetlen oka van, s ez az, hogy az ember primer realitásnak tekinti azt a világot, amely nem az eredeti, hanem annak korrupt alakja.

49.

A vallás az újkor elején helyet adott olyan gondolkozásnak, amely már nemcsak a vallással, hanem a hagyománnyal is szembefordult. Megkezdődött az úgynevezett felvilágosodás, amely ha nem is tudatosan, de tagadja az alapállást, a rongált világból indul ki, ezt tekinti mértéknek, és ehhez a rongált világhoz tartozó értelemmel gondolkodik. Ezt a helyzetet Saint-Martin és Guénon kifejtette, és De Rougemont úgy fogalmazta meg, hogy a hiba nem annyira a számításban, mint inkább a hibás kalkulusban (számban) van. A kalkulus hamis volt.

50.

A kereszténység csak előlről, az eredet felől érthető. Már a középkorból

jobban, mint a XX. századból. Az egyházatyák korából még jobban, és egyre világosabban a héber és a görög, az iráni és a hindu hagyományból. Ez a szemlélet nem történeti, hanem éppen annak fordítottja. Történet elvégre nem több, mint nem tudni, mi történt, mitörténik és mi fog történni. A történet éppen úgy, mint minden szcientifikus diszciplína, hamis kalkulussal számol. Ezt a hamis kalkulust korrupt időnek hívják.

A kereszténység csak előlről, a kezdet felől érthető, mert elől van a mérték, amellyel mérhető. És előlről nézve nemcsak az derül ki, hogy nem vallás, hanem hagyomány, de az is, hogy rokon a hindu és a kínai és a héber hagyománnyal, és az is, hogy az alapállást ezeknél mélyebben alapozza meg.

51.

Egyetlen hagyomány sem áll az időben, hanem az abszolútumban, végül is az extramundális valóságban. Ami annyit jelent, hogy a hagyomány lerombolhatatlan. Egyetlen hagyomány sem veszíti el jelentőségét. Ha egy hagyomány a háttérbe került, nem a hagyomány vált le az emberről, hanem az ember a hagyományról. Időben egyetlen hagyomány sem vesztethet el. Valamennyi minden időben szimultán. Ezért beszéltek az egyházatyák preegzisztens kereszténységről és a világ teremtmése előttről keltezett megváltásról.

52.

Korrupcióval nem számolni és a merő abszolútumban maradni annyi, mint a létezés rongáltságáról nem tudomást szerezni. Az intakt alapállásról nem tudomást szerezni annyi, mint a lét gyönyöréről leszakadni. A korrupcióból az alapállást nem újra megvalósítani annyi, mint a homályban, a bűnben és a betegségben ellenállás nélkül elmerülni.

Aki nem tud az alapállásról, nem tud az emberi rangról. Aki nem vesz tudomást a korrupcióról, irreális. Aki az alapállást nem állítja helyre, az lényegtelen.

53.

Egy-két gondolkozótól eltekintve Európában a középkor végétől kezdve senki

sem rendelkezett azokkal a fogalmakkal, amelyekkel a kereszténység megérthető lett volna. Semmi sem jellemzőbb, mint a kereszténység ellen intézett általános, vagy burkolt hadjárat Bacontól kezdve a mai napig, a reneszánsz, a humanizmus, a reformáció, és az úgynevezett felvilágosodás. Már elég korán parázis háborúk keletkeztek dogmák árnyalatai körül, a negyedik századtól szekták burjánoztak, végül elkövetkezett a hitszakadás, amelyet a vallás sohasem tudott kiheverni. A támadások mind a vallásra irányultak, holott nem a vallást célozták, hanem a klerikális hatalom visszaéléseit, korlátoltságát és hatalmi törekvéseit. De egészen a legújabb időkig támadók és védelmezők abban a hiszemben voltak, hogy kereszténység alatt a dogmákat, a mítoszokat, a papi szervezetet, a religiózus morált kell érteni.

54.

Háromféle ember van, a történeti, aki a *turbában* él és a korrupt létet magától értetődőnek tartja, a teremtetten ember, aki a természetet tartja magától értetődőnek, és a teremtés előtti ember, aki részt vett az első, intakt világ teremtésében. A *homo sapiens*, a *homo mikrokoszmosz* és a *homo mikrotheosz* (*aeternus*). A legutóbbi az, aki az alapálláson tartózkodik. A realizálás útja a *turbából* a teremtésbe, a teremtésből az alapállásba. A kereszténység tanítása ez az alapállás. Amit a kereszténység megváltásnak mond, az a *turba* és a természet hatalmainak feloldása.

55.

Az alapállásról szóló tanítás hasonlít az axiomatikához. Az axiomatika valamely tudás olyan előfeltételeit keresi, amelyeken a tudás felépült, de amelyek rejtett módon a küszöb alatt maradnak. Az alapállás tartalma azonban nem axióma, hanem antropológiai státusz, magatartásról szóló tudás és a tudás realizálhatósága.

56.

A realizálás aktív jelenléte annak, ami több mint élet, ami az életben nem oldódik fel, hanem ami az életet oldja és megszilárdítja, az abszolúttal átítatja és véglegessé (halhatatlanná) teszi.

57.

A hagyomány tartalma, hogy a *turba* a korrupt lét következménye, az ember ebben a turbában él, de a *turba* felszámolható és az alapállás helyreállítható.

Az alapállás az éber tudat, a morális intaktság és a testi egészség közös kiindulópontja.

58.

Az alapállás nem különleges állapot, hanem ez az, ami a normális. Ez az ember abszolút státuszáról szóló állandó és elveszíthetetlen tudat és annak megvalósítására való állandó készség. A *turbában* az alapállás, vagyis az ember normális állapota csak úgy valósítható meg, ha az ember a *turbából* kilép. Ezt a kilépést eksztázisnak hívják, amely szó annyit is jelent, mint kívülállás.

59.

Az alapállást teljes egészében nem tárták fel. Olyan feladat ez, amely megvalósításra vár. Semmi sem kevésbé ismert, mint az emberi lét normális állapota. Egy biztos, hogy az alapállás csak olyan mértékben ismerhető meg, mint amilyen mértékben azt valaki megvalósítja. Ki van zárva, hogy valaki akár merő spekulációval, vagy akár merő aktivitással, merő szellemi, vagy merő fizikai úton egyetlen lépést is tehesen. Európában a normális lét részleges megvalósítói többnyire a szentek voltak.

Az alapállás feltárása csak intenzív szellemi elmélyedés és konkrét életgyakorlat egységében lehetséges.

60.

A hagyományok középpontja Európa lett, mert mindaz, amit Ázsiában és Afrikában elfelejtettek, részben elárultak, egészen új értelemben és egységben itt gyűlik össze, és válik egésszé. De ha az alapvető felismerésnek birtokában vagyunk is, az összes részletek hiányzanak. Ahhoz képest, hogy mit kellene tudni, elképzelhetetlenül keveset tudunk. Nem mennyiségben, bár a határok még itt is több mint szerények. A nehézség, hogy az ember a tévúton igen messzire haladt. Egy pillanatra sem szabad elfelejteni, hogy a téveszmék Európát a szakadék szélére sodorták. Anélkül, hogy az ember megfordulna, az egészet át

kell értékelni. A folyamat már megindult, és ha a válság megoldására van lehetőség, csak azért, és kizárólag csakis azért van, mert a rejtett európai és az Európán kívül levő hagyomány hatása már ott is érezhető, ahol senki nem is sejtene.

61.

Az alapállás nem vallás, nem filozófia, nem tudomány, mert valamennyinek alapja. Az alapállás feltárása értelemteremtő tevékenység. Semmi sem marad meg, csak amit az ember saját életében és életével realizál. Gyakorlat és elmélet nem választható el. Kétféle álláspont lehetetlen. Világnézet többé nincs, legfeljebb a korrupció különböző fokán álló elmélet, amely a korrump életrendből, homályos értelemből, rongált moralitásból fakad, és tovább terjeszti a lefokozott értelmet, a korrump morált és a betegséget.

62.

Az alapállás nem stratégiai hipotézis. Stratégiai hipotézis az a feltevés, amelyet tudatosan konstruálnak, hogy a kutatás számára kedvező hadállást biztosítsanak, és azt felhasználják még akkor is, ha annak valóságáról nem győződtek meg, sőt még akkor is, ha irrealitása kézenfekvő. Az alapállás a humánus *status absolutus*, minden korban és népnél azonos és első magatartás.

63.

A keresztény vallás, mint minden vallás, vasárnapi jelenség. A keresztény hagyomány viszont a hétköznapi értelem, étosz és testiség dolga. A vallás az erényekben és a tisztaságban él. A hagyomány az emberben, a világban és a világegyetemben az eredeti lét helyreállítását valósítja meg.

64.

A vallás számára Isten az a mindenható hatalom, akinél védelmet keres és akinél elrejtőzik és aki sorsának terhein könnyít. A hagyomány azt mondja, hogy az ember semmit sem tarthat bizonyossággal sajátjának, amit nem a maga erejével szerzett meg. Nincsen szükség védelemre, és nem méltó, hogy az ember bármi elől, bárki védelmében megbújjék. Az elrejtőzés mindig elrejtőzés a valóság elől, és önmaga elől az Istenben való elrejtőzés végső értelme: elrejtőzés

Isten elől. Az ember ne legyen hunyász még Isten előtt sem, és ne bújjék el sehová, még Istenbe sem. A legelső nyílnak lenni. Éberség. Mindazokkal az erőkkal, amelyekkel a legfőbb lény, az ember is rendelkezik.

65.

A vallás a jutalom és a büntetés jegyében áll. A hagyomány azt mondja, hogy amit az ember gondol, vagy tesz, csak akkor helytálló, ha az életben és a túlvilágon való jutalomról eleve lemond (*ihamutrarthaphalabhogaviragah*).

66.

Amit a vallás el akar érnei, az az üdv. A hagyomány azt mondja, hogy az üdv is a *turbához* tartozik, csak nem a korrump lét, hanem annak éppen ellenkezője. Nem a korrupció ellentétét kell megvalósítani, hanem a korrump létet kell kiküszöbölni.

67.

A vallás a korrump lét terméke. A hagyomány tudás az eredeti létről és a korrupció felszámolása.

68.

Az embernek azt a pillanatot, amelyben él, nem szabad megtagadnia, nehogy a kapcsolatot az abszolúttal elveszítse. A történeti helyzet és a sors megtagadása és az abból való menekülés, a valóság elől való elrejtőzés. A megszabaduláshoz az utat csak a pillanathoz való hűség nyithatja meg. A pillanatban való élethez a vallás elengedhetetlenül hozzátartozik, ezért kell, hogy minden embernek legyen vallásának, mint ahogy kell, hogy valamely nép nyelvén beszéljen, valamely nemzethez tartozzék, valamely társadalomban és családban éljen. A történeti egzisztencia az örök ember konkrét megjelenése.

69.

A vallás vigasztal. De a vigasztalás csak következmény. A vallásban levő igazság következménye az, hogy az ember megvigasztalódik.

70.

Nietzsche azt hitte, hogy a végleges állapot a vallásos ateizmus. A hagyomány szerint a vallástalan teizmus.

71.

A keresztény hagyomány tanítás az istenember realizálásáról. A legfelsőbb hatalmakat szuverén tudással és erővel belevinni a legalsóbb rétegekbe, és a létezés teljességét eredeti helyére visszaemelni. A hagyomány ezt a műveletet *theurgiának* hívja. Theurgia annyi, mint a korrupciót kiküszöbölni, és az embert, a világot és a világegyetemet normális állapotába helyezni.

72.

Minden hagyomány az egész emberiségnek szól. De nem általánosságban, hanem történeti adottságában csak a kereszténység tudja, hogy az egész emberiség, az összes fajok és népek és idők és civilizációk és osztályok és kasztok és vallások egysége, és pedig az az egység, amelyben minden különbség megtartja sajátos vonását, és ezzel az egyéni jellegének súlyával az egységen belül saját helyét elfoglalja. A kereszténységben bomlik fel az emberiség autonóm személyekre, akik a közösségben nem tehetetlenségükkel, hanem éberen helyezkednek el.

73.

Amikor százötven évvel ezelőtt azt kérdezték Baadertől - aki a hagyományok nagy részét ismerte és a kereszténység jelentőségével is tisztában volt -, hogy sokrétű tudását miért nem építi ki egyetlen rendszerré, a gondolkozó azt válaszolta: a történeti idő még nem érett meg ahhoz, hogy ezt bárki is megtehesse. Ma ennek a megállapításnak jelentősége már felismerhető. A differenciálódásnak és az integrálódásnak, vagyis a személyiség képződésének és az egység kialakulásának a történetben mindig szabálytalan és egyenetlen, de a végső realizálódás szempontjából minden esetben egymást kiegészítő folyamata az elmúlt százötven év alatt szemmel látható volt.

74.

Alexandriában azt mondták, hogy az archaikus időben az egész emberiség Szet vallását követte. Mai nyelven úgy fejezhető ki, hogy az egész emberiség Szet azonos és egységes szellemi bázisán állt. Ezt a bázist nevezzük hagyománynak. Szet a héberek szerint az első emberpár harmadik fia volt. Az első ember „képe és hasonlatossága volt mindannak, ami fent van és ami lent van - írja a Zohar -, egysége mindannak, ami él". „Az ember volt a világ középpontja, és abban a pillanatban, amikor láthatóvá vált, lett láthatóvá a világ." A kínai hagyományban az éggel (*tien*) és a földdel (*ti*) együtt az ember mint a közép jelenti a nagy hármast (*la grande triade*, mint Guénon írja), amelyen a világegyetem nyugszik.

Az első emberpár első gyermeke Káin volt, a „föld" sarja, aki alulról jött, és aki a sötét természetben fogant és az éjszaka magjából született. A második gyermek, Ábel, felülről jött, az égi természetből származott. Egyik sem volt igazán ember. Az egyik kevesebb volt, a másik több. A lét a sötétség és a világosság között ingadozott, mintha afelől, hogy miképpen folytatódjék, bizonytalanságban lett volna.

A sötétség volt a hatalmasabb. Biblikus nyelven: Káin megölte Ábelt. A mi szavainkkal: az angyalok lázadása és az ember bűnbeesése után ez volt az alapállás korrupciójának harmadik mozzanata. A gyilkosság után a Kabala szerint az Úr angyalát elküldte Ádámhoz, és azt üzenté: semmit abból, amit a lét első állapotából magaddal hoztál, Káinnak el ne mondj. Küldök neked harmadik fiút, és titkaid erre bízod, „hogy az ősi létről való tudás az idők végezetéig el ne vesszen". Így született meg Szet. A héber hagyomány azt mondja, hogy Ádám Szet nevében az ábécé két utolsó betűjét, a *szint* és a *taut* tette össze, és ha a két betű közé teszik a szakrális *jodot*, ez a *szit*, ami szó szerint alapkövet, fundamentumot jelent. A Kabala más magyarázata szerint az Úr a világ teremtése előtt az űrbe követ dobott, ez a *set-hjah* (*siet-jah*), a báziskő. Ugyanaz, ami a mohamedán hagyományban a kába.

Szet a sötétség és a világosság között való ingadozás után a végleges megállapodás közepén, a démoni és az angyali lét között a mérték, az ég és föld között a kiegyenlítődé, aki a kettőt elválasztja és összeköti, vagyis az egységet megteremti, az első igazán ember. Kínában *tai-csinek*, nagy kezdetnek nevezik. Mexikóban Kecalkoatl, a szárnyas kígyó, aki egyszerre a világosságba repül, mint a madár, és a sötétségben a földön csúszik, mint a kígyó.

A héber hagyomány azt mondja, hogy Ádám a kezdetről (alapállásról) szóló tudását leírta és Szetre bízta. Szet továbbadta utódainak, akik ébren tartották a vízőzönig. A vízőzön után Noé a könyvet elásta. Az a legelső létéről (*état édenique*, mint Guénon mondja) és a romlásban a legelső lét visszaállításáról való tudás, amit a Kabala Ádám könyvének nevez. Aki ezt a könyvet elolvassa, az a közvetlen forrásból (az első emberből) merít.

Szet a humánus jelképe, a szélsőségek között levő közép, a tulajdonságok mértéke, nem az alsó és felső erők nevekben és formákban (*námarúpa*, mint a hindu hagyomány tanítja) színgazdag keveredésének sokszerűsége, amit ma tehetségnek hívnak, hanem éppen az összes színek intenzív egysége, a színtelen fény. Minden tehetség korrupció jele, olyan erőtlenség, amely nehogy el vesszen, kénytelen a mértéken túlnőni. Az alapállás az egyszerűség és az egység jegyében áll. Egyszerű, mint a lélegzet, és éppen olyan szakrálisan banális, amelyhez képest minden tehetség bonyolult és szálnalmas, zavaros és komikus. Ahol az alapállásról való tudat él, ott az eredeti lét átlátszó nyugalma és óceáni békéje megóvjá magát a tehetségek szélsőségeitől. Ami igazsággal telt (*szat*, mint a hinduk mondják), annak nincs szüksége erőfeszítésre. A tehetség túlzás, amelynek alapja hiány. Csuang-ce tiltakozik a zshiványok ellen, de ugyanúgy a szentek ellen is. A béke és a hétköznapi élet és a bölcsesség. A bölcsesség és a tehetség egymást kizárja. Sem Káin, a természeti erők tenyésztete, sem Ábel, az angyali hatalom megnyilatkozása, hanem Szet, a lét átlátszó tisztaságában megmozdíthatatlan egységes nyugalom. A vezér és a tudós, a szónok és a művész az alapállást nem éri el. Óvakodni kell valamely tehetséget túlgyakorolni, mert ez a normálistól való eltérés, az eredeti arányok megbomlása, zavar és nyugtalanság oka, tudatlanoknak hiába a bámulat tárgya, mindig félelmetes és utálatos. A többi rovására kifejlődött képesség az ember életének rendjét felbontja, de a közösség életrendjét éppen úgy -, mert minden tehetség egyszeri és kivételes konstelláció dolga, senki más számára nem elérhető és hazard. Az alapállás pedig általános és minden ember által megvalósítható. Azt kell élni, ami egyetemes, mondja Hérakleitosz. Ezt az ürességet kell megszerezni, mondja a szánkhja és a jóga és a mahájána. „Adjátok fel a szentséget, dobjátok el a tudást, és a nép százszorosát nyeri. Adjátok fel az erkölcsöt, dobjátok el a kötelességet, és a nép visszatér a meleg otthonhoz és a szeretethez”. Megszüntetni a tarkaságot, a jót és a rosszat, a zshiványságot és a szentséget, és megvalósítani a színtelen egyszerűséget. Azt, amit „az ember néz és nem látja, amit hall és nem hallja, amit megfog és nem érez” (Lao-ce).

76.

Az alapállás a hiteles emberi egzisztencia. Nem természeti adottság és nem történeti képződmény, hanem abszolút metafizikai státus, a normális lét, amelyen a megromlott természet és a történet is nyugszik. Ami az embert valódivá teszi, az nem különleges és egyszeri és egyéni képesség, hanem az, ami benne mindenkivel azonos. Egy az, ami kell. Amit nem érint sem értelmi homály, sem a megromgált morál, sem a beteg testiség, ami nem akar szent lenni, és üdvözülni és örök boldogságban élni, hanem lényének elmúlhatatlan valódiságát akarja realizálni.

77.

A Szet mítosz explikációjára egyes-egyedül azért van szükség, mert az alapállás az európai ember életéből nemcsak hogy nem érthető, hanem Európában annak valóságáról is csak néhányan tudnak. A szent könyveket itt úgy fogták fel, hogy azok vallások törvénykönyvei és mitológiák, és sejtelmük sincs róla, hogy azok a primordiális tudás alapján a normális emberi lét helyreállítását tanítják.

78.

Európának nincsen szentkönyve. Miután a klérus évszázadokon át az Evangélium hitelét belülről felőrölte, a szcientifizmus kívülről destruálta, és miután a politikai hatalom érvényét maga fölött sohasem ismerte el, kultúrtörténeti témává lett, és szellemi hatóereje elveszett.

79.

A pillanatnyi helyzetnek két motívuma van: a kétezeréves barbárság hallatlan megkönnyebbülése, hogy a kereszténység terhet róla levették, és hogy nincs többé mérték, démoni ösztöneit gátlástalanul kiélheti és korrupt voltáért nem is vonják többé felelősségre.

A másik a fejlődésben hiszékenyek megrettenése, akik látják, hogy az elementáris hatalmak minden szellemi fegyelemtől elszabadultak, és az észszerűség leple alatt az egész emberi létet az örvény szélére sodorták. Mert az a tulajdonság, amit az újkorban érznek, és az irány, amit racionalizmusnak

hívtak, nem világosság, és ehhez az értelemnek semmi köze. Az ész hasznosságösztn, eredete ugyanaz, ami az elementáris szenvedélyeké, (Böhme *Sternengeist*nek mondja), s ezért éppen olyan démoni és sötét, mint a körébe tartozó többi, a félelem, a kapzsiság, a hiúság, a féltékenység, a gyűlölet és a hatalmi ösztön.

80.

Az az ember, akinek nincsen spirituális bázisa, arról ismerhető fel, hogy minden esetben csak azt látja, ami rövid távon tetszetős. Az újkori ember felébresztette az ésszt, mert az pillanatnyilag a középkori vallás ellen hatásos ellenszernek látszott. És felébresztette a primitivizmus iránt való nosztalgiát, mert a civilizáció fegyelmét tehernek érezte. Hosszú távon kiderült, hogy olyan világ keletkezett, amely a középkori vallásénál sokkal rosszabb, mert nem az ész ébredt fel, hanem az élet gyökerében támadó démoni mechanizmus. A primitivizmusról pedig kiderült, hogy a természeti embert nem az egyszerű és ártatlan jószág jellemzi, hanem a bestialitás. Két évszázadon át álmodoztak az idillikus vademberről regényekben és elméletekben és művészetben és zenében, és utánozták és dicsőítették mindazt, ami barbár és elementáris, amíg, a népi táncok és a munkatáborok, a tömeggyilkosságok és világháborúk lehetőségét (nem is szólva a közösség felbontásáról, a család összeomlásáról, a morál megsemmisüléséről és a szellemi anarchiáról) sikerült megteremteni. Mert ami a XIX. és XX. századot ténylegesen jellemzi, az távolról sem az egyre nagyobb teret hódító humánus gondolata, mint ahogy előszeretettel hirdetik, és mint ahogy rövid távon látszik. Nem szocializmus és demokrácia, szabadság és egyenlőség, igazság és béke és jólét, hanem az őserdei emberevő vad ösztöneinek az a felszabadulása, amit a szentimentális rousseauizmus és tolsztojánizmus, a primitíveken tájékozódó festészet és szobrászat és zene, az elemi ösztönöket ébresztő és gátlásokat felszámoló pszichoanalízis terjesztett és táplált. Szabadság és egyenlőség, demokrácia és szociális igazság a vadember bestialitásának csupán fedőneve, és amit a XX. század közepén az emberiség él, annak semmi köze sincs többé sem eszményekhez, sem humánushoz, viszont annál inkább egy elvadult és primitív állapotba visszamerült elaljasodáshoz. Hogy ez az elaljasodás milyen megkönnyebbülést hozott, arra jellemző az elméletben és a művészetben és a társadalomban, és a temérdek új nemzetiségi állam között támadt siketítő zsvaj és vásár, amelyet ismét rövid távon, általában példátlan virágzásnak és felszabadulásnak és az igazság megnyilatkozásának tartanak.

81.

A spiritualitás területén csak az az ember otthonos, aki tudja, hogy egyetlen pont kivételével minden ellentétekben mozog, és ezek szerint tudja, hogy az ész nincsen sötét démoni hatalom, és túlméretezett humanizmus nincsen bestialitás nélkül, és minél egyeduralkodóbb az ész, az életpusztító mechanizmus is annál erősebb, és minél kizárólagosabbá teszik a humanizmust, a bestialitás is annál elemibb erővel tör ki. Csuang-ce nem azért utasítja vissza a szentet és a zsványt egyaránt, mert szerette a paradoxont, hanem azért, mert a lét poláris természetével tisztában volt. Ezért tartozik össze jó és rossz, igazság és igazságtalanság, idealizmus és materializmus, szabadságösztön és terror. Egyetlen pont van, ahol a lét erőinek ellentétes feszültsége megszűnik, ahol nincs vonzat és ingadozás, mert a végső kettőt a legvégső egy tartja egybe. Ez az, amit a héber hagyomány Szetnek nevez. Ez a világ bázisa, ez Csuang-ce taója, vagyis az *état primordial*, az alapállás.

82.

A barbárság ösztöneinek gátlástalan kiélése lehetségessé vált, de aki ezt a kiélést realizálja, nem tudja megtenni rossz lelkiismeret nélkül. Mindenki tisztában van azzal, hogy ezzel a legmagasabb dolgokat árulja el. A pillanatnyi helyzet mérge ezért nem annyira a barbár ösztön gátlástalan kiélése, és ennek következtében a külső világválság, mint sokkal inkább a kiélés miatt és a megkönnyebbüléssel összekevert lelkiismeretfurdalás hasztalan elaltatására tett erőfeszítés következtében fellépett áltatás-szövevény, a kifelé és a befelé élt hazudozás zaklatott bonyodalma. Ez alól senki, aki az Evangélium iránt hűtlenséget követ el, nem mentes.

83.

Az evangéliumi egzisztencián kívül minden egyéb törvénytelen. Az illegitim egzisztencia nemcsak azt jelenti, hogy nincsen súlya, nincs komolysága és nincs jelentősége, s ezért lényegtelen. Jelenti elsősorban azt, hogy a földön levő illegitim fennhatóság és a fennhatóság bármilyen kis mértékben való elismerése is a korrupció hatalmát növeli, és az egész emberiségre kiterjedő akadálya annak, hogy a „nappalba ki lehessen lépni”.

84.

A fejlődésben hívők megrettenését figyelembe sem kellene venni, ha nem lenne paradigmaticus arra, ami Európában kétezer éve történik. Elméletek, és többnyire ha korlátozottak is, de jóhiszemű elméletek, amelyekből a szerzőt is beleszámítva soha senki semmit sem realizált. Ez a passzivitásba vonult értelem, amely régebben is mindig meghódolt a *turba* erői előtt, most sem tesz mást, mint aláveti magát azoknak a hatalmaknak, amelyekben való felülemelkedésen kellene kezdenie.

85.

Annak a ténynek, hogy Európának nincsen szentkönyve, döntő jelentősége van. Csupán vallás és filozófia és tudomány, vagyis csupán valami, ami a *turbából* fakad és a *turbával* szemben tehetetlen. *Turba* a lét értelmének félreértéséből származó zűrzavar. Vallás és filozófia és tudomány a korrupció terméke, és annak a korrupció fölött nincs hatalma. A szentkönyvek azok az írott művek, amelyek elmondják, mi az eredeti lét, mi a megzavarodás, hogyan lehet azt eltüntetni, és az eredeti létet helyreállítani.

86.

Arra a kérdésre, hogy mi a lét értelme, a válasz: az értelmet mindenki lényével együtt hozza, egyszeri, személyes, helyettesíthetetlen és pótolhatatlan, és erről az ember tud és rajta kívül senki más. Az értelmet az ember magában mint feladatot tartja nyilván. A feladat teljesítése nem egyéb, mint a lét értelmének realizálása. Ez az, amit az ember életével életében életéből életéért cselekszik.

87.

A válság igazi értelme: mi ma itt mindnyájan már régen olyan valóságban élünk, amely messze megelőzi realizáltságunk fokát. A realizált és a valóságosan élt világ között sok száz évnyi hézag van. Valóságról lemaradt állapotban vagyunk. Önmagunkat nem tudjuk elérni. Olyan világba ragadtunk bele, amely már régen nincs, csak tehetetlenségünkben hisszük, hogy itt van bennünk és körülöttünk. Ez a valódi létezés és az irreálissá vált, elavult, érvénytelen világ között lévő különbség és válság első oka. Lehet, hogy az emberiség csak ezer év

múlva ér el oda, ahol már réges-régen van. Ha ugyan arra a időre realizálni fogja azt, amit már a mai napig realizálnia kellett volna. Az a valóság, amelyben ma és már régebben ténylegesen élünk, az egész emberiség egysége, és ezen belül minden emberi élet személyes értelmének helyreállítása.

88.

A válságban a realitásnak kettős értelme van. Az egyik a szenvedés és a szenvedésen való könnyítés. Ez a vallás, a filozófia és a tudomány realitása. A másik a korrupt lét és a korrupcióból való megszabadulás. Ez a kereszténység realitása. A kettő között kétezer év különbség van. Az ember kétezer éve a kereszténység realitásában él, és a kereszténységet kétezer éve nem realizálja. Ezért az ember életének értelmét nem érti.

Védelembe kell venni az életet az élők ellen.

89.

Ahelyett, hogy az ember a szenvedés eltüntetésére és a terhek könnyítésére vállalkozna, vállalnia kell a szenvedést, s azt értelmessé kell tennie. Szenvedés nélkül az életnek nincs értelme. Ez az, amit úgy hívnak, hogy az élet komolysága. Amit a terhek könnyítése kíván, az a *laisser aller*, az, hogy lesz ami lesz. Ennek a bűnhöz semmi köze. Ez annyi, mint a dolgot elviccelni. Lényegtelennek és komolytalannak és jelentéktelennek maradni. Az élet nem a bűnben aljasodik el, hanem, ha az ember link lesz és svihák.

A játék komolysága.

90.

A spiritualitás bázisa minden népnél és minden időben a szentkönyv volt. Ha pedig valaki az alapállás kulcsával rendelkezik, felismeri, hogy minden szentkönyv ugyanabból a forrásból merít. Ahol szentkönyv nincs, vagy ahol annak autoritása elveszett, ott nincs fundamentum. Ha az abszolútban nincs bizonyosság, a fejtelenség még az elemi dolgokban is teljes. Ha végső gondolatok nincsenek tisztázva, az emberek még azt sem tudják, miképpen köszönjenek egymásnak.

91.

Európának nincsen szentkönyve, s ezért létének nincs állandó értelme. Más szavakkal: Európának nincsen hagyománya, csupán története. Ismét más szavakkal: Keleten még a legutóbbi időkig a népek bármilyen elnyomatás alatt és gyarmatként, de mégis a hagyomány légkörében éltek, ha nem is voltak képesek abból semmit megvalósítani, de tudták, hogy az aranykor emlékét kell őrizniük. Ezért a gondolatban és a művészetben, az erkölcsben és a társadalomban maradt valami az eredeti lét szelíd ragyogásából és fenséges állandóságából. A XX. század közepén Tibetben és Indiában ebből még néhány szikra élt.

92.

A kereszténység sohasem vált hagyománnyá, mindig csak vallás maradt. Európában az utolsó hagyomány az orfika. Az archaikus hagyomány valamely alakjában Plótinosz után csak egy-egy gondolkodónál, költőnél, művésznél maradt fenn, úgyszólván csak Scotus Eriugenánál, Dionüsziosz Areopagitánál, Eckehart mesternél, Cusanusnál, Leonardo da Vincinél, Böhménél, Baadernél, az angol praeraffaelitáknál, Guénonnál.

93.

A hagyomány grandiózus nyugalma elveszett. Mindaz, amit Európa bármilyen területen alkotott, az őskorhoz és a hagyományos keletihez képest híg és üres. Semmi stabil, semmi a valódi fényből, semmi az eredeti abszolút voltából, semmi végleges értelem. Végül is mindaz, amit Európa kétezer év alatt alkotott, gondolat és művészet, tudás és szépség, másodlagos. A hagyomány bizonyossága helyett az individuumok különlegességeinek varázsa, abszolút bázis helyett káprázat és vásár, becsvágak versenye, önkényes és alaptalan.

94..

Még ma is, amikor már minden vonalon a külső mozzanatok is arra kényszerítenek, hogy az ember bizonyos belátást tegyen, vagy az emberben legalábbis gyanú ébredjen, hogy kétezer éve homályban jár, ragaszkodnak ahhoz a tévedéshez, amely szerint a tao vagy a Védanta, a Kabala vagy az orfika úgynevezett filozófia, mint amilyen például Descartes-é, vagy Kanté. Legújabbban valaki azt a monstruózus idiotizmust írta le, hogy Jézusnak filozófiája volt.

A hagyomány - bármilyen alakot öltön - az emberi lét fundamentumának legalább megérintése. A filozófia a privát értelem önkénye. A filozófia legfeljebb

a zsenialitás jegyében áll. *Homo sapiens*. A hagyomány arról ismerhető fel, hogy bázisa az abszolút státusz. *Homo mikrotheosz*.

95.

Az érett ember mértékével mérve Európában egészen kevés könyvtől eltekintve állandó olvasmány (az ember egész életét betöltő egyetlen mű) nincs. Minden gondolatrendszer a történetből eredt, ami meghaladható, és amit meg is haladtak. E pillanatban egész Európa elavult. Nem kell egyebet tenni, mint összehasonlítani Sankara és Aquinoi Tamás művét. Sankara kommentárja az abszolút státusz közvetlen megismerésének könyve. A Summa az arisztotelészi filozófia és a vallássá lett kereszténység keveréke, korának terméke, és rögtön azután érvénytelen. Ugyanez a viszony az egyik oldalon a mahájána, a zen, a szufi, a preszókratikus gondolkozók, a másikon bármely európai filozófus között. Az európai filozófia nem a tudás forrása, csupán szubjektív konfesszió.

96.

Amit filozófiának hívnak, az nem a valóság erőiben való végleges felébredés és kijózanodás, hanem az úgynevezett koreszméktől, vagy a pillanatnyi homálytól való magas, finom, de annál bódultabb szédület, és nem a világosság felé vezet, hanem kizárólag a *turbában* élő ember eltévelyedésének tükre. Ez Európában még a legnagyobbakra, Platónra, Augustinusra, Kantra és Nietzsche-re is vonatkozik.

97.

Mindazt, amit Európában gondoltak és tettek, a történet kategóriájában értették meg. A történet szekularizált forma, és nem a valóságot akarja, hanem eszmével az élet terhein akar könnyíteni. Amit mond nem megbízható. Európa gondolkodóinak új elrendezése szükségessé vált. Ebben az elrendezésben az eddig számontartott rendszerek és elméletek nagy része mint jelentéktelen fölöslegessé válik. Az elv az volt, hogy kicsoda milyen mértékben tudta megformálni saját korának gondolatait. Egyszerűbben: művében kicsoda milyen mértékben jelezte a *turba* hatalmainak jelenlétét. Az új elv, hogy kicsoda milyen mértékben tudott a *turbából* kilépni és saját kora fölé emelkedni. Aki ezt az elvet alkalmazza, annak Európa gondolkozása tizedrészére zsugorodik össze. Gondolkodókról és áramlatokról, iskolákról és irányokról, amelyek még egy

félszázad előtt hatalmas eredményeknek látszottak, kitűnt, hogy éretlenek és súlytalanok. Nagy egyéniségek hirtelen kicsinyek lettek. Döntő ideák gyermekeg. Több esetben kártékony és félrevezető rögeszmék. Első helyen álló nagyságrendek mellékes érdekességek lettek, viszont elfelejtett nevek előtérbe léptek. Ha a válságvonalat sikerül átlépni, olyan európai gondolkodás alakul ki, amely a régihez nem is fog hasonlítani.

98.

A gondolkodás súlyát az dönti el, hogy miért keletkezett: mentségnek, igazolásnak, búvóhelynek, menekülésnek, terheken való könnyítésnek, vallásnak, tudománynak, vallásszurrogátumnak, vagy pedig az alapállás felé való áttörésnek, hogy az az embernek visszaadja önmagát. A kétféle gondolkodás között levő alapvető különbség, hogy az elsőnek, mivel a szót és a tettet elválasztja, semmi féle reális következménye nincs, a második, mivel a szót és a tettet nem választja el, feltétlenül kötelez. Az első mint hiú tantárgy az egyetemen marad. A második követel, és pedig az embertől élete megváltoztatását követeli. Közeli példa az elsőre Hegel, a másodikra Nietzsche.

99.

A hiteles orosz gondolkozók, Szolovjov, Florenszkij, Leontjev, Bergyajev, Bulgakov azt mondják, hogy a kereszténység a személyiség metafizikája. Ehhez csak annyit kell hozzátenni, hogy a személyiség ebben az alakjában nem a vallás, hanem a hagyomány gondolata, vagyis nem búvóhely, hanem a valóságban való magatartás. A személyiség a jelenlegi - nemzetekre, népekre, fajokra, osztályokra és vallásokra felbontott - világban nem valósítható meg. A megvalósulás csupán az egész emberiség egységében lehetséges. A személy és az emberiség egysége egymást feltételezi. A kereszténység, ha a személyiség metafizikája, kell, hogy ugyanakkor az emberiség egységének metafizikája legyen.

100.

A kereszténységben levő egység-gondolat abban a pillanatban, amikor kimondták, elemi erővel tört át. A kis héber gyülekezetet, amely abban a

hiszemben volt, hogy számára készült vallás, felrobbantotta. A kereszténység mértéke már az első pillanatban is az egész föld volt. Az egység nagy arányokban először Alexandriában bontakozott ki. A gondolkozók kísérletet tettek arra, hogy mindazt, ami a kereszténység előtt volt, egybeolvassák. Ha a klérus és a politikai hatalom az alexandriai gondolkozást nem üldözte volna, a hagyomány alapjára épített emberiségegység megvalósítására lett volna lehetőség.

101.

Amikor a kereszténység vallássá lett, univerzális jellegét elvesztette, mint minden hagyomány, amely vallássá válik. A buddhizmusban a hinájána vallássá sápadt és történetivé lett, a mahájána megmaradt hagyománynak. A kereszténység teljes egészében exoteriává lett. A vallás nem szabadít fel többé, csupán védelmet nyújt, és nem az emberfölötti körökkel való érintkezést hozza, mindössze ezen a világon lehetőleg a terheken akar könnyíteni.

102.

Az univerzalitás, ugyan nem mint közvetlen életgyakorlat, hanem csupán mint szellemi igény a középkor végéig megmaradt, és a XIII. századig a hagyományos tudásokban, az asztrológiában és az alkímiában, de a misztikában és a skolasztikában, rövid időre még a költészetben is (Dante, trubadúrok, német udvari eposzok) áttört. Mindez azonban csupán a történet jelensége volt és nem állandósult. Ezután mindjárt az a szétszóródás indult meg, amely a mai napig tart.

Nem mintha a fölfeslett középkori rendért kár lett volna. De ami következett, annyit sem ért. És mindenképpen különös, hogy a földrajzi és úgynevezett természettudományos fölfedezések korában a felhígulást ujjongással fogadták, és hivatalosan újjászületésnek nevezték el. Egyszerre minden kint volt. Az ember kifelé felszakadt és befelé sötétség borult reá.

E fordulat rendkívül hasonlít a kollektív sokkhoz. A modern lélektan a sokkot extraverzióknak hívja, és hajlandó az ép elme egyik magatartásának nevezni. Az extraverzió azonban ebben a formában a válságban való tájékozottság elvesztésének tünete. Az ember nem tudja, hol van. Az extraverzió elnevezése

természetesen téves. Ami itt történik, az nem kifeléfordulás. Ahelyett, hogy az életerőket összegyűjtenék és egy helyre összpontosítanák, csak azért, hogy magukon könnyítsenek, azokat szétszórják. Csaknem minden esetben a semmibe. A koncentráció ellenmozgása, a semmibe való szétszóródás az élet értelmének elvesztése következtében fellépett kétségbeesés tudattalan gyakorlata, és ennek újabb a neve: nihilizmus.

104.

Az újkori Európa vallásának, filozófiájának, tudományának, művészetének, társadalmi és egyéni életgyakorlatának, moráljának és elméletének egyetlen mozgatója van, a szenvedélyes életéhség.

105.

Az életéhség a lefokozott létezés eredménye. A lét minél mélyebbre merül, annál sóvárabban kell hogy legyen. A *turba* minél intenzívebb, az ember annál mohóbb. De viszont minél sóvárabban és mohóbb, a *turba* annál sűrűbb.

Ebben a zavarban az ember önmagának már nem teljes valóságát éli, sőt minél szomjasabb és türelmetlenebb, annál több az, ami kimarad és értelmetlenül elkallódik. Az élet összezsugorodik. Egyre kisebb körök. Egyre szűkebb távlatok. Egyre alacsonyabbra szabott életcélok. A nagy egyre kisebb lesz és a magas egyre alacsonyabb.

A lefokozott lét legsúlyosabb következménye a nem élt élet bosszúja. Ami az életből kimarad, nem marad tétlen, hanem ha nem nyilatkozhat meg, a küszöb alatt marad és démonná változik.

106.

A démonizmus életformái: kapitalizmus-szocializmus, individualizmus-kollektívizmus, vallás-szcientifizmus.

107.

Régebben a világvégéről apokaliptikus látomásokat tápláltak. Később entrópieelméletektől borzongtak, aztán hogy elfogy a szén és az olaj. Újabbán a túlnépesedéstől, és attól, hogy a légkör telítődik rádióaktivitással. Végül az

atomháború. A megzavaró, hogy az értelmi homályt tekintve mindennek van valószínűsége. A katasztrófa teljesülésére minden feltétel kész, főként a két legfontosabb, a korlátolt ember és a pusztuláshoz szükséges eszközök. A katasztrófaelmélet azonban nem értelmes, legalábbis nem értelmesebb, mint a sötét korszakban bármikor volt.

108.

Az újabbkori eszméket az az irány szentesítette, amelyet felvilágosodásnak neveztek el. A világosság szó használata a felvilágosodásban egyszerű visszaélés. Többen beszéltek róla, s erre kitérni fölösleges. A szétszóródás objektív dokumentuma az enciklopédia, amelynek szerzője a *homo mikrotheosz* ellentéte, a szakember. Elfordulás a középponttól, és felbomlás a szakszerűbe és a felületbe. Az enciklopédia nem tudás, csupán emlékezet.

109.

Hogy az embert a szétszóródás mennyire depraválja és milyen háziállattá tudja tenni, azt a politikai hatalom már régen észrevette. Az ember fölött való könnyű uralomnak nincs hatékonyabb eszköze, mint a szórakoztatás.

A szétszóródás az életerők csökkentése, a sorsvonalak határozott irányának felbontása, vagyis a gondolat sűrűsödésének és feszültségének megakadályozása. Ha az embert jóllakatják, legfeljebb elálmosodik. Szórakoztatással egész népeket idiótákká lehet tenni.

110.

A szétszóródás jellegzetes egzisztenciáléja az időpánik. Amikor az élet mindig szűkebb lesz és elfogy az idő. Sietség, hajsza, felület, türelmetlenség, kapkodás, zaklatottság, szomjúság, éhség, mohóság.

111.

A felvilágosodás ellenfolyamatára van szükség.

112.

Az idő, amelyre be kell rendezkedni:

Buddha mondja, hogy valahol a földön roppant márványnál keményebb kőkocka áll. A kocka ezer lépés hosszú, ezer lépés széles és ezer lépés magas. Ezer évenként jön valaki, és puhábbnál puhább gyapjúkendővel a kockát könnyedén megsimítja. A márvány hamarabb kopik el, mint ahogy a világév elmúlik.

113.

A pillanatnyi helyzetben az eddig érvényes kollektív megértési kategóriák érvénytelenné váltak.

A kollektív kategória olyan általános fogalom, amely az emberi létben individualitás fölötti egyöntetűséget jelöl meg. Ilyen fogalom a vallás, a nemzet, a nép, az osztály, a kultúra, a történet.

Az imént utalás történt Baader százötven évvel ezelőtt tett kijelentésére, amely azt mondja, hogy a dolgok végleges megfogalmazásának ideje még nem érkezett el. Akkor, a napóleoni háborúk után, a restauráció korában még előtte voltak annak, aminek ma részben már utána állunk. Még nem ismerték a francia forradalom végső kibontakozását, a polgárság és a proletariátus összeomlását, a szcientifizmus még nem lepleződött le teljesen, nem ismerték a technikát, az osztályharcot, a hazugság, az erőszak, a kizsákmányolás arányait, a világháborúkat, még tartalékban állt rengeteg el nem használt elmélet, és voltak fel nem fedezett népek. Ma az egész föld ismert, sőt külön történet és külön nép és faj és osztály létjogosultsága megszűnt. Nincs egymástól elválasztható kultúra, állam és függellen vallás, és a művészetek egymásra halnak időben és térben, tízezer évben és Kambodzsától Alaszkáig. Összetartoznak nyelvek és államformák, és azt a koncepciót, amely nem az emberiség egységére épít (mint amelynek érvénye a korra, népre, vallásra vagy osztályra korlátoz), mint a közelmúlt egész arzenálját, irattárba lehet helyezni. Az, amit Baader mondott, ma is érvényes, de az összes megértési kategóriák érvénytelenségéhez már elérkeztünk.

114.

Egyetlen tartós és hiteles megértési kategóriánk van, és ez a szent könyvek

kinyilatkoztatása. Nem is volt és nem is lesz több. Ez a valóság megértésének egyetlen lehetősége. De amíg ezt a kategóriát az összes többi kísérlet csődjé nem szilárdította meg, a végső megfogalmazásokról szó sem lehet. Az egyetlen kategória, amely a megértést megnyitja, a hagyomány.

115.

Az egyetlen vallás megvalósulásának lehetősége megszűnt. Ezzel együtt a belátás megérett arra, hogy egyetlen vallásra nincs is szükség, mert ha lenne sem változna semmi. Megszűnt az egyetlen nemzet és nép és nemzetközi nyelv lehetősége, de ilyesmire sincs semmi szükség, mert ha meg is valósulna, semmi lényeges nem változna. Megszűnt az egyetlen osztály megvalósulásának lehetősége, de ilyesmire sincs semmi szükség, mert a feladat nem az egyik vallás vagy nép vagy osztály megszüntetése a másik rovására, hanem a természetben az étellel együtt adott kollektív kategóriák élethelehetőségeinek - és ezzel a létezés sokszerű gazdagságának, felszabadításának és a kategóriák létjogosultságának - teljes elismerése. Pillanatnyilag Európa a vallásháborúkon túl van, részben a nemzetek között lévő háborún is, és az osztályharc is napról-napra értelmetlenebb. Egyetlen kollektív kategória érvényes, és ez az egész emberiség egysége. Az egység csak úgy valósítható meg, ha az ember megérti, hogy történeti és szociális, faji és földrajzi adottságok nem likvidálhatók. A tulajdonságokat nem lehet eltüntetni, csak felhasználni. Minden vallásnak és népnek, osztálynak és fajnak, mint minden emberi lénynak olyan sajátos feladata és értelme és szerepe van, amely mással nem helyettesíthető.

116.

Többen (Frobenius, Spengler, Max Weber, Sorokin, Toynbee) azt tanították, hogy az emberiség mindig kultúrákban élt. E kultúrák vallásokat és filozófiákat, társadalmakat és művészeteket fejlesztenek, ezek formavilágában népek néha több ezer évig élnek, de azok végül el-elhalnak. A kultúra fogalma azért látszott jelentékenynek, mert az a népnél és a nemzetnél, osztálynál és vallásnál egyetemesebb és összefoglalóbb. Olyan megértési kategória ez, mondják, amellyel minden létezés meghatározható.

Ma lehanyagló kultúrában élünk. Nagy baj nincs. Mert ha az egyik kultúra elpusztul, utána rögtön keletkezik a másik. Válságok idején, mint tapasztaljuk, vannak megrázkódtatások, de jön az új, mint tél után a tavasz és éjszaka után a hajnal. E kellemességeknek még a komolyabbak is felültek, mert valóban alig van

bódítóbb, mint arra gondolni, hogy semmit sem kell tenni, főként nem kell aggódni, hiszen a halódó kultúrából automatikusan vadonatúj és friss születik, és veszély nincs.

117.

A szellemi restségnek ez a tüneményes téveszméje dogma lett. A kultúra az a fogalom, amely a válság terheit az ember válláról ledisputálja. A tudomány tevékenységének jellegzetes példája, amely kedvét leli olyan gondolatokban, amelyekben remekül lehet szundikálni.

Nem mintha nem lenne helytálló. Viszont egyáltalán nem olyan egyetemes megértési kategória, mint ahogy szeretnék feltüntetni. Mindenesetre több diszciplína, mint a szociológia, vallástörténet, etnológia, történetfilozófia, művészettörténet (többnyire elég hevenyészett egységekről van szó) megkísérli, hogy a világtörténeten belül a kultúrát mint matematikai állandót fogja fel.

A XX. század közepén, amikor a romlás erői egyre hatalmasabbakká váltak, és olyan pusztulás méretei bontakoztak ki, amelyek az egész emberiség megsemmisülésével fenyegettek, vagyis amikor a régi kultúra hullabúze az egész világot elárasztotta, az új azonban még csak csírában sem akart sehol sem jelentkezni, az egész elmélet gyanússá vált. Nincs szó realitásról. Improvizált kísérlet, és nem azoknak készült, akik vissza akarják szerezni önmagukat, hanem azoknak, akik a *turba* terhein bármilyen áron, de könnyíteni akarnak.

118.

Megkísérelték, hogy a történetből is egyetemes megértési kategóriát készítsenek, annak ellenére, hogy még sehol sem merült fel a gondolat, lehet-e az egész emberiségre kiterjedő közös *turbát* történetnek nevezni, és ha lehet, érdemes-e. A történetnek nincsen szilárd pontja. Újabban sokan azt hitték, hogy ez a fejlődés, viszont kiderült, hogy ez sületlenség.

A történet több, mint szcientifikus fogalom. A történet a korrupt ember rossz lelkiismeretének emlékezte, amely nem engedi, hogy sötét tetteiből bármit is elfelejtsen. Ezért a történet csak annyiban a tényleges terheken való könnyítés, hogy mindazt, ami megtörtént, természetesnek fogja fel. A világtörténetből azonban nem hagyható ki, hogy az a korrupt ember elfelejthetetlen bűnkatalógusa.

119.

A történetnek csak emlékezete, így tanulsága van, de egyetlen lépést sem tud tenni előre. A történet önmagának ellentmond, mert nem halad, hanem egy helyben forog. A görög hagyomány ezt az egy helyben való körforgást *trokhosz geneszeosznak*. mondja, a hindu *szamszárának*, Böhme *Angstradnak* nevezi. Az orosz gondolkozók apokalipszisnek értelmezik. Az alapállásról levált emberiségben a romlott lét megnyilatkozása.

120.

Lehet beszélni gondolkodók, költők alapszavairól - nem több, mint egy, két, esetleg három vagy négy szóról -, amelyhez az összes többit odakötötték, és ha ezeket elveszik, az egésznek többé semmi értelme. A hagyományok is többnyire alapszavakon nyugszanak. Európa teljes egészében a görög-római, vagyis az utolsó intakt és komplett hagyományból vett szavakból él. Ha a logosz szó nem lett volna, nem lett volna Európa. De ha elvennék az ideát, a kozmoszt, kétezer évből alig maradna valami. A nemzeti nyelvek ezekből az univerzális szavakból élnek, és ha az ember valamit az egész világgal közölni akar, ezeket a szavakat használja.

A görögség és az őskor között azonban az elválasztó határ leomlott, az emberiség egysége időben és térben megvalósulni készül, és az egyre tágabb szótár követelése egyre sürgetőbb. Életünk, gondolkodásunk, távlatunk a hagyományok nélkül nem érthető többé.

A hindu hagyomány az, ami a XX. század közepéig a leginkább asszimilálódott. A műveltek a buddhizmust olvasták, széles körben a jógát és a szánkhját, de a Védantát alig. Egész sereg szóról illik tudni, és van, amelyet érteni is kötelező. Létezésünk túlnőtt nyelvünkön, és bizonyos szavak nélkül saját életünkkel nem bírunk. Néhány ilyen szó: *atman, mája, vidja, szamszára, dharm, brahman, ksátrija*.

A káldeus asztrológia asszimilálása egyetlen nemzedék alatt megtörtént. Az egyiptomi eredetű alkímia körül nehézségek vannak. Pedig az ember egyéni és közösségi életének irányítása az alkímia gondolatai nélkül nem lehet megbízható. A kínai hagyomány mindkét ága - Lao-ce és Kon-fu-ce hagyománya - csaknem közismertnek tekinthető. Így a buddhizmus is a hinájánával és a mahájánával. Az utóbbi években a Kabaláról is több alapvető könyv jelent meg. A nagy forrásművek még ismeretlenek. Irán felől még alig

tudnak valamit. A szufi és a mohamedán hagyomány sem került előtérbe. A Kolumbusz előtti Amerika hagyománya, a mexikói, a yucatanai és a perui még az etnológia stádiumában van.

Tiszapalkonya, 1960. november 13.

II.

Az Evangélium és a levelek

1.

Isten nem rejtély. Rejtély az, hogy van valami Istenen kívül. Isten a nyilvánvaló láthatatlan. A misztérium nem Isten, hanem a világ, ahogy nem a szellem a misztérium, hanem a természet, nem a lélek, hanem a test. Isten megismerése nem nehéz. *Deu et Jahve*, mondja a próféta, ismerd meg Istent. *Gnóthi ton kürion*, írja Pál apostol. Szűköss és szegény emberiség volt az, amely a delphoi feliratot úgy értelmezte, hogy ismerd meg önmagadat. A *gnóthi szeauton* értelme eredetileg minden bizonnyal az volt: ismerd meg, hogy isteni vagy. Amikor Jézus lényének isteni voltáról beszélt, a zsidók jajveszékelnéi kezdtek. Jézus pedig a zsoltárokból idézett (Zsolt. 82,6), és azt mondta: Nincs-e megírva törvényetekben, hogy istenek vagytok (*elohim atem*), mindnyájan a legfelsőbb fiai?

2.

Az Evangélium sok helyütt Isten és a lélek azonosságáról beszél. Minden valószínűség szerint ilyen hely sokkal több volt, és ezek a helyek világosabbak voltak, de a lényegeseket később kigyomlázták. Azokat, amelyek megmaradtak, úgy alakították át, hogy Jézus saját lényének és Istennek azonosságát jelenti ki. Ezek a helyek is elég zavarosak. Jézus önmagát leginkább *ben ha-adamnak*, vagyis az ember fiának nevezi. Ez a kifejezés csaknem teljesen megfelel a hindu *dzsivának*, és azt jelenti, hogy élőlény, mulandó és természeti ember. A héber hagyományban ez szemben áll az *enos ha-ruahhal*, amely szellemi embert jelent, a *ben ha-elohimmal* (Isten fia) és az *is ha-ruahhal* (*anthróposz pneumatophoros*, szellemhordozó ember). Ezek a héber hagyománynak mindenki által ismert antropológiai kategóriái voltak.

3.

Jézus Istent és önmagát azonosította. „Aki engem lát, látja az Atyát.” „Én az Atyában vagyok, az Atya én bennem”. „Mindaz, ami az Atyáé, az enyém.” „Mindnyájan egyek legyenek, ahogy te én bennem vagy és én tebenned vagyok.” „Nem magamtól cselekszem, hanem az Atyától, aki bennem cselekszik.”

Amikor Jézus önmagát Istennel azonosította, az azonosságot nem saját maga számára foglalta le. Soha Jézus önmagát a többi ember közül ki nem emelte, soha senkihez felülről nem beszélt. Ezért hívta magát az ember fiának. Istennel az embernek minden fia azonos. Az Isten-ember egység mindenkre kiterjed. Lényeges dolgokban emberek között különbséget tenni erkölcstelen. Jézus felszólította az embert, hogy az Isten-ember azonosságot magába vegye fel. Csak más megfogalmazásban mondja ugyanazt, amit a Védanta: *aham brahma aszmi* - én Isten vagyok. Az Atya és én egyek vagyunk — *ani vha-av echad*. Ugyanaz, amit az arab hagyomány mond: *ana hoa* - én az vagyok.

4.

A vallásból nézve rettenet, ha valaki magát Istennel azonosítja, mert a vallás ezt a kijelentést úgy értelmezi, hogy az ember egynek tartja magát a lét hierarchiájának legmagasabb fokán álló lénnel. A hagyomány azonban nem vallás. A hagyomány a lélek valóságának természetét keresi, és tudomást szerez arról, hogy Isten valósága és a lélek valósága azonos. Ez a világban levő egyetlen azonosság. A hindu hagyomány ezt a *tat* szóval fejezi ki. *Tat* annyi, mint „az”. Annyi, mint *aham brahma aszmi*, vagyis én brahma vagyok. *Tat tvam aszi*, mint a Cshándogja upanisád írja, *vai tat*, mint a Kathaka upanisád, - „ez vagy te” és „ez nem más, mint az”. Minden egyéb azonosság üres tárgyi tautológia. Az egyetlen azonosság, amelynek tartalma és mondanivalója van, amely kijelentést és tudást közöl, azt, hogy „tat”, vagyis hogy a lélek az isteni lénnel azonos.

5.

Az egyetlen azonosság a hagyomány fundamentális mondanivalója. És mindaz, amit a hagyomány ezen kívül tanít, ennek az egynek következménye. A vallásos ember arról ismerhető fel, hogy teremtménynek tartja magát, legfeljebb Isten gyermekének, esetleg szolgájának, mindenesetre valakinek, aki Istentől el van választva, akinek védelemre és rejtekhelyre van szüksége, protektorra és uralkodóra, hogy a hatalom árnyékában magát biztosítva érezze.

Az ember porszem és hamu. Mindaz, amije van, ajándék, esetleg jutalom, amitől szenved, büntetés. Az Úrtól félnie kell, az Urat szolgálni kell, mert az a hűtlenséget megtorolja. A vallás Istene külső Isten. És ha a misztika belsővé is teszi, a különbség nem lényeges. A külső és a belső megkülönböztetése ezen a

helyen törvénytelen.

6.

Akinek az egyetlen azonosságról nincs tudomása, annak halhatatlanságtudata korcs. A korcs halhatatlanságtudat a lét korrupciójának első jege.

7.

A Védanta szerint a konkrét élőlény (*dzsiva*), a halhatatlan és örök lénnel (*atman*) azonos (*tat*). Sankara azt mondja, hogy a *dzsiva* és az *atman* azonosításakor tulajdonképpen nem történik semmi. Az ember tudomást szerez arról, ami mindig volt és van és lesz, és amiről mindig tudomása volt. Nem gyakorlás, és nem erőfeszítés kell hozzá. A valóságot tudomásul kell venni. A valóság tudomásulvétele pedig annyi, mint felébredni (*vidja*). Az ember nem emelkedik fel sehová és nem egyesül senkivel és semmivel, és nem kerül önkívületbe. Ottmarad, ahol van, és önmaga lesz. A *vidja* nem misztikus tapasztalat. Az azonosság az éber értelem megállapítása.

8.

Európa az alexandriai teológia két útját örökölte. Az első a világ egészét és minden részletét isteni tulajdonságnak értelmezte, ez Órigenész iskolája, az *apophatikus teológia*. A másik azt tanítja, hogy nincs olyan név és szó, amely Isten tulajdonságait nemhogy kimerítené, hanem akár csak meg is érintené. Isten tehát ismeretlen volt és maradt. Ez Dionüsziosz Areopagita vonala, a *kataphatikus teológia*.

Az alkímia szerint az előbbi a megismerés száraz, a másik a nedves útja. Száraz azért, mert minden dolgot különválaszt és Istennel mindegyiket külön azonosítja. Nedves pedig azért, mert az egész létezést a negatívumban oldja fel és Istent a negatívummal azonosítja.

Indiában mindkét utat ismerték. Az egyik a *tat tvam aszi* - ez vagy te. Az ember mindennel külön és az egésszel együtt azonos. A másik a *neti, neti* - ez sem, az sem, mert valódi lényemben nem vagyok sem ez, sem az. Az ember a világ minden dolgáról leválasztja magát, semmivel sem azonosul. Végül az, ami marad és ami semmivel sem azonosítható, az az egyetlen és megfoghatatlan, megismételhetetlen és elnevezhetetlen, az az élőlény.

9.

Ha Európában az egyetlen azonosság tudata néha áttört, abból csak bonyodalom és botrány támadt, a klérus részéről megbotránkozás és átkozódás, úgy, mint az a hébereknél történt. Gioacchino da Fiore a XII. és XIII. században több szekta iniciátora volt. A szekták mindegyike abból indult ki, hogy amint a korabeli feljegyzések írják: „természettől fogva az ember minden különbség nélkül Isten” - „az embernek nincsen szüksége Istenre és istenségre” - „az ember maga a mennyek országa”. Néhány szekta még az Evangéliumot is elvetette, és nem volt hajlandó követni mást, mint saját belső sugallatát.

Amennyire ez a gondolat az abszolút státuszban helytáll, a vallásban éppen olyan abszurd lehet. A vallásban az ember erőtlenség és korrupt, és homályban él, és felsőbb gondoskodás nélkül egy pillanatig sem lehet meg. Nem lehet nagyobb hibát elkövetni, mint a magasabb létkategóriába tartozó gondolatot az alacsonyabban alkalmazni. A szekták az azonosság realizálásából kihagyták azt, ami a konkrét ember számára a legfontosabb, a korrupciót, és abban a hiszemben voltak, hogy az azonosságot egyetlen ugrással elérik. Ennek következménye nem az éberség, hanem a még nagyobb zavar, mint ahogy ténylegesen is az lett. Gioacchino da Fiore gondolata korának emberét mégis úgy megrázta, mint rajta kívül semmi. És ez nem abban nyilvánul meg, hogy hatása Aquinói Tamás és Albertus Magnuson és Eckehart von Kurlandnál kézzelfogható, hanem abban, hogy a klérus uralmának csúcspontján az Evangélium tanítását megismételte. Az abszolút halhatatlanságtudatnak, az eltévelyedés bármilyen nagy, időnként át kell törnie. Az emberi lét bázisa nem a hatalom, nem az organizáció, nem a dogmatika, hanem minden emberben külön és az egészben együtt az élő szellemnek az a jelenléte, amelyet az eredeti kereszténység tanít.

10.

Mint a Jézus korabeli héberek, az egyetlen azonosságot Európában is vallásosan értelmezték és így annak a maradéktalan felszabadulásnak, ami e tudás következménye, részese senki se lehetett.

Az azonossággal a vallás tulajdonképpen nem tud mit kezdeni. A vallásban az azonosság beválthatatlan. Nem élhető, tehát üres marad, legfeljebb valamely eltévelyedés forrása.

11.

Egyetlen gondolkodó volt Európában, Cusanus, aki minden valószínűség

szerint keleti útján érintkezésbe került a vallás által nem eltorzított hagyománnyal, könnyen lehet, hogy az arabbal, mert abban az időben éppen a Koránnal foglalkozott. Cusanus az azonosságnak Európában egyetlen megfogalmazását adta a *non aliud*ban. Ez a mű nem került a nyilvánosságra, és annak egyetlen példányát csak ötszáz évvel később, a múlt században találták meg.

Cusanus első könyvében az elrejtőzött Isten (*Deus absconditus*) gondolatából indul ki. A negatív teológia e gondolatát a klérus nem kedvelte, de megtűrte. A *Deus absconditus* ha több is volt, mint vallás, még misztika volt. Cusanus ezt így nem tekintette véglegesnek. Második lépése így hangzott: *possest*. Ami annyit jelent, mint az összes lehetőségekre való állandó szabad képesség. Viszont ez is csupán analógia. A harmadik lépés volt a *non aliud*. *Non aliud* annyi, mint „nem más”. Ez a hindu *tat* erőteljesebb megfogalmazása. Ami nem más, mint „az”. Isten: ez nem „más”. Az a nem más, amely mindenben jelen van, mint „nem más”. Ami azonos. Ez a meghatározás „...nyilvánvalóan és csodálatosképpen magát az örököt érinti meg. Mindabban, ami van, a nem más az, ami a lényeg”. A nem más az, amin a dolgok nyugszanak, amin a világ áll, a világ, az ember, a lét. „A nem más nem más, mint a nem más”. A logikai tautológiák e halmozásában erőlködés lemérhetetlen távolságban áll a hindu *tat tvam aszi* (ez vagy te) könnyű és elegáns tételétől. De Európában néhány gondolkodót kivéve Cusanus az, aki az „ismerd meg önmagadat” olcsó demokrata fecsegésének nem ült fel, és tudta, hogy miből kell kiindulni. *Deu et Jahve*, vagyis, *gnóthi ton kūrion* — ismerd meg az Urat. Isten megismerésével kell kezdeni. Istenben az ember már amúgy is benne van. Egyszerre az egészet, és ott, ahol minden összefut és minden egy. Az ember megismeréséből nem következik semmi, Isten megismeréséből következik az egész.

12.

A vallás azt mondja: „Isten az, aki, és aki Isten, az enyém, és aki az enyém, azt szeretem, és akit szeretek, az szeret engem, az magához vonz, és aki magához vonz, az inkább én vagyok, mint saját magam” (C. Brunner).

13.

A hagyomány azt mondja, hogy Isten és ember viszonya fedetlen. Az ember Istent felismeri Istenben és önmagában, mint azt, aki az egyetlen biztos és

abszolút és igaz és valódi. Ebben a viszonyban semmi homálynak, vagy árnyéknak nem szabad lenni. Ezt az abszolút tudást nem szabad megzavarni hódolat, alázat, szolgálat, áhítat, tisztelet, félelem, de még szeretet sem. Mindez az azonosságot nem előzi meg, hanem az azonosságból következik. Az azonosság csak akkor igaz, ha tiszta, egyenes és nyílt. Mint ahogy a világban minden „van” kétséges, és az egyetlen biztos az, hogy „vagyok”, az ember egyetlen „vagyok”-ban bizonyos, és ez az istenazonosság.

14.

Az a kérdés, hogy Jézus Isten fiaként született a Szentlélektől és a Szűzanyától, olyan körülmények között, amilyeneket az Evangélium leír, vagy pedig emberi alkattal, és mindaz, amit tanított, bármilyen módon, de csak később ébredt fel benne, tulajdonképpen nincs. Jézus pontosan olyannak született, mint minden ember, és a többitől csak abban különbözik, hogy az egyetlen azonosságot komolyan vette. Egy az, ami kell, mondja az Evangélium. De ha nem mondaná, amúgy is mindenki tudná. Ez az egyetlen fontos, ez a tudás és ez a tudat, amely minden egyébnek bázisa. Embernek, és pedig normális embernek született, úgy, mint mindenki, ugyanolyan létfeltételek között. Mindarra, amit később a tisztelet és az áhítat rendkívüli körülményekről és eseményekről mondott, a vallásos embernek volt szüksége, aki az isteni és az emberi lény között levő szakadékon nem tud átlépni, és aki a végső azonosságot nem tudja elérni.

15.

Az egyetlen azonosság nem Isten megismerésének eredménye. Az azonosság előbb van, és a megismerés ennek kibomlása. Az azonosságot elhomályosítani lehet, de eltörölni nem. Mindenki azonnal ráismer. Csak meg kell érinteni, és az ember tudja, amit mindig tudott. Az emberi lélekben, szól Spinoza, megvan az Isten tökéletes megismerésének képessége. Vagy ahogy Pál írja: Az emberi értelem mindent felkutat, még Isten mélységeit is.

16.

Ha valaki a vallásos tudaton felülemelkedik, első tapasztalata, hogy Isten nincs kint és nincs fent, de lent és bent sincs. Isten a világban a nemlétezés helyén van. A nyilvánvaló nem-létező. Isten a világnak nem korlátlan és mindenható félelmetes ura, aki hódolatot és dicsőítést vár. A hatalom már csak következmény, és pedig következménye annak, hogy maradéktalanul eltűnt, és a világot mint a tudomásul nem vehető tartja fenn. Ezt a tapasztalatot az ember közvetlenül megteheti, mert ami az emberben mint hatalom és uralom, erő és nagyság nyilatkozik meg, az éppen kivétel nélkül minden esetben a valódi erő és

nagyság hiánya.

17.

Jézus Istent úgy érti meg, hogy Isten az Atya, akinek lénye a világ megteremtésében és a világról való gondoskodásában nem-létezővé vált, és semmi egyebet nem tesz, mint a világot szolgálja olyan helyről, ahol az ember még dicsőítésével sem éri el. Isten minden lénytől ebben különbözik; abban, hogy szolgál és alázatos, és hogy ezt észrevétlenül teszi, szeméremből és szelídségből, gyengédségből és tapintatból. A világról való gondoskodást, mondja Sankara, az örök tökéletes Isten önmaga számára tartotta fenn. Jézus tapasztalata, hogy Isten megismerésében ennél mélyebb pont nincs. Benne sincs mélyebb, mint az akarat, hogy alázatban éljen. Nincsen mélyebb, mint a készség az áldozatra. Istennel szemben természetes hátránya, hogy mindez észrevehető. Nem tud teljesen eltűnni. Ezért már nem is lehet olyan szerény. Ebben az érzékileg tapasztalható világban mindenki kénytelen szemek láttára élni és cselekedni. Az ember az isteni szemérmet soha nem éri el. Jézus tudja, hogy sem türelemben, sem alázatban, sem tapintatban senki Istent meg sem közelítheti. De azt is tudja, hogy az Isten-azonossághoz való hűség első követelménye minél csendesebbnek és szelídebbnek lenni, a szolgálatnak a nem-lét határát érintő észrevehetetlenségben tartózkodni.

18.

Az istenismeret első paradoxona, amit az Evangélium hirdet, és ami az ismeret egzisztenciális feltétele, hogy aki létét odaadja, az megnyeri, aki nem adja oda, az elveszti. Isten pedig azért Isten, mert az egyetlen lény, aki létét maradéktalanul odaadta. És mert feladta önmagát, azért nyerte meg maradéktalanul. Mert teljes lényével a szolgálatban él, azért mindenható. A lét minden pozitívuma az önfeladásból fakad. Ez az áldozat. Ez az a félelmetes tanítás, amely - úgy látszik - azt mondja, az embertől el kell venni önmagát, ez az, amellyel szemben olyan állhatatos ellenállást tanúsítanak, abban a hiszemben, hogy valaki bosszúból, vagy életirigységből, nehogy életéből bármit is megarthasson, lényét mindenestül a sötét semmibe akarja szórni.

De tudjuk, hogy ez a paradoxon igaz, mert az ember minél makacsabb módon védi önmagát, annál inkább széthull, és életének kincseit minél féltékenyebben őrzi, annál biztosabban szóródik el az űrben. Az istenazonosság legelső jegye a lét önfeladása. Ez vezet a lét megnyeréséhez.

Az istenismeret második paradoxona, hogy aki lemondott, aki alázatban és áldozatban él, aki szelíd és türelmes, és aki szolgál, azé a hatalom és az uralom. Aki alázatában elrejtőzik úgy, hogy még hálát sem lehet mondani neki, és a nemlétezésben marad, nehogy dicsőíteni lehessen, a mindentudás és a mindenhatóság azé, és csakis azé.

19.

Ha Istent az alázatban ismertem meg, és abban, hogy létét a világnak szüntelenül feláldozza, és látom, hogy Isten a szolgálatban van, és ha felismertem, hogy lényem Istenével azonos, életemet az önfeladásra kell berendeznem. Jézus istenismerete semmivel sem megy túl azon, amit mások is megtettek. Az egyetlen különbség, hogy Jézus számára „egy az, ami kell”. Ez az egyetlen. És ami ebből következik, hogy egész élete ennek az egyetlenegynek realizálása. Az áldozat. „Jézus nem tanított új erkölcsant, hanem minden további következményre való tekintet nélkül élte azt, ami az egyetlen fontos”.

20.

Az önmegtagadást tizenhat évszázaddal később Jákob Böhme gondolkozásának középpontjává tette. Böhme szerint a lényeket tekintve a szellemi és a fizikai valóság megértésében különbség nincs. Minden egy. Anyag és szellem gyökerében azonos szubsztancia. Ugyanazt, ami Böhménél az isteni lét legelső mozdulata, egy nemzedékkal később Newton gravitációnak nevezte el. Simone Weil a gondolatot a huszadik században a modern ember számára újból megfogalmazta. A gravitáció persze nem merő nehézkedés, vagyis tehetetlenség, mint a természettudomány hiszi, hanem a dolgok ellenállásából és a középpont felé való törekvéséből, ugyanakkor az isteni taszításból és vonzásból álló, igen összetett mozdulat.

21.

Az önmegtagadás a hagyomány három alapfogalma közül az egyik. A szó metafizikai, kozmológiai, morális és fizikai jelentésében az Upanisádoktól kezdve Böhméig állandóan visszatér.

Az önmegtagadást Európában a morális aszkézis értelmezésében használták és használják. Itt az életnek azt a megkínzását jelenti, amely önsanyargatásban és mások sanyargatásában nyilvánkozik meg, vagyis jelenti a középkori önkínzást és

az inkvizíció kínvallató módszereit együtt. Az öngyötrés és a másgyötrés nem választható el. Európában az önfeladásba az élet meggyötretésének bestialitása rejtőzött. Ezért lett irtózat itt az önmehtagadásra gondolni is, és ezért attól, hogy ezt komolyan vegye, vagy gyakorolja, minden épelméjű ember visszariadt. Ennek a fogalomnak ahhoz, amit a hagyományban jelent, semmi köze. Józan ember azt, ha valaki testének épségét megsérti, nem tekinti *tapasznak*, mondja a Móksa-dharma.

Aki a görögségben aszkézist, vagy ennek megfelelően Indiában *tapaszt* gyakorolt, az egyáltalában nem az életet kínoztta, hanem az élet megkönnyítésére tett gyakorlatot utasította vissza. Sehol a hagyományban arról az életkínzásról, amit Európában önmehtagadásnak tartottak, nem tudtak. A legkevésbé tud róla az Evangélium, amely még az étkezés és a Sabbat megtartásának szabályain is átlép.

22.

Böhme a Kabalát minden valószínűség szerint ismerte. A hindu hagyományt azonban egészen biztosan nem, mégis úgyszólván nincsen lényeges gondolat, ahol azzal ne egyezne.

Isten első alakja, mondja Böhme, az az emésztő tűz, amelyről az Ótestamentum és a Véda beszél. Ez a szükségszerűség vak és tudattalan éjszakájában a dermesztő semmi emésztő tüze, a sötét erők hatalmainak bőszült őrjöngése. Világ nincs. Csak az Egy, önmagában és önmagának, önmagát önmagához szorítva sóvár görcsben. Csak ez a nemlét van, ez a nincs, mert minél bőszültebben ragadja magát önmagához, annál biztosabban hull szét és oszlik fel, és a semmit fogta meg. Nem tudja magát magának megtartani. Miért? Mert csak önmagát akarja. Jéggé fagyott keserű düh. Ez a lét legmélyebb alapja. Ez a jégpokol mérge, hogy az egészet összekaparja és behúzza és magába vonja és lenyelje.

23.

Az isteni természet azonban lényének ezt a vak és tudattalan éjszakáját egyetlen pillanatilag sem tűrte. Mindazt, ami a vonzás vad hatalma volt, ami méreg és irigység, kapzsiság és mohóság és sóvár szerzés, nem eresztette szenvedélyes kitörésben őrjöngeni, és nem engedte át magát annak az erőnek, hogy önmagát magába vonja, és ezzel a nem-létben semmivé tegye, és sötét ürességgel töltsen meg önmagát. A kezdetek kezdetének időfölötti mozdulatában

a sóvárgással szembefordult. Az én görcsét feloldotta, és elengedte önmagát. Mindazon, ami dermesztő volt és éjszaka, tudattalan és vak düh és sóvárgás, erőt vett azzal, hogy oldottan engedett, és nem szorított, hanem kinyílt, nem szívta be, hanem kilehelte önmagát.

24.

Isten nem az emésztő tűz és nem a böszült és bosszúálló hatalom, amely önmagát magához szorítja és énjének görcsében soha nem enged fel. Isten nem az első természet. De Isten nem is a derült értelem világossága és az abszolút rend és a jóság és a magas és végleges nyugalom. Isten az a hatalom, aki saját első természetét az én éjszakájában feloldotta és megfékezte. Istennek kell hívni azt a világhatalmat, aki az első természet emésztő tüzeit az önmagában meggyújtott második természet világosságával legyőzte. Aki erősebb önmagánál. Aki a sötétséget önmagából nem vetette ki, hanem szüntelen erőfeszítéssel létének minden pillanatában átváltja fénné, és a böszültséget önuralommá, és a dühöt békévé, a haragot szelídséggé, az önzést nyíltsággá, a sóvárságot önfeladássá. Két természet áll egymással szemben, de Isten egyik természetben sincs, csak úgy, hogy mind a kettőben egyszerre van mint a harmadik, aki az elsőből szüntelenül a másodikat teremti. Isten a két természetet összekötő villám (*keraunosz, mint Hérakleitosz, Blitz, mint Böhme mondja*), úgy, hogy e villám lángoló fényében az első természet szüntelenül második természetté változik.

25.

A hagyomány a teremtés szót nem használja. A Tórában lévő *bara* („teremtette”) szónak nem tulajdonítható az a jelentés, amelyet annak később a vallás adott. A héber hagyományban a *berijah*, a világ létrehozásának az *aziluth*, a *jezirah* és az *assziah* mellett csupán egyik mozzanata. Böhme inkább *Geburt der Ding*éről és *Geburt der Weltről* beszél, vagyis a dolgok és a világ születéséről. Az első természet böszült szenvedélyét a szenvedélynél is nagyobb erő, az önmegtagadás megtermékenyítette, és a világ az önmegtagadás magvából született.

26.

A világ keletkezése nem álmélkodtató és érthetetlen mirákulum, mint ahogy a vallás tanítja, hanem annak az erőfeszítésnek eredménye, hogy Isten az első

természet erőit, amelyek lényét eszeveszett őrzöngésbe, és ezért az úrbe és a sötétségbe szórták szét, önmaga felé és önmaga ellen fordította, és ebből az erőfeszítésből csapott ki a világ első alakja és csírája, a fény.

Ez az önmaga felé és önmaga ellen fordított - az első természetnél is hatalmasabb tűz - az önmegtagadás.

27.

Az Anugíta azt mondja, hogy a világ az önmegtagadás tűzéből gyulladt ki. A Mahábhárata így szól: „Aki a lényeket kiválasztotta, hogy rajtuk önmegtagadását gyakorolja, a lények első szülője.”

A világ a *tapasz*ből született.

28.

A *tapasz* egyik jelentése az, hogy tűz. A hindu hagyományban tüzet jelent az *agni* is, de ez a napfény szakrális tüze, a tűzisten. Tüzet jelent a *tédzsasz* is, de ez a tündöklő világosság tüze. A *tapasz* a szellemtűz, amely a természetet féken tartja. „A nap és a hold azért világít, mert benne a *tapasz* ég”. „A szenvedélyt és az ösztönt csak egyetlenegy erő fékezi meg, a *tapasz*”.

29.

Az aranykorban az egész emberiség az önmegtagadás fényében élt. Később az önmegtagadás gyakorlata a szellemi (*brahman*) kaszt kiváltsága lett. A *brahman* létének értelme, hogy a *tapasz* világosságát fenntartsa és továbbadja. Aki nem önmegtagadásban él, az a szellem megtagadásában él.

30.

Az önmegtagadás mint a tűz analógiája a hagyományokban mindenütt szembetűnő. Az alkímiában a fémekből (tulajdonságok) tűzzel (önmegtagadás) égetik ki a salakot, hogy a lélek végső tisztaságát (aranyat) megvalósítsa. Kínában *sai-keng* annyit jelent, mint a tűz útján haladni a szellemi tökéletesség felé. Tibetben a *tumo* tüze az, amelynek segítségével az aszkéták a szellemi ösvényen feljebb haladnak. Júdeaában ugyanaz a *hiszpastot ha-hasmajoth*. Hérakleitosznál a tűz a világ ítélete, amely mindent elhamvaszt, ami szenny, és a tűz a világ értelme (logosza). Böhme írja, hogy csak az marad meg, ami a tűz ítéletét kibírja.

31.

Az életnél csak egy hatalmasabb van, az élet megfékezésének tüze.

32.

A Kathaka upanisád azt tanítja, hogy a halhatatlanságot csak az éri el, aki önmagában az áldozat tüzeit meggyújtotta. Ez a tűz, „...amely az üdvhöz vezet”. „A tűz, amely azért ég, hogy a világosságot elérjük”. „A mennybe vezető tűz az önmegtagadás tüze”.

33.

„Alkotni akarok és sokasággá akarok lenni, szólt Isten, és elsőnek az önmegtagadást alkotta”.

„A világ az önmegtagadásból született”.

34.

Aki csak önmagát akarja és az első természet sóvár őrzöngését nem fékezi meg, és aki nem önmegtagadásban él, az nem merült fel teljesen a dermesztő nem-létezésből és az emésztő üresség fagyos és sötét tüzeiben ég.

Létezővé az embert az önmegtagadás világos tüze teszi.

35.

„Az önmegtagadás hevével tette magát lehetővé” (Atharva véda 2,1).

36.

A hindu hagyományban Isten legfőbb neve *atmaparadzita*, ami annyit jelent, mint aki erősebb önmagánál.

37.

Az ember a létből csak annyiban részesül, amennyiben az önmegtagadás világos tüzeit önmagában meggyújtotta.

38.

A hagyomány különbséget tesz az első természet hideg emésztő tüze és az önmegtagadás (a második természet, a szellem) meleg és világos tüze között. Az előbbi az, amit ösztönnek és tudattalannak, az utóbbi, amit tudatnak és értelemnek hívnak.

39.

Isten jelenléte nem az első természet keserű és vad sötétségében van. De nincs a kiegyenlítőedésben és a nyugalomban és a világosságban sem. Isten abban az átváltozásban van, ahol a bősültséget a nála nagyobb erő torkon ragadja.

Isten abban a mozdulatban van és abból sugárzik, amely az önmegtagadásban saját természete ellen fordul, és e fordulatból diadalmasan kilép, ugyanakkor a sötét erővel máris szemben áll, újra önmaga ellen fordul, és újra legyőzi önmagát. Erőfeszítés, hogy szüntelen önmaga legyen, ugyanakkor önmaga fölött. Hogy éljen és önmagát legyőzze. Hogy szabadon eressze minden szenvedélyét és azokat féken tartsa. Hogy a sötétségben elmerüljön, és azt mint fényt tárja fel.

40.

A villám, amelyben a tudattalan és vak nem-lét világgá változik, a szó. A hindu hagyományban, a Kabalában, Hérakleitosznál, Böhménél. A szó (*logosz*) az, amely összeköti a természetet a szellemmel. Amely az érthetlent érthetővé teszi. Az értelmetlent értelmessé. Az alaktalant alakká. Amely a dolgokat a láthatatlanból kiemeli és láthatóvá teszi. Láthatóvá tenni annyi, mint megnevezni. A nyelv az élő tűz, amely teremt. Csak az van, amit a nyelv kimond. Ezért mondja a hagyomány, hogy Isten a világot szavával teremtette. A Kabala szerint az első ember ismerte a dolgok valódi nevét. Alexandriában azt tanították, hogy Jézus a *logosz* testetöltése.

41.

A hagyományban a világ keletkezését más képpel is megpróbálták megközelíteni. A Kabala, az alkímia és Böhme azt mondja, hogy Isten az első természet emésztő tüzeit a vízzel fékezte meg. Ezért a hébereknél a világ jelképe: a csúcsával felfelé álló (tűz-)háromszög. Hérakleitosznál ez a *présztér*, a lángoló lehelet párája. A tűz-víz egysége az alkímiában a *sal*, a világ alapanyaga. A Kabalában a tűz (*és*) és a víz (*majim*) együtt az örök világ, vagyis a mennyország

(*samajim*). Ez ugyanakkor az *androgünosz* jelképe, mert a tűz lényegének testetöltése a férfi, a vízé a nő. A férfi szenvedélyét a nő odaadása (önmegtagadása) oltja. Ami a világban öröktől fogva történik, analógiája és megismétlése annak, ami Istenben a világ teremtésekor történt.

42.

Természet is, szellem is, úgy látszik, mintha Istentől független lenne, mert azt Isten mint a világot önmagától függetlenné tette. Ezért Isten ebben a világban nem konstatálható. Aki Istent meg akarja találni, annak a természetet és a szellemet szét kell feszítenie. Isten ott él mint az áldozat tüze, mint önmagának megtagadása.

43.

Az ember helyet foglalhat a természetben, ahol aszerint, hogy milyen feltételek között született, élhet a homályban boldogabb, vagy boldogtalanabb életet. Helyet foglalhat a szellemben, ahol aszerint, hogy milyen álmokat sző, álmodozhat. Az egyik éppen olyan nem-létező, mint a másik. Az ember az űrben marad. Nincs más, mint a mozdulat, hogy a természetből szellem fakad. Világ nincs másutt, mint a villámban, ahol az éjszakából világosság születik.

44.

„Megnyilatkozik, mint fehér, mint piros, mint fekete, mint fém-színű, mint nap-színű. Sem a földben, sem a levegőben nem lakik, a tenger nem hordja. Nem ragyog a csillagokban, nem cikázik a villámban, nem látható sem a felhőkben, sem a szélben, sem az istenekben, sem a holdban, sem a napban. Nincs a versekben, nincs az áldozati énekekben, sem a himnuszokban, nincs a dicsőítő dalokban, és nincs az esküben. A sötétségen túl, a legyőzhetetlen, ha az utolsó perc elérkezett, benne még a halál is megolvad. Kisebb, mint a legkisebb, a borotvaélnél keskenyebb, és nagyobb, mint az óriás hegyek. Itt állunk mindnyájan, ez a halhatatlan, ez *Brahman*, a fenség, mert a lények belőle származtak, és benne merülnek el. Nem tudja mi a betegség, a hatalmas, aki, mint az ég, mindent eltakar. Csak a szóra változik, mondják a bölcsek. Ez a világ alapja, s aki megismeri halhatatlan" (Szanatszudzsáta parvan).

45.

Az Evangélium istenismerete azon nyugszik, hogy Isten önmegtagadását

megérti. Azt, hogy Isten a világból visszavonult, semmi módon senkinek sorsába nem avatkozik és mindenkinek szabad elhatározása iránt tiszteletet tanúsít. A héber hagyomány erről mindig tudott. Később *zim- zum*-nak nevezték. Jézus biztosan tapasztalta Isten dicsőségét és mindentudását és mindenhatóságát. Nagyságát azonban nem ebben látta, hanem a tapintatban, ahogy senkinek és semminek útjában nem áll. A gyengédségben, ahogy enged, a kedvességben, ahogy kitér. Ahogy azt tudja mondani: legyen a te akaratod szerint. Az alázatban, ahogy őrületet és gátságot elvisel és ahogy igazságtalanságot és becstelenséget megtűr. Ami Jézust megrendítette, az nem Isten félelmetes ereje, és össze nem hasonlítható tudása és tündöklő értelme és világalkotó akarata, amely előtt leborult. Ami szívet megindította, az volt, hogy Isten apa, akit nem imádott, hanem akit szeretett. Apa volt, ahogy önmagát nyújtotta és adta válogatás nélkül mindenkinek, gondoskodó és nagylelkű és szelíd apa, aki önmagát kilehelte és önmaga teljességét a világnak adta és számtalan élet lobogásának magát alávetette és önmagának magából egyetlen szikrát sem tartott meg.

46.

„A legtöbb és a legnagyobb - mondja Kierkegaard -, amit élőlényvel tenni lehet, ami több, mintha bármilyen javakkal halmozni is el, ha szabaddá teszik. De ahhoz, hogy ezt valaki megtehesse, mindenhatónak kell lenni... Mert egyedül a mindenhatóság tudja megnyilatkozását önmagába úgy visszavonni, hogy aki a mindenhatóság hatásának körében áll, független maradjon. Arra, hogy a másikat teljesen szabaddá tegye, egyetlen ember sem képes. Mert ha a hatalom valaki mellé áll, akkor az ember a hatalomban fogva marad, és nem képes hatalmát nem gyakorolni. Csak a mindenhatóság tudja azt is, hogy ad, és ugyanakkor önmagát visszaveszi. Minden véges hatalom függő helyzetbe hoz. Csak az isteni hatalom tesz függetlenné.”

47.

Minden szent könyv az életfölötti birodalmak megnyitása. Egyedül az Evangélium az a szent könyv, amely az életfölötti birodalmakat úgy nyitja meg, hogy Istent megszólítja, és pedig a valódi nevének mint apát szólítja meg. Jézus ismerte a szót. A szó nem mondható ki. Ez a gondolat és a szó és a tett egysége, vagyis a lélek, a beszéd és a cselekvés azonossága.

48.

Az Istenember az Istennel való azonosság megvalósítása. Nem annak megvalósítása, ami előtt meghódolnak, mert végtelen, és amit imádnak, mert félelmetes, hanem annak az egyetlennek, ami nélkül az ember nem teheti magát azzá, ami Istenben a legfontosabb: áldozattá. Csak a valóság korrupt felfogásán nyugvó vallás tételezheti fel, hogy Jézusban az első természet vad hatalmai nem éltek, és Jézus nem tudott a szenvedélyek és a sóvárság sötétségéről. De soha egyetlen percig sem esett abba a tévedésbe, hogy azt másnak tekintse, mint tűznek, amelynél mérhetetlenül magasabb tűzzel rendelkezik, és amely azt meg tudja fékezni.

49.

Ez a rettentő erőtlenség, az erő erőtlensége, ájultság, a hatalom ájultsága, sötétség, a tudás sötétsége. Ez a rettentő erő, az önmegtagadás ereje, ez a hatalom, a szelídség hatalma, ez a tudás, a szeretet tudása.

Jézus biztosan nem kereste Istent, hanem kezdettől fogva ismerte, és csak azért vonult a pusztába negyven napra, hogy a következtetéseket levonja. „És ijesztő, hogy Jézus Istenben való bizonyosságában hogyan él és mit tesz.” „Nem tanúsít ellenállást, nem haragszik senkire, nem becsül le senkit, a maga jogait nem védi, nem tagad semmit, sem államot, sem háborút, sem munkát, sem társadalmat, sem közösséget”. Élet nem az, ahol az ember egzisztál, hanem csak az, ahol tényleg van, ahol valódi, ahol Isten. Azt, aki van, úgy hívják, hogy Isten.

50.

Jézushoz a héber hagyományból legközelebb a zsoltárok álltak. Alig van megnyilatkozása, melyben a zsoltárokra ne tenne célzást, ne használna belőlük szót, ne idézne belőlük sorokat. A zsoltárok egyik legfontosabb szava az, hogy *heszed*. A szó a görög *kharisznak* és a latin *gratiának*. a mélyebb árnyalatok nélkül és nagy vonalakban megfelel. Európában a nemzeti nyelvekben hasonló szó nincs. Kegyelemmel fordítják, teljesen értelmetlenül, durván és hamisan. *Heszed* olyan mérhetetlen hatalom, amely nem tud másként megnyilatkozni, mint gyengédség. Kegyelem tulajdonképpen a megenyhült szigorúság, az ítélő és bíró szigorúságának megszélidülése. A *heszedben* ilyesmi nincs. Inkább az öröm szava. Héber köszöntés, amit Pál is használ: *heszed va-salom* - szeretet és béke. Sokszor ujjongás, néha áldás, bizonyosság, gyönyör, elragadtatás afölött, hogy a világ színültig van *heszeddel*, vagyis szeretettel teljes szelíd

gyengédséggel. De a *heszed*, mint a *kharisz* és a *gratia*, kedvességet és bájt is jelent. Sok benne a mosoly és a simogatás, és ha az embert a *pneuma tesz kharitosz* (*ruah neddibbah*) elragadja, nem képes maga körül elviselni boldogtalanságot és zavart, kétséget és homályt. *Heszed* az ítélet másik oldala, amikor a bíró emelvényéről lelép, a vádlottat magához szorítja és megcsókolja.

Az Evangélium azt mondja, hogy az Úr a messiásra ruházta az ítélet jogát, és ezzel neki adta a *heszedet*, a szelídséget és a tapintatot és a bájt. Senkit soha meg nem bántott és mindenkinek megbocsátott. Hogy Isten mindentudó és mindenható, ez nagyrészt teológia. Ha Jézus Istennel beszél, úgy látja, hogy szelíd és kedves. Ezért Jézus mindenkit úgy szólít meg, mint akiben Isten lakik.

51.

„Nem élt soha senki, aki így beszélt”.

Amikor valakihez szólt, azt azonnal mindennemű emberi és társadalmi, hatalmi és rangbeli viszonylatából kiemelte és saját valóságába állította. Mindenkivel úgy beszélt, mint a másik Istennel. Egyik sem volt sem a másik fölött, sem a másik alatt, nem volt sem több, sem kevesebb. Ketten szemtől szembe. Ebben a viszonylatban nincsen alá, vagy fölé. Mindenkiben Istent szólította meg.

52.

A félelem tisztátalanná tesz. Isten arcát az emberben beszennyezi. „Minden bukáson és kudarcon, legyőzetésen és zátanyon és összetörésen túl az ember igazi otthonának ajtaja nyitva áll”.

53.

Az élet növekedés afelé az abszolút felé, amit mindenki magában hord. Afelől, hogy az abszolút bennem van, nincsen kétség, és ez az abszolút közvetlenül beszél Istennel. Nem kell aszkétikus gyakorlatot folytatni, hogy az ember elérje. Nincs szükség böjtre és különleges praxisra. Jézus elég szemrehányást kapott, amiért minden ételt megevett, tanítványai nem böjtöltek, és a szombatot sem tartották meg. „Egy az, ami kell”. Az isteni törvénynek való engedelmisségen kívül semmi sem jelent semmit, mert minden egyéb annak az egynek következménye. Úgy látszik, mintha az Istenember a világ rendjéből kilépett volna. Nincs így, mert mindazt, ami igaz „nem törli el, hanem megerősíti”. Ami

pedig nem igaz, az abban, amit mond, „legyen az rendszer és kegyesség, érzelem, tétel, mondás, ész és törvény, felmorzsolódik”.

54.

Az Istenember ítélet nem gondolataink és tetteink és szavaink, vagy életünk egésze, hanem lényünk fölött. Az Istenember az emberinek teljes megvalósulása. Mindaz, ami az ember életében igaz és teljesült, korra, világnézetre, népre, pszichológiai motívumra való tekintet nélkül, mint egyetemesen és véglegesen megfogalmazott emberi, csak az ő mértéke szerint az. Nem aszerint, amit mondott, vagy tett, nem élete, példája, hanem lénye szerint. Társadalom vagy állam, egyén vagy család, mű, tett vagy eszme, csak hozzá képest lehet igaz. Mindaz, ami nem sikerült, hozzá képest bukás, vagy töredék, gyalázat, ostoba, vagy tévedés. Mindaz, ami eltér, tőle tér el, ami vétek, hozzá képest az, megkerülése és elárulása, és őt sérti. Nem tudomást szerezni felőle nem korlátoltság, hanem mulasztás. Letagadni reménytelen kísérlet. Jézus az Istenember azonosságának megvalósulása.

55.

Több egyházatya jelentőséget tulajdonít annak, hogy Jézus leigázott népben hébernek született, alacsony kasztban, mélyen lent, az *am ha-arecben*, a „közönséges gyűlevészben”, mint egy a sok közül. Tudjuk, hogy ellenségei gyalázkodó elnevezéssel illették, havi tisztulások asszony fattyának (*mamszer u-ben ha-nidda*) nevezték. C. Brunner valahol (nem mondja, hol) célzást talált, és ez megszégyenítő a későbbi Krisztus-ábrázolásokra, amelyek kellemes megjelenésű férfiakat ábrázoltak. C. Brunner forrása szerint Jézus igen alacsony, vézna, ijesztően sötétbőrű és fekete hajú, szőrös, erőtlén ember volt, testi hibával. „Nehogy bárki is hivatkozhassék arra, hogy torzabb és törékenyebb”.

56.

Jézus, amikor Istent önmagában jelenlévővé tette, nem a képet és a gondolatot, nem az eszményt és nem a tudást valósította meg, hanem az isteni létezés aktusát, azt a fellángoló megvilágosodást, amelyben az első természet éjszakája értelmes napfénné változik.

57.

Az önmehtagadás fellángoló megvilágosodása: te az enyém vagy, és én a tied vagyok, - Halladzs: „Láttam az urat és azt kérdeztem, ki vagy, mire azt felelte: te

vagyok", - „...aki én vagyok, az ő, és aki ő, az én vagyok" (Aitaréja áranjaka, 22,4,6).

58.

Az illumináció, ami az Evangélium tartalma, csak másodsorban megrendítő és mély, hatalmas és szent, elsősorban értelmes. Ezért el sem gondolható, hogy emberi élet akár egyénben, akár társadalomban, államban vagy családban másként, mint az Evangélium szerint teljesülhessen. Ami ettől eltér, mint a héberék mondják, *elilim*, semmirevaló fikciók káprázata, amely az embert egyre nagyobb homályba taszítja, és amelynek következménye az egyre nagyobb szenvedés.

59.

Illumináció az átlátszó értelem, amely számára a világ teljesen átlátszóvá lett. Aki ennek birtokában van, az rendelkezik a főhatalom fölött. Ezt a főhatalmat az Evangélium *exousziának* (héberül *resuta*) nevezi. Jézusról írják: úgy beszél, mint akinek főhatalma van. Ha megszólal, valami megnyílik. A homály eloszlik. Minden szava beavatás. Beavatás annyi, mint belépés a nappalba. *Exouszia* az a hatalom, amely a tisztátalanságot és a sötétség hatalmait elűzi és a fény világának erőit felszabadítja. *Resuta* fölött a héber hagyomány szerint csak az rendelkezett, aki Istentől külön megbízást kapott.

60.

Akinek főhatalma van, az uralmat gyakorol a természet fölött, mint ahogy elcsendesíti a sóvár erőket, megfékezi a szeleket és megnyugtatja a háborgó tengert, három hallal jóllakat ötezer embert, és halottat támaszt fel. Jézus számára az *exousziának* ez a gyakorlata nem rokonszenves. A csodatevő erő megtanulható mágikus praxis, nem is különösebben magas képesség és gyakorlata nem veszélytelen. Különbséget kell tenni jel (*szémeion*) között, ami a főhatalom jelenléte, és a bűvészet (*terata*) között, amely a világ törvényes rendjét megváltoztatja. Az előbbi mindig világosságot hoz, az utóbbi gyakran megzavarodást. Indiában az *exouszia* neve *sziddhi*, és a magasrendű ember lehetőleg ritkán él vele. Jézus erejét csak ott alkalmazta, ahol egyebet nem tehetett, és ha valaki számára ezzel a nappalt megnyitotta.

61.

A főhatalom gyakorlata Jézus számára csak egyetlen esetben kedves, amikor valakit bűne alól feloldhatott. „A bűn az ember megvalósulásának legalacsonyabb foka”. Sok esetben nem más, mint restség és rossz ízlés. A bűn Jézus számára Istennel szemben kezdetben elkövetett hűtlenség következménye. A bűn az embert morálisan korrupttá, értelmében lefokozottá és testileg beteggé teszi. A bűn alól feloldozott ember - értelem, morál, egészség, - Istennel újra törvényes viszonyba lép. Amíg az ember értelme lefokozott és korrupt és beteg, az egyetlen azonosság megvalósíthatatlan. Jézus a bűnöst szavával megérinti (*elohim atem*, — istenek vagytok), és az megtisztul. „Eredj és mutass be áldozatot”. „Ne vétkezz többet”. „A te hűséged megtartott”.

62.

Amit az Evangélium *pisztisz*nek (latinul *fides*nek) mond, és amit a nemzeti nyelvek hitnek fordítanak, az az eredeti szó teljes eltorzulása. Hit az intellektus tulajdonsága, és csak Alexandriában került szembe az intellektus másik oldalával, a tudással (*gnószisz*). De ott is *pisztisz* bizalmat, *gnószisz* szakismeretet jelentett. E félreértésből kelteződik az az értelmetlen hit-tudás vita, amely ezer éveken keresztül tartott, és a mai napig is tart. Az Evangéliumban a *pisztisz* jelentése hűség, vagyis *emunah*, a zsoltárok egyik leggyakoribb és legfontosabb szava, súlyban éppen olyan, mint a *heszed*. Az Evangélium különálló, szabad, le nem kötött intellektuális képességet nem ismer. A helyesen élt életben nem integrált tulajdonság nincs. Ezért nem is beszélhet hitről mint tulajdonságról, amely a többi tulajdonságtól külön áll, vagy azzal szemben. Maga a szöveg mindent megmagyaráz, amikor így szól: „a hit hegyeket mozgat meg”, - „erős hit”, - „a te hited megtartott téged”.

63.

Az *emunah* a zsoltárokból Isten és az ember kölcsönösségét kifejező szó, úgy, hogy a szöveg Istent folyamatosan hűségese-nevezi, és az embert Istenhez hűnek. Isten és ember összetartozik. Ha ez a hűség csak annyi, mint a mustármag, hatalom, amely hegyeket mozgat meg. Istennek és embernek egymáshoz való minden kényszertől és törvénytől ment szabad vonzata. A hűség a legnagyobb erő. Aki hűtlenné lett, elveszett. „Ó hűtlen nemzetség, meddig leszek még veled!”

64.

Ábrahám, mondja a Zohár, Istent kereste a kövekben és a növényekben és az

állatokban, a porszemekben és a csillagokban, és nem találta. Végül a nemtalálásban kereste, és ott megtalálta.

65.

Isten a világban nem található. Ha az ember kifelé néz, nincs sehol. De ha befelé néz, akkor sincs sehol. Isten nem objektíválható. Isten ott van, ahol „...én őbenne vagyok, és ő énbenem”. „Az Istenről szerzett tapasztalat az abszolút jelenlét tiszta pillanata” (G. Marcell). Ahhoz azonban, hogy az ember itt meglássa, sajátos szemre van szükség. Töretlen pillantás a középpontba. Nem látható, mondja az upanisád, mert ő az, aki lát. Nem megismerhető, mert ő az, aki megismer. Minden tettől és gondolattól és szótól független személy. „Aki Brahmant megismeri, az Brahman” (Mundaka upanisád 3,2,9). Ha valaki Istenhez emelkedik, annyi, mintha belépne önmagába, de nemcsak önmagába, hanem elérné önmagában azt, ami benne a legmélyebb (Hugo St. Victor).

Az azonosság (*szvarúpatvam*) nem a töretlen pillantás következménye. Az azonosság tudata minden egyebet megelőz. Azonosságot nem felismerni annyi, mint homályban élni.

66.

Európa a bősziűt természet és a szelíd apa feszűltségével nem tudott és nem tud mit kezdeni. Az ember kétezzer évig önmagában, az isteni lény világossága és a világosság ellen tanűsított ellenállás között tanácstalanul és tehetetlenűl áll.

Jézus nem szakadt el az első természetűl a világosságért és a világosságtűl a természetért. Az Istenember a felsűt és az alsűt összekűti. Realizálni annyi, mint hogy az ember a felsűt magára vonja és az alsűt felemeli. Egyiket sem külön, mert a kettű egy. Azt mondja: Nekem adatott minden hatalom a földűn és az égben, és ugyanakkor tanítványa lábát megmossa.

67.

A világ mindig idegen volt és idegen marad, mindig külsű és kint is marad, amitűl az ember távol áll, amiben az ember soha nincs, ami számára legfeljebb kényszer és végzet és nehéz, és ami számára legfeljebb a realitás, amivel számolni kell, amit meg kell ismerni, amit el kell viselni, és amit bármennyire is megközelít, azt soha nem éri el, mert mindig más marad. Az ember és világ viszonya az ember részérűl a befejezhetetlen alkalmazkodás. Soha nem lehet teljes, még csak kielégítű sem. A világban van valami, amit az ember nem fogad

és nem fogadhat el. Legfeljebb gyönyörködik benne, annak legfeljebb örül, abban legfeljebb hosszabb-rövidebb ideig jól érzi magát. A világ idegen és megszokhatatlan.

Az Evangélium a világ ellen nem tanúsít ellenállást, de nem is alkalmazkodik, legfeljebb néha elkerüli. A világhoz nem közeledik, de azt nem utasítja el. A világban van valami hatalom, amely mint bitorló uralkodik, és törvénytelen. De nem küzd ellene. Jézus a profán és a szakrális között nem tesz különbséget. Minden egy. Jézus jogot formál az emberre és a világra, ezt a jogát fenntartja és nem enged. Ő az, aki otthon van. Ez itt mind az övé. Semmit nem ad fel.

68.

A kereszténység a világ ellen való lázadásba fulladt. A valóságot kettészakította külsővé és belsővé, alsóvá és felsővé, anyaggá és szellemmé, természeté és világossággá. Ezzel a világot feladta. Abban a hiszemben volt, hogy a világ elől el kell zárkózni és azt meg kell vetni és ellene tiltakozni kell.

Bőjt, nőtlenység, magány, papság, szerzet, aszkézis. Európában alig van gondolkozó, aki nem a világ megtagadásából indul ki. Bosszú az életen. Többnyire csak azért, mert abban túl sok az öröm. Kereszténynek nevezték, aki arcát a világ elől eltakarta. Aki pedig az örömet elfogadta, azonnal szükségesnek találta, hogy bosszút álljon a szellemen. A világ gyűlölete és a szellem gyűlölete. Később idealizmusnak és materializmusnak nevezték.

A természetet elárulják a szellemnek, a szellemet a természetnek.

69.

Az ember magára marad. Különös, hogy úgy látszik, mintha Isten vált volna hűtlenné. Ez az állapot az elhagyatottság. És ez a történeti emberiség helyzete. Hatalmasok és főpapok és császárok és inkvizítorok, vagy egyéb bűnözők hajmeresztő igazságtalanságok seregét követték és követik el, és Istennek még csak szeme sem rebben meg. Túri, hogy a világtörténet sok-sok millió embere szenvedjen vérengző uralmak alatt, túri a gyarmatokat és a tömegirtást és a rendőri kínzást, túri a hazudozást. A gonosztevők mind holtbiztosan számíthatnak arra, hogy Isten büntényeikben nem fogja őket gátolni. Ez az elhagyatottság. Isten a világot cserbenhagyta. Kétségbeesés az igazság fölött. Mindenki, aki Isten határtalan türelmével és szelídségével számol és kis és nagy, véres és vértelen gazságot elkövet, nyert. Isten az igazságot nem fogja érvényesíteni. És az igazság évezredek át megtiporva és megkínózva és

leköpdösve és elárulva, és a gonosztevők és az árulók diadalmasan és gazdagon és hatalommal. Nem kell efölött kétségbeesni? Mit mondhat az ember? Miért hagytál el engem?

70.

De mondhat mást is.

Hogy az igazság mellett teszek tanúságot, annak következménye a keserves élet és az üldözés, a szegénység és a megalázás, a gúny és a szidalom. Aki az igazságot komolyan veszi, a világot zavarja. Ki lehet? Havifolyásos asszony fattya. De ha úgy is látszik, mintha Isten cserbenhagyott volna, azt mondom, és ehhez ragaszkodom, hogy bármit tesz, vagy főképpen nem tesz, én nem fogom őt cserbenhagyni. Hogy ő nincs velem és egyedül hagy, attól félek, mert elképzelhetetlenül erőtlenség vagyok. De én őt nem eresztetem el. Halljad Úristen, hűségem a tied - *semáj Jahve Elohim, emunatha!*

71.

Jézus a világ helyébe Isten országát teszi. Isten országa a hagyományban (Indiában *Brahmapura*, Iránban *khsatra vahista*) az alapállásnak az egész emberiségre kiterjedő megvalósulása. A hébereknél *malkuthnak*, vagy *malkuth ha-samajimnak*. mondják és a Kabala azt tanítja, hogy ez a kezdetben kisugárzott isteni tulajdonságok (*szephirot*) végleges kikristályosodása és az örök birodalom teljesülése. Az Evangéliumban Isten országának neve *baszileia tou theou*. A görög *baszileia* eredeti értelme annyi, mint papkirályság. Az uralkodó személyében a *brahman* kaszt szellemi fensőbbisége és a lovagi kaszt világi hatalma (Guénon szavával az *autorité spirituelle* és a *pouvoir temporel*) egyesül. A *baszileiában* a népek aranykorban éltek. A sötét korban a világi királyság (első természet szenvedélye) és a szellemi fensőbbiség (az értelem világozása) egymást elvesztette és nem találja.

A távolkeleti hagyomány azt mondja, hogy az emberiség bármilyen sötétségben éljen, minden korban és minden nemzedékben kell hogy legyen - és van is - legalább egyetlen egy ember, aki a felsőbb világokkal a kapcsolatot fenntartja. A világ királya. A szellemi és a politikai hatalomban a legfőbb úr. Legtöbbször ismeretlenségben él, rejtve, kolostorban, vagy magányban, csak néhányan tudnak róla, de ő az, aki a magas valóság erőit itt a földön jelenlévővé teszi.

72.

Az ember nem képes elviselni a tudatot, hogy Isten a történetben mint a legfőbb hatóság nem vesz részt, és arra, aki az igazságot megsérti, nem sújt le.

A lázadás első következménye a kétségbeesés az igazság fölött. Amikor az ember elhagyatva tudja az igazságot és önmagát. Ez az, amit Nietzsche úgy hív, hogy Isten meghalt.

Mindez vallás. A jó pártját fogni és a rosszat elpusztítani. Milyen könnyű lenne. Csupán erkölcs... Legtöbbször démoni eltévelyedés.

Az Evangélium nem lázad. A lázadás az eleelementáris szenvedélyek kitörésének és a megsértett igazság szellemének konfúziója, mindig negatív, az értelem és a böszültség sajátságos összezavarodása, de a lázadásban felszabaduló erők mind sötétek, és a lázadásból sohasem fakadhat világosság.

73.

Isten országának a valláshoz semmi köze. Nem szabad összetéveszteni a mennyországgal. Aki Isten országába lép, az nem az üdvözült, különösen nem az, aki büntelen életének jutalmát nyeri el.

74.

A mennyország az élet gátlástalan élvezetének helye. Üdv, amikor az emberről minden terhet levettek. A sóvár szomjúság annyit ihat, amennyit akar. Itt végre jól el van rejtve a boldogságban, biztosítva van és védelem alatt áll.

Aki vissza akarja szerezni önmagát, az a mennyországot elkerüli. Az ember megvalósulása a világ megvalósításától nem független. A világ úgy, ahogy van, a megtiport igazsággal, a törvénytelen hatalmasok alatt, idegen, és az is marad, és amíg korrupt, nem fogadható el. Az embernek a világot az alapállásba vissza kell helyeznie. A megváltás pedig a teremtésnél nagyobb mű. A megváltásban, mondja Baader, Istennek mélyebbről kell megragadnia önmagát. És Isten országa az a hely, ahol azok tartózkodnak, akik a világot realizálják.

75.

A mahájána beszél *sravakákról*, akik a maguk üdvén dolgoznak, semmi mással nem törődnek, a törvényt megtartják, tiszták és egyszerűek, nemesek és értelmesek, de végül is valahol le akarnak telepedni. Védelmet keresnek és meg akarnak nyugodni. A *sravaka* a *lokadhatuban*, az üdv helyén lakik. De beszél a

bodhiszattvákról is, akik „minden rossz szenvedély tüzét eloltották, és leromboltak minden hamis véleményt és vágyat és képzelődést, és megszabadultak az üdvötrekvéstől és a mágikus erők gyakorlásától és a tudományoktól”. A *bodhiszattva* a Buddhákkal a *dharmadhatuban* lakik. Ez az Isten országa. Számukra sincs boldogság, védelem, megnyugvás. Nem kell. Egy az, ami kell. Isten országának a világban való megvalósítása.

76.

Isten országának ősképe minden ember magában hordja. Ezért Jézus Isten országáról nem mond semmit, csak hogy „az tibennetek van”. Mindenki tudja, mi az. Nincsen külön igazság, szépség, szentség, öröm, arány, fény, nyugalom, béke. Az emberi lélekben mindez egyetlen szövevény, és e szövevény lenyomatát minden lélek magán viseli. A kezdetek kezdetének világa, amelyet az ember megrontott, de amelyet helyre kell állítania, és amit helyre is fog állítani.

77.

Isten országa „lakása mindazoknak, akik bár a teljes megszabadulást elérték, a világba mégis visszatérnek, hogy minden élőlényt megérleljenek... akikben annak ellenére, hogy a Buddhák nyomaiban haladnak, mégsem ébred becsvágy, hogy Buddhák legyenek... akik bár a romlottak között élnek, mégis szabadok a vágyaktól és a gyönyörökre való éhségtől... akik bár magukba minden gondolatot befogadnak, de egy sem válik rajtuk uralkodóvá... akik bár testiségben élnek, még sincs bennük önző gondolat... akik bár minden elképzelhető időben élni kívánnak, a hosszú élet vágyától mégis mentesek... akik a jóakaratban laknak és minden embert átkaroló szeretetben... akik örömeiket lelik abban, hogy megérintheetlen szívvel állnak a romlás fölött... akik gyakorolják az önmegtagadást, de nem kívánják, hogy maguk számára üdvöt szerezzenek... akik a létezés minden útja fölött állnak, de annak érdekében, hogy a lényeket tanítsák és a különböző utakon való megvalósulást mutassák meg... akik közömbösséget gyakorolnak, de a mindenkivel való együttérzést nem adják fel... akik szívükben vidámak, de mindig szomorúak a lények szenvedése láttán... akik az egyéni fölemelkedést gyakorolják, de sohasem szűnnek meg másokon segíteni... akik a világ megmentésére szentelték magukat... akik elvégezték munkájukat az egyik országban, tovább mennek, és erőfeszítésük az idők végezetéig tart, mert minden lényt meg akarnak menteni...” (Gandavjuha).

78.

Amit a mahájána ír, azt az Evangélium ebben a mondatban fejezi ki: Ha fölmegegyek az égbe, az egész világot magammal emelem.

79.

Jézus nem ígér boldogságot és megnyugvást, gondtalanságot, elégedettséget, és nem ígéri az élet gátlástalan élvezetét sem itt, sem a túlvilágon. Éppen ellenkezőleg. Lehet, hogy erre célzott, amikor azt mondta: Nem békét hozok. Ami pedig a földi létre vonatkozik, éppen csak annyi, hogy az ember fenntartsa magát, és ezzel sem kell törődni. Egy az, ami kell. Dolgozzatok Isten országán, és a többi odahajítatik nektek.

80.

„Bírodalom, amely számotokra készült a világ teremtésétől fogva” (Máté 25,34).

„Ki akarom nyilvánítani, ami a teremtés óta rejtve van” (Máté 15,35).

81.

Aki az Isten országán dolgozik, nem az igazságszolgáltatás, hanem a könyörület (*heszed*) jegyében áll. Nem ítél, hanem szeret. Nincs szó bűnről, hanem eltévelyedésről. Aki az egyetlen azonosságot felismeri, az igazságot ismeri fel, az „igazság pedig felszabadít”. De nincs nehezebb, mint az emberben a bűntelenség tudatát felébreszteni. A korrupció az embert demoralizálta, és nem az a nehéz, hogy tisztátalanná lett, hanem hogy elkezdte magát a tisztátalanságban jól érezni, sőt elkezdett az ébresztő ellen ellenállást tanúsítani és ellenszenvet érezni, és megtanulta, hogy önmagát ebben a szennyben igazolja és megvédje. Restségből és gyávaságból különös gyönyör lett számára egyre jobban megkoszosodni, s a tisztátalanság már gyönyör lett és édes, és már elméleteket kohol, hogy ez mindig így volt, és így is lesz, sőt ennek így is kell lennie, és fantazma ép elméről és morálról és egésziségről beszélni.

A világ korrupcióra épült. A próféták az embert füllelt bűvőhelyéről megpróbálták korbáccsal kiűzni. A nép a próféták dühétől félt, sőt még tisztelte is őket, nehogy vackából meg kelljen mozdulnia. „Jézus az ember iránt nem igényeket támasztott és nem követelést, nem ösztökélt és nem buzdított... mert

Jézus nem az akaratot szólította meg, hanem a nép szemét megnyitotta valamire, amit az addig nem látott" (Brunner).

82.

Isten országa a alkímiában a *Magnum Opus* (a Nagy Mű). Az alkímia anyag, lélek, szellem között nem tesz különbséget. A kezdeti bukás a teremtés egészét legkisebb részéig megrontotta. Ha az eredeti teremtést helyre akarom állítani, egyszerre kell dolgoznom az értelmi homály, a bűn és a betegség elosztatásán ott, ahol az egy. Az alkímia azt a centrális eljárást keresi, amellyel a korrupció folyamatát vissza lehet fordítani. A *Magnum Opus* nem egy ember műve, hanem azoké, akik - mint a mahájánában - magukban a romlás hatalmát legyőzték, de nem nyugszanak meg az üdvben, hanem magukat a világ megváltásának szentelik.

83.

Apokalipszis annyi, mint a korrupció folyamatosságában (világtörténet) telítődni értelmi homállyal, bűnnel és betegséggel, és végül a katasztrófához elérkezni, amelyben a világ felbomlik. Az apokaliptikában a föld föld, a világ világ, az ember ember marad. Az apokalipszis az időben áll. Eszkaton annyi, mint végső helyzet. Az első és az utolsó. Alfa és ómega. Időn kívül áll. Az alapállás eszkaton. Isten országa ilyen időn kívül és idő fölött álló végső állapot. Az eszkatológiában föld, világ, ember, természet, lét, Isten egy.

A kereszténység teljes egészében eszkatológia.

84.

Az alapállást, és ezért Isten országát egzisztenciális kérdésnek tekinteni „fatális profán filozófiai zűrzavar... Itt az embert nem egzisztenciális érdekek vezetik (örök boldogság, üdv), hanem a szomjúság az isteni lény megvalósítására, amely nélkül az ember nyomorúságosan elenyved."

85.

Böhme a Szent Szellemről azt mondja, hogy *heilige Begierde*, szent szomjúság - a megvilágosodott sóvárgás - átszellemült természet - megszelídült böszültség.

86.

A Szent Szellemet az Evangéliumok *pneuma hagianak*. nevezik, s ez a kifejezés szó szerint fordítja a héber *ruah ha-kodeset*. *Ruah* nemcsak szellemet

jelent, hanem lélegzetet is, szelet is, démont is, kísértetet is, hatalmat (*dünamiszt*) is, általában erőt, világosat és sötétet, szelídet és vadat, értelmeset és értelmetlent, természetit és természetfölöttit. Ahol az élet túlcsap önmagán és önmagát meggyújtja, ott megjelenik a *ruah*. A világ telítve van *ruahhal*. *Ruah* a valóság intenzív jelenléte. Van ember, aki meg tudja idézni, mert a *ruah* engedelmeskedik a szónak. Csak a logosznak van hatalma fölötte. *Ruahot* idéz a festmény és a zene, a költemény és az ima, a díszes ruha és a tánc és a szertartás, de sehol sem nyilvánkozik meg olyan közvetlenül, mint a próféta látomásaiban és elragadtatásában. A *ruah* és Isten kapcsolata nem kizárólagos és feltétlen. *Ruahja* van Istennek (*ruah elohim*), de van a bölcsességnek (*ruah hohma*), van a gondolkozónak (*is ha-ruah*), és ha az élet határain túllép és valahol valami megnyilvánkozik, ami az életnél több (*ruah ha-hajjah*), az *ruah*. „Mintha az élet forrása lenne és a világ minden erejének kezdete”.

87.

János Evangéliumában néhány helyen a Szent Szellem neve *pneuma tész alétheiasz*, ami annyit jelent, mint az igazság szelleme. Jánosnál az, „ami az embert megszabadítja”. A Szent Szellem így a megszabadító. Aki az igazságba beavat. Beavatás mindig annyi, mint belépés a nappalba. Akit beavattak, az újra megszületik, mint a hagyomány mondja, nem apától és anyától, hanem Istentől. A beavatott kétszer született (*dvidzsa*). A hébereknél is állandóan újjászületésről van szó. A keresztség beavatás (*baptidzein*). Lásd Keresztelő János. Jézus tanítványaira lehelt, és így szólt: Vegyétek a Szent Szellemet. A teremtkor az ember Isten leheletétől támadt életre. Ez itt nem a teremtés, hanem a megváltás lehelete, a második életrekeltés. Jézus leheletével átadta és jelenlévővé tette magát az örök emberben. „Veletek vagyok mind e világ végezetéig.”

88.

A Szent Szellem az az erő, amellyel az ember az Isten országát megvalósítja. A megvalósítás egyetlen lépése milliárd fényévekben sem fejezhető ki.

89.

A *pneuma tész alétheiasz* az univerzális orientáció és a transzparens egzisztencia egysége. Az első fokozat az igazságot felismerni, a második az igazságban lenni, a harmadik az igazságért lenni. Az igazságnak olyan légkörében élni, hogy az embernek külön bizonyítékra ne legyen szüksége. Itt van az egész, és az határtalanul több, mint ami érzékeim számára felfogható. Aki

az egésznek megnyílik, önmaga átlátszóvá lesz. A rejtekhelyből kilép, a biztosítást feladja. Nem az üdvöt várja, hanem a megváltás végtelen művét veszi magára. Nincsen szüksége védelemre, sem vallásra, sem elméletekre, mert nem könnyíteni akar magán, és magát nem akarja kivonni, hanem éppen belevetni, és önmaga és a világ valóságát akarja helyreállítani. Minden homályt eloszlatott. Fedetlenül áll és nem takar el magában és magából semmit. Mindenki számára állandóan készen és nyitva. *Alétheia*, ez a fedetlenség. Részesülni az igazságból, amely teljes egészében mindig itt van. Csak aki megnyílt, az tud megnyilatkozni.

90.

Az igazság szelleme Jézus személyes lényéhez kötött képesség. De Jézus ezt a képességet átadhatóvá és mindenki számára gyakorolhatóvá tette. A Szent Szellemet az ember számára megnyitotta. A kereszténység a felső és az alsó erők összekötésébe való beavatás. Megérteni, hogy nincsen külön sem sötét sóvárgás, sem világos értelem, hanem az első természet éjszakájából szüntelenül kigyulladó fény. Az első természet átváltása szellemmé. Egyszerűbb szóval realizálás. Mert valóság csak az, ami megmarad. Ami pedig megmarad, az a szellem. A felsőt az alsóban, az alsót a felsőben jelenlévővé tenni. Istent belevinni az emberbe és az embert belevinni Istenbe.

91.

Mondják, hogy a keresztény beavatott az első két évszázadban (később ez a képesség elveszett) a „szellemek megkülönböztetése” fölött rendelkezett. Ez a *diakriszisz pneumaton* - héberül: *livhon et ha-ruhoth*. *Diakriszisz* alatt azt kell érteni, hogy az emberről le tudták választani mindazt, ami járulék (Indiában: *upadhi*), vagyis ami csupán tulajdonság, ami a világban felvett lényén biológiai, vagy pszichológiai, vagy asztrális fátyol, ami természet és szín és név és alak (Indiában: *námarúpa*), ami éppoly kevésbé tartozik az emberhez, mint társadalmi rangja, vagyona, szerepe, vagy címe. Ami az első két század után történt, s ami azóta is állandóan történik, hogy az embert tulajdonságaival, vagyis nem lényéhez tartozó járulékaival összetévesztik. Mintha az ember a fizikai erő, a tehetség lenne. Ez benne a kiválóság. Ez a bűne. Ez az egyénisége. A *diakriszisz* le tudja választani azt, ami nem ő. Az észlelhető biológiai és pszichológiai és asztrális szervezettől meg tudja különböztetni a konkrét élő személyt, azt, aki valóban itt és jelen van, akit meg tudok érinteni ha megszólítom, aki válaszol, és aki, mint az Evangélium mondja: „veled beszél”. Akiben a *diakriszisz* tudatossá vált, a testetöltés következményeinek sűrű szövetén keresztüllát, és tudja, hogy

mindaz, ami szerv, a lét különböző rétegeihez tartozó elem, és a lény szervezetét ezekből az elemekből építi fel, mialatt maga változatlan marad. A Kabala azt mondja, hogy amit tulajdonságnak hívnak, az az asztrális világban szédelgő szellemkorcs, amely életsóvárságból az élő emberre tapad, azt megszállja és az ember parazitája lesz. A héber hagyomány mesterei ezeknek a korcsoknak neveit ismerték és azokat el tudták űzni. Ennek a tudásnak nyoma az Evangéliumban is megvan. Nem az individuum ellen kell küzdeni, hanem az azt megszálló erők ellen. Mindenesetre aki tehetségeiben él, az nem tesz mást, mint tulajdonságait gyakorolja, anélkül, hogy igazi lényéről tudomást szerezne. Nem lát mást, mint felületet, alakot és nevet, színt és fátylat, és amiben él, az bonyodalom, teherterhelés, súly, zavar és káprázat.

92.

Egyetlen beavatás sem határozható meg. Ha valaki akár csak felületesen is, de ismeri a szufit, a taót, a jógát, a kínai csant és a japán zent, a khasszidizmust, tudja, hogy a megnyilatkozó fény mindenütt ugyanaz. A kezdet és a vég időtlen egysége az időben megjelenik. És csak egy az, ami fontos, amit az ember megvalósít. A beavatásnak nincsen extenzív megnyilatkozása. A kereszténységnek sincs se kozmológiája, se társadalomtana, se törvénykönyve, se természetfilozófiája. A kereszténység beavatás. Egyetlen lépés. Belépés a nappalba.

93.

Buddha több mint félezer évvel élt Jézus előtt, és mindaz, amit életéről és tanításából megőriztek, hiteles. Nem úgy, hogy minden lépése ellenőrizhető, és minden szó, amit följegyeztek, tényleg elhangzott. Erre azonban nincs is szükség. A fontos, hogy nem vettek el belőle semmit, és amit hozzátettek, a tanításból magától értetődően következett. Mindaz, amit a kereszténység kezdetéről tudunk, nem ilyen kétségtelen, és megrendítő, hogy nem mítosz és legenda szövi át, nem vallásos buzgalom és túlzás, hanem valami egyéb súlyos és szegényletes. A gyanútlan nem is sejti, hogy az Evangélium mai alakjában milyen csapdák rejtőznek, és milyen tudásra és érzékre van szükség ahhoz, hogy valaki a kétes helyeket helyesen értelmezze. Egyetlen próba van: a szöveget sohasem hátulról, a mi időnk felől kell megközelíteni, hanem mindig előlről, a hagyomány felől.

94.

Az Evangélium tanítása nem vallás, a kereszténység mégis már elég korán vallássá lett. De ha már vallás, nem világhatalmi elv, mégis azzá lett. Vajon a vallásnak szüksége volt-e arra, hogy utólag becsempészett részekkel és az eredeti elferdítésével önmaga létét igazolja? Igen. De a világhatalmi elvnek még inkább szüksége volt arra, hogy önmagát a vallással igazolja. Kétezer év óta alig volt nemzedék, amely valamilyen alakban - akár mint szekta vagy filozófia vagy szerzet -, ez ellen ne tiltakozott volna. De akármilyen alakban jelentkezett is, eredetéről tüstént megfélemedezett és elkezdett berendezkedni a világban. A kereszténység első idejében tudatosan és világi érdekből, rosszhiszeműen, egészen biztosan a hatalomért a hamisítások egész seregét követték el. Az Evangélium szövegét igen sok helyen megmásították, sokat elhagytak, még többet hozzátettek. Éppen ezért azok a modern, körülbelül kétszáz éve folyó íráskritikák, amelyek az Evangéliumban oly otrombán garázdálkodnak, a kisebb hibát követik el. A nagyobbakat azok követték el, akik az első századokban bizonyos hatalmi csoportok számára a veszedelmes részeket kihagyták és ugyanazok érdekében kellemes mondatokat toldottak be, hogy legyen mire hivatkozni. A különös, hogy akkor ez ellen senki sem tiltakozott. Annál az erőnél, amely az Evangéliumban megnyilatkozott, csak az az erőtlenség volt nagyobb, amely Jézus után elkövetkezett.

95.

A kereszténység ellen viselt hadjárat a XX. században elérkezett ahhoz a ponthoz, hogy Jézus történeti létét kétségbevonta. Miután ezt a feltevést már előbb többen megkockáztatták, Arthur Drews több könyvben részletesen kifejtette. (Krisztus mítosz, Márk Evangéliuma, A kereszténység eredete a gnoszticizmusból, és így tovább). Drews szerint Jézus nem élt, és az Evangéliumot Alexandriában írták egyiptomi, iráni, görög és héber elemekből. Drews könyvei inkább a mai korra jellemzőek, és a való helyzetet nemigen érintik. Szcientifikus szofisztikáról van szó, amellyel minden bizonyítható, a módszer gyakorlata már a hatalom politikai eszköze lett, és a hivatalos történethamisításokat ezzel a tudományos szofisztikával követik el.

96.

A kereszténységnek úgynevezett pozitív elmélete szerint az Evangélium a

kinyilatkoztatás és a monoteizmus vallása. Hogy a kereszténység nem vallás, az kézenfekvő. De hogy kinyilatkoztatás és monoteizmus, ez úgy hangzik, mintha a kereszténység minden egyéb szellemi megnyilatkozással szemben több lenne. Minden hagyomány forrása kinyilatkoztatás, mert mindegyik az emberfölötti valóság megjelenése. És nincs hagyomány, amelynek bázisa ne az Egy lenne. Az ember minél mélyebbre halad a történetelőtti időkben, ez a tény annál biztosabb.

97.

A kereszténységben mindennek meg kell jelennie, amit az ember belőle letagadott, és a kereszténységből mindennek el kell vesznie, amit az ember hozzáhazudott.

98.

Az első keresztény gyülekezet kicsiny szekta, amely hagyatékával nem tud mit kezdeni. Ezt a gyülekezetet sokszor leírták, de a pietistákat kivéve senki nem volt, aki felőle különösen magas véleményt tudott volna formálni. Még a legvalószínűbb, ugyanakkor leglesújtóbb ítélet Nietzscheé. A kis héber család fülledt és korlátolt elfogultsága, nehéz és levegőtlen gettó-atmoszféra, ijesztően kicsinyes és jelentéktelen viszályokkal. Ami az egészben megrendítő, hogy ez a tényleg szellemben szegények - *anijé ha ruah*, mint Jézus mondta -, vagyis szellemre éhesek tanácstalan, szorongó, ijedt csoportja miképpen tarthatott olyan súlyt, amely alatt később a művelt és gazdag és hatalmas világ összeroskadt.

99.

Pál apostol farizeus volt, ami azt jelentette, hogy abban a látszatban, amelyben élt, minden remekül egyezett. A papság a törvény látszatát tartotta fenn hajthatatlan szigorral, és e törvény látszata kitűnően megegyezett a világi hatalom jogosságának látszatával és az erkölcs látszatával.

Mikor Damaszkuszba ment, hogy a keresztényeket üldözze, mintha villám érte volna, a lóról lefordult, Jézus hangját hallotta, és minden látszat egyszerre szertefoszlott. Útját folytatta, de most már nem a keresztények ellen, hanem mellettük. A Mediterrán tenger egész keleti medencéjét beutazta, gyülekezeteket alapított, rengeteget beszélt és rengeteg levelet írt.

100.

Jézus arcáról a *plérophoria* sugárzik, a szív közvetlen bizonyosságának nyugalma. Nincs látvány, amely ezen az arcon önmagát ne jelezné, de nincs,

amely az örökben megtisztult kedély világosságát megzavarná. Jézus az isteni *heszedet* önmagában maradéktalanul megvalósította, azt a gyengédséget, amely az emberfölötti tudásból, és azt a szelídséget, amely a megmérhetetlen erő hatalmából fakad. Jézus hangja nem inog, egyenes és rövid, mindent egyszer mond, és ez elég.

101.

Mindebből Pálban semmi sincs. Hangja extatikus, amelyen hallatlan szavakat mond gyötrő sietséggel és hajszott izgalommal. Folyton ismételi, mint aki érti, de nem tudja csinálni, és bele akarja magát hajszolni. Valami mindig kimarad, nincs kapcsolata saját életének gyakorlatával, vagyis nem tud megvalósítani, nem tudja átvinni azt, amit gondol, az elvadult hétköznapi. Arcán az elkínzottság, ami Augustinusén, Terézén, Keresztes Jánosén, Pascalén, Kierkegaardén -, az eltorzult elragadtatás, amelytől Nietzsche annyira félt. Pál az istenazonosságot nem érti. Amiben él, az nem az azonosság, csupán az enthuziazmus, de ezt sem tudja, miért. Pál hajlandó a magához hasonlókat bolondnak tartani (*moroi dia Khriszon*). Értem, de nem tudom. Tiszta bolondság. Igaz, hogy ez a bolondság, amiért liheg és lohol, hajótörést szenved, amiért bezáratja magát, amiért megverik és üldözik és végül megölik...

102.

Pál apostol, mondja Harnach, az úgynevezett természetmorállal, a jócselekedet-erkölcs egész rendszerével, a vallásos ceremóniákkal és mindennemű Krisztus nélkül való kereszténységgel hajthatatlanul szemben állt, és kétezer év alatt, aki ezen a vonalon a küzdelmet felvette, mindig Pálra hivatkozott. Pál a megtérés extatikus izgalmát egyetlen percre sem felejtette el, és aki leveleihez nyúl, azt ez az elragadtatás érinti meg. Ez benne a bizonyosság és ez a védelem. A nyeregből kivette lenni. Az élet terhein nem Isten könnyít, hanem az ördög. A kényelmes élet igazi veszélye nem az ördög, hanem Isten. Ettől kezdve mindaz, ami a kereszténységen kívül van, érdektelen. Békesség? A messiás a békét és a nyugalmat és a biztonságot elvetette. Ebben az örök háborúban kell megnyugodni. Százezer újjászületés szenvedését kell vállalni.

103.

Pálnak az alapállásról sejtelve sem volt. Szemben az első teremtéssel és az első emberrel folytonosan az új teremtésről (*kainé ktiszisz*) és az új emberről (*kainosz anthróposz*) beszél. Nem tudja, hogy amit újnak mond, az a régi. A

megváltás világa mélyebb, mint a teremtése. Eckehart: ez az első megjelenésnél magasabb világ áttörése. Damaszkusznál a megtérést (*metanoia*, *tesuvah*), vagyis a szellemtől való második, igazi születést átélte, és Jézus saját maga nyitotta meg neki a végtelent, és saját maga avatta az emberfölköti létezésbe. Ezért egyet nem ért félre, és ez az, hogy nem az egyéni vagy szociális üdvörl, és nem életprogramról van szó. Az emberi élet itt a földön a szellemek vádolásában valahol mélyen lent áll az egyre világosabb fokozatok alatt, s ezeket a lélek csak akkor éri el, ha a beavatásban megtisztul (*metanoia*, *tesuvah*). Az Evangélium nem exoterikus tanítás, hanem a lét felső fokozataiba való fölemelkedés.

104.

Az alapállás az ember *status absolutus*-a. Mint tartalom: az egyetemes tudás felé való nyíltság, mint élet: az átlátszó tisztaság. Pál kísérletet sem tesz arra, hogy elérje, vagy legalább megértse. Ami pedig nem *status absolutus*, az szükségképpen relatív, nem a hagyomány, ami egy van, hanem a vallás, ami sok van. Aki alapállás nélkül él, vallásban kell hogy éljen. Annak életét azonban már a történet erői oldják. Az időbe szövődött, és az ellentétekbe, és dialektikussá kell lennie, amint Európa nagy vallásos lényei, Augustinus, Teréz, Keresztes János, Pascal, Kierkegaard, Nietzsche azok.

105.

Pál nem érti a Szent Szellemet. Ami benne él és dolgozik, főképpen beszél és ír, tervez és tanít és nevel, dorgál és dicsér, főképpen ahogy magát áldozatul hajtja, az inkább olyan, mint egy felbőszült angyal.

106.

A *dikaioz* Pál leveleinek egyik alapszava. Jelentése az, hogy igaz ember. A *dikaiozt* meg kell különböztetni az *aléthész*től. A *dikaioz* igazságos, aki maga igaz, és akinek igaza van, és akinek az igazság birtokában van. A szót magas jelentésében Platón használja a *Politeiában*, amikor azt mondja, hogy a közösség alapja a *dikaiozüné*, vagyis az igazságosság. *Dikaioz* az, ami törvényes és jogos. A világrenddel egybehangzik. *Diké*, az igazság istennője az ember tetteire éppúgy felügyel, mint arra, hogy a csillagok pályájukon keringjenek (Hérakleitosz). Az *aléthész* az, akiben a gondolat és a szó és a tett egymást fedi, ezért ez az átlátszó és tiszta ember. A *dikaioz*ban van valami morális hangsúly, az *aléthész* csaknem teljesen egzisztenciális.

Pál azonban héberül gondolkozott és számára a *dikaioz* igazi jelentése az,

hogy *caddik*. A *caddik*ban a két görög szó valamiképpen egybeolvad, ez az igazságos ember, de az igazi ember is, a valódi ember, akiben nincsen semmi homály. A *caddik*, mondják a khasszidok, a sziklatalapzat, akin a világ megnyugszik. Iránban az igaz ember szakrális szubjektumot is jelent, és gyakran használják az atyák megfelelőjeként.

Pálnál a természetes ember nem lehet igaz, mert Ádám utóda. A bűn a primordiális korrupció, a létezés megromlása. Bűnösnek lenni annyi, mint a gondolat-szó-tett széttörtségében élni. Mást gondolni, mint amit az ember mond, és mást mondani, mint amit az ember tesz. „Legyetek igaz emberré” (*dikaiothészetai*). Igazzá lenni eddig nem volt lehetséges. Az Evangélium elhozta a korrupciótól való megszabadulást,

107.

és az ember Jézushoz való hűségében válhat igazzá. Az igaz ember hűségből él (*hé dikaiosz ek piszteosz dzészetai — caddik beemunatho jihjah*). A *pisztisz* nem hit, hanem *hűség*. A hűség Pálnál magasabb fokozat, mint az igazság. Az igaz ember kristályok százainak tündöklésében él, a megváltozhatatlan rendben és az örök szabályok között. Pál számára a hűség óceánja több, a szabad oldottság és a határtalan megnyílás. Pál hűségének óceánjában a világot el akarja nyelni. Az igazság fegyelem. A hűség elragadtatás.

108.

Pál nem általában keresztény. Krisztus nevébe maga Krisztus avatta be. Valakinek a nevébe beavatva lenni annyi, mint nevét felvenni, lényével azonosulni és lényét magában realizálni. Amikor azt mondja, hogy Krisztust felöltözte, ez az, hogy önmagában jelenlévővé tette. A lény és a név (*sém*) azonosságának a héber hagyományban különös jelentősége van.

Aki a megváltóval azonosult, annak többé nincs pogány és zsidó és görög, „...sem szolga, sem szabad, sem férfi, sem nő, mindnyájan egyek vagyunk” „...egy a test, egy a szellem, egy az Úr, egy a hűség, egy az avatás... egy az Isten”. Ez az új teremtes (*berijah khadasah*). A kereszt jegyében minden különbség leromboltatott (Efez. 2,14). Pál mint minden beavatott, beavatásának eksztázisából él, és amit megért, azt az eksztázisból érti meg. Az elragadtatásban nincsenek kétségek. A legnagyobb gyönyör a hűség óceánjában úszni. „Hűséges, aki elhívott” (1.Tessz. 5,24). „Hűséges az Úr” (2.Tessz. 3,3).

109.

Pál elutasítja azt a gondolatot, hogy a megszabadulás a jócselekedetek

következménye („Senki se kérkedjék”). A megszabadulást az ember isteni *heszedből* (szeretet, gyengédség, tapintat, együttérzés, kedvesség) kapja (Efez. 2,8). Pál azt, amit aktivitásnak hívunk, egyébként sem becsüli. A tett önmagában semmit sem jelent. Egyetlenegy a fontos, a teljes életmű, az egész. Ezt azonban az ember nem tetteivel, hanem hűségével építi.

110.

Jézus a történet fölött áll. A pillanattól nem sodortatta el magát, az időbe mindig tudatosan lépett, és azt, amit az idő nyújtott, sok lépésre hátra és előre holtbiztosan látta. Tudásából nem adott fel semmit, sőt annak egész hevét a pillanatba tudta vinni. Jézusnak a történeti egzisztencia és a bölcsesség feszültségében abszolút mértéke volt. Ez a kereszténység eszkatológiai pozíciója.

111.

Pál apostol tette a kereszténységet történetivé. Az Evangéliumnak olyan helyeiből indul ki, mint ez: „...elrejtetted a dolgokat a bölcsék és az értelmesekek elől” (és kinyilatkoztattad azt a gyermekeknek). Ez a héber prófétai hagyomány egyik jelmondata. Izajás: „A bölcsék bölcsességét eltörlöm, az okosak eszét elvetem” (29,14). A héber hagyomány a bölcsesség iránt egyébként is különös bizalmatlanságot tanúsít. De Pál azt az időn kívül megvetett bázisától megfosztja és a történet kellős közepébe hajítja.

112.

Nem szabad kilépni a *turbából* csak azért, hogy az ember saját bőrét mentse, de nem szabad a *turbában* maradni hamis hűségből, csak hogy esztelen felbomlás hőse legyen. Nem szabad menedéket keresni és védelmet építeni az idő veszélyei ellen, a történeten kívül meghúzódni, ezt megoldásnak tekinteni, és azt mint menekülést tanítani. De nem szabad a történetet értelmes folyamatnak tartani, amiért helyt kell állni, mert a történeti idő esztelen és bűnös és ostoba és sötét és iránytalan zűrzavar (*szamszára*), és ha az ember kiléphetne belőle, de mégis benne marad, gyengeelméjű. Ez a kettőség Európa legnagyobb kérdéseinek egyike, szabad-e a történeti hűség ürügye alatt elárulni az emberiség magas rangját, mint amilyen a bölcsesség, vagy szabad-e vízben hagyni a világot és egyedül a magas régiókban elszigetelődni. Aki a *turbát* nem ízlelte meg, számításba sem kerülhet, de aki a *turbában* marad, annak csak szubjektív mondanivalója lehet, semmi egyéb.

113.

A bölcsesség a *turba* felszámolásán kezdi. Nincs benne semmi hősie. A bölcsesség nem mutató, mert nem szenvedélyes, nem szerep és nem mások számára készült. Ha nincs is a nem-tevékenység oldalán, de a tevékenységet a legszükségesebbre csökkenti, és azt is lassan, igen lassan. Nem próféta és nem apostol, nem költő és nem filozófus, nem művész és nem politikus. A bölcsesség létjelenlét. Ezért történetelen. A bölcsességnek nem története van, hanem léte.

114.

Ha a bölcsesség merőben biztosítás és a történet erőitől való elzárkózás, hamis. Ebben az esetben az élet elárulása, nem is bölcsesség, hanem okosan stilizált opportunizmus. Erre a polgári korszak nyújtott néhány példát (Goethe). Bölcsesség csak akkor valódi, ha az élet és a lét találkozik. Az életet és a létet csak a beavatás tudja összekötni. Beavatás nélkül a bölcsesség legfeljebb magas, de izolált passzivitás, a történeti egzisztencia elszánt és őszinte, de iránytalan hánycódás lehet.

115.

Történeti egzisztenciának bölcsesség nélkül nincs stabilitása. Az alaptalanban szétszóródik. Bölcsességnek történeti egzisztencia nélkül nincs aktualitása. Légmentes térbe záródik. Bölcsesség önmagában lényegtelen. Történeti egzisztencia önmagában abszurd.

116.

Az európai újkor végzetes tévedése, hogy az életet a léttel összetéveszti. Ha az ember az életet az egyetlen valóságnak tartja, ebbe lezárja magát. Az élet Európában ezért nem fokozható létté.

A beavatás lehetetlensége.

117.

A történeti egzisztencia mellett - igen korán - Augustinus foglalt állást azzal, hogy a kereszténységet a sors magára-vételeként (keresztthordozás) értelmezte. Ez az *amor fati*. A sorsot ugyan tényleg magára veszi, de mert az életnél erősebb fénnel nem világítja át, nem tud vele mit kezdeni. Az erősebb fényt nem is érti, legfeljebb megrészegetik tőle. A bölcsesség nála elrejtőzés a valóság előtt. Eszerint aki a történetből ki merészel lépni, hogy nagyobb távlatot szerezzen és mélyebb összefüggést lásson, aki a *turbát* felszámolja, vagy legalábbis annak felszámolását komolyan veszi, az a kereszt magára vételét megtagadja. Ez a magatartás Európában kizárólagossá vált. Minden ellen, ami nem élet, tiltakozni.

Nietzschénél már megszállottság. A XX. században mindaz, ami nem történeti egzisztencia, a valóság elhazudása (*Verlogenheit*). Csak egy hiteles életrend van, a „lesz, ami lesz” elvetéltsége (*Geworfenheit*) és a véletlen (Bataille: *Vouloir de chance*). Egyik pillanatról a másikra vetődni. A kockajáték mint életprogram. Aki nem áll a küzdő hatalmak terében, az egzisztenciális valóságát elveszti (Jaspers).

118.

Az *amor fati* hősi nagyság és a szellem hatalma. De aki úgy dönt, hogy a pillanat teljes súlyát magára veszi és csak ezt fogadja el, a horizontot lezárja. Ha a történeti jelenlét hevéből semmit sem ad fel, a fejesztettséget vállalja.

És ha a vád igaz, mint ahogy tényleg igaz, hogy a tétel, a dogma, az elv, a meggyőződés búvóhely lehet, és a nyíltság rovására megy, akkor lehetséges a történeti jelenlétből is búvóhelyet készíteni. A valóság elől sehová sem lehet jobban elrejtőzni, mint a nyíltságba, éspedig úgy, hogy ezt az embert senki soha többé nem találja meg. Nincs veszélyesebb fogság, mint a szabadságban megfogva lenni. Az ember valódivá lesz, de lényének igazságát elveszti.

119.

A történet merő élet. Az igazságtól (Istentől) való elhagyatottság. Aki életét a történetben alapozza meg, az elhagyatottságot választja.

120.

A történeti egzisztencia a válságba veti magát és szemét minden bizonyosság elől lehunyja. Haladás - fejlődés - minden folyik - létért való küzdelem - dialektika. Mivel az abszolút feladja, a következmény a rossz lelkiismeret. De a rossz lelkiismeretbe is beleveti magát és a megkínzottságban is gyötrődik (*amor fati*).

Életünk csaknem teljes egészében az éjszakában zajlik le - betegségben, bűnben, alvajárásban -, és életünk csaknem teljes egészében küzdelem az éjszakával. De az örület jele, ha valaki felhőkig érő hűséggel ragaszkodik az éjszakához, és életéből a sötétségnek dicsőséget emel, csakis azért, nehogy az elvetéltség tudatán kívül egyetlen bizonyosságot is szerezzen. Nehogy a hamis megnyugvástól való félelmében más bázist találjon, mint azt az egyet, amelyről minden véglegeset feldúlhat. A történeti egzisztencia az idő mámorától ájultan életerőinek szétfoslását kell nézze.

Tiszapalkonya, 1960. december 16

III.

Az Antikrisztus

1.

Az Antikrisztus, mondja Ferdinand Ebner, az Evangélium által keltett szellemi nyugtalanság legerősebb egzisztenciális megnyilatkozása. A nyugtalanság abban a pillanatban kezdődött, mikor Jézus első szavát kimondta:

- a zsidó népben, amely az elhivatottság bővületében, kettős rabságban, a rómaiak és saját hatalmasai alatt, rangjának megtartásáért küzdött, és a megszabadítót várta,

- de a tanítványok között is, akik egyébként többször aludtak, mint nem.

Amit az Evangéliummal szemben történeti kereszténységnek hívnak, semmi egyéb, mint Jézus által keltett hallatlan irritáció eredménye. Kétezer évig tartó küzdelem, hogy az Evangéliumból semmi se valósulhasson meg. Jézus az embert olyan világba állítja, amelyet nem tud többé nemlétezőnek tekinteni; olyan isteni lény elé, aki elől nem tud többé kitérni; saját lényének olyan eddig el nem képzelt fokára, amelyről nem tud többé nem tudomást szerezni. Úgy látszik a kitérés egyetlen módja úgy tenni, mintha semmi se történt volna.

2.

Az első mozdulat, hogy letépje magát róla, holott tudja, hogy ez nemcsak életének, hanem az egész emberiség öröklétének egyetlen komolysága, nemcsak saját, de minden ember sorsának végleges rendje. Meg van zavarva korrupciójában, és ezért meg van zavarva földies kényelmében. Azt kellene tennie, ami a legegyszerűbb, de nem teszi. Nem látja be azt, ami egyedül értelmes, és nem fogadja el annak ellenére, hogy tudja, minden egyéb érvénytelen. Ez a hallatlan sötétség, amelyről János beszél, s amely a világosságot nem képes befogadni. Mert a sötétség, szól Baader, nem a fény távolléte, hanem *terror lucis*, a fénytől való rettegés. A belátás határai körül tévelyeg, és minden lehetőséget végigjátszik, nehogy azt az egyet, ami kell, megtegye.

3.

Maga az Evangélium tanítása egészen rövid idő alatt elmerül az Evangélium ellen tanúsított ellenállásban. Az ellenállás teljes egészében reménytelen és kétségbeesett. De már nem látni, hogy van kereszténység, csak néhány tiszta és világos főt, aki egyedül áll. Nemsokára már csak az irritáció révén tudjuk, hogy kereszténység van. Hogy van valami, amit közmegegyezéssel elhallgatnak. Semmi sem jelzi, sem a vallásban, sem a papságban, sem a társadalomban. Már csak mint megtagadott és elárult van itt. Mint Antikrisztus van itt. Ez csinálja a történetet, és ez ösztönzi az eseményeket. Minél hangosabb és diadalmasabb tömeg veszi körül, az eredetről annál inkább megfeledkeznek. És amikor Nagy Konstantin a vallássá lett kereszténységet hatalomra emelte, már alig volt mit rontani.

4.

A hagyomány az emberi lét nagy formája. A nagy formának két jellemzője van, az abszolút orientáció és a transzparens egzisztencia. Egyik sincs a másik nélkül. Az értelem egész horizontja nyílt és érzékeny. Az emberi lény maga teljesen átlátszó. Mert a világ a maga egészében csak annak és olyan mértékben nyílik meg, akiben és amennyire a gondolat-szó-tett egysége szilárd. Minden hagyomány a nagy forma testetöltése.

5.

A hagyomány mindig ugyanazon a legérzékenyebb helyen törik ketté, ott, ahol az univerzális értelem és az átlátszó egzisztencia találkozik. A kettétört egység két darabja a vallás és a világ. Társadalmi megfogalmazásban a szellemi (*brahman*) és a lovagi (*ksátrija*) kaszt. A szó és a tett nem fedi egymást. A kettő viszonya, hogy egyik sem tud meglenni a másikkal, és egyik sem tud meglenni a másik nélkül. A vallás és a világ az emberi lét középformája. Itt válik ketté az individuum és a kollektívum. A társadalomban a szellemi és a kormányzói kaszt egymástól elszakad. Az emberi életben a szó és a tett elszakad.

6.

A középforma ismét kettétörik, filozófiává és tudománnyá. A szellemi kaszt hagyatékát a filozófia öröklí, a kormányzói kasztét a tudomány. A filozófia mindig elmélet, a tudomány mindig gyakorlat. Idea és praxis. A filozófia nem tud meglenni a tudománnyal, de nem tud meglenni a tudomány nélkül, a tudomány sem tud meglenni sem a filozófiával, sem a filozófia nélkül, mert a létforma ott törött el, ahol az egység a legérzékenyebb. A filozófia a transzparens egzisztenciát akarja realizálni univerzális orientáció nélkül, a tudomány az

univerzális orientációt átlátszó egzisztencia nélkül. A filozófia így lett önkényes, a tudomány pedig elmerült az értelmetlen ész démonizmusába. A legjellemzőbb példája ennek az emberi lét és eredet kutatási stratégiája, ami kettős alapra épít: a zoológiára és a masinizmusra.

7.

A hagyomány hitelességének mértéke a kinyilatkoztatás. Ez a mérték abszolút. A kinyilatkoztatás közvetlen. A kinyilatkoztatásban az igazságnak olyan köre nyilatkozik meg, amely bizonyításra nem szorul, mert a bizonyíthatóságon túl van. A kinyilatkoztatás az élet megértése abból, ami több mint élet. Hitelességet a hagyományon kívül csak a tudomány tudott teremteni. A tudomány hitelességének mértéke az egzakttság. Az egzakttság a kinyilatkoztatás nyomán és mintájára készült, de a kinyilatkoztatás egzakttsága sohasem tárgyi, hanem a kifejezés pátosza. A hagyomány és a tudomány hitelességének mértéke alapjában nem abban különbözik, hogy a kettőnek egymástól eltérő pátosza van. A tudománynak nincs igazsága, csupán valósága (úgynevezett tényei), s ezért az egzakt tudomány valóság igazság nélkül. Ami annyit jelent, hogy abból, amit a tudomány mond, még ha a valóság teljes egészének meg is felel, nem következik semmi. Nem megértés, csupán értesülés, és ennek egzisztenciálisan kötelező érvénye nincs.

8.

A tudomány ismét kettétörik természettudománnyá és szellemtudománnyá. A természettudomány a mágiából eredt, jellegzetesen ismeret és nem tudás, ezért áll a mechanizmus és a zoologia, nem pedig a humánum alapján. Következménye annak, hogy a lét egy kategóriával szegényebb. Mivel csak valósága van, igazsága nincs, nincs érzékenysége az értékekre, ami annyit jelent, hogy közömbös és semleges. Ami közömbös, nem kényszerít állásfoglalásra, és még ez benne a legjobb. A természettudomány ezért végül szolgálni kényszerül, és szolgálja is Európában a hatalmi ösztönt, megalapozza a hazugságot, az erőszakot és a kizsákmányolást.

A szellemtudomány tulajdonképpen beavatás volt, eredetéről azonban megfeledkezett. Egy részében természettudománnyá igyekezett válni, vagyis hatalmi (világnézeti) szolgálatba állt és eszményét az egzakttság pátoszában

kereste. Más részében mértékeit elvesztette és merő individuális önkénnyé vált.

9.

Sem vallás, sem filozófia, sem tudomány arra, hogy az ember abszolút tudást érjen el és életét megalapozza, nem alkalmas. Mindhárom az élet terhein való könnyítés, vagyis elrejtőzés az igazság elől. Életté leszűkített lét, amely abban a hiszemben van, hogy az élet önmagából érthető. Az igazságtól való elhagyatottság. A vallásban és a filozófiában a nosztalgia még él, a tudományban nem. Amit a tudomány mond, bármi legyen is, nem kötelez semmire. Igazság nélkül élni (*alétheia* nélkül, ahol *alétheia* a lét felé való nyíltságot jelenti), annyi, mint a *léthében*, vagyis elveszetten és elfeledve élni, rejtőzve, homályban, burookban, elbújva a *turbában*, nem tudomást szerezni arról, hogy az ember hol van, mit csinál, és annak, amit tesz, mi az értelme és következménye.

10.

A hagyomány lét-teória, és három ontológiai evidenciája van:

Az alapállás - ami ha nem lenne, az ember nem tudna a kortól, a konstellációtól független, mindenkre kiterjedő, kezdeti és egyetemes magatartásáról.

A turba - ami ha nem lenne, az ember nem tudna arról, hogy a világban való élete az eredetinek korrupst alakja.

A megszabadulás - ami ha nem lenne, az ember nem tudna arról, hogy a *turbából* ki lehet lépni, és az alapállást helyre lehet állítani. A kereszténység a hagyományon belül a korrupciót nem külön az értelemben (mint a hinduk), vagy a morálban (mint a héberek), vagy a testiségben (mint a görögség, a modern kor) keresi, hanem megtalálja az utat, amely az egész korrupciót egyetlen ponton számolja fel. Azt a tanítást, amely az ember és a világ eredeti helyére való visszaemelését mondja el, hívják Evangéliumnak. Azt az életrendet, amely az Evangéliumon alapszik, hívják kereszténységnek.

11.

A történelmi kereszténység az evangéliumi kereszténységnek depravált alakja. Ilyen alakzatok a történet folyamán: a klerikalizmus, a feudalizmus, a

humanizmus, a reformáció, a felvilágosodás, a demokrácia, a szocializmus, a szcientifizmus, amely mind álrealizálás és történeti tévelygés.

12.

Az Evangélium ellen nem azért tiltakoznak, mert tanítását nem tartják helytállónak, hanem mert az élet terhein való könnyítést teljes egészében elveti és teljes értékű életnek csak azt ismeri el, ha az ember eredeti állapotát visszaszerzi és a korrupciót önmagában megszünteti.

13.

Az Evangélium tanítása nem az, hogy a megváltást az ember védelemnek tekintse és abban elrejtőzzék, hanem hogy a megváltás útjára lépjen és a megszabadulást megvalósítsa.

14.

A megváltást búvóhelynek (az élet terhein való könnyítésnek) tekinteni - így lett Jézus tanításából vallás.

A vallás inkább szédület, mint eszmélet. Ami az élet terhein való könnyítés jegyében áll (mint a vallás, a filozófia és a tudomány), az eszméletlenség egy neme.

15.

Jézus személye történetileg és irodalmilag a héber hagyományból elég könnyen érthető. A hagyománynak a hébereknél két nagy magatartása volt (Indiában: *mahamudra*): a prófétikus és a zsoltári. A hűség (*emunah*) két változata, a szenvedélyes és elkeseredett purifikáció dühe, amely a köz- és a magánéletben minden immoralitást üldözött, átkozódott és fenyegetőzött -, mert a próféta szakrális böszültsége elől senki, még a király sem rejtőzhetett el; és a másik, a szelíd és imádkozó aszkéta, aki a tisztaságban való hűséget önmagán kezdte. Jézus a prófétai és a zsoltári hűség kettős hűségét magában egyesítette, a hűtlenekkel szemben az alázatos türelmet gyakorolta, amelynek zsoltári zenéje minden tanításán áthangzik. A zsoltár költészete a hébereknél az volt, ami a hinduknál a Véda, az orfikus görögöknél a himnusz: az élet valódiságát és

tisztaságát éneklő imára alapozták, mintha az igazsághoz való hűség csak versben lenne kimondható (*bath kol*).

Jézus korában a prófétikus magatartás már elvadult alakban élt, mert nem annyira a rómaiak, mint inkább saját hatalmasaik ellen szüntelenül felkelő lázadó vezérek, akik Palesztinát csaknem állandó forrongásban tartották, csakis a prófétai morális igazságérzetből érthetők. A szekták pedig a zsoltári igazságra hivatkozva a korrupt közösséget nem viselték el, azt elhagyták, és kisebb csoportokban társadalmon kívül éltek (esszénusok, Keresztelő János).

16.

Jézusnak Palesztinában egyetlen ellenfele volt, lényének pontos ellentéte: a farizeus, aki a prófétizmus helyett agresszív világi érvényesülésben élt és a zsoltári ima helyett kenetteljes képmutatást gyakorolt.

17.

Tudjuk, hogy a hindu hagyomány szerint a lét romlása az értelem elhomályosodásával kezdődik. A vétek itt nem morális, hanem intellektuális aktus. Az igazság a gondolkozás igazsága. Az eredendő bűn a lefokozott értelem. Később a történeti görögség, majd Európa a korrupció kezdetét mint testi romlást értelmezi. A vétek itt nem morális vagy intellektuális aktus, hanem a megbetegedés. A héber hagyományban (a Kabalát kivéve) a korrupció morális romlás. A vétek a bűn. A bűn az eredetileg tökéletesnek teremtett világban a primordiális rendet (Mózes: szám, súly, mérték) megrontó egyetlen tett, az eredendő bűn, amely nemcsak az egész emberi létre terjedt ki, hanem amely a természetet is megrontotta. Mint Baader írja: az ember vétke a világ egészét magával rántotta.

A héber hagyományban a morális aktivitásnak éppen olyan ontológiai súlya van, mint Keleten a gondolkozásnak és mint Európában a testi életnek. Keleten minden romlás kezdete az értelmi homály, Európában a betegség, a hébereknél a korrupttá vált lét ősténye az eredeti világ rendjét sértő tett.

18.

A bűnnek, mint a teremtés primordiális rendjét megrontó törvénytelen aktivitásnak gondolatát később a történeti kereszténység és a mohamedánizmus is átvette. Ezzel olyan sajátos magatartás alakult ki, amely az összes

hagyománnyal szemben a létezés értékét kizárólag a mérhető tettektől tette függővé. A jó és a rossz erkölcsi jót és rosszat jelentett. Az embert a közösségben tettei alapján ítélték meg. Éppen ezért sehol másutt a látható tett és a valódi magatartás között az ellentét nem éleződhetett ki úgy, mint a hébereknél, sehol a képmutatásnak olyan döntő szerepe nem volt. A látható tett és a valódi magatartás között levő egzisztenciális résben, vagyis a léthazugság sajátos területén, a szó és a tett között helyezkedett el a héberek szellemét uraló kaszt: a farizeus.

19.

A farizeizmus nem szimpla képmutatás, hanem kidolgozott életrend, és nem azon alapszik, hogy valakinek a vásáron vemhes szamarat adok el, holott a számár nem vemhes, hanem morálisan intakt, sőt magasrendű embernek tüntetem fel magam, aki a humánus értékek megvalósítását tartja fontosnak, holott kizárólag világi gyarapodásra törekszem és a morális magatartást fedezéknek használok fel.

20.

A farizeizmus egzisztenciális életszerkezet, amelynek értelme a következő:

- aki azt kívánja, hogy a társadalomban komolyan vegyék, annak erkölcsi értékeket kell megvalósítani (tisztesség, becsület, igazmondás, segítőkészség);
- aki azt kívánja, hogy gyarapodjék, annak fel kell ismernie, hogy erkölcsi magatartással célhoz nem ér, s így tisztességet, becsületet, igazmondást, és így tovább, mellőznie kell.

A kettő együtt nem megy. A farizeizmus azt csinálja, ami nem megy, és azt szisztematikusan kiépíti, a gyarapodás életrendjét a morális magatartás látszatával fedezi.

21.

A farizeus morál a hírben, tekintélyben, vagyonban, hatalomban való gyarapodásnak önvédelmi stratégiája, hogy az ember szociális súlyát megőrizze. Az ember azt akarja, amit nem lehet, egyszerre az életben győztesnek és emberileg igaznak lenni. Nem vemhes szamarat vemhesnek eladni nem lehet, mert az vásári trükk, gazdasági sérelem, a szocialitás síkján lezajlott egyszerű

csalás és jogi eset. A farizeizmus azzal, hogy kizárólag világi gyarapodásra épített életrendjét morális képmutatással fedezi és nemcsak meg akar gazdagodni, hanem intakt fensőbbiség látszatában kíván élni, az nem trükk, és nem csalás és nem jogi eset, de még csak nem is immoralitás, hanem léthazugság, mert nem tárgyi tény, hanem lényének valódi arca felől téveszt meg. A farizeizmus nem társadalmi és nem morális romlottság, hanem organizált létkorruptió.

A farizeizmus az antikrisztusi egzisztencia legelső és legáltalánosabb megnyilatkozása.

22.

A héber hagyománynak mindenesetre két alakját ismerjük, az egyik a talmudi, a másik a Kabala. A talmudi hagyomány (rabbinizmus) bázisa a rigorózus morál, s ezt a farizeizmus, vagyis az a kaszt tartotta fenn, amelynek célja merőben a világi gyarapodás volt, de amely nem engedett magán keresztüllátni, s ezért magát dogmatikus morállal, a vallásos szabályok kínosan túlzott és a nagy nyilvánosság előtt hangsúlyozott magatartásával fedezte. Közismert tény, hogy a túlhangsúlyozott rigorózus morál minden társadalomban és minden időben a rejtett hazugságot jellemezte. A héber társadalomban figyelemmel lehet kísérni, hogy a farizeizmus megerősödésével milyen arányban növekedett a Talmud tilalmi szabályszovevénye, és (a rítus örve alatt) milyen módon terjedt ki az öltözködésre, a mosdásra, az ételek elkészítésére, a szólamokra, a mozdulatokra, a hanghordozásra és a formulákra. Az emberi egzisztenda szüntelenül a *bűn-nem bűn* között szorongott, és a farizeusok minél elvetemültebben vetették magukat a világi gyarapodásra, a tilalmi szabályok hajszálnyira való megtartását annál kegyetlenebb szigorral követelték meg, és annál szörnyűbb következménye volt annak, ha valakit bűnösnek mondtak ki.

23.

A héber hagyomány másik alakja a Kabala. A lét megromlásának első oka a hinduk szerint az értelmi homály, az európaiak szerint a testi törékenység, a talmudi hagyomány szerint a morális rossz, vagyis a bűn. A Kabala állásfoglalása és tanítása ebben a kérdésben még a legrégebb források alapján sem elég világos. Valószínűnek látszik, hogy az esszénusok és a rokon szekták egy orfikus-pitagoreus szerkezetű közösségben éltek. Tudjuk, hogy az orfika és a Kabala rokon, már csak azért is, mert aritmológiája csaknem azonos. Egy biztos,

hogy a rabbinizmust teljes egészében elvetették. Később (Alexandriában, a középkorban, Spanyolországban) a Kabala olyan vonásai nyilatkoznak meg, amelyek igen közeli kapcsolatot látszottak fenntartani a hindu és az ezoterikus mohamedán hagyománnyal, vagyis a korrupció sötét pontját az értelmi eltévelyedésben vélték felismerni. A legrégibbnek tartott iratokban (Széfer Jecirah) a primordiális számrendnek és a nyelvi primordiális rend helyreállításának törekvése azonban még mélyebbre mutat. Lehet, hogy a Kabala a lét megromlásának első mozzanatát sem az értelemben, sem a testiségben, sem a morálban nem kereste, hanem ott, a létezésnek azon a középponti helyén, ahol az értelem, a testiség és a morál találkozik, vagyis azon a mélyponton, amely kétségtelen elnevezést egyetlen hagyományban sem nyert.

24.

A Kabala a rabbinista hagyománnyal mindig szemben állt és a rabbinizmus a Kabalát elnyomta és üldözte. Ennek ellenére a Kabalának mint titkos tanításnak (misztika, szekta) mindig elég súlya volt ahhoz, hogy általa a rabbinizmus magát fenyegetve érezze. A súly nem a számbeli többségre esett, éppen ellenkezőleg. A kabalisták mindig kisebbségben voltak. A Kabala azonban a farizeus léthazugságon keresztüllátott. Nem azt tanította, hogy az emberi normalitás helyreállítását, vagyis a kezdeti korrupció felszámolását a moralitáson, vagyis a látható tetteken kell kezdeni, hanem azt, hogy az emberi lénynek teljes egészében meg kell fordulnia (*tesuvah*).

25.

A *tesuvah* azt a végleges értelmet, amelyet kétezer éve őriz, az Evangéliumban nyerte el. A szó evangéliumi értelmezésének nagysága nem abban van, hogy új, mert nem az, sőt ez az, ami a lét elemi tudata után közvetlenül következő legrégibb, viszont ami annál rejtettebb és homályosabb. A nagyság abban van, hogy Jézus, mint rajta kívül soha senki, a megromlott embert megértette és éppen ezért a homályt és a rejtettséget képes volt maradéktalanul átvilágítani. Ez magától értetődően csakis úgy volt lehetséges, hogy a létezés, amit Jézus önmagában realizált, a kezdeti romlottság meg sem érintette. Ilyesmi nem lehet gondolkodás, de nem lehet egzisztenciális küzdelem eredménye sem. Ilyen lény, főként ilyen egyszerűen és nyíltan csak az abszolút tiszta lét inkarnációja lehet.

Ezért tartja a hagyomány Jézust büntelennek (a korrupciótól intaktnak) és Istennek, (mivel a primordiális és abszolút létezést valósította meg). És ezért lehetetlen másnak tartani, mint ténylegesen minden romlástól mentesnek, vagyis Istennek. Csakis és egyedül a létezésnek erről a fokáról volt látható és kimondható az Evangéliumnak az a tanítása, hogy a kezdeti korrupció (eredendő bűn) az emberben a primordiális létezés centrumával szembe ellencentrumot teremtett - a lét eredeti és tiszta forrásával szemben ellenforrást -, amelyből a megromlott lét (halál) fakad.

A korrupció sötét és rontó hatalmat szabadított fel, amelyet mitikusan megszemélyesítve sátánnak és ördögnek neveztek, de mindenesetre olyan lehetőséget, amely nem a létezést, hanem annak megromlását és pusztulását nyitja meg. Ez a törvénytelen létrontó forrásból származó hatalom nem külön az immorális tettben, nem külön az értelmi homályban, nem külön a testi törekenységben nyilvánkozik meg. Morális rossz, értelmi homály és testi betegség a centrális létromlás következménye. A megfordulásban (*tesuvah*) az ember hiába kívánja részlegesen tetteiben a jót megvalósítani, hiába oszlatja el az értelmi homályt, hiába kísérli meg egészségét fenntartani, ha a létezés centrumával szemben teremtett ellencentrumot nem számolja fel. A létrontás forrását kell megsemmisíteni.

26.

Jézus mindenesetre a farizeus morál-terror körén kívül állt. Hogy a Kabalával milyen viszonyban volt, nem tudjuk. A Talmud egyetemes bűnösség-tanítása ellen azonban állást foglalt, az étkezés, az öltözködés, a szokások szabályait nem tartotta meg, és a legrettentőbb, a sabbatot sem tisztelte. Nem tudunk arról, hogy az értelem megvilágosodására különös súlyt helyezett volna, arról sem, hogy a testi egészségnek fontosságot tulajdonított volna. Viszont az Evangélium minden szava a létrontásnak arra a centrális helyére mutat, amely az intellektuális, a morális és a testikorrupció, vagyis az egész humánus lét gyökerében van.

27.

Guénon írja, hogy a kereszténység nem vallás, hanem beavatás. A beavatás nem értelmi világosságot nyit meg, nem erkölcsi tökéletességet tanít és nem betegségmentessé tesz, hanem a mindennemű romlás középpontjában levő sötétséget, amely lehet értelmi is, erkölcsi is, testi is, felfedi és átvilágítja. A

beavatás a lét abszolút tisztaságára, épségére és rendjére utal. A létnek ez az eredeti épsége és tisztasága és rendje azonban nemcsak az, ami kezdetben volt, és nemcsak a vég, amit a jövő rejt, hanem ez az, ami minden emberben állandóan és örökké, ha megvalósíthatatlanul is, de a jelen pillanatában is él, mert ez minden létező eredeti és tényleges létcentruma, és enélkül senki sem maradhatna fenn egyetlen másodpercre sem. A kereszténység nem üdvöt hoz és nem gyógyít, hanem a lét romlottságától szabadít meg, mert attól elfordul (*tesuvah, metanoia, megtérés*), és az embert a valódi lét felé megnyitja. Ez a tudás a lét megromlása óta homályban volt, és ennek felfedezése minden ember képességét messze meghaladta. A megfordulás jelentőségét csak a messiás (istenember) fedhette fel és a megtérést csak ő valósíthatta meg. Ezért mondja Jézus: „Kinyilvánítom azt, ami a teremtés óta rejtve van” (Mt. 13,35). Ez az, ami nem visszatérés a paradicsomba, és nem az édenkerti lét megújítása, hanem a romlás hatalma fölött aratott győzelmen alapuló új birodalom, amit a héberek *malkuth ha samajim*nak (égi királyságnak) neveztek. Ez az iráni *dzsjotismat khsathra*, a ragyogás birodalma. A diadalmas igazság országa. Ez az ország az emberben van: *baszileia tou theou entosz hümon*. Ez a föld, átvilágítva tündöklő dicsőséggel, dicsőség - *khsathra, kavod, gloria, doxa* — minden hagyomány egyik alapszava. A kereszténység olyan beavatás, amely a bukott teremtés (megromlás) után új ontológiai bázist teremt, éspedig az eredeti létet az édenkertnél mélyebben alapozza meg. A teremtés bázisa gyermeknek és törékenynek bizonyult. A megváltás fundamentuma mélyebb, mint a teremtésé (Baader). Ezért mindezt vallásnak, személyes üdvkérdésnek tekinteni, mondja F. Otto, fatális profanizálás, hitvány és silány filozófus félreértés. Ez itt olyan igazság megnyilatkozása, amely a megújult lét egész hatalmával minden ellenerőn áttör akkor is, ha abba „test és lélek belepusztul”.

28.

Az *asma* szó a héberben árnyalatainak gazdagságában csak egészen ritkán jelenti nyersen azt, hogy bűn. Az *asma* (sötétség, sír) értelme belejátszik, de az *asmaj* (durva, tudatlan, gonosz) szintén. Asmodaj pedig a démonok fejedelmének neve. Mint ige annyit jelent: vétkezni, a véték következtében bűnhődni, szenvedni, nyomorultnak lenni, elpusztulni. A szó leglényegesebb zöngéje, amely minden mellékjelentésből kihangzik az, hogy tisztátalanság, annyira, hogy az Evangéliumban az *asma* sokszor csak tisztátalansággal fordítható. Aki *asmát* követ el, az bemocskolódik, éspedig nem társadalmilag és

nem is vallásosan, hanem ontológiailag. Az nem szennyest követ el, hanem maga szennyessé lesz. És a szennynek ettől a fajtájától az ember éppen úgy megborzad, mint a szakrálistól, csak éppen az ellenkező oldalon, ez a félelmetes undor megrettenése. Különös primitív és eszeveszett vakság, béna tehetetlenség és testi abnormitás következménye, ezenkívül okatlan és bárgyú hiszékenységgel, amely az *asmától* valami pozitívumot vár. A szenny ragad és bűzölög és mérgez és mintha kibírhatatlan lenne. Eckehart mester azt írja, hogy ez az *asma* olyan, mint az aszott, a gyomok közt leghitványabb, szívós, makacs és mohó növény, amelyet az ember hiába tép ki, ha gyökeréből szemernyi is a földön marad, újra kihajt és még dühödtebben terjeszkedik. A Kabala azt mondja, hogy a gyomok, mint a kártékony férgek és rovarok, a ronda és parazita lények a földön az ember kezdeti megromlásának (*asma*) következményeképpen terjedtek el.

29.

Az *asma* jelentésében a legfontosabb, hogy elkövetésével az ember nemcsak önmagát teszi tisztátalanná, hanem a létezését egész egyetemességében szennyezi be. Ezért Schellingnek az a meghatározása, hogy a *Beraubung des Seins* - a lét megrablása, teljesen egzakta. A lét beszennyezése és megrablása minél nyíltabb, súlyosabb, annál kisebb, az *asmát* minél tökéletesebb rejtési eljárással követik el, annál súlyosabb. Ezért a legnagyobb vétek nem az, ami kétségtelenül mindenki által szemmel látható, hanem amelyet titokban követnek el, fejlett fedőtechnikával és folyamatosan, és azt szilárd rendszerré építik ki. A legsúlyosabb *asma* a tökéletesen elrejtett létrontás-szisztéma.

30.

Az *asma* megszemélyesítése (sátán, ördög) mindenestre téves. Az egész valószínűleg azt jelenti, hogy a létrontás az emberben és a világban olyan pozitív hatalom, mintha személy lenne, vagyis nem valami, hanem valaki, akit nem lehet megkerülni. Az ördög azonban nem személyes lény, mert ha az lenne, a megfordulást (*tesuvah, metanoia*) benne föl lehet ébreszteni, ami nonszensz. Az ördög nem exorcizálható. Az ördögből az ördögöt nem lehet kiűzni. Az ördög megtérítése abszurd feladat. Az ördög a teremtésben rejtett hatalom törvénytelen felébresztése, a létezésnek az a lehetősége, hogy a lét bizonyos ponton, közvetlenül saját forrása mellett, önmaga megromlására fordítható.

31.

A létrontás különösen jellegzetes és állandó törekvése, hogy önmagát eltitkolja és úgy tüntesse fel, mintha bűn egyáltalán nem, vagy legfeljebb csakis a nem épelméjű ember sajátságos kényszerképzete lenne. Ilyen törekvés a többi között a modern tudományé, amely a bűnt pszichopatologikus jelenséggként értelmezi, és abban a hiszemben tetszeleg, hogy a bűn ténye a természetből megérthető, és a legtöbb esetben nyomtalanul eltüntethető.

A létrontásról való tudat azonban kivétel nélkül minden emberben megvan, már csak azért is, mert a létrontás jóvátételére való feltétlen kötelezettség minden emberben elnyomhatatlanul él. Mindenki tudja, hogy valami történt, ami így nem maradhat és azt helyre kell hozni. Nem úgy, hogy az eredetit visszaállítja (visszatér), bár a legnagyobb kedve erre lenne. Ez a szenvedély a kezdet paradicsomi állapotát kívánná helyreállítani. De ez visszahozhatatlan. A jóvátétel azonban újonnan teremtett fundamentumra felépített, az eredeti teremtnél magasabb és tökéletesebb létezés megvalósítása, amely önmagában a létrontás erejét feldolgozza, amennyiben megfordul (*tesuvah, metanoia*), a rontást önmagában megszünteti és életlehetőséget kizárólag a pozitív erőknak nyújt.

32.

Az evangéliumi megváltás gondolata világosan csak a jóvátételből érthető.

A jóvátétel kötelezettség, amit ha az ember elmulaszt, az adósság terhét veszi magára. Az adósságot törleszteni kell. Ha nem törlesztik, növekszik. A megváltó: aki helyettem az adósságot kifizeti, vagyis az adósságtól megvált.

33.

Arról, hogy a létrontást feltétlenül jóvá kell tenni, mindenki tud. A lét így, ahogy van, tűrhetetlen. A beszennyezett lét elviselhetetlenségét mindenki egészen közletről ismeri, és az adott humánus étellel együtt mindenki tudja, hogy nem minden emberért, és nem minden élőlényért, de az egész létezésért, az eredeti tisztaságnak magasabb fokon való helyreállítása érdekében tett erőfeszítésben neki magának személyesen és felelősen részt kell vennie. Ha nem teszi, visszavonulásával a szennyet önmagában is növeli. A létrontásban való részesség tudatát, ha nem is lehet eltüntetni, el lehet homályosítani, és az emberiség mindig bővelkedett olyan altatókban, amelyek a tudat fölött

szundikáltatták. A jóvátételre való kényszer azonban nem csillapítható, és ezért mindenkiben fel kell ébrednie a kérdésnek: jóvátétel, - de miért? A jóvátétel ösztöne az emberben elhallgathatatlan, és az ember tudja, hogy elkövetett és állandóan elkövet valamit, ami jóvátétel nélkül nem maradhat. A létrontást nem egy ember követte el, és minden további létrontás nem egy ember vagy csoport, hanem annak az egész létnek rovására történik, amelyben mindnyájan részesülünk. Éppen ezért a jóvátétel is mindenkire kötelezően érvényes. Aki magát kivonja, újabb létrontást követ el.

A követelés persze túl nagy, de még nagyobb, ha az ember tudja, hogy ez nem külső presszió vagy kondicionálás nyomán történik, hanem az ember ezzel a követeléssel született. Az ember a teljesítéshez vezető utat azonban nem ismeri, de ha ismerné is, éppen megrontott léte miatt abból semmit, vagy csak jelentéktelent tudna megvalósítani. A megváltás az a tevékenység, amely az ember helyett az első és elhatározó lépést megteszi. Aki az ember helyett a jóvátételre az első lépést megteszi, a messiás. A messiás (megváltó) azzal, hogy a létrontást, bár abban semmi szerepe nincs és nem is volt, magára veszi, úgy tekinti, mintha abban neki tényleg része lett volna, a létrontásért való felelősséget és annak egész súlyát átveszi, de ez nem elég, hanem a jóvátétel pozitív eredményét, a magasabb fokon tisztult létezést az embernek engedi át, mintha azt az ember szerezte volna meg. A megváltás azt jelenti, hogy a megváltó a jóvátételt az ember helyett elvégzi. Ennek a jóvátételnek, vagyis a megváltásnak éppen ezért jelképe a Golgota és a kereszt, más szóval az áldozat.

34.

A lét beszennyezése (a létrontás elkövetése) mindenkit érint, ezért minden ember minden emberért jóvátételre köteles.

35.

Megváltás a jóvátételtől való megváltás - az ember helyett adósságát kifizetik -, és ez akkor válik érvényessé, ha az ember ezt megérti és elfogadja, de az elfogadás attól függ, hogy az ember hűségével a megváltóhoz csatlakozik, vagy sem. Hűség (*emunah, pizstisz, fides*) az Evangélium alapszava, nem pedig a hit (*faith, foi, Glaube*).

36.

Antikrisztusi mozzanat: természeti lények vagyunk - nincs bűn - nincs

létrontás - nincs egymásért való felelősség - nincs lelkiismeret - nincs jóvátétel - nincs adósság - nincs felelősség - nincs megváltás - az élet az élvezetekért van.

37.

Minden hagyománynak van megváltástudata. A megváltás jellege a kezdeti korrupció értelmezésétől függ. Indiában a romlás értelmi eltévelyedés és a megváltás éppen ezért az eredeti értelem helyreigazítása. A hébereknél a korrupció a morális rossz, s ezért a megváltás a jócselekedet. Az archaikus görög hagyományban az erkölcsi és az esztétikai romlást összekapcsolták, és a megváltás ezek szerint a lét szépségének és erkölcsi intaktságának együttes helyreállítása (*kalokagathia*).

A megváltásról szóló tudás a történeti korszakban még a legjobb esetben is csupán *tantra*, vagyis emlékezet- és könyvtudás, később pedig már csak tudomány. „Bár a tanítást elsajátították, a tanítás értelmét bölcsességgel keresik, s ezért belátásban nem részesülnek. Csak azért tanulnak, hogy beszélhessenek róla és felőle véleményüket nyilvánítsák, s ezért a helytelenül felfogott tanítás csak további romláshoz és szenvedéshez vezet.” (Buddha)

38.

A lét romlottságának ténye elől nem lehet kitérni már csak azért sem, mert abban az ember saját létével is érdekelt. Csak el lehet szenvedni, éspedig mint a megzavart értelmet, a betegséget, a beszennyeződést. A lét intakt voltát helyre kell állítani, és a jóvátétel kötelezettsége mindenkire érvényes. Kibújás, tagadás, elkenés az eredeti rontást azzal tetézi, hogy az ember a létrontáson felül még léthazugságban is él. Aki a jóvátételt vállalja, tovább szenved, de legalább a hazugságot elkerüli.

Jézus a különböző hagyományok által tanított bűnbeesések mögött a centrális korrupció gyökerét felfedte. A korrupció tünetei a lefokozott értelem, az immorális tett és a betegség, de mindenek centruma magának a korrupciónak, a létrontás erejének kiáradása. Az a hatalom, amit Jézus a létrontó erővel nem szembeállított, hanem a hatalom, amely a létrontó erőnél nagyobb, és amely a kezdeti létezés tisztaságánál véglegesebb tisztaságot teremt, különös módon nem valamely hallatlan és győzedelmes, hanem megrendítően szelíd és erőtlen, hatalmát teljesen feladó túlhatalom, amely minden erőnél erőtlenebb, puha és engedelkeny és gyengéd. Az Evangélium szeretetnek nevezi. A szeretet az a hatalom, amely a létrontást megfékezi és azt helyreigazítja úgy, hogy a

létezésnek az eredetinel magasabb szintjét teremti meg. Ez az a szint, amelyen az égi királyság, a diadalmas igazságnak fundamentuma nyugszik.

39.

A szeretet nem erkölcsi erény és nem vallásos érték és nem érzelem, hanem a létrontás erőinél magasabb erő (erőtlenség), amely nem a lét alapállását igazítja helyre, hanem a létezés végleges alapját teremti meg.

40.

A szeretet tökéletesen erőtlen, mert minden agressziót feladott. A szeretet teljesen bevehetetlen, mert a létezés legnagyobb hatalma.

41.

Az Evangélium a centrális létrontás felfedése és az egyetlen remedium (szeretet) feltárása.

42.

Ha a lélek nem szeret, a földre zuhan, ami a pokollal csaknem egyenlő (Simone Weil). Vagyis, amit Empedoklész tanít: a szeretetben megglazult lélek istenéről leszakad és tízezer testétöltésben kell megtisztulnia, amíg visszatérhet.

43.

A létrontó hatalmak és a léthazugság rendszerek kétezer év óta állandó erőfeszítést tesznek, hogy a szeretetet kompromittálják. Gondolkozásban, világnézetben, filozófiában, tudományban ez maradéktalanul sikerült. A definíció így szól: a szeretet szentimentális papi csalás. Az emberi lét középpontja nem a szeretet, hanem a létért való küzdelem.

A szeretet azonban az egyetlen létező, amely nem tagadható meg és nem szennyezhető be. Ami beszennyezhető, az a szeretettel való visszaélés, a hazug és álszeretet, a szeretettel való csalás, a hamis és egoista szeretet. A kompromittálás hatása csak addig tart, amíg az autentikus szeretet megérinti. Abban a pillanatban erről a tökéletesen erőtlen és hatalomtalan, szelíd és türelmes, puha és engedékeny gyengédségről minden agresszió visszapattan, és ez a védtelen lágyság a gyémántnál is keményebbnek bizonyul.

44.

Az antikrisztusi létrontás nem történeti tényezők, nem az értelem, a tudás, az erkölcs, a hatalom, az emberi intézmények, a vallás ellen, hanem a szeretet ellen irányul.

45.

A szeretetlenség az értelemben mint örűlség, a morálban mint bűncselekmény, a testi életben mint betegség nyilvánul meg. Szeretetlenség annyi, mint létromlottság. - A szeretet a létezés mértéke.

46.

A szeretet paradoxona: a szeretet az ember legmélyebb lényének megnyilatkozása, éspedig abban, hogy a legmélyebb lény önmagával szembeszáll és maga ellen dönt (Oetinger). A szeretetet az ember azzal szabadítja fel, hogy megköti.

47.

A lét (a szeretet) alpművelete:

- az önállóságban, mint egy én a közösben kiegyenlítődni,
- a közössel való egyesülésben abszolút egy énné lenni. (Ez Böhme logikájának bázisa, az *inqualieren*. Az egymás kölcsönös áthatásának törvénye.)

Az Egynek a végtelen számsorban való differenciálódása, a végtelen számsornak az Egyben való integrálódása.

48.

A szeretet matematikai természete: a matematika a szeretet műveleteit képezi le.

A szakrális aritmológiák (Ji king, szánhja, Kabala, Püthagorasz, orfika) után a szeretet matematikai természetét Európában alig néhányan értették meg. Plótinosz, Cusanus, Eckehart, Böhme. Minden matematikai művelet alapja - a primordiális létről való tudat - nem egyéb, mint a szeretet egységesítő művelete (a lét alpművelete).

A szeretet műveletei a fizikában, a kémiában, a biológiában, az asztronómiában, a pszichológiában, a szociológiában.

49.

A szeretet logikája az egységlogika. (Upanisádok, Plótinosz, Hérakleitosz, Cusanus, a zen, a szufi, Böhme, a khasszidok).

A szeretet a létet megnyitó és átvilágító szó. Logosz.

50.

Ami a szeretetből nem érthető, annak szavahihetőségéről le kell mondani.

51.

A szeretet az eredeti teremtésnél magasabb rendű és egyszerűbb élettechnikát teremtett, szilárdabb lélekjelenlétet, felsőbb tudást, emberismeretet, valóságismeretet. Ez az életrend, mivel több, gyermekibb, vagyis törekenyebb, szelídebb, lágyabb, világosabb, kiműveltebb, értelmesebb, tágabb, derültebb, önérzetesebb, finomabb - és főként érzékenyebb és sebezhetőbb.

52.

Minden szeretet ősképe a golgotai áldozat: önmagamat maradéktalanul odaadni.

53.

Annak a divinális megnyilatkozásnak, amit az Evangélium Szentléleknek (Szent Szellem, *ruah hakados*, *pneuma hagion*) nevez, a leglényegesebb tevékenysége, hogy átvilágítja azt, ami rejtve van. Létezési méreteken ez Jézus tevékenységének kvintesszenciája. „Kinyilvánítom azt, ami a teremtés óta rejtve van.” Ez az, amit Jézus örökölt hagyott („...elmegeyek, hogy elküldhessem...”). Ez a Szent Szellem *exousziájának*, vagyis főhatalmának megjelenése. Ez a világon az első *fiat lux* után a második „legyen világosság”. Hogy semmi se maradjon többé rejtve senki előtt. Ezért a Szent Szellem természete apokaliptikus, mert apokalipszis szó szerint annyit jelent, mint megnyilatkozása annak, ami eddig rejtély és titok volt. Az átvilágítás annyira a Szent Szellem tevékenysége, hogy János apostol a szellemet az igazság szellemének (*pneuma tész alétheiasznak*)

nevezi, mert az igazság szellemének műve a transzparens egzisztencia, vagyis a tökéletesen átvilágított emberi lény. Nyílnak lenni a titokban.

54.

Az Antikrisztus a Szent Szellem ellenerejének is felfogható, mert a szellem fel akarja fedni, ami rejtve van, az Antikrisztus pedig azt, ami már megnyilvánult, el akarja rejtteni. Az Antikrisztus nem a teremtés, hanem a megváltás világából lép ki, ezért nem a primordiális létrontás, hanem az egyetemes létmegújulás megrontásának fejedelme. Az Antikrisztus a szeretet oppozíciója, nem a golgotai áldozat, hanem az egocentrizmus, nem az érzékeny és sebezhető, derült és nyílt gyermeki bizalom, hanem az érzéketlen és páncélozott, zárt és kedélytelen bizalmatlanság, nem a megnyílás, hanem az elzárkózás, nem az egység, hanem a felbontó szétszórás, ezenfelül a dolgok elrejtése, az elrejtésnek megtévesztő rendszerben való kiépítése, végül még ennek a rejtésnek is, nehogy felismerhető legyen, elrejtése. Az antikrisztusi rejtőzködés végtelen folyamat, amit a Szent Szellem csak végtelen átvilágításával tud ellensúlyozni. Az Antikrisztus hatása azonban ott a legnagyobb, ahol a szeretet erőtlenségével áll szemben, ahol azt a látszatot tudja keltetni, hogy ami erőtlén, az kivetni való, és amit meg kell szerezni, az a hatalom.

55.

Az Evangélium tanítása nem vallás alapítása, hanem beavatás. A tanítványok tévedtek, és ez a tévedés igen hamar kiderült. Az Evangéliumra nem lehetett közösséget építeni. A kereszténység olyan beavatás, amely a beavatottak fensőbbiségével, vagyis brahmani tevékenységével meg tudja alapítani az emberiség egységét, vagyis az Egyházat. Nem mint organizációt, hanem mint a végleges és tényleges valóság körülvételeit olyan emberekkel, akik az Evangélium, vagyis az áldozat szellemében élnek, mindennemű világi hatalom nélkül, szegénységben, igazságban és tisztaságban, figyelmüket az embernek „az életért és a hallhatatlanságért folyó kettős küzdelmére fordítva”, soha egy pillanatra sem elfelejtve, hogy az, amit itt életnek nevezünk „az ember örök sorsának csak töredéke” (Bergyajev). Végül pedig: hiteles élet csak egy van, az evangéliumi -, és a hiteles életen kívül minden egyéb mellékes.

56.

Aki azt hiszi, hogy az Evangélium vallást alapított és e vallásra emberi

társadalom építhető, méltán rendül meg, mert ez a kísérlet igen hamar és visszavonhatatlanul megbukott. A keresztáldozat óta tíz év sem telt el, csak öt, vagy még kevesebb, amikor Jeruzsálemben a szeretet közösségéhez csatlakozók minden vagyonukat felajánlották, hogy közösen a közösből éljenek. Ananiás és felesége Szafira is eladta a házat, de annak árából jó részt a maga számára elrejtett. Az antikrisztusi ábrázat.

Ezzel a legelső közösség máris zátonyra jutottnak volt tekinthető. Nem azért, mert Ananiás és Szafira az árulást elkövette, hanem mert a közösség az árulást merőben a héber farizeus konvenció alapján mint bűnt ítélte meg. A közösség az Evangéliumból egy szót sem értett. Amit értett, az csak a talmudi morál volt. Az ember valódi beavatás nélkül társadalmi vadállat (*bête sociale*), akinek gondoskodásra van szüksége, különben nyersen zabálja a húst. A hitelesen evangéliumi keresztény mosolyogva elküldte volna szegény Ananiást és feleségét: - Eredj és pénzedért házadat vedd vissza, iparkodj tiszta életet élni, s ne hidd, hogy üdvödet úgy meg tudod vásárolni, mint a piacon a bárányhúst, mert úgysem más valamiért jöttél ide, csak mert hallottad, hogy az örök mennyei boldogságot itt olcsón árusítják. Nem baj. Ha aztán úgy érzed, hogy a messiás szavaitól meg kellene világosodnod, gyere el.

57.

Minden olyan közösség organizációja, amelyet a lehető legközönségesebb és legdurvább anyagiasságra alapoznak, a történet e kései fokán teljesen lehetetlen. A megtérés, vagyis az alacsony életértékeknek a magasabbért való elhagyása a többség számára nem megvalósítható feladat. De a megtisztultak sem alapíthatnak közösséget, mert létük súlya messze a társadalmon túl esik.

Amire a brahmannak szüksége van, nem a hatalom, hanem az autoritás. Az autoritás a hiteles élet aurája.

A lehetőségek egyetlenje, hogy a szellem embere (*brahman*) az emberi organizációban helyet (kedvező esetben fontos helyet) foglal el, és a közösséget belülről érleli. Ezért a pitagoreus társadalom nem lehetett életképes, az esszénus csupán szekta maradt, Platón államáról pedig jobb nem beszélni.

58.

Nem a meglévő társadalmakat kell átalakítani, nem teljesen új társadalmat kell alapítani, hanem az örök emberi közösség egységének (Egyház) abszolút tényét kell kimondani és fenntartani, és annak megvalósulását az egész emberiségtől és

minden embertől külön, szüntelenül követelni. (Jaspers: ha nem élünk mindnyájan együtt és egymásért, mindnyájan együtt fogunk elpusztulni.)

59.

Ami nem Egyház, az *ergastulum*, vagyis rabszolgaistálló.

60.

Markion görög kereskedőről, ha mindaz, amit felőle feljegyeztek, igaz, azt mondják, hogy felfogása szerint a kereszténység a kíváncsú mértékben azért nem terjedt, mert a többi népek, főként a görögök - és egyes kasztok, főként a műveltebbek, a rabbinista moralizmustól idegenkedtek. Markion a héberség önmaga felé fordul és minden mást kizáró füledt és kicsinyes familiarizmusát (amely ellen Nietzsche is oly bőszülten tiltakozott) nehezen viselte el. Azt tanította, hogy a világegyetem uralmában rezsimváltozás történt. Jézus Atyaistene nem az Ótestamentumé, hanem egészen más lény, nem bosszúálló és haragvó, hanem igazságos és jó, és nemcsak a hébereké, hanem az egész emberiségé, mint mondta: az Idegen Isten. Jézus előtt erről az Istenről nem tudtunk. A Megváltó volt az, aki az Idegen Isten igazságát a földre hozta, és ezzel azt, ami azelőtt volt, eltörölte. A törvény (Tóra) és a próféták ezzel érvényüket veszítik. A világenderemtés tulajdonképpen nem sikerült. A teremtés embere (Ádám) megbukott. Amit a teremtés elhibázott, azt a megváltás helyrehozta. Markion ezért az Evangéliumot az Ótestamentumtól elszakította, az eredeti (arameus) Újszövetséget úgy írta át, hogy az Evangéliumot olyan vallásfélének fogta fel -, de valószínűbb, hogy még annak sem. Markion valószínűleg még csak vallásos ember sem volt, csupán politikus, aki a szervezésben és a propagandában hitt. Markion tevékenysége a kereszténységen belül annak a héber-hellén antagonizmusnak első kitörése, amely egész Európa történetében a mai napig tart és igen különböző alakban jelentkezik, mint például a hellenizmus hatása a reneszánszban, ugyanakkor a hebraizmus áttörése a reformációban. Mert a hellén hatás minden esetben mint elvilágiasodás (művészet, tudomány, filozófia), a hebraizmus mint vallás (moralizmus, rítus, puritanizmus) jelenik meg.

61.

Az alexandriai nagy könyvtár gyűjtőhelye volt nemcsak a hellén és a héber, de az egyiptomi és az iráni, és minden valószínűség szerint a távolabbi népek iratainak is. Clemensről és Origenésről tudjuk, hogy Buddhát ismerte, és vannak, akik föltételezik, hogy alexandriai ügynökök Tibetben és Kínában is jártak és onnan is hoztak kéziratokat, amelyeket aztán itt görögre fordítottak. Ezek szerint Alexandria a *tantra-jugának*, vagyis a könyvkorszaknak első nagyszabású realizálódása. A tantra korszak az a kései idő, amikor a hagyomány már nem a mester-tanítvány személyes viszonyában él, hanem hogy fennmaradjon, a tudást írásba fektetik le, persze legtöbbször nem kielégítő alakban, mert a hagyományt a leírók általában már csak hézagosan értették. A másik veszély fenyegetőbb. A mesterhez csak az közeledett, akiben a tudás szomjúsága ténylegesen megvolt, és a mester joga fennállott, hogy kinek mit mond el. A könyv a kíváncsi és a szélhámos előtt is megnyílt.

A tantra a sötét korszak egyik fázisa. Sok tekintetben az involúció ideje, amikor a hagyomány gondolatai téli álmukra készülve, sajátságosan megdermedve (vagyis leírva) begubóznak, vagy mint a halak, önmagukat elvermelik, élettevékenységük lefokozódik, a gondolatok részben lerövidülnek és képletekké válnak és kivonatokká lesznek. A jellegzetes alakok azok az epigrammák, (a héber bölcsesség-irodalom: Példabeszédek, Jézus Sirák fia; a görög filozófusok: Parmenidész, Hérakleitosz, Püthagorasz, stb.), amelyek a gondolatot törvény alakban őrzik, vagy az indiai szútrák, amelyek a főszavakat és a mondatokat csupán emlékeztetőül használják. Az eredeti tanításnak ez csupán lárvája. A könyvben lévő spiritualitás nem aktív. Az ember nem azért ír, hogy élő szavát helyettesítse. A beszéd egészen más formából fakad, mint az írás. A beszéd kommunikáció, az írás pedig mű (karma). *Gott will nicht, daß ich schreibe, aber ich muß* — Isten nem akarja, hogy írjak, de kell (Kafka). A tantra éppen az, hogy a könyvből, még a legmagasabb rendűből is, a személyes hitelesség hiányzik. Az ember és az írás között lévő egzisztenciális távolság túl nagy, ami soha át nemidalható: ezért abszolút emberek nem írtak. A könyv a spiritualitást jobban vagy kevésbé jól sűríti és tárolja. A könyv azonban mindig kivonat, és ma már a kinyilatkoztatást is csak könyvnek tudjuk felfogni. Ami tulajdonképpen annyi, hogy kinyilatkoztatás nincs, csak annak emléke és kommentárja. A kinyilatkoztatás a létnek olyan körébe húzódik vissza, amelyből közvetlenül kilépni nem tud, és ezért hatalma az élet fölött nincs.

A könyvtől semmi sem várható, mert az csupán tartály. Amennyiben életünkben még van valami nagyság, azt a könyvből vesszük és a könyvbe tesszük, de létünk ájult, semmit sem tudunk sehonnan közvetlenül venni, csak közvetve: a könyvből. A tantra-korszak végső mozzanata pedig a könyv

szekularizálódása, ami annyit jelent, hogy a könyv spiritualitása az időben feloldódik és szofisztikus lényegtelenségbe szétszóródik. A kéziratról is le kell mondani, és a személyes hitelesség még kevesebb. Ez körülbelül a könyv nyomtatás következménye.

Clemens Alexandrinus ezért veti fel a gondolatot: szabad-e könyvet írni? Mint a spirituális lények közül a legtöbb, könyvét mégis megírja.

62.

Az alexandriai könyvtárat valamely keletkező egyetemes távlatú egység teremtette meg. Alexandriában univerzális orientáció volt kialakulóban, a világtörténet folyamán minden bizonnyal a legjelentékenyebb. A rendelkezésre álló összes hagyomány ismeretében, és az Evangélium után következő században már az Újszövetségről is tudomást szerezve az egyetemes távlatú egység megteremtésére a reális alap megvolt.

Az orientáció fundamentuma a megismerés. Alexandria nagy alakjai a tudattalanság bűnét (*to tész agnoiasz hamartéma*) kívánták felszámolni, és ez teszi az alexandriai gondolkodást az indiaihoz olyannyira hasonlóvá. „A bűn legalálább neve az, hogy megzavarodás (*szünkhüszisz*) - mondja Philón -, bizonyítható ez azzal, hogy az értelmetlen tele van megzavarodott beszéddel és szándékkal, és zavarában cselekszik”. A megzavarodás értelmi korrupció, és e szó csaknem teljesen fedi a hindu *avidját*, amely értelmi homályt, csökkent éberséget és alvajárást jelent.

63.

A gnózis, vagyis a megismerés (a latin *cognosere*, a szanszkrit *gyána*) az univerzális orientáció segítségével az értelmi megtisztulás útja. A megismerés értelme, hogy szakrális megismerés, amely az emberi lényre visszahat, s így meg kellene jelennie-, és fordítva, ahol átlátszó emberi lény realizálódik, annak tájékozódása egyetemesen nyílt kell legyen. Egyik a másik nélkül nincs.

Európa legújabb időszakában a lényeges léttények iránt való érzéketlenséget nemcsak az jellemzi, hogy az egzisztencia tisztultsága és a tájékozódás egyetemessége között levő összefüggésről sejtelmünk sincs. A nonsens abban a gondolatban kulminál, hogy a filozófiát mint az univerzális orientáció szegényes maradványát nem az egyetemes tájékozódás, hanem a részlettudományok jegyében kívánják megérteni, s ezzel a filozófiát tudománnyá degradálni.

Ezért az alexandriai spiritualitásnak a modern egyetemhez való hasonlítása is teljesen hamis. A modern európai egyetemet Leontjev bábeli szajhának nevezte, nemcsak azért, mert minden tévtannak szót biztosít, hanem mert a szellem korrupciója iránt érzéketlen, sőt abban tetszelgő és lefuvalkodott. A modern egyetem részben az univerzális orientációt kiegészítő emberi lényről, a transzparens egzisztenciáról semmit sem tud, részben pedig fokozatosan az univerzális orientációról is lemond, és vagy az egzisztenciátlan szaktudásban szóródik szét, vagy az enciklopédizmus khimérájává lesz.

64.

A gnózis jelentése az, hogy *dneyána jóga*, vagyis a szakrális megismerés, vagyis *dneyána móksa* - a megismerés általi megszabadulás. A gnózis alapja, hogy annak a műveletnek, amely az emberi egzisztenciát teljesen átvilágítja és így megszabadítja, a megismerésből kell kiindulnia. Az ember tökéletes transzparenciáját az univerzális tudásra való nyíltsággal kell megvalósítania, egészen addig, amíg „nincs külső, nincs belső és nincs semmi egyéb, mint kristálytisza megismerés”. (Brihadáranjaka upanishád 4,5,13)

65.

Minden hagyományhoz genezis tartozik. Kozmológia, aritmológia, és gyakorlati életrend, rítus, mitológia és antropológia, amely ugyan a hagyomány lényegét nem mondja ki, mert az kizárólag a szellemi kasztban érett felsőbb létszinten megnyilatkozott tudás lehet (*sruti*), ez pedig legfeljebb, ami az emberi életben kezdettől fogva emlékezetes, vagyis amit „mondanak” (*szmríti*). A nagy és komplett hagyományok, mint a kínai, az iráni, a héber, az egyiptomi, az orfikus görög, teljes létrendszerek, amelyek a világ keletkezését, az ember származását, természetét, a lét célját, értelmét mondják el, a rend elvéről beszélnek, amelyre a világ felépül, a fizikai valósággal, a társadalommal és az emberi lénnel.

A kereszténységnek úgy, ahogy az az Evangéliumban megnyilatkozott, ilyen építménye nincs. Nincs is rá szükség, mert amit más hagyomány mond, annak érvényéből az Evangélium semmit sem vesz el, sőt fenntartja („a törvényből egyetlen jod sem vész el”). A kereszténység a lét megromlásáról és megújulásáról szóló (ezoterikus) tudás. Jézus tanítása kizárólag a lét elhomályosodott középpontjának átvilágítása. Alexandriában úgy gondolták,

hogyan a tanítást a világ keletkezéséről szóló teóriával, kozmológiával és a teljes világképhez tartozó diszciplinák seregével sürgősen körül kell építeni. Ez a munka meg is történt. A diszciplinák egy része azonban főlegesen misztifikáló zavaros és okkult elmélet. Egy része - könnyen meglehet - jóhiszemű, de önkényes kommentár. Egy része biztosan korlátozott ostobaság.

66.

Plótinosz a gnóziist kései és leromlott alakjában, nem is a legjobb szerzők alapján ismerhette. Ezért az a tanulmány, amit a gnosztikusoknak szentelt (*Prosz tousz gnosztikousz*), az alexandriai iskolára nézve elég lesújtó, de nem is jellegzetes. A tanulmány tárgya végül is nem a gnoszticizmus, hanem az akkori profán világvárosi félműveltség szurrogátuma, mintha valaki a mai tudományt a népszerű képes füzetekből akarná megismerni. Plótinosz a gnosztikusok világtagadásából indul ki, és azon az állásponton van, hogy aki a világ berendezését szidalmazza, káromlást követ el. A gnózis világmegvetését olyan gondolkodásból származtatja, amely a kozmikus kiegyenlített megismerést nélkülözi. A földi életben levő rendetlenséget pedig az alexandriaiak nem értelmes, hanem gyanúsán mágikus módon akarják felszámolni. „A rossz - szól Plótinosz - semmi egyéb, mint hiányos belátás, a jónak alacsonyabb szintje, és azt fokozatosan el lehet tüntetni”. A rossz nem a létrontás következménye, hanem emberi erővel helyreállítható hiba. E felfogás, mint tudjuk, a görög racionalizmus naivitása. A kései gnosztikusok viszont a földi lét feldúltságát felsőbb hatalmak segítségével, a rossz démonok elűzésével kívánják kiküszöbölni. Ez ellen Plótinosz irtózva tiltakozik. Hozzá lehet tenni, hogy a varázslatok nem is jóhiszeműek. Nem tartja valószínűnek, hogy a felsőbb erők „dallamokkal és kiáltásokkal, bömböléssel és sziszegéssel és más praktikákkal” befolyásolhatók lennének. Úgy látszik, mindez nem egyéb, mint a gyanútlanok megtévesztése.

67.

A gnózis eredeti alakjában még rendelkezett az értelemnek azzal a világosságával, amely egy-két nemzedékkel később nyomtalanul eltűnt. Ezt a világosságot *diakriszisz pneumatómnak* nevezték, és ez annyit jelent, hogy az értelemnek az emberi egzisztenciára valódiságára vonatkozóan csalhatatlan ítélőképessége van. A görög kifejezés szó szerint annyi, mint: „a szellemek

szétválasztása". Megkülönböztetése annak, ami jó és rossz, valódi és nem valódi, helyes és helytelen, igazság és létrontás. Nem társadalmi szempontból, nem pszichológiailag, nem az erkölcsi normák szerint, nem vallásilag. A *diakriszisz* ítéletének alapja nem a konstelláció és nem a biológiai alkat és nem a viselkedés, hanem a tovább nem elemezhető és másra vissza nem vezethető végső jelleg, az emberi lénynek mint az abszolút szellem inkarnációjának súlya és tisztasága. A kereszténység legelső idejében azt tanították, hogy a *diakriszisz* a Szent Szellem (az igazság szelleme, János szerint: *Pneuma tész alétheiasz*) adománya, ez a minden emberen átvilágítani tudó igazság ismerete. A *diakriszisz* az igazságra és a léthazugságra való csálhatatlan érzékenység.

A megkülönböztetés képességének elhomályosodásával, végül teljes eltűnésével az emberekben dolgozó szellemi erők mérlegelésének lehetősége megszűnt. Aminek következménye, hogy a helyes tanítást a tévtantól, a hiteles magatartást a pszeudo-egzisztenciától többé nem tudták megkülönböztetni. A mérték elveszett, és így lehetőség támadt arra, hogy az emberi életbe a léthazugság akadálytalanul betörhessen.

68.

Ha a gnózis semmi egyéb, csak az archaikus tudás összegyűjtése lett volna, érdeme a történet fordulópontján akkor is egyedülálló lenne. A fordulatot akkoriban az idők teljességének nevezték. A görög *pléroma tou khronou* azonban az alexandriaiak szóhasználatában sem szónoki szólam, sem pedig misztifikáció, mint későbben gondolták. *Pléroma* a gnózis egyik legfontosabb szava, a létnek maximális gazdagságában és tökéletesen integrált alakjában önmagával való színültig teltségét jelenti. Erről a tömény léttel való telítettségről a kinyilatkoztatások mint a kezdeti lét tartalmáról beszélnek (Édenkert, aranykor, *szatja-juga*), és ezt a létteljességet az Evangélium is a középpontba állítja. A *pléroma* gnosztikus mítosz, az Egynek a végtelen különbségekben való megnyilatkozását jelenti. Nem minden idő alkalmas arra, hogy tetszés szerint bármely tudás realizálható legyen. Az idők teljessége, az időkkel való tömény teltség, amikor a felsőbb szférákból a végtelen különbségekben megnyilatkozó Egy az emberi életben realizálódik. Voltak gnosztikus iskolák, amelyek a *plérómát* megszemélyesítették és istennőként beszéltek róla, mások *Szophiával*, a bölcsesség istennőjével vonatkozásba hozták, és analógiája lehetett a héber

*hohmán*ak, aki a Kabala szerint a teremtés második princípiuma, a lét minden lehetőségét magában hordó világanya-szellem. A gnózis azt mondja, hogy az idők teljességében (amelyben a megváltó megszületik), az ősi tudás teljes egészében esedékessé válik. Ez az az idő, amikor az univerzális orientáció lehetősége az ember számára megnyílik. A tudások teljességét a tökéletesen átlátszó emberi egzisztencia teszi lehetővé, az, aki az igazság létnyíltágában él (*alétheia*). Az idők teljessége a történeten kívül és felül álló fokozat, úgy is mondható, hogy a beavatás magas lépcsőfoka.

69.

Clemens Alexandrinus pontosan az ellenkező álláspontot képviseli, mint Markion. A kereszténységet kizárólag a héber hagyományból származtatja, de ami felfogására jellemző, az nem ez. Clemens az egész görög gondolkozást a héberségből vezeti le. A hagyományok között lévő analógiákat, akárcsak a modern tudomány, Clemens sem képes úgy értelmezni, hogy a néha szó szerinti megegyezések leírói egymástól függetlenül az abszolút időben lévő és állandóan adott egyetlen forrásból merítenek. Feltételezi, hogy az egyik hagyománynak régebbinek kell lennie, és a gondolatokat az újabbnak a régítől mint hatást kell átvennie. Tudjuk, hogy ez a feltevés tökéletesen téves. Minden hagyománynak a *status absolutusszal* külön közvetlen kapcsolata van, s a hasonlóságok, sőt az azonosságok innen, nem pedig hatásukból adódnak. Clemens tehát hibát követ el, amikor a Szókratész előtti görög gondolkodást, sőt Platón a Tóra hatásából kívánja magyarázni. Nem kell külön hangsúlyozni, hogy a görögségnek önálló eredete, de a héberséggel közös alapállása van. Clemens jelentősége egészen más. Az egyik, hogy ő az első gondolkozó, aki a kereszténységet a megismerésre alapozza. A másik, hogy a gnosztikus szektákkal egzisztenciájának teljes bevetésével szembeszáll.

70.

Órigenész egészen biztosan az egyetlen alexandriai gondolkozó, akinek műve érinthetetlen volt és maradt. Amit Órigenész csinál, az a szakrális filológia egy neme, ami azt jelenti, hogy a kinyilatkoztatással való kommunikáció lehetőségét megnyitotta, és a kommunikáció fenntartására módszert teremtett.

Órigenész módszere sajátos. A kinyilatkoztatás szavait hét nyelvből világította meg, (mint feljegyezték, előadásait hét nyelven tartotta egyszerre),

és pedig mert szerinte a szó végső értelmét egyetlen történeti (korrupt) nyelv sem képes maradéktalanul közvetíteni. A hét nyelven való értelmezés legalább az irányt meg tudja jelölni, amelyben a kezdeti és az alapjelentés kereshető. Éppen ezért Órigenész filológiája nem tévesztendő össze azokkal a fenomenológiai elemzésekkel, amelyeket Arisztotelész Metafizikájának ötödik könyvében, vagy az Organonban alkalmazott, sem a modern szcientifikus filológiával, amely olyan fiktív (tudományos) grammatikából indul ki, amely nincs sehol.

Órigenész szófejtéseinek eljárása gyakran rokon a Kabala szófejtéseivel (sok száz példa a Zohárban). A középpontban minden esetben a *logosz* áll (Hérakleitosz értelmében, vagyis a *dabar*, mint a héberek mondták). Szóelemzéseivel a nyelven keresztül tulajdonképpen alapállás-rekonstrukciót művel. Ez az, ami a történetben példátlanul álló vállalkozás, különösen, ha valaki meggondolja, hogy itt Európában Szókratész és a föld túlsó felén Konfu-ce az emberiség egyetemes megzavarodását csak abban az esetben tartja kiküszöbölhetőnek, ha az ember a szavak eredeti értelmét (a szavak helyes használatát) helyre tudja állítani.

71.

Órigenész az egészen ritka emberek közé tartozott, akik a kinyilatkoztatásnak ragyogó elméletekkel való körülépítését ugyan nem elvetendőnek, de a végső tudást tekintve elégtelennek tartották. Az a valaki, aki a világ keletkezéséről és a világrendszer felépítéséről, az ember származásáról, és egyébről beszél, mindenesetre hasonlít a Szent Szűz bohócháoz, aki, mivel semmi mással Istenét dicsőíteni nem képes, szívének egyszerűségében Szűz Mária oltára előtt bukfenceket mutat be. Sok tekintetben a tudomány teljes egészében a végtelen hatalmassága előtt való ilyen bukfencezés, ilyen gyermekes és ártatlan mutatvány (liturgia és szakrilégium), amelynek a lét ura előtt semmi jelentősége nincs, azt az egyet kivéve, hogy hódolatát ilyen ügyetlenül mutatja be. Mint a Prédikátor mondja: a bölcsök minden bölcsessége bolondság.

Órigenész igénye nem szerény. A kinyilatkoztatást végső vallomásra akarja bírni. Órigenész gnosztikus volt, vagyis gondolkozásának bázisa, hogy a megismerés megszabadulás, és nem mellékes részleteket kívánt megismerni, hanem azt, ami lényeges („egy az, ami kell”). A kristálytisza megismerés.

A héber hagyomány egy kifejezése: *bath kol*. A szó azt jelenti, hogy aki a kellő tudást meg tudja szerezni, az égi leány hangját meghallja. Az égi leány az igazságot énekli. Az igazság pedig nem a rézfúvósok hangján szól, hanem a lepkeszárnyú szellők fuvalmain. Mondják, hogy sokan (mesterségszerű zenészek

és költők) égi hallásukat, ahogy sokan (mesterségszerű festők, szobrászok, színészek) égi látásukat elvesztik, és ahogy sokan (szakemberek és tudósok) a *bath kolt* nem hallják többé, mert a mesterség a spirituális kapcsolatok iránt érzéketlenné tesz, a szakemberségben a hallás ártatlansága elvész. Órigenész az égi leány hangját kereste. Minden bizonnyal a kereszténységben egyike volt azoknak, akik a hangot a legtisztábban hallották. Tudta, hogy az ember életében egyáltalán nincs fontosabb, mint a szűzies fül. „Az ember nem boldogságát keresi, hanem lényének sajátságos fajsúlyát” (Saint-Exupéry), s ezt csakis azzal a mértékkel tudja lemérni, amit felülről kapott. Az igazság a normalitás. A tudás előkészület a halhatatlanságra. („Az igazság megszabadít” - *denyána móksa*). Az ősi tudás ismerete annyi, mint az örök igazság ismerete. De mindenképp föltűnt tudta, ha a kinyilatkoztatást már nem is hallja közvetlenül, a kinyilatkoztatás minden feljegyzett és megmaradt szavában a létmegnyitó és átvilágító igazságokat kell keresnie.

72.

Órigenész tulajdonképpen nagyszabású fordító, olyan módon, hogy a transzcendenciában lévő végleges értelmet akarta emberi nyelvre átültetni. Két nyelvből indult ki, a görögből és a héberből. A görögből, mert Alexandriában az univerzális orientáció nyelve ez volt. Végeredményben Európa világnyelve is, nemcsak abban a pillanatban, hanem az maradt a mai napig. Európát a huszadik században is a görög nyelv tartja egyben. Világnyelv az, amelyen a más nyelvről való mondat nem szóról szóra, és nem adekvát módon, hanem magasabb színvonalon fogalmazható meg. A másik nyelv a héber, amely „...ugyan nem az ősnyelv, de megromlott alakjában is az ősnyelvhez a legközelebb áll” (Baader). A héber nyelv ismerete nélkül az Evangélium mélyebb értelméből egyetlen szó sem érthető.

73.

Irenaeus a gnózis befolyása alatt először beszélt arról, hogy a világnak három korszaka van, a teremtés, a bűnbeesés és a megváltás. Ezzel tulajdonképpen először beszélt a történetről. Ami azelőtt volt, nagyjából krónika, mítosz, elbeszélés, vagyis rögtönzött összefüggés; később is minden alkalommal ez maradt, amikor valaki kizárólag a történések egymásutánjában merült el, és a dolgokat nem gondolta elejétől végig. A modern történetek nagy része nem

egyéb, mint krónika vagy elbeszélés, legfeljebb önkényes értelmezésű (történettudomány), filozofikus tartalmú kollektív regény, s ilyen módon fantazma. Valódi történet, amikor a világ (ember) élete egyetlen eszménytől függ, és pedig úgy, hogy a dolgokat az esemény hatása dönti el, vagy azokat az eseményre való felkészülés jellemzi. A történet feltétele, hogy a két legfontosabb létesemény, a kezdet és a vég megvilágosodjék, és ha az teljes nyíltsággal nem is válik láthatóvá, de mint abszolút realitás, megjelenjék.

Mert mindazt, ami közben történik, az első és az utolsó esemény határozza meg. A kiindulás és a megérkezés, mert az ember oda érkezik meg, ahonnan kiindult. A gnózis számára az Evangélium megismerése előtt a leglényegesebb az első esemény volt. Az Evangéliummal az utolsóról is tudomást szerzett, és pedig nemcsak János Apokalipsziséből, hanem az egész iráni-héber apokaliptikus irodalomból. Az apokalipszis nem annyira a korszak jellegzetes magatartását, vagyis a végvárakozást fejezte ki, az apokalipszis sokkal inkább ténylegesen azt jelentette, amit az apokalipszis szó jelent: lelepleződést -, más szóval az eddig elrejtett végső értelem megnyilatkozását. Mert apokalipszis szó szerint annyit jelent, mint a homályba burkolt megvilágosodása.

A kezdet felől nem volt kétség. Ez az édenkerti kezdet, és ezután mindjárt annak az ember által való megrontása. Ez az, amit magunkban hordunk mint a tiszta létezés világosságát és a létrontást. Az aranykort és a korrupciót. Az Evangélium azt tanítja, ha az ember a kezdeti lét tisztaságát nem állítja helyre önmagában és a világban, nyomorultan és irtózatos katasztrófában végzi. Ez a mindenkori történet mindenkori értelme, olyan hihetetlenül lapos közhely, hogy lehetetlen felőle nem tudni. Az esemény, és pedig az egyetlen esemény. Mindaz, ami valaha is történt, ennek az eseménynek volt alávetve, és ami történik: az esemény kérlelhetetlen következménye.

A történet úgy is meghatározható, hogy a kezdet felől holtbiztos tudomásunk van, létünk a vég felé azonban nyílt. Ezt a történet vége felé való nyíltságot hívják szabadságnak. Nincs mechanikus és automatikus történés, nincs emberi akarat nélküli fejlődés vagy visszafejlődés, de főként nincs semlegesség. Az ember nem vonhatja ki magát, mert a történetben elszigetelten élni nonszensz.

74.

Különös, hogy Philón, alexandriai héber gnosztikus, gondolkozásának teljes egészével a tér világában áll. Tér alatt a kozmoszt, vagyis a természetet, mindenesetre a külső szükségszerűségnek stabil és statikus rendjét kell érteni.

Clemens Alexandrinus-nak, aki Philónnak csaknem kortársa, van valamije, ami Philónnak nem volt: tudata a kezdetről és a végről. Clemens nem a fix természetben és nem a kozmosz architektúrájának örök állandóságában él. Philón világa épület, Clemensé szimfónia. Ez itt a folyékony és illanó elem, amit időnek neveznek, valami, hogy nem lehet megállni és megmaradni és megnyugodni, mert ebben az elemben az egész állandóan oldódik és foszlik, összeáll, de csak percekre, alakot ölt, hogy újra megbomoljék. A két gondolkodás, mint az építészet és a zene. Ami a tér világában a megnyugtató, hogy tapintható, sűrűbb káprázat, mint a hinduk mondanák: ami az időben a súly, a megfoghatatlanság. Az ember a kereszténységben nem a zárt kozmosz terében, hanem a történetben él, belehajítva, nemcsak megnyitva, de feltépve és elvetelve. Az idő sem nem archaikus, sem pedig abszolút értelmes, az ember teszi ezzé vagy azzá, de nem egészen. Mindig marad fenn imaginárius - nem perc, nem nap vagy év -, hanem valamely nem mérhető sötétség, amely magát az ellenőrzés alól kivonja. A stabil kozmosz teljes egészében gomolygásban és hömpölygésben oldódik fel, ezért mondják, hogy az ember ebben az aiónban nem a világrendszerben, hanem a történeti időben, az előzmények és a következmények kérlelhetetlenségében él, amely megfékezhetetlen hatalom. A történet a végvárakozás szomjúságából (apokalipszis), a katasztrófától való szorongásból, az aggodalomból és a gondból, az élet végzetesen elhibázott voltának következményeitől való irtóztató ijedelemből lépett ki. Mindez a történet kétségtelen jegye, de nem az egész. Az ember ki van szolgáltatva, minden védelme összeomlott. El van hagyatva. (Mintha az idő a létben a nem-lét állandó jelenléte lenne). A történetben egyetlen boldogság van, nem az időből kilépni, hanem az idők teljességét megvalósítani.

75.

Különbség van végvárás és a vég tudata között, ez a különbség az apokaliptika és az eszkatológia között. Az apokalipszis a kedély dolga, az eszkatológia a végső dolgokról való tudás.

76.

A történeti kereszténységben igen korán, később soha jóvá nem tett, sőt súlyosbított és ezért végzetes hibát követtek le. Ez a hiba, hogy a gnóvizist nem olvasztották be, hanem eretnekséggel bélyegezték és a kereszténységből kizárták. Ezzel pedig a megismerés szabad szellemi tevékenységének lehetőségét a kereszténységben megszüntették.

Plótinosznak a gnózissal szemben tanúsított ellenállása érthető (menthető). Visszavonultan élő magánember volt, és információi sem lehettek hitelesek.

A keresztény papság viszont magas autoritás, értesülései kimerítőek és megbízhatóak lehettek, és biztosan voltak is. Éppen ezért a gnosztikusok ellen indított hadjáratot nem lehet úgy megítélni, mint Plótinoszét.

A kereszténység történetében ez volt az első eset, amikor a papság keresztényellenes magatartást vett fel. A történetben ez volt az első eset, amikor a papság hatalmát az Egyház szelleme ellen érvényesítette.

77.

A gnózisnak voltak tévtanai, és minden bizonnyal fölösen voltak rosszhiszemű gnosztikusok, de kérdés, hogy ez a gnózis felszámolására elegendő ok volt-e. A gnózis a szakrális megismerést jelentette. A papság háborújában pedig, mint később kiderült és mint ahogy ez a magatartás a történetben ismétlődött és állandósult, a hatalom nem is a tévtanok, hanem az értelem átvilágító tevékenysége ellen vette fel a harcot. A gnózis üldözésének eredménye az volt, hogy az univerzális tájékozódásra való lehetőség megszűnt. Az, ami történt, nem volt félreérthető. A már félig hatalmon levő papság, amely az Egyház sok fontos helyét elfoglalta, és amely kezdte magát hiteles Egyháznak tekinteni, a gnosztikusok szabad értelmi tevékenységét nem nézte jó szemmel. A papság a szabad szellemmel szemben ugyanazt a magatartást vette fel, mint a farizeizmus.

78.

A gnózis azon a tényen nyugszik, hogy a megismerés értelmi műveletének kezdeményére az emberi magatartás megváltozik. Bármilyen gondolat legyen is, az embert valamely irányban ösztönzi. A gondolatnak ez a létformáló tulajdonsága aszerint növekszik, hogy valaki milyen mélyről, milyen rendszeresen, részletesen és állandósággal fejti ki. A gondolkodásnak, a megismerésnek, a tudásnak mint létalakító (megszabadító) módszernek tudatos és rendszeres alkalmazását a gnózis az egyiptomi hagyományból vette, és ez a módszer alkímia elnevezés alatt maradt fenn. Az alkímia (aranykészítés) tulajdonképpen értelmi tevékenységgel az elemek belső megtisztítása, átvilágítása és átalakítása. A cél a megtisztult emberi lény (aranykészítés nem más, mint az aranykori lét realizálása), vagyis a transzparens egzisztencia.

A hiba, amit a korai kereszténységben a papság elkövetett, hogy az értelmi átvilágítást (univerzális orientációt) mint létformáló erőt elvetette és helyébe,

azzal az indoklással, hogy az ember üdvét kizárólag tettei révén éri el, a tevékenységet tette. Ezzel az értelem átvilágító munkáját kikapcsolta, és így az ember életét megcsonkította, a kritikus intellektust kizárta és az ész nem olvasztotta magába. Ami oka lett annak, hogy e megoldatlanság miatt a kereszténységen belül állandó bizonytalanság és nyugtalanság (lázadások, szekták, eretnokségek) lett úrrá.

79.

A klérusnak sikerült a szabad megismerés értelmi tevékenységét Egyházon belül és kívül több mint ezer évig dogmatikai tilalmakkal megakadályoznia, de az újkori racionalizmusban az értelem csonka és torz alakban a felszínre tört, és a klérus rejtett hatalmi ambícióját leleplezte. Ebből a szempontból a racionalizmust a kereszténység által nem asszimilált értelem bosszújának lehet tartani.

80.

A gnózis és a klérus antagonizmusát Schmitt Jenő Henrik vette észre, és a szembenállás lényeges mozzanatait ő dolgozta ki. Gondolkozásában azonban azt a hibát követte el, hogy a klérust az Egyházzal azonosította, vagyis e két merőben más létdimenziót összetévesztette. Az értelem (szellem) és a hatalmi ösztön feszültségét világosan látta, de a kereszténységen belül az Egyház és a klérus (az evangéliumi és a történeti kereszténység) között lévő feszültséget nem vette észre. A kereszténységet nem lehet és nem szabad a klérussal azonosítani. Ha Schmittnek igaza lenne, és az értelem világosságát nem a klérus, hanem az Egyház üldözte volna, az egész kereszténységet el lehetne temetni.

81.

A görög *ergon* elsősorban teljesítmény, vállalat, vállalkozás, tevékenység, olyan tett, amely soha sem áll egymagában, hanem valamely egész összefüggésében. Valami, ami kezdődik és befejeződik, ami elkészül, s ezért az *ergon* tulajdonképpen mű (a latin *opus*). *Ergomai* annyit jelent, mint valamely cél érdekében tevékenynek lenni, műért dolgozni és valamit elvégezni. A görög *pragma* (*praxis*) viszont egyszeri és külső fizikai tett, inkább elfoglaltság, valamit csinálni, és az egyes *pragmák* között összefüggés nincs (a latin *actus*).

Ergon tevékenység, amit az ember ház építésével végez, és a tevékenységben benne van a ház mint kész mű, ha téglát hord, meszet kavar, gerendát farag.

Pragma az, ha az ember egy üres gyufáskatulyát a vonat ablakán kihajít.

82.

Európában, különösen az újkorban, az ember a modern időkhöz minél jobban közeledik, annál inkább abban a hiszemben van, hogy amit tettek nevez, az kizárólag *pragma* (*actus*). Ilyen, a folyamatos emberi életműből kiszakított, összefüggéstelen, egyetlen aktus lehetséges ugyan, de tulajdonképpen rendkívül ritka. A hagyományban, az emberi normalitás életrendjében tudjuk, hogy a *brahman* kaszt feladata a megismerés, a kutatás és a tudás megőrzése. Indiában ez a jóga, a szakrális megismerés. *Dnyána jóga* a brahmani út, szó szerint annyit jelent, mint az abszolút szellemmel a megismerés útján egyesülni. A megismerés megszabadulás (*dnyána móksa*). A szellemi kaszt is tevékeny, de ezt a tevékenységet, mivel az nemcselekvés, nem-tevékenységnek hívják. A nem-tevékenység paradigmája Kínában a császári mű (úgy kormányozni, hogy ujját se mozdítsa meg). Mint mondják: semmi egyéb - délnek fordulni. A *brahman* is felépíti művét, de nem-cselekvéssel építi. A szellemi kaszt soha nem követ el aktust, külső fizikai tettet, hanem épít, éspedig életművét gondolatokkal és gondolatokból építi fel (*ergon, opus*).

Indiában a szellemi kaszt mesterei azonban ezt a nem-tevékenységet is elvetették. Semmit sem építeni. Nem-cselekvés. Nem kell életmű. Csak leépíteni. Csak nem cselekedni. „Akinek lényét a káprázat megzavarja, testet ölt és össze-vissza tesz-vesz” (Kaivalja upanisád). A Mahábhárata azt mondja: a tevékenység (mű, *karma*) az, ami az embert megköti, a megismerés (tudás, *dnyána*) az, ami az embert eloldja. Csak akinek lénye „kristálytisza megismerés”, az szabadul meg. A világteremtő (*visvakarman*) a világot megzavarodásában alkotta. Akinek értelme felébredt, semmi okot nem lát arra, hogy bármilyen művet is alkosson. Leépíteni, lebontani, szétszedni, feloldani. A jótett éppen olyan hiba, mint a rossz. Erényes tettek, mondja Eckehart, a szellemet nem teszik gazdagabbá. Ha az ember művet alkot, legyen az akkora, mint egy daraszem, a mű ide ismét visszahozza, és mindaddig vissza kell térnie, amíg művének még nyomait is teljesen el nem törli. A *visvakarman* (világalkotó) sem tesz mást, mit az aluszékonyágában megteremtett világot, amely megkötötte és fogva tartja, megismerése tisztultságának arányában és foka szerint szétbontja és feloldja.

Minden tettben a tevékenység (alkotás, cselekvés) ösztöne dolgozik, hogy valaki művet teremtsen. Ezt a művet hívja a hindu hagyomány *karmának*. Karma a ház, az állam, a költemény, a gondolatrendszer, a megvarrott ruha, a kovácsolt kard. Ez a karma, amit az ember gondolataival és cselekedeteivel magában

felépít, amelyet halála után magával visz, amely minden mozdulatát itt és az összes világokban meghatározza, egészen addig, amíg az éberség küszöbét átlépi és tevékenységét leállítja. A karma életmű, amelyet az ember az életben tett tapasztalatok értelmezéséből épít, amely láthatatlan, de amely szilárdabb és szívósabb, mintha ősgnájrszból építették volna, és amelyet semmi sem old fel, kivéve az éber megismerést.

83.

A tevékenység sajátos helye a lovagi-kormányzói kaszt (*ksátrija*) élete. A lovag karma-jógát gyakorol, ami nem egyéb, mint a legfelsőbb lénnel a szüntelen tevékenység útján való egyesülés. A *brahman* életműve (*karma*) a leépítés, a nem-cselekvés, a minden tettől való tartózkodás; a *ksátrija* életműve a nagy tettek végrehajtása, a rend, az igazság, az erények jegyében, a gyengékért, az üldözöttekért, a tudatlanokért és a szegényekért. A *dnyána jóga* hagyományát kizárólag a szentkönyvek őrzik, míg a *karma jóga* hagyományát a Ramájána, a Mahábhárata, az Iliász, az Odüsszeia, a Grál-eposzok. A jellegzetes karma-beavatás a Bhagavadgíta első része, amelyben az istenség a hőst, Ardzsunát a heroikus életműbe beavatja és a hősi erényekre megtanítja. Nem arra, hogy bölcs és értelmes legyen, hanem hogy bátor és nemes, elszánt, önfeláldozó és előkelő. A heroikus élet nem a legmagasabb, de feltétlenül a legszebb és legragyogóbb. A *ksátrija* karmájában minden tett egyetlen irányba mutat, ez a hősi életmű, amelyben a hősön önmagát az igazságért való küzdelem áldozatának tekinti, és ebben a tevékenységben megdicsőül. A hősi életmű nagysága és komolysága a szellemi kaszt művével egyenértékű: a hősön, ha művét tetteivel maradéktalanul teljesítette, megszabadul.

84.

A *vaisja* és a *sudra* (a gazdasági és a szolgáló rend) a normális társadalmak életrendjébe hierarchikusan beépített kaszt, és így életművének éppen olyan értelmes és következetes összefüggése és egysége van, mint a *brahmané*nak vagy a *ksátrijáé*nek, csak ez az életmű nem olyan fenséges, mint a *brahmané*, és nem olyan ragyogó, mint a *ksátrijáé*. A gazdasági és a szolgáló rend nem a tudás és nem a lovagi erény, hanem a lét fenntartása érdekében éppen olyan jelentékeny. Ez a jelentőség azonban a haszon. A hindu hagyomány szerint a legutolsó szolgáló is, ha karmáját helyén teljesíti, a létezésben magasabb rendet érhet el, mint akár a király vagy a főpap, aki eredeti rendeltetését (*dharma*) nem tölti be. A gazdasági kaszt az emberi közösség anyagi szükségleteiről

gondoskodik (földművelő, állattenyésztő, iparos, kereskedő és mások), és karmája az emberiség számára a bőséget és a tenyészetet, a gazdagságot és a jólétet megeremti. A szolgáló kaszt karmája a testi munka tevékenysége. Minden esetben az életműbe épített és az életmű törvényszerűségéből következő tetről (*ergon, opus*) van szó, és e tettek együtt, egyetlen *karmát*, egyetlen alkotást jelentenek, ami az embertől nem függetleníthető.

85.

A *pragma* az életműből kiszakított és magában álló, előzménytől és következménytől független aktus (nem karma), tulajdonképpen azt jelenti, hogy a cselekményt a cselekvőtől elválasztják, és az üres és a személytelen tett fogalmát vezetik be. Azt, ami történik, nem az emberhez tartozó összefüggésben értelmezik, hanem mint bárki által elkövethető aktust. Júdeában a rabbinizmus a bűnt ezzel az aktus-fogalommal magyarázta és az embert ezzel fogta meg és igázta le. Nem kérdezte, hogy kicsoda, miért, hogyan, milyen kapcsolatban és milyen életműben. A merő *pragmán* kívül egyebet nem volt hajlandó figyelembe venni. Farizeus az, aki jámbor - tisztátalan szándékból. Ez a farizeus egyáltalán nem kedvelte, ha az ember személyét is számításba veszik és mérlegre teszik; e tétel törvényesítésével magát fel is mentette az alól, hogy valaki a merő *pragmán* kívül egyebet figyelembe vegyen. A korai keresztény klérus a farizeizmustól ezt a program-fogalmat vette át. Ez volt a legbiztosabb mód arra, hogy lényét a cselekményből kivonja és elrejtse, és a nyilvánosság előtt csupán reprezentatív aktusokban mutakozzék, de ez volt a mód arra is, hogy ne legyen szükség személyes kérdéseket feltenni, és a pusztá aktus alapján lehessen fölötte ítélni.

A farizeizmus tulajdonképpen a léthazugságban élő ember védelmi technikája: saját lénye megítélésében egyes mutatós tettekre hivatkozik, hogy lényére vonatkozó kérdést ne lehessen feltenni, s így lényét homályban lehessen tartani; viszont másokat egy-egy olyan tetten akar rajtakapni, amelyek a külső morált esetleg sértik, és így azokat lényükre vonatkozó kérdés feltevése nélkül bűnösnek lehet bélyegezni. A klérus ugyanazt a magatartást vette fel, amely ellen Jézus küzdött, és ezzel az Evangéliumot megkísérelte hatálytalanítani. A különbség mindössze annyi volt, hogy a klérus nem a rabbinista morált, hanem olyan, a történet folyamán a klérusban kialakult sablonmagatartást vett fel, amely a héber külsőségekhez alig hasonlított. Ettől a pillanattól kezdve a klérus számára az evangéliumi tanítás nem teljesíthető életmű volt többé, hanem hallatlan irritáció, nem fény volt, hanem éppen *terror lucis* (a fénytől való rettegés), még csak nem is vallás, hanem hatalmi gyakorlat.

86.

Az Evangélium tanítása a létrontás ellen irányult és a létezésnek az eredeténél tisztább állapotát valósította meg. A klérus azzal, hogy a farizeizmust restaurálta, életének középpontjába ismét a bűn aktusát tette, és ezzel a létrontásról és megtisztításról szóló tanítást elhomályosította. A klérus hebraizálódott, az értelmi tevékenységet (gnóvizist), amely ezen a műveleten keresztüllátott volna, üldözni kezdte, végül elhallgattatta, és pedig nem tévtanaiért, hanem mert az értelem világosságát jelentette. Ettől a pillanattól kezdve a kereszténység középpontjába a létrontás és a megfordulás gondolata helyett ismét a bűn és a büntetés gondolata lépett.

87.

A farizeizmus és a klérus tevékenysége között mindenesetre lényeges különbség volt: a farizeus hazugság az életben való gyarapodás jegyében állt, a klérus hazugsága azonban a hatalmi ösztönt szolgálta. Ezért a farizeus hazugság-rendszer alacsonyabb élettechnikai szinten csupán az élet színvonalán mint hazugság, erőszak és kizsákmányolás jelent meg, a klérus, hogy világhatalmi célját elérje és fenntartsa, léthazugság-rendszert épített ki. Azzal, hogy a megismerés, amit a kereszténységben a gnóvizis jelentett, tiltott műveletté vált, az ember megítélése kizárólag a tettek (*pragma*, *actus*) szerint történt. Ez a klérus helyzetét (mint a farizeusokét) rendkívül megkönnyítette. Semmi sem könnyebb, mint a külső aktusok alapján ítélni. A klérus az ember fölött korlátlan hatalmat nyert, mert a klérus volt, amely eldöntötte, mi a jó, mi a rossz, mi az erény, mi a bűn, és semmi egyéb (gondolat, személy, érzület, szándék, magatartás) ezen kívül figyelembe sem került. A szabad megismerés lehetősége megszűnt. A tettek üdvözítenek. Az értelem mint tevékeny hatóerő a történetben elveszett, és a gnóvizis (*dnyána*) csak illegitim módon, rejtve élhetett szektákban, vagy mint egyéni önkény (misztika). Kr. u. a harmadik és negyedik században a klérusnak az Evangélium előtti időt sikerült csaknem teljesen helyreállítani, és az emberiség úgy élt, mintha közben semmi sem történt volna.

Aminek eredete nem az evangéliumi lét, antikrisztusi. Vagy-vagy. Szellemiekben kompromisszum nincs, semlegesség még kevésbé.

88.

Amióta a korai keresztény klérus a gnóvizist elnyomta, és ezzel sikerült a maga számára hatalmi bázist teremteni, Európában minden törvénytelen hatalom

egészen a mai napig azzal kezdi, hogy a szabad gondolkozást (és a szólásszabadságot) betiltja, az embert életműve felépítésének lehetőségétől megfosztja, és pragmatikát, vagyis adott esetre szabott részlet-tetteket követel, nem egzisztenciális művet, hanem személytelen aktust. Mert az *ergon* mindig az egészszre irányul és egészet akar alkotni. A tett minél specializáltabb, az ember annál inkább közeledik a rovarhoz, amelynek életében szűk specializáltságon kívül (abszolút munkamegosztás) életlehetőség nincs. A rovarosodásnak a modern korban kétségtelen jelei vannak, különösen amióta az ember repülni tud, mint a rovar, de nem szállni, mint a madár. Ezzel a klérus nemcsak azt érte el, hogy az embert tudattalanságban tartotta, hanem hogy döntő élettényekben, mint amilyen a tett valódi értelme (*ergon-pragma*), félrevezette. Mert az ember azt, ami van, személyes cselekedetével érti meg, ahogy Vico mondja, valamit teljesen megérteni annyi, mint azt megtenni. A klérusnak a hatalmi kérdést sikerült megoldania. A klérussal szemben tanúsított ellenállás kockázata túl nagy lett, a megijesztett ember jótetteket kényszerült mutatni. A jótett- vallás mindig kifejljeszti a képmutatást, a stréberséget, az alkalmazkodást, a hazudozást.

A klerikális hazugságszisztéma a farizeus léthazugság helyreállításával az Evangélium előtt lévő állapotot szilárdította meg. Persze a klérus fejlettebb hazugságtechnikával nem familiárisan szűk határok között, mint a farizeizmus, hanem világtörténeti távlatban a népek fölött dolgozott. A kereszténység tanítása a jóvátételről egyik napról a másikra eltűnt. Antikrisztusi mozzanat: nincs létrontás, nincs egymásért való felelősség, nincs jóvátételi kötelezettség, nincs adósság, nincs megváltás. Ismét csak, mint volt, bűn van és büntetés, nem Isten, hanem sötét és komisz hatóság.

89.

A hatalom, amelynek lelkiismerete rossz, a leleplezéstől fél, ezért az értelem világosságát tiltja, és aktusokat követel, mert ezeket hűségnyilatkozatnak fogja fel, és mert az embert gondolatában nem, csak tetteiben tudja megfogni. Ez a farizeizmus bázisa, a bűn a tettben van. Nem lehet olyan megrettenést elképzelni, mint amilyen a farizeusoké volt, amikor Jézus tanítása felől tudomást szereztek: a romlás nem a tettekben van, hanem abban, hogy ki milyen életet él, a létrontást, vagy a tisztult (*tesuvah*) életet. A rossz és a tisztátalanság (*asma*) nem a gondolatban és nem a tettben van, hanem a megrontott létben. A bűnös nem az, aki egyszer rosszat követett el, hanem aki folyamatosan a rosszban él, mert észre sem veszi mit és hogyan él, ezerszer rossz, aki ezt a rosszban való folyamatos életet nemcsak helyénvalónak, hanem mint mondják, reálisnak tartja,

és még százezerszer rossz, aki ezt a tisztátalan életet mint helyeset tanítja és mástól követeli. Semmi sem könnyebb, mint beszennyezni, és semmi sem nehezebb, mint megtisztítani. A Hegyi Beszéd volt a vádbeszéd a farizeusok ellen, a tiltakozás a tett-morál ellen, és végleges megalapozása annak, hogy minden tetten és gondolon és testi korrupción túl a rossz a létrontás sötét ösztöne (Antikrisztus). A látható külső bűnök és kimondott gondolatok és korrupt testek egy, az emberi lény legmélyén megromlott lét következményei, amelyek képmutató jótettekkel és kegyes gondolatokkal és külső gyógyítással nem tüntethetők el. Egyedül a teljes megfordulással (*tesuvah, metanoia*) tehetők jóvá. Ez a jóvátétel mindenkire kötelező, minden emberre érvényes, ha valaki ezt elmulasztja, a létezést tovább rontja, hiszen a lét nemcsak egyedül és egyénien az övé, hanem az egész emberiséggel, minden létezővel, ezért Isten létével is közös és azonos. (A lét megrablása).

90.

A középkor végéig az írás letéteményese a szellemi kaszt (*brahman*), vagy annak depravált alakja (farizeus, klerikus). Más kasztokban, a főúri, nemesi réteget is ideértve, az írástudásnak még az igénye sem merült fel. Az uralkodó *ksátrija* kaszt az írás-olvasás ismeretét hivatásától idegennek tartotta, és ügyei intézéséhez íródeákot, „klerikust” alkalmazott. Amikor a klérus e természetes kaszt-privilegiumát, a szellemi uralom gyakorlását a világi hatalom megszerzéséért elárulta, a társadalom analfabétizmusát is hatalmi céljainak szolgálatába kellett hogy állítsa. Nemcsak őrizte és gondozta a szent szövegeket, de ha érdeke úgy kívánta - mint egykor a farizeus - el is zárta azokat, és a könnyebb kormányzás érdekében így az embert a hiteles evangéliumi orientáció lehetőségétől megfoszthatta. Később, a hatalom szekularizálódásával, a felvilágosodás, a reformáció, majd a demokrácia és a szocializmus hatalmi koncepcióváltásaival a helyzet semmit sem javult, inkább romlott. Az embert ugyan kötelezően megtanítják írni-olvasni, de csak azért, hogy cenzúrákkal, a nem tetsző iratok betiltásának gyakorlatával, ugyanakkor az írás soha eddig nem tapasztalt vulgarizációjával, napi sajtóval, tömegkommunikációval, képes mellékletekkel, népszerű tudománnyal és pártbrossúrákkal még az analfabétizmusnál is alaposabb dezorientációt, vagyis mesterséges tudatlanságot teremtsenek.

91.

A klérus mint hatalom, amelynek lelkiismerete rossz, hadat üzent a gnózisnak, vagyis a szabad szellemi tevékenységnek, és mint a farizeusok, a tetteket kezdte követelni, mert a hatalom az embert szellemében nem, csak tetteiben tudja megfogni. A vallási hűséget a tettektől tette függővé, a tiszta életet a tettektől tette függővé, az üdvöt a tettektől tette függővé, a klérus rangjait, minél kövérebbek voltak, annál inkább a tettektől tette függővé. Persze a klérusban elkövethettek jótetteket is, de ez nem számít, mert ami az Evangélium szerint számít, nem a *pragma*, hanem az *ergon*, az életmű, az élet mint egész. Az ítélet egyetlen alapja, hogy a jótett a lét igazsága, vagy a léthazugság jegyében történt-e. A tettek mérhetetlen többsége farizeus tett volt, a nagy nyilvánosság előtt játszott szerep, amely mögött most már nemcsak gyarapodásvágy állt, mint Júdeában, hanem a kereszténység esetében a hatalom megszerzésének szándéka, később pedig a világhatalom fenntartásának vágya. A Hegyi Beszéd mintha el sem hangzott volna. Attól a pillanattól kezdve, hogy a klérus az ember átvilágító tevékenységét betiltotta, a hatalom számára a kényelmetlen problémák megoldásának leghatékonyabb módszere az elhallgatás lett. A gnózis ellen folytatott hadjáratral párhuzamosan folyt az Evangélium írásbeli meghamisítása, a kellemetlen helyek eltüntetése és a klérust támogató mondatok befércezése. Irenaeus püspök könyvében a pápák katalógusát Péter apostolig vezette vissza. Ha valaki kérdést tett fel, mindig a kinyilatkoztatásra hivatkoztak. Bésier-t az inkvizíció hadserege elfoglalta, és a vezér a bíborost megkérdezte, hogyan állapítsák meg, ki az eretnek és ki nem, s ezért kit öljenek meg. Öljetek meg mindenkit - válaszolta a bíboros - az Úr majd kiválasztja báránykáját. Mintha a jeruzsálemi rabbik tanácsát teljes egészében áthelyezték volna Rómába és Milánóba, Párizsba és Strassburgba, és ott a farizeizmust tovább gyakorolták egyfajta egyre leplezetlenebb cinizmussal, amely cinizmusból később a tudományt csinálták.

92.

Akit igazságában sértenek, meg se rezzen, legfeljebb elmosolyodik. Akit mániájában, csapkodni kezd, ordít és felbőszül. Akit gazságában sértenek, elkomorodik, és Istenre fog hivatkozni.

93.

A klérusnak a gnózison való teljes győzelme nem következett volna el, ha a gnózissal Augustinus nem szállt volna szembe és a klérus mellett nem foglalt volna állást. Keresztes Szent Jánoson, Pascalon és Nietzsche-n kívül

mindenesetre Európában senki sem élt, aki a létrontástól Augustinusnál mélyebben szenvedett volna. A romlást azonban úgy élte át, mint ahogy később is a kereszténységben példászerű lett. Az Evangéliumot vallásnak fogta fel, a rontást bűnbánattal és vezekléssel kívánta feloldani, és ezt a feloldást, mint olyan sokan, az Egyház akaratának történő maradéktalan alávetésben találta meg, abban a hiszemben, hogy az Egyház és a klérus ugyanaz. Augustinus permanens önvádja és a végső tisztaságra való szomjúsága nagyrészt azonban lírai megszállottság, amely az értelem átvilágító tevékenységének jelentőségét nem fogta fel. Augustinusban a transparens egzisztenciára való szomjúság intenzíven élt, és érthetetlen, hogy az univerzális orientációval szemben miért tanúsított ellenállást, holott biztosan tudta, hogy átvilágított lény egyetemes értesülés nélkül nincs.

Augustinus nyomán és hatása alatt a kereszténységnek nem új, de olyan felfogása és gyakorlata terjedt el, amely rohamosan közfelfogássá lett. Augustinus a kereszténységet lézszaklatottságnak (*turba*) fogta fel, és ezzel visszanyúlt Pál apostolig, akinek értelmezése pontosan ugyanez volt. Az Evangélium nem lézszaklatottság, hanem igenis zaklatás, de a korrupcióban való elégedettség és megnyugvás elleni zaklatás (nem a „test”-ben, hanem a romlásban lévő „tövis”). Pál apostoltól kelteződik a modern ember arcán az a megkínzott vonás, amelytől olyan sokan megrettentek, és amely ellen Nietzsche tiltakozott, és amelynek letörlésére vállalkozott. Augustinus óta vált kötelezővé az Evangéliumtól szenvedni és megnyúzottnak lenni, holott az Evangélium, mint a szó értelme is jelzi, elsősorban örömhír, a megtisztult lét megjelenésének örömhíre. Később Augustinus páratlan ékesszólása és személyének szuggesztivitása következtében a kereszténységnek mint lézszaklatottságnak értelmezése az autentikus egzisztenciák számára kísértés lett, egészen Tolsztojig és Dosztojevszkijig, akik kereszténységüket azzal igazolták, hogy szerettek szenvedni. (A klérus erre a felfogásra persze bólintott, hiszen az olyan embernek, akit szubjektív gyötrelmei foglalnak el, eszébe sem jut a világban körülnézni, szenvedésén kívül mással nem is foglalkozik, s így az ilyen lényen - aki amellet a legtisztább, és így a legértelmesebb is - a hatalom gyakorlása fölöttébb könnyű volt.)

94.

Különbség a farizeus és a keresztény között:

- farizeus a létrontás erőit ahelyett, hogy átvilágítaná és felszámolná, elrejt,

- a keresztény ahelyett, hogy a létrontás erőit elrejtene, átvilágítja és felszámolja.

A keresztény, mivel a létrontás erőit nem rejt el, a nyilvánosság előtt hátrányban van. A rontást vállalja, azt bevallja, magában tudatosítja, felőle magát nem téveszti meg, és másokat sem téveszt meg. A keresztény a bűnös ember, és nem is hajlandó nem-bűnös lenni, és soha nem mondja magát ártatlannak, sem tisztának.

A farizeus (klerikális), mivel a létrontás erőit elrejt, a nyilvánosság előtt előnyben van. A létrontást nem vállalja, nem vallja be, magában nem tudatosítja, felőle magát is és más is meg téveszt. A farizeus a büntelen ember, aki semmi rosszat nem követ el, és sohasem mutatja magát másnak, mint ártatlannak és tisztának.

A különbség a farizeus és a keresztény között, hogy a farizeus léthazugságban él, a keresztény önmagát a lét igazságával átvilágítja. Ezért farizeizmus nincs szofisztika nélkül, kereszténység nincs anélkül, hogy a szavak egyértelműségét keresse és követelje. Szofisztika viszont nincs rafinált élettechnika, egyértelműség nincs az életrend primordiális egyszerűségének (az idillnek) nosztalgiája nélkül. A jellegzetes farizeus a hazugságvirtuóz, a jellegzetes keresztény, aki átlátszóan (hitelesen) él. E két ember még Istenben sem találkozik.

95.

Az Evangélium a valóság elszenvedésének megfogalmazása. Hogyan lehet a valóságot létrontás nélkül elviselni és hitelesen élni. Olyan igazság, amellyel ha bármely történeti igazságot szembesítenek, hozzá képest annak nyomorúságos és abszurd volta lelepleződik. Inkább a keresztfa, mint a létrontásnak hajszálnyi engedmény. Őljetek meg. Nem öröm, meghalni, de beszennyezve élni lehetetlen. Jézus, mondja Jaspers, a világból nézve abszurd. A világ Jézusból nézve: Gyertek hozzám mindnyájan, különben nem tudok rajtatok segíteni.

96.

Az antikrisztusi egzisztencia a farizeus (klerikális), aki a gyakorlatban alkalmazott létrontást morállal és vallással és törvénnyel és joggal szofisztikusan védi. Vagyis aki korrupt voltát az igazsággal védelmezi, és e védelmet rendszerre építi ki, amellyel a világon való hatalmát korlátlanul gyakorolhatja. Nincs elviselhetetlenebb, mintha valakinek a hazugságban igaza van. Ezt a hatalmat megtörni az Evangéliumnak sem sikerült, sőt az Evangéliumban tanultak alapján

a létrontás technikája hatványozottan tökéletesedett. A klérus tökéletesebb lett a létrontásban, mint amilyen a farizeizmus volt. És amikor később a felvilágosodásnak sikerült a klérus hatalmát megtörni, megszületett a politikai és a tudományos klerikalizmus, amelynek létrontás-technikája hatványozottan tökéletesebb lett, mint amilyen a klérusé volt.

97.

A lényeges esemény, amely Európa történetét ezeröttszáz éve jellemzi: a klérus antikrisztusi tevékenysége és az evangéliumi Egyház hallatlan antagonizmusa. Klérus alatt a hatalmat kezében tartó papság organizációját kell érteni. Egyház pedig az Evangélium által megtisztított és fölemelt lét jegyében az emberiség egyetemes egysége.

A gnózis ellen indított hadjáratról kezdve a bolsevizmusig Európában, sőt a huszadik századtól az egész lakott földön minden történeti esemény valamely alakban ezt az antagonizmust kívánja feloldani, és pedig farizeisztikusan úgy, hogy a tettek (*pragma*) által való üdvözülést követelik (amerikai-orosz pragmatizmus). Az egyik oldalon a becsapás és a hazudozás és az erőszak és a világi gyarapodás, gazdaságelméletek, technika, hadseregek, fület tépő ordítózással és vérbe áztatva a világtörténetnek nevezett antikrisztusi létrontás, a másik oldalon az alig hallható, legázolt és megtagadott és kinevetett és tudományosan semmisnek bizonyított és leköpdösött, erőtlén evangéliumi hang.

98.

A hagyomány kor, nép és egyéniség fölött áll, a történetben azonban csupán néhány helyet ismerünk, ahol a hagyományon nyugvó alapállás a maga merő tisztaságában (kivételes emberekről nem szólva) megnyilatkozott. A Talmud az alapállásnak sajátosan a héber népre való alkalmazása éppúgy, mint a Manavadharmasztra (Manu törvénykönyve) a hindu népre, vagy mint ahogy a történeti kor küszöbén a *szophoszok* (Szólón, Lükurgosz, Phereküdesz) az egyetemes emberi státust a különböző görög városállamok számára törvénykönyvekben alkalmazták. Az alapállás a kinyilatkoztatás (*sruti*); a kinyilatkoztatás az, ami az alapállásnak *logosz*-szilárdságot biztosít. Ezért kell a kinyilatkoztatáshoz szó szerint ragaszkodni. Úgy is mondható, hogy a kinyilatkoztatás az abszolút szó (nyelv). A kinyilatkoztatás azonban a történeti korszakokban közvetlenül nem alkalmazható csak mint *szmriti* (mítosz, törvény, vallás). A Talmud ilyen *szmriti*. Keletkezése körülbelül ugyanaz, ami a Védá-

magyarázatoké. (Lásd Órigenész filozófiáját.) A kinyilatkoztatás szavainak helyes megértése fölött többnyire nyilvános megbeszéléseket tartottak, a mesterek szófejtéseiről feljegyzést készítettek, és a feljegyzéseket összegyűjtötték. A Talmud, mint a többi *szmriti*, alapállás-magyarázat. A középkori dogmatikát is ilyen módon kell érteni, mert a dogmatika nem primordiális kinyilatkoztatás, hanem csupán a kinyilatkoztatás alapján álló, az emberi elme, a kor, a nép számára készült történelmi értelmezés. Ha a pápai csalahatatlanság dogmája igaz lenne, azt jelentené, hogy a pápai székől mondott *ex katedra* szó a kinyilatkoztatással lenne egyenértékű igazság, ami nonsens. A dogmatika szakrális, amennyiben forrása az abszolút-, de humánus és történelmi annyiban, hogy nem az abszolút szó. Dogmatika nélkül történelmi létezés nincs, de a dogmatika mégsem érinthetetlen, sőt mialatt az alapértelem intakt marad, a történelmi idők alatt szüntelenül változik.

A dogma kettős értelmezése:

Egyházi, amely a kinyilatkoztatás igazsága és a történelmi élet között hidat ver, és az emberi egzisztencia számára az eredeti tanításról biztos tájékozódást nyújt.

Klerikális, amely a hatalom fenntartása érdekében egy tétel betűjéhez ragaszkodik és azt fenntartja. Ezért a történet folyamán minden dogmatika (keresztény, Talmud, hindu, stb.) kétértelmű.

99.

A középkor, mondják, sötét, de még inkább dermedt és szűk, amiről mindenki fogalmat alkothat, ha látja, hogy az újabb középkor (Bergyajev) a huszadik század első felében miképpen kezd kialakulni egyre fokozódó leszűkülésével, az emberi lét miképpen zsugorodik össze, az igények miképpen fokozódnak le, az opportunizmus hogyan nő meg, az életszint miképpen válik még a polgárinál is alacsonyabbá, és az ember miképpen bújik el egyre laposabb és jelentéktlenebb életmegoldásokba és irreálisabb fantazmákba. Az ateizmus igen korlátolt, sok kompenzációt igénylő feltevés. A középkori álmokorban már senki sem tudja, hogy az egyetemes tájékozódás csonkasága az első ok, amely az egzisztenciát elhomályosítja, vagy pedig fordítva, az egyre homályosodó egzisztencia az első ok, és ez szűkíti le az univerzális orientációt. Körülbelül ezer év alatt az egyetlen lényeges, inférnalis esemény az volt, hogy a klérus hatására a világi hatalom is lépésről lépésre kialakította létrontó életgyakorlatát, ugyanakkor a kereszténység egyre növekvő mértékben realizálhatatlanná vált. Eletechnikailag fejletlenebb szekták és szektáriánusok, akik az igazságnak némely szálnalmas

fragmentumáért lázadást kíséreltek meg, sorra a szentség nevében uralkodó megszenvedett hatalom áldozatai lettek. Hiszékenységgel és hitetlenséggel. Kendőzetlen hatalom, az igazság minden súlya nélkül, *ad hoc* teremtett szofisztikus formulákkal. Az értelem felsőbb ellenőrzése tökéletesen megszűnt, és az ellenállás következménye a börtön, inkvizíció, máglya. Az eretnek-percekben, mint amilyen Galilei, Savonarola, Húsz János, Giordano Bruno volt, a klérus nem igazságát, hanem hatalmi helyzetét féltette és védte. Hol volt akkor már a klérus igazsága!

100.

Jézus minden valaha testet öltött emberi lét legmélyebb gyökerére apelláló magatartással, a biztos kudarc és a nyomorult halál tudatában, de arra való tekintet nélkül, a harcot a létrontással egyszerűen és nyíltan felvette, és önmagán megmutatta, nem hogy mit kell tenni és mit kell mondani, hanem hogy miképpen kell élni.

Egyház helyett, amely ennek az életnek szakramentuma kellett volna legyen, organizációt teremtettek, és ez a létrontást - „megrothadt szívvel” - Jézus tanításának tisztaságával szemben megvédte, azt fenntartotta és elmélyítette, és a földön egyeduralgódóvá tette.

A létrontás az a bűncselekmény, amelyet az Evangélium a Szent Szellem (az Igazság Szellem - *pneuma tész alétheiasz*) ellen elkövetett véteknek nevez, s amelyre bocsánat nincs.

Azért, mert Egyház helyett klérus van, evangéliumi élet helyett létrontás van és Jézus helyett Antikrisztus van, kell feltétel nélkül, mindenkinek és azonnal kereszténnyé lennie.

101.

Amit az evangélium szeretetnek nevez, az emberi egzisztencia végső érettsége, a létezés tisztultságának legmagasabb foka, hindu nyelven: a megszabadulás.

102.

Az antikrisztusi taktikában tulajdonképpen kezdettől fogva semmiféle változás nem történt. A héber farizeus alakjában azonban az első fizionómia, még ha a későbbi lehetőségeket magában rejtette is, elég primitív volt. A jellemvonás már akkor is a galád csínyekre mindig kész, vad gonoszság szívós és alattomos készültsége volt, és az élet diadalmas magatartása később is ez maradt. (Lásd

Konstantin mellszobrát, Velázquez Ince pápa portréját, vagy egy modern tábornok, diplomata vagy tudós arcképét.) Már akkor megszilárdult a közfelfogás, hogy a jótett esztelen és ostoba (idealizmus), egyedül a gazság a hasznos (realizmus). A tettek, mindig a tettek! A hatalom a szellemi (értelmi) valóság elnyomására épül -, nem szükségképpen, de nem tudják másképpen csinálni. Képtelenség az igazság szellemében való kormányzásra.

103.

A reformáció tanulsága, hogy a klerikalizmus ellen a küzdelmet a vallás síkján felvenni nem lehet, mert a reformáció az egész vonalon a lehető legrövidebb idő alatt szintén, sőt fokozott mértékben klerikalizmussá vált.

A reformáció tulajdonképpen nem is volt esemény, csak történet, bizonyos előzmények következménye, kiszámítható, semmi váratlan, főként semmi lényeges. A léha hellenizált olasz reneszánsz visszahatása, vagyis nem egyéb, mint újabb hebraizálódás, eddig nem is sejtett farizeizmus, aminél még a pökhendi, de legalább világos színekkel tarkított olasz is jobb (mindig az a korruptabb, ami rejtettebb), mert nem jelentett és nem is hozott mást, mint szüntelen felháborodásra kész bűn-fanatizmust és még az ókori Jeruzsálemhez képest is elképzelhetetlen képmutatást.

A reformáció sötét pontja, hogy megkísérelte a szentírás szekularizálását, bizonyos szempontból ugyanazt, amit a buddhizmus kísérelt meg Indiában a védikus hagyománnyal, s ezért Guénon Buddha tanítását egyfajta reformációnak tekinti. A buddhizmus azonban Indiában nem tudott tartósan meggyökerezni, s igen rövid idő alatt onnét el is tűnt. A nép nyelvének a liturgiába való bevezetésével, a bibliafordításokkal azonban ez a törekvés tökéletesen megbukott. A Szentírás nem szekularizálható, vagyis időben nem oldható fel (ennek jele, hogy aki nem éli, *eo ipso* egy betűt sem érthet belőle), mert ami nem az időben és nem az időnek készült, az teljes egészében az időn kívül áll, és azt az idő meg sem érinti. Ezért a Szentírás szekularizálásának későbbi kísérlete (a tudomány úgynevezett kinyilatkoztatás-kritikája), szintén csődben van. Az Evangélium létesemény, amely nem történeti, és nem történet következménye, hanem éppen a történetet teremti. A kísérletnek, amely szekularizációra vállalkozik, zátonyra kell futnia. Az ilyesmi, mivel pozitív alapja nincs, csupán demokratikus experimentum, hierarchia ellenes, és azt a lét még leromlott állapotában sem tűri el. A szekularizáció végül is farizeusi aktus, amely azért történik, hogy még a Szentírással is üzletet lehessen csinálni, mint ahogy ez meg is történt.

A reformációval kezdődött a vallás és a politika kettéválasztása. A vallás magánügy lett. Így választották el a magánügyet a közügytől, a belügyet a külügytől, és innen kelteződik, hogy a belügyekbe avatkozni tilos. Minden külső hatalomnak tétlenül kell néznie, ha valahol úgymond tisztán belügyi alapon vérengzés folyik. Persze mindenki tudja, hogy nincs vallás és politika, külügy és belügy. Létrontás van és a lét tisztaságáért tett erőfeszítés van, és minden ügy mértéke ez. Mivel azonban nincs Egyház és nincs szellemi főhatalom, ezért minden önkénynek érvényt lehet szerezni.

104.

Az Egyház és a klérus között a különbség, hogy az Egyházat a szellemi kasztnak (*brahman*) kell fenntartania, a klérus papsága viszont aktív volt, ami annyit jelent, hogy a lovagi kaszt (*ksátriya*) életét élte. Valószínű, hogy erről az ezer éveket eldöntő alapvető tényről Európában Órigenészen kívül senkinek még csak sejtelme sem volt.

Aki nem *brahman*, vagyis aki nem a szellem (értelem, kontempláció, megismerés, tudás, kutatás, gondolkodás, nem-cselekvés) életét éli, az a dolgok végső jelentőségével tisztában nincs, nem is lehet, az az ember pedig, aki tettekben (*karma*) és történetben elmerül, az az időből nem lát ki, ezért a végső dolgokban tudatlan kell legyen és maradjon. Az európai klérus feladatának mindig a kormányzást, a törvénykezést, az igazságszolgáltatást (földön és égben!), nem pedig a nem-cselekvő belátást tartotta. Ezért Európában a szellemi kaszt megalapítására kísérlet sem történt, és éppen ezért Európa mindig *brahman* nélkül, szellem és értelem és magasabb belátás nélkül, a történéseknek kiszolgáltatva élt. A lovas legfeljebb eszméket ad, de sohasem végleges értelmet, példa rá Platón. Európa történetének a mai napig alapvető jellemvonása, hogy nincs ember, aki tudná, ténylegesen mi történik.

Néhány erőtlen próbálkozás ugyan megkísérelte, hogy az eszeveszett tett-vallással szemben a kontemplációt meghonosítsa. Ilyen volt St. Victor, Richard és Hugo kora, amely igaz, hogy csupán kolostori légkörben, de mégis e nem-cselekvő belátást kívánta megvalósítani. Itt mintha valami keresztény szellemi beavatásféle is kezdett volna kialakulni. De ilyen volt elsősorban a tizenhetedik században a spanyol Soledad. A Soledad epidémiaszerűen tört ki Molinos, az egyszerű szerzetes valószínűleg hindu vagy szufi befolyás alatt írt könyvének hatására. Molinost börtönbe vetették és a római kazamatákból nem került ki többé élve. A Soledadnak sok ezer híve volt, a magányba vonulók többnyire a spanyol s portugál tengerparton kicsiny barlangokban laktak, mint a tibeti lámák

vagy a hindu *szannjaszinok*, alig elképzelhető lemondásban, szigorú névtelenségben és nem-cselekvésben. A járvány egyre nőtt, és voltak, akik magas állást, jólétet hagytak ott, műveltségéről és civilizációról mondtak le, egyik napról a másikra darócot öltöttek, a hegyek közé vonultak, és mint Buddha szerzetesei, magukat koldulásból tartották fenn. A klérus a Soledadot egyetlen szóval söpörte le, azt mondta, hogy eretnek kvietizmus, ma úgy fogalmaznák meg, hogy menekülés a társadalom iránt való munkakötelezettség elől. A hatalmi organizáció mindig tisztában volt vele, hogy afölött az ember fölött, aki barlangjában él, hatalmát elvesztette. Hogy a Soledadban milyen szellemi erő tört át, abból látszik, hogy Loyola csaknem egész életében a nem- cselekvésbe való visszavonulás és a klerikális szolgálat között ingadozott. Ebből a hallatlan feszültségből született meg a jezsuita rend gondolata, a jezsuitizmusé, amely kifejezetten nem-cselekvés ellenes, sőt szélsőségesen aktív, harci-katonás (*ksátrija*) misszió. A jezsuitizmus a farizeizmus egyik tömény inkarnációja, terrorizmussal megerősítve, s így szervezetében a modern politikai pártok archetípusa. Egy-egy korszakában inkább bünszövetkezet, mint militarista organizáció. Az új benne ugyanis az - világsikerét is annak köszönhet -, hogy a klérus érdekében tett cselekvést minden morális gátlás alól eleve felmentette. Az új organizációból a klérus új bázist teremtett (ellenreformáció), és a jezsuitizmust minden korábbi hatalmi szervezeténél eredményesebben tudta hatalmi céljaira felhasználni, mert az a legsötétebb aktusokban is vakon hű eszköze lett. A Soledadot az inkvizíció tűzzel-vassal kiirtotta. És mint mindig, az opportunisták jutalom fejében a klérus körébe visszatérhettek, az elszántak pedig börtönbe vagy máglyára kerültek. Vagyis bevett és jól bevált farizeus-klerikális szokás szerint a hűséges egzisztenciákat felszámolták, a svihákok pedig jó állást kaptak.

105.

A taktika a farizeizmus óta nem változott, mert azt a klérus folytatta, és ez a hatalom gyakorlatának automatizálása. Ezért a farizeizmus vagy a klérus sohasem jelentkezett erős bürokrácia, szövevényes joggyakorlat, a betűhöz való ragaszkodás nélkül. A zökkenőket nem kedvelték. Az automatizált hatalmi gyakorlat előnye, hogy bármilyen kirívó esetet le tud egyszerűsíteni, simán, egyszerűen, feltűnés nélkül likvidálni tud. A klérus automatizálása csúcspontját az inkvizícióban, aztán a jezsuitizmusban érte el, amely csak végső esetben rendezett teátrális máglyaégetéseket, legjobban azt kedvelte, ha a kellemetlenkedőket börtönbe dughatták és otffelejthették. Gépesíteni az igazságszolgáltatást, a tanítást, a hadsereget, a nevelést, a közigazgatást,

előnyben részesíteni az egyenruhát és a kollektív magatartást (díszlépés, felvonulások). Megkezdődött a folyamat, amely a társadalomban nem a spirituális, de az organikus kapcsolatokat is felbontja és azokat mechanikus funkciókkal helyettesíti. A farizeus és a klerikális minden létkérdést adminisztratív kérdésnek fog fel. Legjobban szeretne volna, ha az embert embertől függetlenül működő gépies szisztémájának maradéktalanul ki tudja szolgáltatni. A baj az volt, hogy a vallás, amelyet hirdetett, útját állta. A vallást mint a gépesedés legfőbb akadályát el kellett távolítani. Ez az antikrisztusi történet harmadik, modern fázisa.

106.

A Descartes által sugalmazott irányzatnak be nem vallott, esetleg nem is tudatos és homályba takart tétele, mint a logisztika mondja, rejtett axiómája van. E tételbe burkolt szándék a világhatalom érdekében olyan gondolati rendszert kidolgozni, amely a hatalom gyakorlatát könnyűvé, megbízhatóvá, egyszerűvé és véglegessé teszi. A tétel úgy hangzik, hogy a lét tulajdonképpen racionális apparátus. A létgépesítés gondolata a középkori klérusban is jelentkezett, de abban még igen sok hiedelemre épített eszme volt. Ezek az eszmék hatásukat sorra elvesztették, és így a klérus hatalmi rendszere válságba került. A kérdés most ilyenképpen merült fel: a klérus bukása után a megtámadhatatlan és megkerülhetetlen hatalom akkor áll biztos alapon, ha bázisa az ésszerű apparátus. Descartes az apparátus elméletét dolgozza ki, és ez az elmélet az, amit racionalizmusnak hívnak. A racionalizmus nem megismerésmódszer, mint ahogy önmagáról hirdeti, hanem a klérus mintájára készített világhatalmi gyakorlat elméleti alapja.

107.

A racionalizmusnak az észhez semmi köze. De nincs ok annak feltételezésére sem, hogy az ész fogalmába rejtve valamilyen idegen félelmetes és kísérteties erő, mondjuk démoni intellektus nyilatkozik meg (Klages). A racionalizmus olyan elméleti rendszer, amelyet a megismerő ész jegyében állítottak, valójában azonban nem a megismerés, hanem a végleges világhatalmi gyakorlat számára fundamentumot teremt. A hatalmat a racionalizmus pontosan úgy értelmezi, amint azt a klérus (farizeizmus) tette, hogy a hazugság-erőszak-kizsákmányolást (Szabó L.) fedő elmélettel kell ellátni, mert így igazságnak lehet feltüntetni. Ezért nemcsak létrontás, hanem ugyanakkor léthazugság. A hatalom koncepciójában változás nem történt, a racionalizmus azt a klérustól átvette, de

az elavult organizációt megújította. A középkori primitív üdvgépezet tudatosan kiépített apparátussá alakult át, amely arra ügyelt, hogy szigorúan zárt és megcáfолhatatlan legyen. Ezzel a racionalizmus a léttrontást nem világította át, hanem hatványozottan megerősítette. Aminek kétségtelen jele, hogy az emberi létezés nem lett sem világosabb, sem igazabb, sem humánusabb, sem rendezettebb, hanem éppen még sötétebb és még feldúltabb, még embertelenebb, még hazugabb, vagyis a racionalizmus olyan organizált létkorruptió, mint a farizeizmus és a klerikalizmus volt, csak egy fokkal magasabb élettechnikai szinten. A racionalizmusban a tudomány kulminál. A racionalizmus a tudományban teremtette meg azt a megkerülhetetlen és megcáfолhatatlan rendszert, amely a léttrontás-szisztémát fenntartja. A tudomány a descartes-i racionalizmusnak az az apparátusa, amely a létezésnek minden mozzanatát az apparátus nyelvére fordítja le.

108.

Descartes gondolkozása és az egész modern tudomány sarkaiból egyetlen pontból kifordítható. A tudomány primer valóságnak ezt az itt és most fennálló világot tekinti. Ez benne a megkerülhetetlen, mert ténylegesen és ma itt mindnyájan ebben a világban élünk, és reánk ténylegesen ez a realitás érvényes. De ha a tudomány megkerülhetetlen is, nem megcáfолhatatlan, mert kivétel nélkül minden ember tudja, és pedig anélkül, hogy arra bárki is megtanította volna, hogy ez a világ szekunder, nem pedig primer. Az emberben a kezdeti primordiális világról való tudat (aranykori alapállás) él, és ennek az itt és ma adott világ valóságától lényegében különböző valósága van. Ami ebben a tudatban a legfontosabb, nem az, hogy az kezdeti és elmúlt, és ezek szerint történet. Ez a világ, ha elérhetetlenül és megvalósíthatatlanul is, de állandóan jelen van. Nem mint idealitás, hanem mint az emberi létnek önmaga iránt támasztott kiengesztelhetetlen követelése. A tudomány olyan szisztéma, amely ezt a minden emberben lévő tudatot kikapcsolja, és minden lépésnek tévedése, hogy azt kikapcsolhatónak tartja. Ezen a ponton Descartes racionalizmusa és a tudomány bármit állít; érvénytelen. A dolgoknak csak a felét mondja ki, másik felét pedig elhallgatja. Azzal, hogy a primordiális létezés intakt igazságát és abszolút rendjét, amely éppen úgy jelen van, mint a korrupt világ realitása, a számításból kihagyja, e számítás önmagától semmissé válik. Az egyetemes emberi tudás egy percre sem felejt el, hogy ez a világ ma és itt nem az egyetlen természet, hanem a megromlott létezés következtében fennálló korrupt kozmosz, és az ember nem nyugszik bele, és nem is fog és nem is tud belenyugodni abba, hogy ezt a világot és ezt a valóságot úgy, ahogy van, elfogadja. Ezért még az elképzelhető legkorruptabb ember sem hiszi azt, hogy ez a világ apparátus, és

nem járul hozzá, hogy az embert gépezetnek tekintsék és életét üzemesítsék. A tudomány a világ középpontjába a korrupt megismerést teszi, és ezt nevezi észnek. Ezért nevezi a hatalmat is ésszerűnek, holott ez a hatalom a létrontás következtében fennálló valóságon nyugszik, azon, amit likvidálni kell, és amely helyett a lét eredeti igazságát kell visszaállítani.

109.

A modern gondolkozás, amely a létezés gépesítésének mozzanatait régen figyeli, azokat többféle elmélettel magyarázza. Az elméletek közül az egyik azt állítja, hogy az apparátus az ész (nem az értelem) abszolutizálásának következménye. Az ész abszolutizálása pedig az ember személyes szellemi lényének megtagadásából keletkezett. Hogy ez mikor következett el, bizonytalan, valószínűleg az újkor elején, ezért Guénon a reneszánsz korát nem az újjászületés, hanem az enyészet korának nevezte el. Ha az ember spirituális egzisztenciájában meginog, feltétlenül valamely megzavarodás áldozatává kell váljék. Ebben az esetben az ész vak fényének áldozata lett és a kozmikus gépezet khiméraját „a totális tudás fantazmagóriájában” eszelte ki. A spiritualitás megtagadása a lét realitásának elmulasztása, alapvető valóság kihagyása, a realitás leszűkítése, végül is a döntő tényező kihagyására tett kísérlet. A lét megcsonkítása árán teremtetett apparátus működőképes ugyan, de biztos, hogy ezen belül teljes értékű humánus, éppen ezért valódi létezés nincs.

Az ész-rendszer elkerülhetetlen tulajdonsága, hogy nincs okkultizmus nélkül. A racionalizmus és az okkultizmus két verziója ugyanannak a magatartásnak, az *ineptia mysteriine* (a misztérium iránti érzéketlenségnek). Minél intenzívebben világít, árnyéka annál nagyobb. Az ész-rendszer (tudomány) végső megfogalmazása a materializmus, tulajdonképpen okkult babona-szisztéma. Bizonyos tekintetben az apparátizmus is az okkultizmus egy neme. A gépezet, ha technikai (robot, gólem), ha társadalmi szervezet (hivatal, hadsereg, párt, szcientifizmus), nem tényleges emberekből, hanem homunkuluszokból áll.

110.

A klerikalizmus idejében feltételezték, hogy a szentek általában több jócselekedetet követtek el, mint amennyire személyes üdvük eléréséhez szükségük volt. E fölösleges jócselekedeteket a klérus, mint a szózott halat, el is rakározta, és annak, aki érdemesnek bizonyult, ebből adományozott. Íme az *ergon* és a *pragma* között lévő szakadék. Később a bűnök (mindig a bűnök!) bocsánatát úgy is el lehetett érni, ha az ember az ezzel megbízott vándorszerzetes

által áruba bocsátott cédulát megvásárolta, kisebb bűnért alacsonyabb, nagyobbért magasabb összeget kellett fizetni, s így teljes bűnbocsánatban részesült. Az üdv pénzkérdés. Mindez üzemszerűen. A klerikalizmus már a tizenötödik században üdvgépezetté alakult át, amelyben automatikusan minden bűncselekmény alól a felmentés elérhető volt.

Úgy látszott, hogy ez a gépezet a felvilágosodással megszűnt. Bizonyos időnek el kellett telnie ahhoz, hogy az ember észrevegye: az üzem még hatásosabban működik. De most nem az üdv kérdése, hanem a maga a teljes élet gépiesedett el. Az a hiedelem terjedt el, hogy az egész létező világ, lélek, élet, vallás, gondolkodás tulajdonképpen egyetlen kolosszális, ésszerűen megszerkesztett apparátus. Nincs szükség arra, hogy a lét értelmére vonatkozólag nem-mechanikus elemeket is felvegyünk. Bizonytalan tényezőkre szükség nincs. Isten, lélek, akaratszabadság elvégre nem is bizonyítható, mondja Kant. Az emberi létezést nem gondolat vagy szellem, de még csak élet sem, hanem a *mechanon* irányítja. Az ember az apparátusban maga is apparátus és nagyobb üzem alkatrésze, nem spirituális lény, hanem funkció. Nincs szükség lelki és szellemi életről való feltevésre, a létezést formális aktusok teljesítése biztosítja. Az egész rendkívül ésszerű. A kozmosz a nagy apparátus, az emberiség ebben a kisebb, ezen belül az ember a legkisebb. Az apparátusok szinkronban vannak. Az egész létezés valamely vezénlyóteremből gombnyomásra működik, éspedig önmagától. A vezénylő személy feltételezése olyan fikció, amely fölösleges.

111.

Az antikrisztusi fiziognómia közismert ábrázolása Dosztojevszkij Nagyinkvizítora. Dosztojevszkij elbeszélésében a földön újra megjelent Krisztust a Nagyinkvizítor börtönbe veti és máglyahalálra ítéli, de éjszaka elmegy hozzá és rábeszéli, hogy távozzék, a mennybe térjen vissza is az ember dolgaiba, amelyeken úgysem lehet változtatni, ne avatkozzék.

Az ábrázat a középkori klérus és a racionalizmus összetételéből készült, és már Dosztojevszkij idejében sem volt időszerű. A Nagyinkvizítor még személyes, vagyis emberi lény, ami annyit jelent, hogy megszólítható. A személyes Antikrisztus azonban akkor már régen személytelen apparátussá vált. Lehet, hogy az első modern apparátus a jezsuitizmus volt. Ilyen apparátus az iparvállalat, a pénzintézet, a hatóság, az állam, a hadsereg, a hivatal, és ismertetőjele, hogy a humánusmot teljes egészében elnyeli. Nem a gyár mintájára készült a társadalom gépezete, hanem az egész modern technika a lét-apparátus gondolatának megvalósulása. Az apparátus nem az utópia, nem a szocializmus,

nem a fasizmus, nem a bolsevizmus. Az apparátus mindezt megelőzi, és mindez az apparátus különböző népekre és történeti helyzetekre való alkalmazása. Az apparátusban hatalom nincs, mert nincs sem uralom, sem szolgálat, a személytelen ész által konstruált gépezetben csak alkatrész van, amely bizonyos funkciót végez, király, diktátor, közkatona, munkás, tudós, művész, földmíves vagy matematikus. Az apparátusban nincs többé akarat, értelem, életmű, szándék, érzelem, becsvágy, csupán üzem, a humánus lét eltörlése (létrontás) jegyében, mert az apparátus a létrontás aktivitásának végsőig való fokozása. A Nagyinkvizítor rémuralma ehhez képest még elviselhető volt, mert az ember élőlénnel állt szemben, akit ha bármilyen eredménytelenül is, de még meg lehetett szólítani. Az apparátus nem szólítható meg. Dosztojevszkij antikrisztusi inkvizítora emberi magatartás, az apparátus embertől független rendszer. Az apparátusnak nincs igazsága, az embernek pedig kell, ha igazsága nem is, legalább hazugsága legyen. Az apparátus előtt a humánus minden szava üresen kong, elnyelte a farizeust, a klérust, az inkvizítort, a máglyát, a börtönöket, az államokat, a népeket, a vallást és a művészetet, a gazdagokat és a szegényeket, a hatalmasokat és az elnyomottakat.

112.

Az Antikrisztus első arca: a farizeizmus, a morális feddhetetlenségbe öltözött világi gyarapodás. A második arc a klérus, a vallásos dogmatikába öltözött világhatalmi ösztön. A harmadik arc az apparátus, a személytelen észbe öltözött létrontás-rendszer.

Ezzel szemben áll a lét pozitívumainak organizálhatatlansága -, a pozitívum minél magasabb, annál kevésbé organizálható. A szeretet tökéletesen organizálhatatlan.

113.

A modernizált létrontás-rendszer rémuralma körülbelül a múlt század végén kezdődött. A tüneteket Kierkegaard, Dosztojevszkij, Szolovjov, Nietzsche pontosan feljegyezte. A létzaklatottság eleinte csak Európában, később az egész földön olyan fokát érte el, amelyben mint előre látható volt, és mint ahogy az ma, a huszadik század második felében még inkább előrelátható, az emberi élet az apparátusban merő formális aktusok sorozatán kívül semmi egyebet nem

jelent. A rendszer tökéletesen lezárult, kiterjed a csillagok mozgására, a fizikai jelenségekre, a matematikára, a sejtekre, az atomokra, a vallásra, az emberi tetterre, a mítoszokra, a metafizikára. A gépesített nevelés és tanítás, a munka és hivatásgyakorlat, a gondolkodás és érzelmek kizárólag az apparátuson belül zajlanak le, és ennek magától értetődő következménye az egyre növekvő éhség valami valódira, legyen az szexus vagy politika vagy politikai rémtett, bűnügy vagy valamely rafinált izgalom és narkotikum, amely az életéhséget mégis csillapítani tudja. Az élet elfogyásának és felhígulásának, megritkulásának és összezsugororodásának arányában főként a metropolisokban az életszomjúság sajátságos delíriuma alakult ki hajszából és sóvár mohóságból és őrjöngő kicsapongásból, mert a lét az apparátusban egyébként nem lenne kibírható. Mivel saját életét senki sem éli, és önmagát nem éri utol, az emberben elvetemült önsóvárgás keletkezik, amely a valódi híján önmagának bőszült és görcsös megóvásáért küzd, viszont értelmét már ez is teljesen elvesztette.

114.

Amit a huszadik század második felében már mindenki tud: a középkori vallásos klerikalizmus az ember részére messze magasabb rendű létet biztosított, mint a modern politikai-bürokratikus-szcientifikus klerikalizmus biztosít. Lényegében változás nem történt, mert a létrontás rendszer ott is, itt is a lehető legjobb hatalomnak tüntette fel magát. A középkor tarka maszka előtt azonban még ha hipokrizissal is, de lehetett hivatkozni valamire. Az apparátus előtt már a képmutatás sem ér semmit. Ott még legalább volt bűn és máglya és hazugság, itt már csak létemésztő monoton zakatolás van, amelyet a közönynek kolosszussá kiépített észrendszere véd.

115.

Miután az ember másfélezer évig olyan hatalom alatt élt, amely rendszer volt az igazság (értelem) ellen, most olyan hatalom alatt él, amely rendszer igazság (értelem) nélkül. Akkor az igazságért meg lehetett halni, az igazság iránt közömbös rendszerben nincs szenvedés, és a börtön, a halál értelmetlen. A Nagyinkvizítor korába már csak orr-befogva lehetett belépni, ide már csak úgy, ha létéről lemond, és merő fennmaradásért cserébe egész életét nyújtja. Az igazság ellen tanúsított bőszült agresszióban az ember létének igazságáról még tudhatott, most a létigazság, ha még egyáltalán jelent valamit, legfeljebb botrány

és nevetség. Az apparátust egyhangú üzemében nem érinti zsványság, cudarság, hazugság, szenny, a gépezetté fagyott létben jó és rossz, bűn és erény, igazság és hazugság között nincs különbség.

116.

A jelszó az alkalmazkodás volt. Most már erre nincs szükség. Az apparátushoz nem lehet alkalmazkodni, mert az emberi lény gépesítése nonsens. Fenntartanak valamit, amit az egész földön egyetlen ember sem fogad el; és nem is tud elfogadni. Fikció, amely kivétel nélkül mindenkre érvénytelen. Senki sem alkalmazkodik, senki sem fogadja el, senki sem vállalja, nem is lehet, mert nincs. Ez a nincs az egyetlen, ami van.

117.

Századokon át nyomon követhető, hogy az égi leány hangja miképpen menekült tudós szóelemzésekbe (Órigenész), misztikába (Dionüsziosz Areopagita, Eckehart, Ruysbroek), matematikába (Cusanus, Pascal), költészetbe, festészetbe, zenébe, regénybe, filozófiába, miképpen halkult és szigetelődött el. Néha úgy tűnt, mintha az üldözés a hang tisztaságának még kedvezett volna. De aztán elterjedt a felfogás, hogy mindig szenny és hazugság volt. Végül a huszadik század metropolisaiban a huligánok és a terroristák és a kurvák civilizációjában az égi leány hangja teljesen elnémult, és az apparátus hamu szürke, rekedt szignáljaiban elveszett. A hiteles a gépesített objektív hang lett (tudomány), inkább zöreje, a hivatalnok-hang, a hirdetmény-hang, a rendelethang, a rádió és a fénykép-hang -, a múzsátlan, ahogy a görögök mondanák.

118.

Miután az emberiséget sikerült ugyan hazugsággal, erőszakkal, kizsákmányolással, becsapással, háborúkkal, vérengzéssel és rabszolgasággal megrontani, de még mindig nem kielégítő mértékben, a huszadik század második felében már csak egy lehetőség nyílt, a világot elpusztítani és az emberiséget kiirtani kegyes eszmékkel, humanizmussal, jólét-eszményekkel és világbéke gondolatokkal. Ez a módszer a klérusénál hatékonyabbnak bizonyul.

Vladimir Szolovjov azt mondja, hogy a válság mélypontját a háborús huszadik század után a világbéke huszonegyedik századában fogja elérni. A föld régen

egyetlen állam. Nemzeti és faji és osztályellentétek eltűntek. A munkaidő napi négy óra, éhező, koldus, szegény nyomorgó nincs. A helyváltoztatás lehetősége korlátlan. A kényelem és a jólét és a műveltség mindenki számára elérhető. Csend van, elégedettség és rengeteg cukor. Az élet kibírhatatlanul édes, mindenki mosolyog, és a béke olyan kiegyensúlyozott, hogy az emberiség kilencvenöt százaléka meghízik és idegrohamokban szenved. A fennmaradó öt százalék öngyilkosságot követ el. Nem azért, mert csend van és jólét és műveltség, és mert nincs többé analfabéta, nincs járvány, csak higiéné, és remek a konzerv és a befőtt. Attól, hogy mindez olyan olvatag, és semmi sem igazi. Az emberiség ezt a tisztátalanságot nem bírja ki, fellázad, és az Antikrisztus ellen indított háborúban a döntő csatát Armageddonnál vívja meg.

119.

Mivel a történet e pillanatában az Evangélium jegyében mindennemű organizáció megvalósíthatatlan, az embernek egyetlen kényszerű lehetősége van: a létező, de nem megvalósult Egyházban, amely az emberiségnek Jézus életére alapított szakramentuma, egyedül és személyesen - nem „ex cathedra”, hanem „ex existentia transparente” és „ex orientatione universale” (átvilágított egzisztenciából és egyetemes tájékozódásból), vagyis „ex existentia veritatis”, az igazság lényéből az Evangélium jegyében élni, és annak egyetlen betűjéből semmiféle körülmények között sem engedni.

Az apparátus teljes egészében létrontás. Pillanatnyilag számunkra nem maradt más, mint az apparátusban is tanúnak lenni és maradni. Ez a tanúság ma az egyetlen autoritás, ez a hiteles élet egyetlen lehetősége.

Az igazság lényében való magatartás nem azt jelenti, hogy az ember maradéktalanul igazzá lett hanem, hogy amit gondol és amit tesz, azt az igazságtól átvilágított és megtisztult lényéből a következményekre való tekintet nélkül gondolja és mondja és teszi.

Mivel ez ma közösségben nem, csupán egyénien és személyesen lehetséges, mindaddig amíg a közösség (Egyház) megvalósul, a szakramentum kizárólag az emberi egyénben van. Aki ezt az igazságot elárulja, antikrisztusi egzisztencia.

120.

A huszadik század második felében a történeti távlat teljesen világos. Mivel béke is van, háború is, illetve se béke nincs, se háború, és mivel sem ennek, sem

annak megvalósítására egyelőre semmiféle kilátás nincs, e közbeeső állapotban kényszerű megdermedés kezd kialakulni, de ez sem stabilizálódik, és nem is stabilizálódhat, mert a helyzet jellege éppen az, hogy bár minden pillanatban ez is lehetne, az is, mind a kettőnek leküzdhetetlen akadálya van. Mindaz, ami van, ideiglenesen van, süppedékes, bizonytalan és házárd. A helyzetre nem az a jellemző, ami van, hanem az, ami nincs. Az ember azt mondhatná, hogy egyetlen jellemző, hogy nincs semmi. Kényszeredett szorongás a kettő között, mindig a kettő között. Ezért az ember erőfeszítése arra irányul, hogy magát valami desperát védelemmel körülépítse, az állagot megóvja, és a jelen helyzetet úgy, ahogy van, fenntartsa. Csak semmi új. Semmi, ami változás, mert az megrázkódtatás. A legjobb elbújni, és a leghelyesebb, ha száját befogja, vagy amint a Veda mondja: „egyedül eszik”. A hatalom minden erejét arra fordítja, hogy pillanatnyi státuszát biztosítsa. Nem egyre konzervatívabb lesz, hanem egyre reakciósabb. A reakciót természetesen haladásnak nevezik, mint ahogy a béke háborút és a szabadság szolgásgát jelent. A század közepén már nincs állam, amelynek egyetlen törekvése ne a mai állag megőrzése lenne bármely áron, és ne üldözné azt, aki a státuszon bármely irányban változtatni kíván. Tulajdonképpen középkoriság, elvek megdermedése, szofisztikus skolasztika, szigorú külsőséges kasztrendszer, hivatalnok-terror, inkvizíció (államvédelemnek hívják), bonyolult védelmi szisztémák szövevénye, amelyeket a változástól való félelem tart fenn. Nem az az erősebb, aki agresszívabb, hanem aki jobban fél és körültekintőbben védekezik. Ezen felül mindennek a feszültséghez semmi köze, inkább letargia. A legfontosabb jól félni.

Menthetetlen helyzet persze nincs, egyetlen egyet kivéve, és a föld népe abban reménykedik, hogy ez itt most nem ez az egy. Az ember sohasem volt farizeusabb, a hatalom klerikálisabb. Farizeus és klerikális, aki virtuóz technikává fejlesztette az intaktság látszatát, és morális példaképnek tudja magát feltüntetni, mialatt félig lerágott csontért négykézlábra áll és csahol. Van, aki az idealításban vétkes, aki tudatosan félrevezet, vagy a realitásban vétkes; a léthamisító, aki az élet látszatában győzedelmes, ez a kompromisszumoktól messzire búzló egzisztencia, mert a bűnre mindig van mentség, de korrupttá senki sem válik kényszer alatt.

Tiszapalkonya, 1963. január 19.

IV.

Az androgünosz

1.

Androgünosz görög szó, annyit jelent, mint hímnő-lény.

2.

Az *androgünosz* nem tévesztendő össze a hermafroditával. Az előbbi a hím és a nő egy emberben való egyensúlya, és még több, mert az *androgünosz* lényt is jelent és lényeket is (*essens* és *existens*). A hermafrodita nem egyensúly, hanem abnormitás. Az *androgünosz* a két nem egysége, a hermafrodita nemi torzszülött.

3.

Az *androgünosz*ról minden hagyomány tud. A Tóra szerint az Úr az embert a maga képére és hasonlatosságára teremtette férfinak és nőnek. Isten tehát hímnő-lény, és az első ember is az volt.

4.

A Szánkhja azt mondja, hogy az egységes léten belül az első megkülönböztetés a férfi-szellem (*purusa*) és a nő-természet (*prakriti*). Ugyanezt tanítja a kínai hagyomány, az első elválasztás az ég és a föld között történt, ez a *tao* és a *teh*, a hím és a nő, a későbbi *jang* és *jin*. A kínai császár neve, mert a császár az ősegység jegyében uralkodik, *fu-mu*, ami annyit jelent, mint apa-anya.

5.

A világ kétneműségét a legszilárdabban hímnemű és nőnemű szavaival a nyelv őrzi. A hímnem és a nőnem általában a névszó tulajdonsága, van azonban nyelv (semita), amelyben a nemi karakter az igében is megvan, és valamely hangzó jelentéséből tudjuk, hogy a cselekvő személy férfi vagy nő.

6.

A semlegesnem eredetileg minden valószínűség szerint *androgünosz* volt. Nem mint most, amikor mind a két nem, vagyis mind a két vonzat iránt közömbös, hanem mind a két nem felé érzékeny. A semlegesség a primordiális *androgünosz* elfajulása. Olyan vonzatnélküliség, mint a fizikában a neutron. Amit semlegesnemnek nevezünk, az tulajdonképpen nemnélküliség. Mivel tényleg neutrális, nem jelöl meg semmit, és fölösleges. Ezért sok nyelvből a neutrum el

is tűnt.

A hímnő-lény a hím felé is, a nő felé is nyílt, és a két nemet összeköti. A semlegesség a két nem felé zárt, ezért a két nemet elválasztja. Mivel azonban minden létezőnek kell hogy neve legyen, a nemi semlegesség nemtelenség, és csak a lét korrupciójának tüneteként fogható fel.

7.

A hím- és nő- tulajdonképpen nem a teljes nem, hanem a teljes egynek kettétört volta. A hím is félnemű, a nő is félnemű. A teljes és az egész neve az *androgünosz*. A bukás után az *androgünosz* az aranymetszet szabálya szerint oszlott meg, éspedig úgy, hogy az *androgünoszból* a nagyobbik rész a hímrre, a kisebbik a nőre jutott. Ami körülbelül azt jelenti, hogy a férfi nagyobb arányban vált hímnő-lénnyé, mint a nő.

A létkorrupció növekedésével azonban az aranymetszet aránya is elveszett, és egy emberen belül a hím és a nő aránya teljesen szabálytalan, a törésvonal egyenetlen, egyénenként más és más. Összeillő hím és nő kizárt esetté lett. Ettől kezdve a hím és a nő egyeztetése emberi létfeladattá vált, éspedig ez egyike a legnagyobb és legnehezebb feladatoknak.

8.

„A lét akkor válik tökéletessé, ha az ég és a föld, a szellem és a természet, a teremtő és befogadó lény egymást kölcsönösen áthatja, mert akkor a világegyetem örök rendje megvalósul (Konfu-ce: Ji king kommentár).

9.

„Mikor azt kérdezték tőle, a teljesség mikor következik el, azt válaszolta: Ha a kettő egy lesz, ha nem lesz többé külön férfi és nő, hanem eggyé válik és egy lesz". (Az Úrnak szájhagyományban fennmaradt igéje).

10

A Kabala a Genézisnek az Édenkertről szóló fejezetéhez kommentárt fűz. A héber hagyomány szerint ez a fejezet is olyan, mint a többi: jaj annak, aki az írást szóról szóra magyarázza, és százszorosán jaj annak, aki azt nem szóról szóra értelmezi. A kommentár azt mondja, hogy a bűnbeesés következtében a férfi és a nő eredeti paradicsomi természetét elvesztette. Hím és nő elszakadt. Az ember alapállásának bázisa széttört. A férfi kiegészítő női része a paradicsomban maradt, és a férfi helyette Évát kapta. Az eredeti nő *hohma*, akit a gnózis később *Szophiának* nevezett el. Éva az a lény, akivel az egység, mivel nem az eredeti,

kiegészítő rész, teljes egészében meg sem teremthető. Így a férfi tudatában eltörölhetetlenül él az emlék, hogy valódi fele nem él vele. Ott él, ahol, mint Böhme mondja, számunkra e korrupt létben elérhetetlen, mint ahogy az egész primordiális életrend, az idill, elérhetetlen. Az idill életrend, s ez éppen az, hogy a hím-nő-egység megvalósult. A földön az élet bármilyen romlott legyen, ha van az idillnek akár csak múltó pillanata, ahhoz legalább két ember kell, egy férfi és egy nő.

11.

Ahol a modern pszichológia a hagyományt még megközelíti, középkori gondolatot újít fel, és animáról beszél, aki a minden férfi lényéhez tartozó kiegészítő nő. A pszichológia az *animáról* azt tartja, hogy az a férfinak a nőről szerzett minden tapasztalata egyetlen alakzatban sűrítve (anya, feleség, szerető, leány, testvér, barát, őrangyal, boszorkány, istennő). Az *anima* a férfi lényének leghatalmasabb pszichológiai realitása, és a férfi létének nincsen mozzanata, amelyet többé-kevésbé ne az *anima* irányítana. Persze, amit a modern korban *animának* neveznek, nem más, mint az édenkerti nőről megőrzött emlék és tudat, nem a nőről szerzett tapasztalatok összességéből egybeöntve, hanem *Szophia*, a korrupt létben szerzett tapasztalatok által eltorzítva, de még így is a férfi létének legfőbb hatalma, mint ahogy a nő létének legfőbb hatalma a lényéhez tartozó kiegészítő férfi (*animus*). Az *anima* a férfi-lény romlott létezésének mélyére süllyedt eredeti nő, mint ahogy az *animus* a női-lény romlott létezésének mélyére süllyedt eredeti férfi. *Anima* és *animus* pedig az ember fél-nemét kiegészítő lény, akivel együtt az ember a kezdeti *androgünoszt* őrzi és tartja fenn.

12.

A pszichológia ha másról nem is, arról a tényről mindenesetre sejtelmet szerzett, hogy az emberi lét legérzékenyebb pontja a szexus. A szexus hatalma nagyobb, mint az éhségé, amely éhséget a korlátolt tudomány a szexussal együtt alapösztönöknek mond (létfenntartás-fajfenntartás). Az éhségnek csupán ténye van, igazsága nincs. Az éhség az ember megoldatatlan függőségének ténye, és annyit jelent, ha fenn akarja magát tartani, ezt csakis rajta kívüli erők asszimilálásával teheti. Az éhségnek nincs morálja, világossága, nincs boldogsága, nincs idillje. Ezért az éhség csak az élet, a szexus azonban a lét körébe tartozik. Az éhség tárgyi inség, a szexus több, fragmentális létezés.

13.

Az *androgünosz*t tökéletesen félreérti, aki abban a hiszemben van, hogy az a szocialításban a férfi és a nő viszonyát akár csak meg is érinti. Az *androgünosz* nem a szerelmet vagy a házasságot vagy a barátságot oldja meg, hanem mindig az emberen belül marad. Az *androgünosz* annak a kezdeti és elementáris kettős valóságnak a neve, amely a konkrét emberi szociális életben a férfi és a nő kapcsolatának a neve, amely a konkrét ember szociális életében a férfi és a nő kapcsolatának bázisa volt és marad. Bázisa mindannak, ami a két félnem között párhuzam, súrlódás, ellentét, kiegyenlítődés, feszültség, vonzás. Az *androgünosz* a két fél-nemnek az emberen belüli primordiális egységét jelenti, olyan módon, ahogy a növényben egymást közös áthatásban a két félnem mint egy egész, együtt és egymásból él.

14.

Az alapállás helyreállításának legfontosabb következménye, hogy a hímnő-lény megvalósul. Nem biológiailag és nem pszichológiailag. A két félnem egysége abban a sajátos körben történik meg, amely éppen a szexus köre, és amely semmi mással össze nem téveszthető. A primordiális hímnő-egység pedig feltétele annak, hogy az ember a szocialitáson belül sikerült életet tudjon élni. Kizárt, hogy az emberen belül teremtett kiegyenlítődés nélkül az ember külső sorsában rend legyen. Az *androgünosz* realizálása a normális emberi létezés alapja.

15.

Az éhségnek nincs dupla valósága: az éhes ember és a táplálék világa ugyanaz. Ami a szexusban a ki nem küszöbölhető nehézség, hogy a hím és a nő világa más, és ugyanannak a valóságnak kettős arca van, és az egyik a másikat nem látja. Csupa polaritás, nyár-tél, észak-dél, nappal-éjszaka, nap-hold, hideg-meleg, fent-lent, természet- szellem, jobb-bal. Ha az egyik hím, a másik feltétlenül nő. Az éhség az életnek önmagában való törekénysége, hogy az élet nem lét, hanem létéhség, *Begierde des Wesens*, ahogy Baader mondja. A szexus, a kettétépelt alak kiegészülésének vágya mindig a lét éjszakájának betörése, az ember akár kielégülést nyer, akár nem. Szenvedés akkor is, ha hiány, akkor is, ha nem az, mert a kiegészülés nem teljes. Teljes kiegészülés pedig nincs. A szexus mindig az abszolútát követeli, ideiglenes vagy álmegoldás elviselhetetlen.

16.

Az ember minden helyen és minden időben a legtöbbet a szexusában szenvedte, és a civilizáció minél magasabb volt és az ember minél magasabb rendű, annál inkább. Sem igazságtól, sem betegségtől, sem ínségtől az ember nem válhat oly mélyen zaklatottá, mint szexusától. Az egyetlen, amit az újkori Európában tehettek, hogy megkísérelték az eredeti igényt lefokozni, és a zaklatottságot az állati gátlástalanságban feloldani. A tudomány - mint mindenütt - itt is abban a hiszemben van, hogy a normalitás, az egészség a zoológiai mechanizmus korrekt működésén múlik. Amiből persze egy szó sem igaz. A zaklatottság azóta sem csökkent, sőt, az úgynevezett szexuális felszabadultsággal csak növekedett. A biológiai apparátus kifogástalan üzeme ellenére a zaklatottság a legtöbb ember esetében a koituszok száza ellenére fennmaradt. Mivel más megoldás e koncepció számára nem volt, az egyetlen, amit tényleg megvalósítottak, hogy olyan szexuális idiótákat neveltek, akiknél a nehézségek persze mind megmaradtak, csak az érzékenységek fokozódottak le -, vagyis amennyire lehet, a nehézségek meglétének tudatát eltörölték. A szexuális katasztrófák sok milliója nem élettani rendellenesség, hanem a démonizált szexus következménye, s ezt az állati gátlástalanság gyakorlata nemhogy nem szünteti meg, de a legtöbb esetben meg sem érinti. Az egészség nem egyéb, mint a hímnő-lény helyreállítása.

17.

A szexus zaklatottsága a modern korban kétségbevonhatatlanul minden szociális és gazdasági és hatalmi *turbánál* döntőbb és mélyebb. Különböző életcsődök által idézett boldogtalanság a szexus katasztrófái mellett számításba sem kerülhet. Mert a szexus semmiféle organizáció alá nem vonható, nem szabályozható, hatalmi szóval nem kényszeríthető és nem fékezhető. Nem azért, mert elementáris, hanem mert sajátosan egyetlen, és egyszeri léttörvényének teljesítésén kívül semmi egyebet elfogadni nem hajlandó. Mihelyt elfojtják, vagy útjából el akarják téríteni, infernális erőket szabadít fel. Az egyetlen cél pedig nem a testi egyesülés, hanem a két fél-nem egységének helyreállítása.

18.

A szellemnek vannak *androgün* tulajdonságai. Ha egyéb nem is, a tény fennáll, hogy a szellem örök forrása *hohma* (*Szophia*), vagyis a szellemanya (bölcsség). Erre a szellemre azonban az embernek csak férfi-fele érzékeny, mert *Szophia* (*anima*) csak férfi részünkben él. A férfi Szophiától kapja értelmének fényét. A héberek *ruahot*, a világszellem szót néha hímneműnek,

néha nőneműnek mondják, mintha *androgün* lenne. A szellem azonban, különösen az a szellem, amit Európában annak neveznek, a természet világához tartozik. Mint a számkhja tanítja, a szellem (*buddhi*) a világtáncosnő (*prakriti*) elsőszülöttje. A szellem nem androgün. Úgy látszik, az egész természet feminin: minden, ami érzékelhető és látható és aktív, minden, amiről van és lehet tapasztalatunk és aminek van neve. Az egész világ nő, egyetlenegy láthatatlan végső megfoghatatlan matematikai pontig, amely a világ centrumából az egészet áthatja, átvilágítja, megérti és rendezi.

19.

Pannwitz azt mondja, hogy a lét főtörvénye a szüntelen osztódás. Az egyből kettő, a kettőből négy. Ez a sokasodás, amelynek sodrában élünk. Mintha maga a szexus is azért lenne, hogy a lét egyre gazdagabb legyen. Az *androgünosz* ennek a határtalan osztódásnak ellenmozgása. A négyből kettő, a kettőből egy. Ez viszont a reintegráció, az eredeti egybe való visszatérés.

20.

Ahhoz, hogy az ember a hímet és a nőt magában egyesíteni tudja, előbb önmagában fel kell olvasztania az egész létező világot, az állatokat és a növényeket, az atomokat és a csillagokat, a démonokat és az angyalokat és a szellemeket és a hatalmakat és minden létezőt önmagába vissza kell vennie, és mint végső lépést, a két nemet magába kell olvasztania.

21.

Az *androgünosz* helyreállítására vonatkozó őskori gyakorlatot az alkímia őrizte meg. Az alkímiában a végső egységben (*aranyban*) való létezés megvalósítását, az *aranykort* tudatos és lépcsőzetes rendszerré dolgozták ki, minden valószínűség szerint Egyiptomban, de a tanítás nyomai a legtöbb hagyományban megtalálhatók (Kína, India, orfika, Kabala). A gyakorlat legfontosabb művelete a megtisztulás, főképpen a tűz segítségével. Ez a tűz, Indiában a *tapasz*, az önmegtagadás tüze, az orfikusoknál az aszkézis tüze, a hébereknél a böjt, az ima, a mosdás, a középkorban a tisztító-tűz. Az arany a ragyogó fény, *zohar*, vagy *bahír*, ahogy a héberék mondják. Az arany lét az, amit el kell érni.

22.

Az alkímia technikája, hogy a tűzben (aszkézis, *tapasz*, önmegtagadás) a

természetes hímet és nőt meg kell erjesztetni, fel kell bontani, meg kell rothasztani, ki kell szárítani, hamuvá kell égetni. Ez a *putrefactio*, amelynek sok módszere van. A két legfontosabb út a száraz és a nedves. Mindezt állhatatosan, állandóan és szünet nélkül. Az ember tudatosan önmagán elvégzi ezt a műveletet, amit a sors (szükségyszerűség) rajta életében amúgy is elvégezne - és el is végez, amikor benne minden fölöslegeset liszté őröl. De tudatos és éber *putrefactio* az ember értelmének fennhatósága alatt történik, és ekkor szenvedése értelmes és minden mozzanatában átvilágított. Ha a sors végzi, gyötrelmes, de meg kell lennie: *Gottes Mühlen mahlen langsam, aber trefflich klein* — Isten malmai lassan őrölnek, de porrá, tökéletesen porrá.

A megtisztulás folyamatában a hím és a nő a zaklatottságot leveti, minden romlottságot kivet magából, minden sötétséget átvilágít, minden démont kiűz. És mintha a nem-létből most lépne ki, a vőlegény először találkozik a menyasszonnyal, aki ténylegesen valódi és eredeti lényének kiegészítője. Ezt a nászt az alkímia *conjuncti*ónak, együttállásnak nevezi. Amikor *Sol* (a nap, a hím) és *Luna* (a hold, a nő), egymást fedi. A *conjunctio* a király (férfi) és a királynő (nő) házassága. Ez a házasság az *androgünosz* jelképe. Akiben a *conjunctio* kívánsága sohasem ébredt fel, és aki e nászról semmit sem tud, az szexusában állati marad, lényében félnemű, létében éretlen és teljesületlen.

23.

Amit az ember ténylegesen él, nem az élet, hanem saját halhatatlanság-ideálja. Ha az ember azt hiszi - mint ahogy ezt ma gondolják -, hogy csupán az életét éli, semmi többet, és nem is kíván mást élni, ez sem az az élet, ami a többi élőlényé. Az életet először ideállá kell tennie és maga fölé kell építenie. Csak ilyen módon tudja úgy élni, mint a tényleges elementáris valóság felsőbb fokozatát, valamit, ami ennél a valóságnál itt drágább és több és gazdagabb, főként élvezetesebb. Merő és pusztá élet az ember számára valószínűleg egyáltalán nincs. Üdvnek, véglegesen méznek kell lennie ahhoz, hogy ezt az életet egyáltalán érdemes legyen élni, vagyis halhatatlannak kell lennie ahhoz, hogy az ember itt akár csak egyetlen pillanatot is eltöltsön, és véglegesnek és végtelennek kell lennie ahhoz, hogy egyáltalán belefogjon. Az ember nem az életet kívánja élni, hanem halhatatlanság-eszményét, és ha csupán a merő életet kívánná élni, ezt is csak halhatatlansága tudatában tenné.

24.

A férfi halhatatlanság-ideáljáról nem kell sokat beszélni. Eleget beszélnek a

piramisok és a metafizikák, a hadjáratok és a szimfóniák. Mindig valami, ami az időtlenbe tör át, vagy legalábbis át akar törni. Ami az emberi lény élvonalát a végtelenbe meghosszabbítja, ami mint Egyetlen Én megmarad. A beavatások szerint az ember megszabadulását akkor éri el, ha két ellenállást le tud győzni, a világ érzéki alakját fel tudja bontani és ki tudja üresíteni, és az időből ki tud lépni. Megszabadulni annyit jelent, mint a testet-öltést felszámolni és a primordiális létezésbe visszatérni. Amit a férfi él, az ennek az eredeti megszabadulásnak eltorzult analógiája. Ahelyett, hogy önmagát az időtlen létbe átemelné, művet alkot és azt emeli át, de nem az időtlenségbe, csak a meghosszabbított időbe. Mert az időtlenségben csak lénynak van helye, műnek nincs. Ahelyett, hogy egzisztenciáját feloldaná, önmagának emlékművet emel. Az örököt a monumentumban akarja elérni. Nem úgy, hogy minden nyomát eltörli és önmagát megmenti, hanem hogy önmagát a műbe építi és itt eltüntethetetlen akar maradni.

25.

A nő halhatatlanság-ideálja ennek a hírvágnak és becsvágnak pontosan az ellenkezője. A férfival szemben a nő mindig természet, konkrét, közeli, mindig intim, mindig az időben marad és a földön. A nő halhatatlansága a mulandóságban van. Megtörténik, ami lehetetlennek látszik, ami nonszensz és ami abszurd, halhatatlannak lenni nem a monumentumban, hanem a virágzó növényben, ami már este nincs, a pillanat visszavonhatatlan eltűnésében, az egyetlen felvillanásban, abban, ami elmerülés és elmúlás. Ezért női minden, ami ének és tánc, gyümölcs és virág, étel és ruha, évszak és hangulat, érzelem és gondolat, társadalom és test. Mindaz, ami eltűnik, és pedig nyomtalanul. Az örök és az elmúlhatatlan éppen ebben az illanó mulandóságban van; abban, hogy megfoghatatlan és mindig konkrét és közeli, és egyszer van és soha többé, és itt van és sehol másutt nincs, és nem is lehet, és megismételhetetlen és egyszerű, mint a levegőben elolvadó hópehely.

26.

Az *androgünosz* kettős jelenlét. Itt csak akkor, ha ott, és ott csak akkor, ha itt. És minél inkább itt, konkrétan, egyszer, mulandóságban, annál inkább az örök állandóságban, időtlenül. A mulandóság transzcendenciája. A végtelen pillanat. Az *androgünosz* egyszerre tud élni a nagyságban, mint Echnaton fáraó, aki metafizikájára világállamrendet épített, hogy az Én abban, örök nagyságában megmaradjon, és egyszerre tud a délutáni napfény foszló pillanatában tánc lenni,

tünetekénységében megdicsőülni és a végtelenségben időtlennek maradni. Az ittlét teljességében áll és a határtalan örökkévalóságba tör át azzal, hogy tényleg itt van és itt áll. A teremtett mű hatalmának erőfeszítése, ugyanakkor elmerülni az enyésző pillanatban. A két halhatatlanság-eszmény együtt. A nő nem tud és nem is akar másutt örökké lenni, mint az enyésző alakokban és az időben, de a bálban az arcfesték enyészete éppen úgy örök, mint a monolit obeliszk. Miért lenne maradandóbb a Tadzs Mahal, mint az alatta nyugvó asszony hangja? Amit a nő halhatatlanság-ideáljában tud, hogy itt, ebben a fátyolban, ezzel a hajdísszal és ebben a saruban, mint egy görög leány Lesboszon, örök lehet -, és az is. Nem az absztrakt tétel vagy az oszlopok, nem a rendszer és a dómok. Nem a teória. Nem a freskók. Az arany sem azért, mert drága és a rozsdá nem fogja, hanem mert újján melegen és lágyan csillog.

27.

A férfi halhatatlanság-ideálja az emlékezetben, a nőé a felejtésben van. A kettő teljesen egyenértékű.

28.

A férfi halhatatlanság-eszményének alapja a történet, a nőé a mítosz.

29.

Az ember nemében az egyetemes és az abszolút életet éli.

30.

Úgy is mondható, hogy a szex az ember halhatatlanság-ösztönének megnyilatkozása. Erős szex, erős halhatatlanság-ösztön. Erős halhatatlanság-ösztön, erős szex.

Ezért a vallás bizonyos fokon egybefolyik az erősszal és az erősz bizonyos fokon egybefolyik a vallással. (Lásd középkori misztika, Szent Teréz, Keresztes János, bhakti jóga, szufi).

31.

Az egyesülés nem a szaporodás jegyében áll, hanem az az *androgünosz*nak egyetlen pillanatra való megvalósulása és az emberi teljesség helyreállítása.

32.

Az egyesülés pillanatában az emberben nem a gyermek célja él, hanem a hímnő egység realizálása.

33.

Az egyesülés többnyire divergens halhatatlanság-ideállal történik, így ezek az ideálok nem találkoznak, mert a korrupció homályában egymást nem látják. Amit látnak, azok az állatok.

34.

A valódi nő jelenlétében a legtávolabbi dolgok is egyszerre közelivé és elérhetővé válnak. A valódi férfi jelenlétében a legkevésbé érthető dolgok is világossá és érthetővé válnak.

35.

A nő nemében teljes egzisztenciát tud élni, a férfinak mindig kell még hozzá valami, mindig meg kell értenie valamit önmaga fölött, hogy teljes legyen.

36.

A Kabala írja, hogy közvetlenül a kezdeti romlás után, amikor az édenkerti létre való emlékezet még éber volt, a hím a nőt gondolatának sugárzásával termékenyítette meg. Gondolataikkal egymást áthatották és egymás közös áthatásából a nő kilehelte gyermekét. A gyermek mint lélek lépett a világba és testét itt öltötte fel. Később ez már nem volt elég, a férfinak a nőt meg kellett látnia és a szem sugaraitól esett teherbe. Még később meg kellett szólítania, és a nőt a férfi szavával termékenyítette meg. Még később meg kellett érintenie. Még később meg kellett ölelnie. Csak a romlás e mély fokán van szükség arra, hogy a férfi és a nő ilyen durván egyesüljön.

37.

Az emberi tevékenység természetét teljes egészében és minden részletében a halhatatlanságideál szabja meg. A férfi tevékenysége: halhatatlanná válni az örök momentumban; a nő tevékenysége: halhatatlanná válni a mulandóságban. Mind a kettőnek van célja, és valamije, ami saját lényén kívül van, és amit el akar érni. Az *androgünosznak* nincs célja, értelme van. Ez a céltalan és szabad értelem, amelynek súlya önmagában van: a játék. Aki valaha is, és ténylegesen megértette, mi a létezés, mind tudta, hogy játék. A Védanta, Csuang-ce, Hérakleitosz, a Kabala, Böhme, Nietzsche. A játék az a tevékenység, amely

önmagán belül marad és a létezést teljes egészében és maradéktalanul kimeríti.
(A munka korrupt játék).

38.

A beszédben a férfi és a női elemek áthatják egymást. A férfi igyekszik beszédének mondanivalóját grammatikailag szabatosan felépíteni, eszménye a logikusan megformált mondat, a szónoki mű, amelynek összefüggő és értelmes gondolatmenete van, és így ahová el akar érkezni, oda többnyire meg is érkezik. A nő beszédének mindez nem kritériuma. A fontos a jelenlét a pillanatban. Ezért nincs jelentősége; ha a női beszéd illogikus és grammatikátlan, ha akár céltalan fecsegés, megszakítva könnyekkel és nevetéssel. A cél a megjelenítés: hangban, mimikában. Ezért nincs szüksége rá, hogy valahonnan elinduljon, és nincs hová eljutnia -, csak repked és tűzijáték. A logika kényszere fölött áll.

A halhatatlanság a logikusan megformált nyelv művében, és a halhatatlanság az ittlét felragyogó pillanatában.

39.

Olyan férfi vagy nő életében, aki az *androgünosz*ról nem tud, aki nem tudja, hogy a két félnem tulajdonképpen egy, a valódi egyesülés lehetetlen.

40.

Az *androgünosz* megvalósulásának első lépcsője, ha a férfi a nőt magába visszaveszi, érte helytáll, magát felelőssé teszi, a nőt fedezi, betakarja, megvédi, gondjaiba veszi, a nő a férfiba visszatér és bele visszaő, benne megnyugszik, virágzik és kiteljesedik és magából kibontja az arany kedélyt, intimitásába beolvasztja, ami nem egyéb, mint amit életközelségből adni tud, jó étel, csinos ház és tiszta béke. (Idill).

41.

Az *androgünosz* nem realizálódik, ha a két ember nem ismeri fel egymást. Felismerni annyit jelent, mint elválasztani. Ha az elválasztás nem történik meg, nem történhet meg az egyesülés. Egymást összetévesztik. Elkezdődik a végnélküli tükrözés, önmagát mindegyik a másikba vetíti, de visszakapja, ismét kivetíti, ismét visszakapja. A hibás persze mindig a másik. Kezdődik a

pszichológia, szemrehányás, vád, felelősségrevonás; ismét kivetíti, ismét visszakapja, tehetetlen kitörések, viszály, hazugság, méreg, bosszú, indulat, ingerültség, labirintusjárás; elveszti a másikat, elveszti önmagát, elveszti az utat, elveszti lényét, elveszti halhatatlanságát.

42.

Mintha a férfi halhatatlansága a nőben, a nő halhatatlansága a férfiban lenne, mintha nem egymásért, hanem egymás halhatatlanságáért élnének. Mintha a féltékenység az a félelem lenne, hogy az egyik a másik halhatatlanságát eljuttassa.

43.

A férfi hozza magával az idillt, a nő hozza magával azt, hogy ez csak itt és most, ebben az életben valósítható meg.

44.

Az *androgün*osznak valamely alakban minden helyen és minden időben nyoma van, és a két fél valamely egységében mindig jelen kell lennie. *Sol* és *Luna conjunctió*ja ki nem iktatható alap, és fennállhat intézményben, metafizikában, eszményben, kultuszban, mindegy, de valahol meg kell lennie. Indiában ilyen az *atman*, az abszolút Én fogalma. Kínában ilyen a *jang* és a *jin* örök ritmusa; a középkorban az istenanyának, mint az ég és a föld között lévő közvetítőnek szerepe; a modern demokráciákban ez a férfi és a nő egyenjogúsága. A *Sol* és a *Luna* házasságának jelképe nélkül emberi élet nincs.

45.

Nemcsak hímnemű és nőnemű lények élnek, és a hím- és a nőnem nemcsak nyelvünkben jelentkezik. A dolgoknak is van nemük. Vad népek megkülönböztetik a nyilat, a lándzsát, a kést, a karót - a hímnemű tárgyat - az erszénytől, a fazéktól, a zsáktól, a gödörtől, a nőnemű tárgytól. Nincs semmi, aminek ne lenne neme. Bachofen azt mondja, hogy vannak hímnemű és nőnemű civilizációk, és a történelmet megelőző időben a modern férfi-civilizációt (patriarchátust) mindenütt az őskori nőuralom (matriarchátus) előzte meg. Az elmélet ebben az alakban tarthatatlannak bizonyult. Biztos azonban, hogy Bachofen az ember szemét az együttélés nemi jellegére megnyitotta, s azóta a patriarchátus és a matriarchátus megkülönböztetése kötelezővé vált.

Androgün életrendről sem Bachofen, sem másvalaki nem beszélt, kétségtelen

azonban, hogy bár elfajult alakban, de ilyen civilizációnak is van nyoma.

46.

Köztudomású, hogy a patriarchális civilizációban a családfő az apa, s ebben a név és a vagyon fiúágon száll tovább. Ebben az életrendben a szexust törvény szabályozza, és a házasság intézményének célja az ösztönök megfékezése. A civilizáció jelképe a nap (szoláris életrend). A természettel szemben a szellem hatalmát tartja fenn. A nő alárendelt helyzetben van. A lunáris életrendben (matriarchátus) az öröklés leányágon száll tovább, a jelkép a hold, a természeti ösztönök szabadok, a családfő az anya, alárendelt helyzetben a férfi él.

47.

Az őskori hetéra matriarchátusban - mondja Bachofen - „a sötét örvény sárkányával” (a hímmel) való egyesülés a nőnek csak kényszert és gyötrelmet jelentett. A lét a nőben csak pillanat, csak mulandó enyészet. A nő abban a tudatban élt, ha a lelket megszüli, a mulandóságba és a halálba szüli. Jobb lenne a lelkeket meg sem születettnék hagyni. Az áttörés a halhatatlanságba a férfi szellemének világosságával történik meg. Az egyesülés a szellem fényének rendjében törvényessé és véglegessé válik, ahol már nem gyötrelmet, hanem öröm és megnyugvás.

48.

A szoláris és a lunáris életrend változatai az apa- és az anyavallás. Apavallás elsősorban a héber. A megkerülhetetlen és feltétlen mindenható hatalom a világ fölött az egyetlen férfi, az apaisten. Ez a fő hatalmi szerkezet, amelynek analógiája maga az egész közösség és a család. Ilyen apavallásban élt, ha homályosabban is, Bizánc. Ez a vallás valósult meg Oroszországban, ahol a feltétlen és pólustalan hatalom az apacárban személyesedett meg. Ilyen apavallás a mohamedánizmus, amely egyetlen égi és egyetlen földi autoritást ismer el, Istent és a prófétát. Ezek az absztrakt és türelmetlen, despota hatalmak, geometrikus szerkezetükkel, zord moralitásukkal, centralizált és zárt hatalmi gyakorlatukkal. Előnyben a férfi van, főképpen az öreg. Az életrend a természet ellensége, az individualizmust nem tűri, kedvez annak, ami jog és erkölcs, szabály és hivatalos, ami abszolút és törvény. Az egyetlen könyv vallása (Tóra, Korán, Biblia).

Az anyavallás elsősorban a mítoszban él, politeista, a természetben van otthon, a központosított hatalmat nem viseli el, az államot sem kedveli, az átható értelmet még kevésbé, inkább demokratikus, de a legszívesebben anarchiában él.

A templomok az apavallásban puritánok, az anyatemplomok tele vannak képekkel, szobrokkal, dísszel, és lobogó gyertyákkal. Az anyavallás kedveli a gazdag és tarka társas életet, a sok könyvet, a zenét, a színházat, az eposzt és az erotikát, az egyéni szabadságot és az érzékek mámorát.

49.

Kétség sem fér ahhoz, hogy Európa a görögségnek Orpheusz után következő idejétől a mai napig anyavallást követ. Ennek az anyavallásnak három fénykora volt, a hellenizmus, a reneszánsz és a tizenharmadik-tizenkilencedik század. Az európai ember hajlik is arra, hogy civilizációnak csak az anyavallás eredetű életrendet fogadja el, és csakis azt tartsa civilizációnak, ahol az ember tarka sokszerűségben él, ahol a vallás mítoszokban oldódik fel, ahol virágzik a művészet, és a társadalom életét a versengés teszi izgalmassá. Ahol a közösség rétegezett és sokszerűen árnyalt. De nem hierarchikus, hanem demokratikus. Specializált munkamegosztás. Városok épülnek és kényelmes lakások. Az ipar és kereskedelem virágzik. Az államban az elvek mellékesek, a fontos a konjunktúra. Színház, divatbemutató, templom, gyászünnepek, bál. Sok festmény, sok vers, sok regény, cirkusz és bankok.

50.

A görögség Európa hajnalának archaikus homályába burkoltan, valószínűleg rövid ideig, csaknem emléktelenül, de mindenesetre a történeten kívül, csupán részlegesen az *androgünosz* jegyében élt, ugyanúgy, mint az őskori India és Kína. Mindaz, ami ebből az időből származik, és az, aminek alapja ebben a korban van, arra vall, hogy Orpheusz az életrendet tudatosan a létezés abszolút mértékére építette fel. Az orfika nem gyermeki, naiv és fejletlen, főként nem primitív szellem volt, hanem univerzális távlatú érett tudás a létről. Ezt látszik igazolni, mindenekelőtt az orfikus szám-teória és a teórián nyugvó geometria. De semmi sem annyira, mint az Egy-metafizika. Ezt igazolja a görög szobrászat és építészet és költészeti mérték, és a tragédia és a játékkultusz (Olümpia, Iszthmosz). Ami orfikus eredetre utal, abban a jellegzetes, hogy szűrt, szabatos, fegyelmezett, de a természet fölött gyakorolt kényszernek semmi nyoma. Minden a helyén van. Amennyire az eredetre vissza lehet látni, mindaz, ami orfikus alapon áll, az a Nap-Hold együttállás végleges átlátszóságával tiszta. Mint Bachofen mondja, az archaikus görögség nem Dionüszosz és nem Apollón, de nem is a kettő feszültségének jegyében, hanem az abszolút arányban állott,

ahol mámor és értelem, élet és lét, hím és nő, természet és szellem kiegyenlítődött. Az orfika ennek a mértéknek megvalósulása, és ez az, ami „ellenkezője volt mindannak, amit később hellenizmusnak neveztek” (Bachofen).

51.

Abból a világból, amit az orfika teremtett, csak egyetlen szót kell kiemelni, hogy az ember a megvalósított mértéket és arányt megértse. A nagy görög szavak, mint *logosz*, *kozmosz*, *idea*, *daimón*, *éthosz* és mások plasztikusak a szobrok plaszticitásával, és telítve vannak az élet nedvével; átlátszóak, mint a drágakő, de véresek szövük át, mint az élő szervezeteket. Ilyen szó a *psziché*. A szót sokszorosan összehasonlították a latin *animával* és a *spiritus-szal*, a héber *nephessel*, *ruahhal*, és *nesamahhal*, a szanszkrit *buddhival*, *manaszszal* és *pranával*, és a későbbi európai nyelvek szavaival (*soul*, *Seele*, *âme*). Az orfikus psziché nincs erősz nélkül. Egymagában a lét és a nem-lét határán való szendergés, de elképzelhetetlen erősz nélkül, amely benne a ragyogás. A kettő csak együtt van. Csak együtt egy. A psziché a legmagasabb rendű hímlény tűzével átvilágított nőiség, olyan *androgünosz*, amelyben a hím és a nő el nem választható *conjunctio*-ban él úgy, mint a növényben és az abszolútban. Az ember a pszichében hordja önmaga ősképet, és a külső világában csak ott nyugszik és nyugodhat meg, ahol ez a psziché megnyilatkozik. Ami az orfikában templom és költészet, geometria és szobor, az mind testetöltött psziché, de ennél több. Kiragyogás, hogy az egész világot elárassza pszichével, és még ennél is több. A psziché az egyetlen, amit az ember magával visz, mint életének tömény tartalmát és esszenciáját, amely magába szívta életének illatát.

52.

A modern pszichológia, amikor azt állítja, hogy a lélek élete nem egyéb, mint erősz, igazat mond, de ezt az igazat olyan otrombán és olyan alacsony színvonalon fogalmazza meg, hogy az embert visszataszíttja. A kínaiak előkelőbben mondják: *zen cse zen jeh* - ember annyi, mint a másikat szeretni. Vagy ahogy a keresztény hagyomány mondja, aki nem az evangéliumi szeretet szerint él, annak élete nem ér semmit.

53.

Az első görög gondolkodók tárgya kizárólag a *phüszisz* (természet). Ezt a *phüsziszt* egyáltalában nem szabad összetéveszteni azzal a természet-

fogalommal, amit a későbbi Európában használtak. A tizennyolcadik század természete még némi, rokonságot tartott fenn az eredeti göröggel, főképpen olyan világos és tiszta főknél, mint Helvetius és Goethe. Természet, amely mindig befejezett forma és mindig él (*Form, die lebend sich entwickelt*). A tizenkilencedik században a természet fogalma - mint minden lényeges létfogalom - apparátus jelentéstartalmúvá alakult át, és mint végleges eltévelyedés, ebben a felfogásában már nem tartozik ide. Az eredeti görög *phüszisz* csaknem teljesen azonos a hindu *prakritivel*. A *prakriti* pedig a hímszellem (*purusa*) ellenpólusa. *Prakriti* a varázslatos világtáncosnő, aki maga a természet. Értelmes és éber lénnyel még soha nem történt meg, hogy a természetet, azt, amiben vagyunk és élünk, és ami éppen a természet, magától értetődőnek és első valóságnak tartotta volna. Ilyesmi csak késői és szofisztikus korok sajátja, mint ahogy a tapasztalat, az érzékiesség, a materializmus fölénye mindig fáradt emberek és korok jellemzője. A természet az, ami meglep. Az, amin az ember csodálkozik. Ami pedig magától értetődik és ami a primordiális valóság az ember számára, az a láthatatlan, a szellem, a világosság, a szám, a mérték. Mint ahogy a magától értetődő mindig Isten, és az ateizmus csak a korrupt és szofisztikus korokra jellemző. Parmenidész és Xenophanész és Anaximandrosz számára a kérdés szintén nem az volt, hogy miképpen van szellem és világosság és rend és lét, hanem, hogy miképpen lehetséges változás, káprázat, szövevény, zűrzavar, tenyészet, homály, tévelygés, vagyis miképpen lehet természet. A *phüszisz* ezt a csodálatos és varázslatos természetet jelenti. Azt, hogy van abszolút lét és állandóság és fény, és ebben rejtélyes módon itt van körülöttünk ez az elhihetetlen nyugalanság, ez az érthetetlen törekenység. A kérdés mindig az volt, hogy ha van szellemvalóság (a hindu *atman*), miképpen lehetséges ugyanakkor káprázat (*mája*). Platónnál ugyanez: ha van az időtlen létező, az ideák világa, hogyan lehetséges érzéki látszat -, az az érzéki látszat, amit józan ésszel nem is lehet valóságnak tekinteni. A Szókratész előtti görög gondolkodónál bomlott fel az orfikus egység-világ. Az egyik oldalon a természet-teória, amely az anyavilágból indul ki, és a szellemet a természet kisugárzásának értelmezi. A másikon a kategorikus idea-teória, amely, mint Szókratészé, egyetlen fát sem néz meg, mondván, a természettől nincs mit tanulnia.

A görög *phüszisz*, bár más szóval mint természet nem fordítható, a mai természettel nem azonosítható már csak azért sem, mert a *phüszisz* metafizikai

fogalom, mint Guénon mondja, akár a szanszkrit *prakritije* vagy Kínában a *jin* vagy a *teh*. A *phüszisz* princípium (kezdet). Az érzékelhető természetéhez semmi köze, és ez az anyagi természetvilág a *phüszisz*hez úgy viszonylik, mint a konkrét élőlény az archetípushoz, mint a másolat az ősképhez, vagy ha úgy tetszik, Éva *Szophiához*. Az alkímia szerint a *phüszisz* a *prima natura*, vagy *prima materia*, amelyet nem szabad összetéveszteni a durva anyagi természettel. Az anyagi természet ennek az ősképeknek konkrét alakja a *secunda materia*, amely Platónnál a nem-létező (*mé on*), Indiában pedig *májá*, vagyis varázslat és káprázat.

55.

Az ember egyetlen hagyományban sem állt a természettel olyan viszonyban, mint Európában. Kínában - és főként Japánban - a séta és a kirándulás a nemesi kaszt életrendjéhez tartozott. Hogy valaki a természetben örömet lelje, erre szolgált a kert- és virágkultusz, és a rajz és a festmény tárgyát túlnyomó többségében a természetből vette. De ez a magasrendű esztétikai egzisztencia megnyilatkozása volt. Másutt még csak hasonlónak sincs semmi nyoma. Mi történik az európai emberben, ha langyos időben mezítláb a fűbe lép? Mi történik az emberben, ha a tengerparton üldögél órák hosszat, és a vizet bámulja, vagy magányos sétákon a szabadban barangol? Wordsworth inasa a vendégnek a házat megmutatta, és így szólt: ez itt uram könyvtára, a dolgozószobája (és a hegyre mutat) odakint van. Mindenekelőtt megnyugvás. Ami csak ahhoz hasonlít, amikor az ember az anya szoknyája mellé telepszik, abban a biztos tudatban, hogy ez minden egyéb védelemnél hatalmasabb. A *Magna Mater*hez megtérni. De ez a megtérés tele van mély erősszal. Semmi sem hasonlít e természethez kevésbé, mint a görög *phüszisz*. Ami Európában a legmélyebb, az kétségtelen a művészet, és ami a művészetben a legmélyebb, az kétségtelen a természettől való bővület. Akár Velázquez-portré, akár Ruysdael-táj, akár Mozart- szonáta vagy Schumann-dal. A kínai az ég fia, a héber Jahve gyermeke, a hindu maga Atman (*zsivatma*), az európai a földanya szülötte és szeretője.

56.

A középkorban az ember az Egyház által teremtett életrendben élt, az Egyház pedig az Anyaszentegyház volt. Mint egy második és természetnél magasabb anya. A világ magától értetődően lunáris világ, inkább a félhomályban való szendergés, mint éber élet. Az Egyházanya nem *Szophia*. Nem a szellemi gondoskodásban megnyilatkozó bölcsesség, inkább a pompázatos testiségben

tenyésző hölgy, aki a világot derengő holdfényével sugározza be. A középkorban nincs ritkább, mint a szoláris fény, a szabad és nyílt gondolat. Nincs valódi spiritualitás. A költészet nőszolgálat (Minne, a trubadúrok), a művészet az Anyaszentegyháznak való hódolat. Ahol patriarchátus van, az mindig puritán, mint a reformáció, amely kísérlet a héber apavallás helyreállítására. A patriarchátus mindig morális, zárkózott, szófukar, oktató, egyszerű ételekkel és még egyszerűbb ruházkodással. Az élet itt feladat. Ahol matriarchátus van, ott az élet élvezet, dús ruhák, gazdag formák, sok fecsegés, kicsinyes aprólékosság, mint a skolasztika és a kézimunka, de nagy zsvaj, lakomák, díszes ünnepek és fűszeres konyha.

57.

A reneszánsz tulajdonképpen nem is volt zökkenő, csak az uralkodó hölgy szigora csökkent, a hellén szabadossággal az európai természetszerelme és életszomjúsága végleg felszabadult. Az Anyaszentegyház uralma kezdettől fogva burkolt matriarchátus, még később hazugság. Senki sem tudta, mi az, ami fals, csak azt, hogy semmi sem az, aminek mondják. A reneszánszban mindez lelepleződött. A matriarchátus teljes nyíltságában megnyilatkozott. Festészet, zene, költészet, pénzgazdaság, városias civilizáció, ipar és kereskedelem. Végül és legfőképpen a természettudomány.

58.

A középkori matriarchátus kellős közepében néhány ember áll, a többitől teljesen külön: Dante, Cusanus, néhány misztikus. Dante műve biztosan a tudatos hímnő-lény jegyében levő *androgün*, csaknem beavatás. Erre vall a *vita nuova*. Beatrice a gnózis óta a *Szophia-anima* egyetlen félreérthetetlenül világos és tiszta ábrázolása, s csak egy megfelelője van, Cervantes Dulcinea, viszont ez nem tudatos. Az anima a tudás és az ihlet forrása, a paradicsomban maradt nő képe az emberi lényben. Beatrice nem a nő májja-lényének dicsőítése, és nem az aszkétikus szent. Mint Bachofen mondja, a nő az, aki a misztérium birtokában van, a beavató, a tudás úrnője, a közvetítő a végtelen felé. Beatrice Éva ellentéte. A hiteles Luna, a ragyogó tükör. Beatrice az, aki az igazi Egyházba vezet.

Tudjuk, mi ez a misztérium. Ez az élet minden enyésző pillanatának mélyén szendergő halhatatlanság, amely kibontásra vár, amely szendergésből a lét végtelenségét csak a hím Nap tudja felébreszteni, és csakis azzal, amit szerelemnek hívnak, mert ha mással ébreszti fel, az alvilág bősziált hatalmai szabadulnak el, amelyek a nőt és a férfit széttépik. A hímnak és a nőnek a

szerелеmben való egyesüλέse, mivel mindaz, ami itt az életben történik, a magasabb világban való esemény analógiája, nem egyéb, mint az időnek és az öröknek egyesüλέse a pillanatban. Beatrice az anima, aki a tudást hozza, hogy nincs lét és élet külön, nem kell a földtől való elszakadás percét megvárni, az ember a halhatatlanságot földi életének minden mulandó mozzanatában megvalósíthatja és megszabadulhat.

59.

Valószínűnek tartják, hogy a keresztes háborúk alatt keletről sok olyan gondolat került Európába, amiről semmiféle feljegyzés nem készült. Eckehart, Tauler, Ruysbroek, később Cusanus, Merswin és mások műveiben a keleti hagyományokkal különös és Európában teljesen előzménytelen, meg nem magyarázható azonosságok serege található. Hogy a *Divina Commedia* rokonságot tart fenn a keleti túlvilágjárásokkal (Ardai Viraf), köztudomású (ld. Guénon: *L'Esotérisme de Dante*).

60.

A reneszánszban a halhatatlanság-ideál rövid idő alatt megváltozott. Az ember nem az öröklétre alapozott üdvben kezdett élni, hanem a pillanat örömében. A művészet *mája*-dicsőítéssé alakult át, mint a hellenizmusban, mert a reneszánsz nem a szophosz és a hérosz görögségét vette át, hanem a svihák és léha „graeculus”-ét, és nem Platónt, hanem Lukianoszt. Ez a hatás még Leonardón és Michelangelón is, de főként Raffaelón szembetűnő. A káprázatban való gyönyörködés a szellemet helyettesíti. Nem a mélység, hanem a felszín szépsége. Az élet feminin volta sehol és soha nem volt kézzelfoghatóbb. A világot nem törvények irányították, hanem hálószobákban sugdolózó intrikák, nem pápák és hercegek uralkodtak, hanem háremhölgyek, mert a patriarchátusban a közösség szerkezete brutálisan nyílt, a matriarchátus csupa függöny és szövevény.

61.

Európa mindig szellemi kaszt nélkül élt, rendjének ezért sohasem volt szolid alapja, mert *brahman* nélkül a törvényességet senki sem biztosíthatja. A reneszánsz a középkor szendergése után a lunáris ittasság egy neme, amelyben az Egyház felsőbb uralmának tudata igen gyorsan eltűnt, és minden fensőbbiség földi hatalommá alakult át. Az újkori európai matriarchátus kétségtelenül

távolabbi hatásában elhatározó eseménye az univerzális nyelv eltűnése. A liturgia nyelve nem az egyetemes latin, hanem a váltakozó színvonalú népnyelv lett. A szentkönyvet partikuláris nemzeti nyelvekre fordították. Ez tulajdonképpen az *androgün logosz* szétrombolása. A gondolkozás nyelve még egy ideig a latin maradt, egyelőre az ezotéria, végül csak a terminológia kedvéért. A nemzeti nyelvek megjelenése nyomán, amelyeken a legfontosabb univerzális szavak vagy beszűkült jelentéstartalommal, vagy sehogyan sem voltak már kimondhatók, a nacionalizmusok kezdtek a föld alól kicsírázni, és megindult az a szekularizálódás, amely közeledett az elpuhuláshoz és feloldódáshoz, amelyben semmi sem állandó és biztos, hanem horizontális, szétfolyó, és már semmi egyéb, mint tényészet.

62.

Az alulról való származás fokozatosan és szívósan terjedő hite a matriarchátus első ismertetőjele. A gondolat, amely később a darwinizmusban kulminál. Ez a szülő és a tápláló nő fölényének követelése, hogy minden más élőlény fölött lévő hatalom ő legyen. Később, amikor az ember életét már egyáltalán nem a *philo-Szophia*, hanem a *philo-Phüszisz* irányította, vagyis nem az égi nő bölcsessége, hanem a földi nő, a két nőiség között egyre növekvő antagonizmus támadt. Ez a küzdelem *Szophia* és a természet között volt az, amely Európa újkorában a szellem szabad megnyilatkozását most már nem a középkori Egyház terrorjával, hanem egy átható és folyamatos animozitással megakadályozta. A gondolkozásban a *Szophia*-szellem iránt tanúsított ellenséges magatartás egyre erősödött, az ember magasabb származásáról való tudat elhomályosult, sőt, ami ennél súlyosabb, a természetből való születéssel szemben a fensőbb eredet gondolata nemcsak félrevezetéssé és hazugsággá (papi csalás), hanem komolytalanná és nevetségessé vált, s ezzel az ember gondolkozásából csaknem nyomtalanul eltűnt. Viszont arról, hogy ez a hiány az életrendet miképpen borította fel és miképpen tette a normalitást lehetetlenné, miképpen idézte a törvényteleniséget és a mértéktelenséget a gazdaságban és az államrendben és a művészetben és a szokásban és a jogban, főképpen a szexusban, arról senki sem beszélt. A szellemtől való elhagyatottság következtében feltétlenül egyfajta tébolyoknak kellett keletkeznie.

63.

Lassan azok a szavak kezdtek elterjedni és minden mást a gondolkozásból

kiszorítani, mint: tapasztalat, megfigyelés, tényekből való kiindulás, a valóság vizsgálata, tárgyi hűség. Emögött az új izgalom mögött magától értetődően valamely mélyebb izgalom lappang, amely az előbbit irányítja, sőt ez az egész módszert megnyitja és lehetővé teszi. A feminínium, még ha a kínpadra vonják is, inkább elviseli, mint ha nem foglalkoznak vele. A matriarchátusra jellemző, hogy csak olyan gondolatot fogad el, amely a nőt a középpontba állítja, amely kutatja és vizsgálhatja és kíváncsi rá és csodálja és beszél róla és szüntelenül vele foglalkozik. A patriarchátus szeret maga fölé mutatni, egészen a személytelen és absztrakt eszmeiségig, mindig és mindent maga fölé helyezni, ezért a patriarchátus archetípusa a héber monoteizmus, és mindig is az marad. A matriarchátus viszont más halhatatlanságra összpontosít, ez a halhatatlanság pedig saját mulandó testi lény. Mindkét véglet személytelen, mert az egyensúlyt az egyik felfelé, a másik lefelé torzítja. Ami a tapasztalatban és megfigyelésben és anyagban való kutatásban megnyilatkozik, az végül is nem egyéb, mint követelés, hogy a természeti lényt a középpontba állítsák. Amit az újkorban valóságkutatásnak neveznek, az a feminin természet előtti tiszteletadás, az előtte való feltétlen hódolat és religiózus kultusz. A nő a természettudományos megismerést erotikus aktusnak fogja fel, ami persze tényleg így is van, az erős és a megismerés sohasem volt egymástól elválasztható, és vannak nyelvek, mint a héber is, amelyekben megismerni annyi, mint szexuálisan egyesülni.

64.

Ez az erotika az újkori úgynevezett valóságkutatás - és így a természettudomány - rejtett axiómája, amellyel a feminin természetnek sikerült a maga iránt az érdeklődést felkelteni és a kutatás számára egyetlen és kizárólagos alanyává válni. Ezért a nőiség iránt kisebb érdeklődést tanúsító gondolkozást elutasítóan fogadták, és ha abban nem volt elég fenntartás nélküli hódolat, vagy különösen, ha abban kritika jelentkezett, azt elvetették. Amit természettudománynak hívnak, az a természetnő budoárjában levő tükör, amely egyedül arra való, hogy a feminínium önmagában gyönyörködjék. Hogy a vizsgálatok eredményének igaznak kell lennie, ez magától értetődik. Különösen ügyeltek arra, hogy az udvarlásban ne legyen üres bók (legfeljebb a költők részéről, akiket nem is vettek komolyan). Igaznak kellett itt lenni minden megállapításnak a Toricelli-féle úrtól Newtonig és Ruthefordig, mert a természet iránt való érdeklődés csak így tarthatott igényt állandóságra. Csak így támadhat iránta korlátlan bizalom és keletkezhet feltétlen rajongás.

65.

Ezt csak az nem vette észre, aki e négyszáz éve tartó természet-ittasságban

józságát teljesen elvesztette, vagyis aki sohasem tette fel a kérdést, hogyha ez az életrend, amit feltártak, ilyen világra szólóan egyetlen és messze minden régebbi és más civilizációt meghalad, és sikereiből ítélve mindegyiknél külön, mégis miként történhetett meg, hogy ebben az annyival magasabb rendű életrendben egyik infernális háború a másikat éri, és folyik a vérengzés, a gyűlölködés a vallások között, a népek között a béke megvalósíthatatlan, a társadalmon belül a kasztok egymásra vicsorítanak, az államok nyakig eladósodva csődökkel küzdenek, a spiritualitás elsorvad, az erkölcs és a jogrend felborul, és a nihilizmus készül az egész civilizációt mindenestől lenyelni?

A patriarchátus vérengzéseit az (isteni) törvény megsértésével indokolja, a matriarchátus ugyanezt az élet védelme nevében teszi.

66.

A dámát a tizennyolcadik században még természetnek hívták, kiadták a jelszót, ha bajba kerültünk, egyetlen teendőnk, hogy a természethez visszatérjünk (mert a dáma eredendő szentimentalizmusát sohasem vetette le), Nietzschével szólva faragjunk pásztorbotot, a vadvirágos mezőkre menjünk báránykát legeltetni és hallgassuk a galambok turbékolását.

A tizenkilencedik században azonban a hölgy neve már élet lett. Már nem olyan provinciális, mint a természet, urbánus lénné vált. Imaginációjába már nemcsak az emancipált polgárasszony, a kurtizán, a színésznő, az énekesnő kap helyet, de ez az fordulat már előreveti árnyékát annak az időnek, amikor e gátlástalan élethölgyek, a kékharisnyák ellepik az egyetemeket és a pódiumokat és a miniszteri székeket. Hol van már *Szophia*, a bölcsesség alázatos istenasszonya.

Az élet mindenesetre magasabb rang, mert uralma a mikrobáktól a megaloszauruszig terjed. Az élet a legfőbb név, mert az életéhség csillapíthatatlan. Ez a gondolat az, ami a legélvezetesebb: valakinek lenni, aki a csillapíthatatlan kívánságok középpontjában áll.

67.

A matriarchátus szellemüldözése veszélyes esetekben klütaimnésztrai aktusoktól sem riadt vissza, ahogy ezt ma is megteszi, éspedig egyre gyakrabban és egyre nyíltabban. A görög asszony ugyanis urát saját kezével ölte meg. Az üldözés sok esetben szellemgyilkossággá vált, de történeti példákat felsorolni fölösleges. Elég, ha az ember a huszadik században a különböző államhatalmaknak a már az egész földkerekségen stabilizált praxisára, a szellem

ellen való védelmi intézkedésekre utal (munkatáborok, börtönök, kivégzések, mérgezések, orgyilkosságok). Többen megrendülve állapították meg, és érthetetlennek tartották, miképpen lehet, hogy a középkori klerikális szellemüldözés után a modern korban ez még radikálisabb eszközökkel folytatódott. Azt sem értették, hogy újabban éles elméjű emberekben (mint Nietzsche, Strindberg) miképpen keletkezhetett e Klütaimnésztrával szembeni eszeveszett nőgyűlölet, amely persze nem volt egyéb, mint irtózat e törvénytelen, puha, hízlegésektől félőrrült, elkent, alakatlan, émelyítő és buja szexualitásában tetszelgő, irigy, bosszúálló, érzelgős, korlátolt, pöffeszkedő, cifra és obszcén matriarchátustól.

68.

A matriarchátus egy bizonyos határon túl sajátos módon hasonlítani kezd a rovartársadalomhoz, éspedig nemcsak azért, mert itt a királynő anyának egyetlen és kiváltságos helyzete van, de azért is, mert e társadalomban a főhatalom az amazoné. Az amazon a nemi arányait vesztett feminin lény, a hermafrodita egy neme. Az alkímia a hermafroditát *Lunus-Lunának* nevezi, vagyis a hold jegyében élő hímnőnek, amelynek mind a két neméről csak elkorcsosult és homályos sejtelme van. E lény mindkét nemmel szemben áll a nemtelenség elaljasodott kegyetlenségével, ahogy ezt a munkás hangya, természet és méh teszi. Ez a nemtelen munkásnő és hivatalnoknő, főként a durvaságában a férfit messze fölülmúló női rendőr a matriarchátusban ijesztő módon nemcsak elszaporodik, hanem a modern világapparátusban mindinkább kizárólagos aktív szerephez jut, ez az élet egyetlensége iránt vak, semleges rovarlény, akiből a valódi nőiség (*Szophia*) már tökéletesen eltűnt.

69.

Persze a matriarchátusban sajátos érzék dolgozik, ez a *lunáris luciditás* rendszere, amelyet racionalizmusnak hívnak. A racionalizmusról mindazok, akik valaha is tiltakoztak ellene - függetlenül attól, hogy tudták-e vagy sem, hogy miért teszik -, ezt már régen sejtették. Nem szólaris, vagyis nem közvetlen fényforrásból sugárzó, hanem visszavert, sarkított fény, mint a fizika mondja, vagyis szekunder. Végül is a tükör fénye, nem a forrása. A meglepő ebben az észben a hallatlanul felfokozott fényerő, viszont az is, ami a racionalizmusra jellemző, és ami ennek a fénynek ismertetőjele, hogy a látótér igen nagy részét nem képes megvilágítani.

Hogy a racionalizmus a valóságnak melyik részét nem ismeri fel, arra vonatkozólag ezideig még nem készült egzakt felmérés. Minden valószínűség szerint e körbe tartozik mindaz, ami az anyag-természet-világra vonatkozólag nem hízelgő, sőt nem is kellemes, sőt talán kompromittáló. Mindenesetre fölöttébb gyanús, hogy a racionalizmuson belül a dolgok ennyire egyeznek, és nincs mit csodálnunk azon, ha elménkben gyengébbek az ilyen meghökkentő egyezéseknek felülnek. De azok után, hogy Párizsban a minap az ész istennőnek kiáltották ki, nem lehet kétség afelől, hogy a tüneményes holdfénynek ez a hatalma az ember létében uralomra jutott.

70.

Az Észistennő és az Életistennő olyan rang, amely nem fokozható. Amit elérhetett, mindent elért. A szoláris szabad szellem megnyilatkozása, főképpen a veszélyes pontokon teljesen megszűnt. A társadalom berendezése ettől a perctől kezdve mindenben a matriarchátusnak kedvez. Sikerült olyan életrendet felépíteni, amelyben a női elemek magától értetődő kizárólagos privilégiumokat élveznek (mert nem elég élvezni, a dicsőség akkor teljes, ha valaki valamit egyedül élvez). Sikerült a femininum lényét, az életet a földön főhatalommá tenni. Sikerült mindenkifölött kívánatossá tenni. Sikerült olyan igazolási rendszert kiépíteni, a természettudományt, amely nem tesz egyebet, mint a lét egészét a feminin természetre vezeti vissza, és kultikus módon csak a természettel foglalkozik. A természet titkaival, mint mondják. - És „titok!": lehet-e ennél egyáltalán vonzóbb szó? A patriarchális Szellemistent kompromittálták, és a természet-anyag-élet mindenható hatalommá vált.

71.

A matriarchátus ősi bachofeni alakjában is a hímet élvezeti cikknek és ösztöne kiszolgálójának tartotta (mint fordítva: a patriarchátus a nőt). Az újkorban a feminin hatalom a férfit leigázta. Sikerült az emberben olyan lunáris észzt realizálnia, amely a megismerésnek csaknem kizárólagos, de mindenesetre legitim szerve, és amely rendelkezik mindazokkal az eszközökkel, amelyeknek segítségével a közkeletű ellenvéleményeket meg tudja cáfolni. Csak éppen nem sikerült néhány számban jelentéktelen, de súlyban éppen elég jelentékeny szoláris elmét önmaga és tevékenysége felől megtéveszteni, akik azt, ami történik, fenntartással, sőt gyanakvással értékelték, és a világ primordiális rendje érdekében a matriarchális életrend ellen több-kevesebb tudás birtokában és eréllyel tiltakoztak. Mivel ezek az elmék az úgynevezett korszellemmel nem

egyeztek, kivétel nélkül mind magukra maradtak, de nem kallódtak el. Az ellenállás, ha nem csupán véleménynyé, hanem értelemben megalapozott éber magatartássá sűrűsödik, és ezen az alapon Európában sikerül a szellemi kasztot megvalósítani, e kétezer éves matriarchátust múltnak tekinthetjük, de addig nem.

72.

A matriarchátus legerősebb bázisa a huszadik században a feminin erőkből, a lunáris eszből, a természetáhitatból, az alulról való származás gondolatából összeépített materializmus. Nem a tizenkilencedik század közepén lazán összetákolt úgynevezett világnézet, amelynél Thalész metafizikája is határtalanul magasabb rendű. A materializmus az intellektuális lágytestűség magatartása, azé az emberé, aki szinte nem is a föld felszínén, hanem a tengerben, a derengő víz színe alatt él, és akinek az autonóm létről, vagyis az egyenes tartásról, a látás perspektívájáról és a tényleges fényről nincs is tapasztalata, és akinek önreflexiója semmivel sem több, mint elmosódó vonzatok hatásában, igen korlátozott tudattal lebegni. A materializmus leginkább olyan az anyaméhben élő ember magatartásához hasonlít, aki nem is kíván megszületni, nem azért, mert így kényelmesebb, sokkal inkább, mert az autonóm lét gondolatára félelem fogja el, félelem a csontoktól és a naptól, és attól, hogy ki kell egyenesedni, fel kell állni és meg kell indulni, és ezért inkább ezt a megoldást választja, a porcogókkal és a holdkórossággal. Nem önálló létet indítani, hanem szervnek maradni. A materializmus, ha az ember benne van és marad, véglegesen zárt magatartás, az anyagban való abszolút védettség, csak éppen ha valaki megszületett, ennek értelme abban a pillanatban megszűnt, és alkalmazhatatlan. Ezért a materializmus egyfajta csecsemőség, nosztalgia, az anyagban rejtve maradni, anyatej, pólya és szundikálás.

73.

A huszadik Században az orosz nép éppen olyan szigorú apavallásban él, mint régebben száz évekig, sőt a diktátorok még feltétlenebb apák, mint amilyenek a cárok voltak. Népek karaktere még igen nagy megrázkódtatások következtében is ritkán változik. Az orosz nép a keleti kereszténység hagyományát tartotta fenn, reneszánsza, reformációja, úgynevezett felvilágosodása nem volt, sőt annak mindennemű befolyása ellen ösztönszerűen is, tudatosan is elzárkózott. Az oroszország Európától félt, de meg is vetette, előle elzárkózott és gyűlölte. Az orosz hagyomány gondolkodói (Florenszkij, Trubeckoj, Leontjev, Szolovjov,

Bergyajev, Merezkovszkij, Bulgakov) ezt az Európától való tartózkodást és Európa iránt tanúsított elszigetelődő animozitást sokszorosán és igen súlyos érvekkel igazolták, és azt írták, hogy Európa a spirituális hagyományhoz hűtlen lett és valódi kereszténység csak Oroszországban él. Az orosz gondolkodás az európai hetéra matriarchátussal szemben már a múlt század közepén, de Szolovjov után félre nem érthetően, mint mondták, „szofiatikus” volt. Ami azt jelenti, hogy az oroszok a gondolkozást *Szophia*, a kezdeti bölcsesség-anya fennhatósága alatt kívánták berendezni és fenntartani. Ezért az *androgünosz* gondolatával a modern Európában Paracelsuson és Böhmén kívül olyan mélyen és állandóan, mint az oroszok, sehol sem foglalkoztak. A hiteles emberi egzisztencia az *androgünosz*. Az egyetlen jegy, amelyben az élet kétségtelen legnagyobb feszültsége végleges és békés kiegyenlítődést nyer. Az orosz gondolkodás a cári patriarchátust nem fogadta el, de Európa ledér és cifra anyavallásánál még mindig jobbnak tartotta. Az orosz gondolkodásnak ez a spirituális hagyománya a forradalommal egyik napról a másikra eltűnt.

74.

A forradalom után az apavallás bázisa nem ingott meg, sőt kizárólagosabbá lett. Ami ellen Szolovjov gondolkozása küzdött, megtörtént: a természettudományt és a materializmust meghonosították, sőt hivatalos szellemiséggé tették. Így különös helyzet támadt. A patriarchális rend jellemvonása mindig a konzervatív magatartás. A forradalom után ez a konzervativizmus hatványozódott. Ez a féltékeny és megdühödött orosz nacionalizmus, amely, természetesen a nemzetköziség álarcában, eszeveszett reakcióvá vált. Az összes patriarchális sajátságok megmaradtak. A diktatórikus abszolút hatalom. De ennél több: a közérintkezésben a polgárok egymást apai és keresztnevükön szólították. Az orosz nem az anya, hanem az apa fia. Ugyanakkor viszont a materializmus nevében aktív antispiritualitást, vallásellenességet, filozófia-ellenességet (ellen-*Szophia*) és a természettudományos anyagkultusz religiózus anyadelíriumát terjesztették el, és azt, ami ellenállt, a bőszült apa hatalmával a világtörténet legvéresebb inkvizíciójával üldözték.

Mindenesetre úgy látszott, mintha itt a hím és a nő elemek ilyen groteszk alakban találkoztak volna. Az *androgünosz* sajátságos alakot öltött. A matriarchális Európa természetvallása és az apavallású oroszország. Természettudományos materializmus és az abszolút, csaknem héber jellegű, de mindenesetre monoteisztikus apa-terror. Egymáshoz nem tartozó, sőt egymásnak

ellentmondó elemek konfúziója. Az első pillanatban és messziről is látszik, hogy amiről itt szó van, nem az *androgünosz*, sokkal inkább khiméra.

75.

A centralizált hatalom az embertől a függés feltétlen elismerését és a feljebbvaló iránti hűséget követeli, Júdeában éppúgy, mint a mohamedánoknál vagy a cárok alatt. Mert nincs patriarchátus rigorózus morálpárancs és feltétlen engedelmesség nélkül, csaknem kizárólagosan azért, hogy a feminin erők mértéktelen tenyészetének határt szabjon. Ez a patriarchális életrend értelme és ez az eredeti héber apavallás koncepciója. A hatalmi morál azonban itt és ezúttal nem a tenyészet mértéktelenségének szab határt, hiszen a hatalom a holdjellegű természettudomány, és így a feminínium fensőbbiségét követeli. A feminínium törvényszerűsége pedig nem morális-spirituális, hanem biológiai. Ami az élet jegyében áll, feltétlenül szellem-ellenes. A matriarchális erők megjelenésének legelső jele a szoláris hím-szellemiség ellen tanúsított ressentiment. Az anyahatalom kizárólagos akar lenni és tenyészni kíván, és a szabályozást nehezen viseli el. Nem értelem, hanem ösztön. Ezért az apavallás hatalmi rendszerében törvényesített és dogmatizált materialista természettudomány visszajáról összenőtt szörnyeteg, inkább infernális alakzat, mint bármi egyéb, amelyet a történetben eddig teremtettek. Az a tény azonban kétségtelen, hogy ez a hím és a nő erőknek valamiféle egyesülése még akkor is, ha semmi egyéb, mint feminin racionalista természettudománnyal inficiált apadiktatúra. Mindez fokozott és elvetemült szenvedéllyel, mintha az orosz apa féltékenységében a természet-nőért való versengésében egyetlen akarna lenni és maradni. Az oroszországnak még ezzel a khimérával is sikerült olyan hatalmat realizálnia, amelyhez képest az európai effeminált civilizáció szóba se jöhet.

76.

A terrorisztikus apavallás és a fosszilis materializmus szörnyszülöttjének a huszadik század második felében csak egyetlen számba vehető hatalmi ellenfele van, az őskori hagyomány mélyét is felkavaró kínai *pszeudo-androgünosz*, amely fokozottabb mértékben, mint bármely más világerő az apparátus semleges, hermafrodita voltára épít. Ez a jellegtelen *Lunus-Luna*, amely a hold jegyében a nemeket elvizenyősíti és azokat a mocsárban végül feloldaja.

77.

A misztérium, mondja Bachofen, a kettő, amely tulajdonképpen egy. Lét-élet, nappal-éjszaka, hím-nő, világos-sötét, szellem-test: az eredet ugyanaz, mégis kettő, amely egymással ellentétben áll.

78.

Az *androgünosz*ról szólva folyamatosan úgy látszott, mintha az eredeti hím-nő-conjunctiót egységnek kellene venni, és mintha ezek a szavak, mint egyesülés, egységesítés, kiegyenlítődé, a helyükön lennének. A Ji-king az ellentétek egymást áthatásával teremtett egységben a tao helyreállítását, és így az élet teljesülését látja, éppen úgy, mint az alkímia, amelynek követelése *ex duobus unus*, vagyis kettőből egy. Mint Platón mítosza a *Szümposzion*ban: kezdetben az ember kétarcú, négykezű, néglábú lény volt, de olyan hatalmas kezdett lenni, hogy féltékenységből az istenek kettévágták, s azóta a lény nem tud másra gondolni, csak arra, hogy lemetszett felét keresse és azzal egyesüljön.

79.

Csupán az orfika arány-teóriájában akadnak nyomok, amelyek szerint az *androgünosz*ban a hím-nő-conjunctióra nem az egység a megfelelő szó. Már csak azért sem, mert nem matematikai ellentétről van szó, amely maradéktalanul egyesíthető lenne. Amit egyesítésnek nevezünk, az logikai művelet. A műveletnek párhuzamos kiegészítő mozdulata a megkülönböztetés. A hím-nő-conjunctiót ezzel nem szabad összetéveszteni. Az ember csak azt egyesíti, amit ugyanakkor megkülönböztet, és csak azt különbözteti meg, amit ugyanakkor egyesít. Az emberi gondolkozás ezen az alapmozdulaton nyugszik (egységlogika), de az *androgünosz* nem.

80.

Elég olcsó megoldás lenne az *androgünosz* kettészakadását, és azon belül a hím-nő-conjunctiót misztériumnak nevezni, és ezzel a dolgot elintézettnek tekinteni. A tört gondolatok tehetetlenek. Az elkentek még inkább. A hím-nő ellentét nem az ég-föld, nap-hold ellentét mintájára keletkezett. Éppen fordítva. Mindennemű ellentét legelső alapja és mintája a hím és a nő ellentéte, mely időben valószínűleg nem volt előbb, de lényegében egészen biztosan.

81.

Ami a férfi és a nő kettéválásának megértésében a nehézség, nem az, hogy az ember kettő lett, hanem hogy az őket összekötő közép (*androgünosz*) kiesett. A férfi az élettől túlságosan távol van, a nő ahhoz túlságosan közel. Ezért a férfi életszerepéből állandóan kiesik, a nő abba nyomtalanul beleolvad.

82.

Azonosság csak egy van. Az egyetlen azonosság.

83.

Arisztotelész óta az azonosságot logikai kérdésnek fogják fel, holott végső értelmében nem logikai, hanem metafizikai kérdés. Azonosság nem azt jelenti, hogy A egyenlő A , vagyis nem azt, hogy minden dolog egyenlő önmagával. Ez a megfogalmazás nem metafizikai, de nem is logikai, hanem - mivel egyenlőségről van szó - matematikai. Az azonosság tételének három értelmezése van: matematikai, logikai és metafizikai. Az előbbi kettő a metafizikai értelem leszűkítése. Ha az ember az azonosság tételét mint logikai tételt értelmezi, nem egyéb, mint tautológia. A logikában és a matematikában az azonosság tétele az értelem összes formális operációinak bázisa. A metafizikában nem formális bázis, hanem axióma, amely így hangzik: a létezés minden létezőben azonos.

84.

Mivel Európának tudatos és kidolgozott metafizikája nincs és nem is volt, a felfogás ellen, hogy az azonosság tétele merő tautológia, mindig csupán tiltakoztak. Tudták, de nem értették. Mivel metafizikai nívóval néhány kivételtől eltekintve senki sem rendelkezett, a merő tautológián túl senki sem jutott. Az azonosság metafizikai megértése kizárólag a hagyományból lehetséges. Az azonosságot legtisztábban a hindu hagyomány értette meg, és ezért annak következményeit is csak itt vonhatták le.

Európában az azonosságot többnyire a különbözéssel állították szembe (Heidegger: *Identität und Differenz*). A különbözésnek azonban az azonossággal semmiféle viszonylata nincs. A különbözés az egység-logika körébe tartozó fogalom, mert különbözni kizárólag az egységen belül lehet, az azonosságon belül nem. Az azonosságnak viszonylata egyedül a nem-azonossággal van. Egység sok van, akkor is, ha a végső egység csak egy. Azonosság nincs

több. Ezért van egyetlen azonosság. Ez a *Brahma-atman-aikjam* (a Brahma-atman-azonosság). Ennek értelme: az ember önmagát a létezéssel azonosnak ismeri fel. *Tad apasjat, tad abhavat, tad aszit*, látta, azzá lett, mert ő volt az. A létezés minden létezőben azonos. Kizárt, hogy több létezés lenne, és amennyiben valaki vagy valami létező, ez a létezés minden létező létezésével azonos. Ezért a hindu hagyomány végleges megfogalmazása: *tat tvam aszi* - ez vagy te.

85.

Azonos létezés részesei vagyunk, de nem úgy, hogy a létezésben elhatárolt rész vagyunk, hanem hogy minden létezőben, bennünk is a létezés egésze állandóan jelen van. A létezés nem osztható, hanem minden időben és helyen és lényben és dologban a teljes egész esedékes. A lét nem bontható fel, és nincs fél vagy dupla lét. Ami kevesebb vagy több, az nem lét, hanem egyéb, ami már osztható, ami már rész is lehet, aminek van fokozata, mint élet vagy éberség vagy tudat vagy egyéb. Lét bárhol van, csak mint teljes egész van.

86.

Az azonosság tételének következményei legelsősorban a vallásban nyilatkoznak meg. A vallás létét vagy nem-létét az azonosság maradéktalan metafizikai megértése és következetes keresztülvitele dönti el. Ahol az embernek és minden létező lénynek a létezésben Istennel való azonosságát felismerik, ott vallás tulajdonképpen nincs. Ahol az embernek a létezésben Istennel való azonossága homályban marad, és a nem-azonosságra építenek, ott vallás keletkezik. Mert a vallás nem egyéb, mint Isten és ember nem-azonossága, soha nem azonossága, semmi körülmények között nem azonossága és végtelen nem-azonossága. Ebből az ijedelemből és megrettenésből keletkezik a létezésben az ember létével nem azonos Isten távolsága és idegensége. Ami éppen a vallás. Az ember a vallás szerint nem azonos, csupán kép és hasonlatosság. Csak másolat. Mintha kétféle lét lenne, isteni és emberi. Mintha Isten és az ember örökre és végzetesen összemérhetetlen lenne. Mintha a vallás a létezést kettészakítaná egy felsőbb és egy alsóbb létezésre, aminek következménye természetesen, hogy a létezést tovább szaggatják népek és fajok és vallások és vélemények és arcszínek szerint.

Európában alig volt valaki, aki ezt felismerte. Csupán egy-egy olyan gondolkodó, mint Scotus Eriugena, aki ilyesmit meg merészel kockáztatni: „Ha Isten és a teremtmény kétféle lenne, akkor a kettőnek vagy egyetlen előbbi közös alaptól vagy azonos régebbi természetből kellene származnia, vagy pedig a világban két egymással szembenálló alap és ősök van”. (De divisione naturae-III.

22.). Persze mind a két feltevés nonszensz. Elképzelhetetlen, hogy Isten és az ember magasabb közös alapból keletkezett, de ugyanilyen elképzelhetetlen, hogy a világban két alap és ősök van. „Istent és a teremtményt egymástól eltérő kettősségnek felfogni nem szabad, hanem csakis azonosnak, mert a teremtmény szintén Istenben van, és Isten a teremtményben, és kimondhatatlan, és csodálatos módon állandóan teremődik... a megfoghatatlan testet ölt, a természetfölötti természetté lesz... az itt és most adott pedig az időfölötti örökben élő lény...” (De divisione naturae II. 12)

87.

Az egyetlen azonosság kvintesszenciális megfogalmazása: *aham Brahma aszmi* (én Brahma vagyok), vagyis a létezésben az istenséggel azonos vagyok.

Ami a vallásból nézve káromlás, mert az ember magát Istennel azonosnak mondja, metafizikailag azonban egzakt és kézzelfogható igazság.

88.

A hindu szó, amely az azonosságot megfogalmazza, az atman.

Az atman európai megfelelőiben (*soi, self, Selbst*) azt jelenti, hogy én magam. A szubjektum intenzívebben, megkettőzve jelenik meg azáltal, hogy az én a magammal összeolvad és a szó az azonosságot konstatálja. A dolog olyan feltűnő, hogy állandó diszkusszió tárgya. Lehet, mondják többen, hogy két pronomen (*aham* és *ta*) egyesüléséről van szó. De nem egész simán és nem csupán ez a kettő. Belejátszik a magam is, mintha *aham* és *tad* lenne, és a szónak ilyen jelentést lehetne tulajdonítani, hogy az „én vagy” a „te vagyok”-kal azonos lenne, Íme az én-te-azonosság. Ebben a tételben azonban a dolog vanja is azonos a személyes „vagyok”-kal. Az atman az „én-te” azonosságot és a személy-dolog azonosságot azonosítja. A szónak így ahogy van, semmiféle más nyelvben megfelelője nincs. Úgy látszik, a hindu *atman* szó teszi lehetővé, hogy az abszolút azonosságot el tudjuk gondolni; azt a lényünket, amelyben az én és a te és a dolog és a lét és Isten azonos azzal a körrel együtt, amelyben az azonosság fennáll és érvényes. Ezért vált lehetővé a gondolat, hogy *aham Brahma aszmi*, vagyis a létezésben az istenséggel azonos vagyok. Mint a Brihadáranjaka upanisád mondja (3,9,10,): „*Szarvasja atmanah parajanam*”, ez az atman szó által megjelölt legmagasabb pont. Ehhez még csak annyit kell hozzátenni, hogy az atman a hindu metafizika középponti szava, és ezért az egyetlen metafizika az azonosság metafizikája.

89.

Voltak, akik az atmanban az m és az n hangot az én-nel magyarázták, amely némely nyelvben sajátágosképpen hangzásban az eggyel rokon. A szanszkrit *aham* (én) és a héber *ani* (én) így rokon a görög *hennel* (egy) és a latin *unus*-szál (egy), viszont a szanszkrit *eka* (egy) és a héber *ehad* (egy) így rokon hangzásban a görög-latin *ego*val (én). Mintha az egy és az én felcserélhető fogalmak lennének. Mindenesetre különös filológiai kaland.

90.

A vallás üdvöt keres, ezért a nem-azonos mindenható Isten képét alkotja meg, aki végtelen hatalmának segítségével azt, aki hűséggel szolgálja, ezzel az üdvvel megajándékozza. A metafizika nem üdvöt, hanem igazságot keres és megtalálja a létezésben minden létezőnek, Istennek is azonosságát. Ami az egyetlen azonosság, és amit az atman szó mond ki. A hindu metafizika azt mondja, hogy az atman *szaman*, vagyis azonos (*szama*). „Istennel, emberrel, hangyával, szúnyoggal, elefánttal.”

91.

Ezt a gondolatot Európában alig néhány gondolkodó mondta ki. Eckehart, Cusanus, Böhme, Guénon. Cusanus a létnek vallásos és metafizikai koncepciója között levő különbségét világosan látta, és mint Scotus Eriugena, tudta, hogy a vallás csupán üdvöt kíván, és így a létezésnek alacsonyabb, törékenyebb és ideiglenesebb szintjén áll, mint a metafizika, amely az igazság végső világosságát akarja.

Nem tudni pontosan, hogy milyen természetű keleti befolyásra Cusanus két öregkori érett művében, az *Idem ipsumban* és a *Non aliudban* a hindu hagyománnyal megegyező megfogalmazást nyújt. A két mű metafizikailag állító és tagadó alakban azt mondja, hogy az istenség „ugyanaz” és „nem más”. A gondolat szó szerint megegyezik az Upanisádokkal. A Kathaka upanisád tétele *etad vai tat*, ami azt jelenti, hogy: ez nem más, mint az, - ez és az ugyanaz. Ez a tiltakozás az ellen, hogy bárki is a létezésben a létezők közé elválasztható határvonalat húzzon, s külön isteni vagy emberi létről beszéljen. Ez és az ugyanaz (ez nem más). *Idem ipsum. Non aliud*. A létezésben minden lény azonos. A hindu hagyományban az istenség megjelölése: az (*tad*). Az istenség „azonos” (*szama*).

92.

A vallásban az ember, mivel létezésében Istennel való azonosságáról tudomást nem szerzett, kisebbségre él, mint egy létezésben fensőbbrendű akarat meg nem változtatható és végzetes hatalma alá rendelt lény. Ezért a vallásban való magatartás sohasem lehet átlátszó és nyílt még a szentek esetében sem. Az ember nem mer saját fényébe (*Srir maji*) nézni.

93.

Az *atman* pólustalan fogalom. Az *atman* az, ami a lényből minden mulandó (káprázat) rétegének lefejtése után megmarad. Ez a megfoghatatlan (*ucchista*). Ez az, amely teljesen üres. Ez az, amely színültig telt léttel, értelemmel és gyönyörrel (*szat- csit-ananda*). Ez a tömény lét (*atmanvat*). Minden egyéb szétfoszlik, az egyetlen, amelynek tényleges lényege van (*aitad-atmjam*). A szellem, a lélek én- telen, az *atman* azonban én-fogalom. Az ellentét nélkül lévő egyetlen szubjektum, amelynek megfelelő objektuma nincs. Az *atman* az egyetlen univerzális szó.

94.

Amivel az *atman* szembeállítható, az a *mája*. De a *mája* nem az *atman* ellentéte, hanem az *atman* lefokozott éberségében tapasztalt káprázata. Ha az ember felébred, a káprázat eloszlik, és nem marad más, mint az *atman*. Nincs kettő (*advaita*). „A kettősség jelenlétére nincs bizonyíték, ami bizonyítható, az egyedül az *atman*, mely nem kettő”. (Nrisinhottaratapanija upanisád). Ez az *atman* a világegyetem (*idam szarvam jad ajam atma*). Ez az *atman* a *Brahmával* (az istenséggel) azonos. Ez a *Brahma* a bennünk levő *atman* (*esa ma'antar hridaje*). *Aham Brahma aszmi* (én *Brahma* vagyok).

95.

Az aluszékonyosság sokszerű és gazdag álmokban és képekben, tettekben és szenvedélyekben, a lefokozott éberség káprázataiban a tudás és az ismerés bőséggel hömpölyög. Az éberség szegény és szóval és egyszerű. Ez a megismerés megnyugvása (*dnyána-praszada*).

96.

A hindu hagyomány az embernek az *atmannal*, és így az egész léttel, s így az istenséggel való azonosság felismerését *anubhávának* nevezi. *Anubháva* annyit jelent, mint a közvetlen létezésben való részvétel. Ha az ember ide eljut, mondja Sankara, tulajdonképpen semmi sem történik. Az ember nem tud meg semmit,

nem tanul meg semmit, nem fedez fel, nem lát semmi újat, nem tapasztal, nincs helye meglepődésnek vagy megrázkódtatásnak. *Atman atmanam abhiszamvivesa* - behatol és meg nem különböztetettnek ismeri fel benne magát. A felismerést gátló akadályok eltűntek. Az ember annak a tudásnak részese, amelynek mindig is részese volt, viszont mint alvajáró tévelygett, és ez a tudás lefokozott létében eszébe sem jutott. De az alvajárás mulandó, az éberség halhatatlan — *ksaram tu avidja hi, amritam tu vidja* (Svétašvatara upanisé 5,1).

97.

Az *atman* nem filozófiai terminus, annál kevésbé, mert Indiában filozófia egyáltalában nincs. A szó nem áll a nyelvből kitépve, külön, mint a terminológia. Az *atman* olyan szó, amely a nyelvbe teljesen belenőtt, és számos vonatkozásban és származékaiban az egyetlen azonosságot jelenti. A szót a piacon is használják. De nem gyermeki szó, amely elmosódó sokértelműséggel hangzik. Az archaikus nyelv metafizikai természete, ugyanakkor érzéken konkrét volta, vagy ami ugyanaz, egyetemes távlata és egzakt határa felismerhető. Mint az archaikus szavakban: a metafizika és a madárdal egybeolvad. E szavakban a szó és a dolog egymást fedi (a héber *dabarban* szó és dolog ugyanaz).

98.

Az azonosság metafizikai tény megállapítása. Egyetlen azonosság van, és pedig minden létezőnek a létezésben való azonossága. A létben Isten nem más (*non aliud*), mint az ember, vagyis létében ugyanaz (*idem ipsum*).

A lét az egyetlen, mi nem a teremtésben jelent meg. A lét előbb volt, mint a teremtés, ezenkívül a teremtés a létezés teljességét nem meríti ki. Ami a lét teljes egészét kimeríti, az az *atman*. Ezért mondják az Upanisádok, hogy ami az emberben a legmélyebb - *atman* -, nem keletkezett, hanem öröktől fogva volt, és elmúlhatatlan. „Csak csökkent értelem látja *Brahmát* nem azonosnak” (Brihadáranjaka upanisé 4.4). Az azonosság az egyetlen létezővel való azonosság.

Az azonosítás nem azonosság. Az azonosítás aktus, amellyel a létező magát a léttel azonosnak ismeri fel. Ezt fogalmazza meg a Vadzsaszaneji Szamhita: *atmana atmanam abhiszamvivesa* - behatol és meg nem különböztetettnek ismeri fel benne magát. Más szavakkal: *tad apasjat, tad abhavat, tad aszit* - látta, azzá

lett, mert ő volt az.

Ha azonban az azonosítás csupán ez az aktus lenne, meg lehetne állni. De tudjuk, hogy életünk folyamán az azonosítás csak egészen kivételes esetben valósul meg. Csupán a maradéktalanul felébredt emberben. Az azonosítások túlnyomó többsége téves. Az ember magát nem az öröktől fogva volt, egész és elmúlhatatlan léttel azonosítja, és így nem az *atmant* realizálja, hanem általában minden egyébbel, csak éppen az *atmannel* nem.

99.

A hagyomány a téves azonosításról két közismert helyen beszél. Ez a két hely Sankara (Védanta szútra) és a Tabula Smaragdina. A Védanta szútra a téves azonosítást *adhjászának* nevezi, a Tabula Smaragdina azt mondja, hogy ez az *adaptatio*. Mind a két hely megegyezik abban, hogy szerint a látható-sokszerű-érzéki világ keletkezése az *adhjászára*, illetve az *adaptatióra* megy vissza. Mert eredetileg és a valóságban nincs más, mint tiszta lét, és ezzel a léttel való azonosság. Ez a magatartás az éberség (*vidja*). Abban a pillanatban, amikor az éberség csökken, a lét zavarossá válik, mert a maga átlátszóságában érintetlenül megmarad, de a lefokozott éberség (*avidja*) számára káprázat indul meg, és a létező elkezd magát ezzel a káprázattal azonosítani. Ebből a téves azonosításból többé a valóságnak semmi sem felel meg. Akinek ébersége csökkent, az megzavarodik és önmagát káprázatával összetéveszti. Ez az, amit Sankara *adhjászának*, a Tabula Smaragdina *adaptatió*nak nevez. Ez a káprázat keletkezésének első és egyetlen oka. A Védanta azt mondja, hogy a teremtető a világot alvajárásában (*avidja*) teremtette. Az anyagi világ „a helytelen tudás súlyától eltorzított szellem” (*adnyana upahitam caitanjam*). „Ebből a téves azonosításból keletkezett a varázslat (káprázat), és ennek ez a módja - *Hinc adaptiones erunt mirabiles, quarum modus est hic.*”

100.

A téves azonosítást újabban pszichológiai kérdésnek fogják fel. A pszichológiának persze egyáltalán nincsenek eszközei arra, hogy az *adaptatiót* csak hozzávetőlegesen is fel tudja mérni.

C. G. Jung azzal mindenesetre tisztában van, hogy ami a mai emberben és emberrel történik, mindennek mondható, csak élmélménységnek és normálisnak nem. A zaklatottság első oka pedig a téves azonosítás. De mint a modern

tudomány területén senkiben, benne sem ébred fel akár a leghomályosabb gyanú sem, hogy a korrupt lét a korrupció által teremtett módszerrel nem tehető normálissá.

A diagnózis, amit Jung felállít, a következői: a modern ember elvakultságának (*Verblendung*) első oka, hogy a csaknem kizárólag önmagából tudattalanul kivetített tartalmakat objektív tényeknek tekintve, századok alatt azt olyan összefüggő és tömör világvalósággá építette, amely tényleg tömör és összefüggő és szilárd és önmagán belül rendszeres, csak éppen a valósághoz van igen kevés köze. Ez a világ itt ma projekció, és pedig egy igen alacsony éberségi fokon álló ember projekciója. A hagyomány nyelvén szólva, csökkenő éberségében az ember elhiszi, hogy amit kivetít, az valóság, és sejteime sincs arról, hogy „a világ a helytelen tudás súlyától eltorzított szellem”. Ha valaki ezt a belátást megteszi, tulajdonképpen semmi sem változik, ez a sajátságos. Csak éppen létezésében transzparenssé válik. Ez a *vidja* (éberség). Valóságnak venni azt, ami káprázat, és amit a lefokozott éberségben kivetített hamis képzetek szövvénye tart fenn, az embert oda juttatja, ahol van, ahol az önmaga által épített összetévesztés- rendszeren nem képes keresztüllátni, és a tényleges valóság elől el van zárva.

101.

A nehézség az összetévesztés-szövény átvilágításában nem az, hogy az ember elsődleges valóságnak a magából kivetített képzetét tartja, vagyis nem az, hogy ténynek a téves azonosítás által kihelyezett káprázatot tekint. A nehézség az, hogy ezen a káprázatfalon néha áttör, néha nem, valóság és nem-valóság összekeveredik. A kettő között nem tud különbséget tenni, és a kivetítést a valóságtól nem tudja megkülönböztetni. Gyakran saját kivetítését a valóság fölött előnyben részesíteni. Ez az eset, amikor a rögeszme fontosabb, mint a valóság, ami csaknem törvényszerűen állandósult jelenség a modern élet minden területén.

Az ember olyan, a maga megzavarodásának kivetítéseiből keletkezett helyzetében él, amelyben kénytelen vagy az ún. szellemvilág egészét megtagadni és az ún. anyagra visszavezeti, vagy az ún. anyagvilágot megtagadni és az ún. szellemre visszavezetni, tudva, hogy mind a két megoldás erőszakolt és rossz, de főként, hogy a dolgot nem is itt kell kezdeni. Tény, hogy az érzéki világ nem az a *mé on* (nem-létező), aminek Platón mondja. Amint a merő anyagi természet sem az egyetlen realitás, ahogy azt a materializmus állítja. Mind a

kettő az emberi lény tévesen kivetített szubjektív tartalmainak rendszerre való építése, amely a valóságot nem hogy nem fedi, hanem amely csakis azért látszik helytállónak, mert az ember kihelyezett tartalmaiból épített szisztémájának bizonyítására meggyőzőnek látszó érveket gyűjtött, ha rosszhiszeműen és célzatosan is. Aminek viszont csak az az egy következménye, hogy a világ egyáltalán nem az, aminek az ember tartja, és arról, hogy mi ez a világ, az embernek egyáltalán sejtelve sincs. Ez csak abban az esetben lenne megállapítható, ha azt, amit az ember önmagából kivetített, vissza tudná vonni, és azt, amit más lényre vagy dologra áthárított, fel tudná oldani és le tudná építeni. Más úton a valóságról helytálló megállapítást nyerni már csak azért sem lehetséges, mert a szüntelen kihelyezés műveletének természetes és egyenes következménye az, amit a pszichológia szubsztanciavesztésnek mond: elerőtlenedés, intelligencia hiánya, megzavarodás, szétszóródás, felbomlás, csökkent értelem, és így tovább. A kivetített káprázat visszavonása pedig éppen ellenkezőleg az embert inkább integráltabbá, világosabbá, értelemben erősebbé teszi. A modern pszichológia szerint csakis ebben az esetben szüntethető meg, nemcsak a közélet területén tapasztalható zűrzavar, a világnézeti tévelygés, de főképpen az, hogy az ember korlátoltságáért és zavaraiért, ügyetlenségéért, balfogásaiért, baklövéséiért mást vonjon felelősségre, esetleg szomszédját, vagy felettesét, vagy férjét, vagy feleségét, vagy ellenfelét, ahelyett, hogy végre önmagát venné komoly revízió alá.

102.

A téves azonosítás nem emberi eredetű. Az első téves azonosítást a teremtés szférájában követték el, és pedig azzal, hogy a világot ebben az alakjában megteremtették. „Brahman a benne levő káprázat következtében csak tévesen jelenik meg a világ alakjában”. A világ *adhjászából*, téves kivetítésből keletkezett.

103.

Egyetlen azonosság van. Ezen kívül minden egyéb azonosítás téves. Ez a téves azonosítás, mint a lefokozott éberség következményeképpen keletkezett káprázat a világban mindenütt jelen van. Amit az ember világnak nevez, kivetítés, vagyis nem valóság, hanem téves létművelet következménye.

104.

Az *adhjásza* felszámolásán kell kezdeni.

A teremtés visszavonása.

Felébredni annyi, mint a kivetített tudattartalmakat átvilágítani.

105.

Nem szabad visszariadni attól a gondolattól, hogy az ember a téves azonosítást eredetére vezesse vissza. A világ így, ebben az alakjában a teremtési folyamatnak saját káprázatával való összetévesztése és kivetítése, amit a hindu hagyomány a megzavarodásban való tehetetlenségnek (*abhimanitvan prajatah*) nevez. Az ember azonban nem követhetne el nagyobb hibát, mint ha saját téves azonosítását ezzel akarná fedezni. Az *adhjászt* az embernek magára kell vennie, már csak azért is, mert ha nem tekinti magáénak, a visszavonás művébe bele sem tud fogni. Az ember lény a káprázatban elmerült, csupán egyetlen ponton, mint az égő láng hegye áll ki, s ez az, amelynek az eredeti létezéssel való azonosságról éber és tiszta tudata van. Ez az, amit a hinduk *atmannak* neveznek. Az atman csak pont. „Ez a pont kisebb, mint a daraszem szeme, és nagyobb, mint a hegyek, és nagyobb, mint a világ, és nagyobb, mint minden világ együttvéve”.

106.

A világ se nem külső, se nem belső, vagyis külső is, belső is: egész. A létezés megzavarodása következtében külsővé és belsővé vált, a belsőt kivetítették és kihelyezték (*praszarajati*), és a külsőt mint a belsőtől független létezést elkülönítették és megszilárdították annyira, hogy szilárdabbá vált, mint a belső. Az embernek a másik embert külsőnek kellett tekintenie, így vele tévesen azonosította magát. Az ember önmagát káprázatával csak azért tudja azonosítani, és e téves azonosságot csak azért hiszi el, mert magát belevetítette, és a káprázatban önmagával találkozott.

107.

Az azonosság helyreállítása nem egyéb, mint a kivetítés megszüntetése.

108.

Pannwitz felteszi a kérdést: a szubjektum milyen feltételei teszik lehetővé az objektumot? Amely kérdésre a válasz: az objektumot az elhatárolás teszi lehetővé. Az elhatárolás legitim és pozitív aktus, az objektum pedig határ, és az embertől nem független és nem önálló. Önállóvá csak akkor lesz, ha az ember magát vele tévesen azonosítja, önmagát belevetíti, és azt magával összetévesztve önállóan létezőnek tartja.

109.

Az ember az objektumba beleszorul, és így keletkezik az objektum-szövevény.

A lelkek fogsága a dolgokban.

Erósz a lelkeknek a dolgokból való kiszabadulása és a létbe való visszaolvadása.

110.

A nő a férfinak, a férfi a nőnek az objektumvilág fogságából való megszabadulása. Az azonos létezésben való találkozás és a létben való azonosulás. Abban a létben, amelyet a hagyomány úgy mond: *szat-csit-ananda*, vagyis igazság- értelem-gyönyör. Minden férfi-nő találkozás a lét teljességének jegyében (*androgünosz*) történik.

111.

Hím és nő, mint egymásból kivetített objektum. Mint az élv kihelyezése. Ezért a legközönségesebb egymást élvezeti cikknek tekinteni. A férfiban levő nőnek (*anima*) és a nőben levő férfinak (*animus*) helye azonban nem a létezésen kívül, kihelyezve a dolgok között, hanem a létezésen belül van. Hím és nő nem egymástól független dolog, hanem egymásnak határa. Erósz: egymás által „a közvetlen létezésben való részesedés”. Ha Erósz a hímet és a nőt visszavonja, a határt áttöri és az azonos létbe olvasztja, az összeömlésből a lét megújul, új lény keletkezik.

112.

Isten, mint objektum. Mint kivetített szövevény. Mint téves létművelet következménye, vagyis adhjasza. Mint embertől független lény. Istenség, mint morózus despota apa, vagy ledér kurtizán. Ez a külső Isten.

Isten a külső világban látható, de nem elérhető, a belső világban elérhető, de nem látható. Ha az ember a téves létműveletet megszünteti, elérhető lesz és látható.

113.

Az *androgünosz*nak hímmé és nővé való kettétörése nem külön létkatasztrófa, hanem egy előző, a létben magában történt megzavarodás következménye. E

megzavarodás következménye az, amit „anyagi teremtésnek” nevezünk. A lét primordiális alakjában nem is volt teremtés. Ami volt, az nemzés-szülés, éspedig nem a kettétört hím-nő útján, hanem az *androgünosz*ban. Ezért az olyan ember, aki a súlyt nem a teremtés káprázatjellegére helyezi, hanem a lét szüntelen megújulására (mint Böhme), nem azt mondja, hogy Isten a világot megteremtette, hanem hogy önmagában nemzette és szülte, vagyis állandóan nemzi és szüli.

Az azonosságra van szavunk. Ez a szó az *atman*, amely minden létezőnek a létezésben való azonosságát ki tudja mondani. A nemzést és a szülést-összefoglaló egyetlen szavunk sincs. Sejtelmünk sem lenne róla, ha az *androgünoszt* nem ismernénk.

114.

Ami a férfi és a nő között történik, az a lét szövevényében történő szüntelen megújulás analógiája.

115.

In hora conjunctionis maxima apparent miracula.

116.

Mivel a szubjektumnak megfelelő teljesértékű objektum nincs, minden kivetítésnek okvetlenül részlegesnek kell lennie. A szubjektum maradéktalan kihelyezése nem lehetséges. Ez a teremtőre és a teremtésre is vonatkozik. A világ nem a teremtő lénynek maradéktalan kivetítése, csupán részleges projekció. Ezek szerint, amikor a teremtő magát a teremtménnyel tévesen azonosítja és azonosításával életre kelti, ami életre kel, csupán rész. Mert a teremtő tehetetlenségei közé tartozik, hogy amibe magát belevetítette, az az életbe lép, mint a teremtőhöz hasonlatos öntörvényű lény, de rész és töredék. A világot ilyen részleges teremtő kivetítések népesítik be. Minden tulajdonság-kivetítés részlegességében a legfőbb hatalomból istenhasonlóság, szabadakarátú, független lény, de csak egyetlen szikra a napból.

A kivetített világszövevény csak egyetlen módon számolható fel. A felszámolás az egyetlen valós esemény, amely állandóan történik. Éspedig történik a lét elfogyása jegyében, amely mint sokasodás, és a pusztulás jegyében, amely mint gazdagodás jelentkezik.

117.

A hím és a nő a világban a teremtés töredékes voltának kétségtelen jele. Az *androgünosz*ról való tudás pedig kétségtelen jele annak, hogy a létszakadás után is a teljességről van tudatunk. Minden férfiban és nőben él az ösztön, hogy az eredeti státuszt helyreállítsa, és pedig helyreállítsa önmagában felsőbb szinten, akkor is, ha a korrupt lét az alsó rétegekben tovább özönlik.

Nem az egymásban való fogságból, hanem az egymásban való felszabadulásból kell kiindulni.

119.

A teremtés így, ahogy van, nem elfogadható. Meg kell újítani. Meg kell váltani. Az eredetit magasabb szinten helyre kell állítani. Ennek egyik feltétele a két félnek végleges *conjunctiója*.

120.

Az *androgünosz* megvalósítása a létezés teljességével való azonossághoz vezető lépcsőn a legfontosabb fokozat.

Bokod, 1963. február 22.

V.

Egységlogika

(Fragmentum)

1.

Különös, hogy a misztérium, amely ismeretünktől oly távol fekszik, vagyis a bűnbeesés olyasvalami, ami nélkül önmagunkról semmiféle tudást nem nyerhetünk. Mert semmi sincs, ami eszünket annyira felháborítaná, mint az az állítás, hogy az első ember bűnbeesése olyanokat tett bűnrésszé, akik a forrástól oly távol vannak, és úgy látszik, ebben semmiféle részük nem lehet. A következmény nemcsak lehetetlennek látszik, de igazságtalannak is. Ennél a tanításnál az embert semmi sem sérti kegyetlenebbül, és mégis, e misztérium nélkül, amely mindegyik között a legkevésbé megfogható, önmagunk számára megfoghatatlanok vagyunk. Lényünknek magvát erre a mélységre kell visszavezetnünk (Pascal).

2.

Mindnyájan születésünktől fogva bűnösök vagyunk, mondják kétezer éve, és ezt a morális gondolatot megszoktuk és észre sem vesszük. A test korrupciója kellemetlenebb - az a tény, hogy abnormisak vagyunk, vagyis betegek. Ezúttal azonban nem erről van szó, hanem arról, hogy értelmünk is lefokozott, más szóval megismerésünk hamis. Pascal azt mondja, amit a Védanta vagy a Kabala, vagyis a gnózis, hogy az az esemény, amit bűnbeesésnek nevezünk, a valóság megismerésére képtelenné tesz. A bűnbeesés totális korrupció. A kifejezés nem is helyes. A helyes az, hogy létrontás, amelynek oka az ember. Mert az ember az, aki az egész teremtést megrontotta. Ezért E. M. Cioran megállapítása, hogy a teremtő rossz (*le mauvais démiurge*) és a teremtés botrány (*scandale de la création*), téves. Baader szerint az ember a világot magával rántotta a romlásba. Még modern természettudós is akad (Weizsäcker), aki azt állítja, hogy ez a világegyetem itt, ez a csillagkozmosz az eredetinek csupán füstölgő romhalmaza. Ez itt nem az eredeti valóság, csak annak összevissza tört, darabokra esett mása, amit érzékeinkkel és darabokra hullott természetünkkel tapasztalunk. Mértékünk is rossz. Amire alig gondoltak, maga a szám is korrump. Jünger azt mondja, hogy a számolással az ember valamiféle magas beavatásban

válik részessé. Olyan beavatás ez, amely számunkra nem is érthető, azt se tudjuk, egyedül a szám maradt-e ép, vagy az sem; a számok világa éppen olyan romhalmaz, mint az égbolt körülöttünk.

3.

Valószínű, hogy Sesztov e gondolat hiteles szerzője. Azt írja, hogy a létontás leg súlyosabb következménye az, amit Európában a görögök óta észnek (*nousz*, *ratio*) hívnak. Az a valami, aminek ismereteit holtbiztosnak hisszük, és az, mint mondja, a legtávolabb van a valóságtól.

Ez az ész az, amely az értelemnek csak egyik fele, és pedig az alsó fele. A Kabala nyelvén a *hohmától* (primordiális tudás) megfosztott megkülönböztető ész, vagyis a *binah*. Hozzá lehet tenni, hogy Sesztov nem modern irracionalista. Nem mondja, hogy Szókratész óta, aki a görögöket és Európát a racionalizmusra megtanította, a számkoncepció hamis. Mert nincs racionálisabb világtény, mint a szám. Ezt Orpheusz és Püthagorasz tudta, de valamit még tudott, amit mi már elfelejtettünk. És a racionalizmusban nem az a baj, hogy az mindenestől elvetendő, hanem hogy nem tudjuk, mi az benne, ami elvetendő, és mit kell fenntartani. A létromlás gyökerei mélyek. Egy bizonyos, a szám csalhatatlanságát illetően gyanú merült fel, és ez a gyanú a racionalizmussal szemben felmerült magatartás legszilárdabb pontja.

4.

Köztudomásúnak lehet tekinteni, hogy a szám az archaikus Indiában és Egyiptomban, Júdeában és Görögországban egymással valamiféleképpen felcserélhető volt és ugyanakkor nem volt felcserélhető. Ami végső soron annyit jelent, hogy a számnak világhelye minden hagyományban azonos volt, és ugyanakkor más. Ezeket az analóg szimmetriákat aritmológiának nevezzük, az *arithmosz* (szám) és a *logosz* (értelem) szavak alapján, vagyis értelmezett számtéóriáknak. A modern európai matematika szintén egy az aritmológiák közül, és nincs különösebb ok arra, hogy a többenél tökéletesebbnek tartsuk. Nem abszolút, mint a szcientifizmus gondolja. Nem az az aritmológia, amelyben a számnak semmi egyéb értelme nincs, mint maga a szám. Az archaikus aritmológiákban a számnak szakrális kvalitása van. Az európai racionalista aritmológia kvalitásában deszakralizált számsor. A modern európai szám éppen

úgy beépült a racionalizmusba, mint ahogy a kínai vagy a görög szám a megfelelő hagyományba. Hogy az európai szám abszolút lenne, éppen olyan nonszensz, mintha például a Kabala aritmológiája magát abszolútnak mondaná. Az abszolút számot nem ismerjük, csak a bűnbeesett számot. A bűnbeesés szó itt azzal a szóval is helyettesíthető, hogy: megbízhatatlan, nem szilárd, nem ép, nem tiszta, romlott, relatív.

A valóság világos látásának egyetlen feltétele, ha az ember ezt a fennálló világot nem tartja eredetinek. Ez a világ az eredetihez képest beteg test, romlott morál, lefokozott értelem. Egyszóval korrupt. A modern szám pedig nem azért racionalista, mert ésszerű és tiszta, hanem azért, mert profán. Ahogy Augustinus írja, *surgunt indocti et rapiunt caelum* (fölkelnek a tudatlanok és elragadják az eget).

5.

Az archaikus aritmológia értelme, hogy a hagyományba épített beavatás, ezek szerint a korrupt létezésből kivezető út - a megszabadulásba. A szám az, amely az eredeti bűnbeesés előtti világot helyreállítja. A beavatás-jelleget, mint Ernst Jünger mondja, nyomokban még a modern európai aritmológia is megőrizte. Az abszolút számot azonban nem ismerjük, mint ahogy nem ismerjük a normális embert. Minden archaikus beavatás (normális ember helyreállítása) bázisa egy az aritmológiák közül. Mint Baader írja, az emberi sors a számok rendjét követi. A modern szám kísérlet a kvalitástalan létezés megvalósítására. Ez a kvalitástalan lét az apparátus. Az apparátus semmi egyéb, mint az élet szépsége, gazdagsága, tenyészetére iránt tökéletesen közömbös (személytelen) számnak a létezésre való alkalmazása.

6.

Az ember számol, valakire és valamire számít vagy nem számít. Arra, ami számít vagy nem számít, számot vet, beszámol, felszámol, számon tart, számba vesz, elszámol. Van számítás, számadás, beszámíthatóság, beszámíthatatlanság, számbavétel. A világ létét, mint Püthagorasz mondja, a számok irányítják. Ha a szám korrupt, mindannak, amit számon tartok, korruptnak kell lennie.

7.

Három aritmológia van. Az első a szám definitív voltán nyugszik (hieratikus). A második a racionális szám (profán). Az egyik éppen olyan téves, mint a másik, mert mind a kettő rongált. A harmadik az egység-, vagyis a trinitárius aritmológia.

A három aritmológiának három logika felel meg. Az első az analógiás logika, a második a racionalista, a harmadik az egységlogika.

Az elsőnek az archaikus őskor felel meg, a másodiknak a történeti kor. Az egységlogikának nincs kora. Mindhárom korszak és aritmológia és logika tulajdonképpen egy.

8.

A hagyomány szám értelmezése definitív. Lehet alakzat, mint az euklideszi geometria és a ptolemaioszi kozmosz. Az értékfokokatok véglegesek. Rend, ugyanakkor rendszer, és a rendszer törvény. Az értékfokokatok létszférák, a létszférák neve hierarchia. A hierarchiák egymás fölött vertikálisan helyezkednek el.

9.

Minden hierarchiának száma van. Ez a tanítás az orfikus, a kabalisztikus, a védikus, az iráni hagyományokból ellenőrizhető. A világ nem a teremtő alkotása, hanem a kisugárzott hatalmaké. Ezeket az emanációkat a Kabala *szefirának*, a védikus hagyomány *pradzsapatiknak* az iráni *amsaszpandoknak* nevezi. Ilyen kisugárzott hatalom tíz volt. A tíz a legfelsőbb hierarchia.

10.

Az analógia nem egyéb, mint az egyes hierarchiák között lévő megfelelés. A Tabula Smaragdina így mondja: „Ami fent van, az megfelel annak, ami lent van, és ami lent van, az megfelel annak, ami fent van”.

A legközönségesebb példa erre: a hetes. A hét a *primum movens*, az első mozgató. Ez a naprendszer archaikus hét bolygója, ami megfelel a hét napjainak, a hét magánhangzónak, a hét színnek, a diatonikus skála hét hangjának. A hetes egyetlen egység.

11.

A szám mindig ábrázolható. A hagyomány hieratikus geometriája a számbábrázolás tudása. Az őskori orfikus geometria kései, de még tiszta alakja az Eukleidész-féle geometria. Az euklideszi geometria ma nem érvénytelenebb, mint 2500 évvel ezelőtt volt, csak ma másféle számértelmezésünk van, és ennek más geometria felel meg.

Újabban az analógiasort kiterjesztették a lélektani, szociológiai, világszemléleti, társadalmi, ideológiai, ismeretelméleti analógiákra. A modern analógia azonban nem hierarchikus, vagyis nem objektív, csak személytelen.

12.

Az analógia nem metafora.

13.

Az archaikus emberiség az analógiás logika szerint gondolkozott. Az emberi tulajdonság megfelel valamely fémnek, a fém valamely bolygónak, a bolygó valamely színnek, a szín valamely hangnak, a hang valamely íznek, az íz valamely szellemi hatalomnak, a szellemi hatalom valamely számnak. Tovább nincs. A szám az analógia végső alapja.

A hagyományban a gondolkozás alapművelete a megfelelések felismerése. Ami a csillagos égen látható, azt ábrázolja, ami az emberi természetben van, s ez azt, ami a fémekben. A világ zárt egész, amelynek minden eleme valamely más elemnek felel meg. Minden megfelelés alapja az aritmológia. Az analógiás logika és az analógiás aritmológia is zárt egész, mert az aritmológia számkonceptiója a definitív szám. Ezen nyugszik a hagyomány kozmosza, zárt társadalma (kaszt), hierarchiája és metafizikája.

14.

Amikor a történeti emberiség a racionális gondolkozás szabályait felállította, abban a hiszemben volt, hogy az egyedül lehetséges gondolkozás törvényeit ismerte fel. Platón még megkísérelte, hogy az archaikus szám értelmezését stabilizálja. Még Püthagorasz álláspontján volt, amely szerint az emberi sorsot, a társadalom és az állam rendjét a szám vezeti. A definitív szám definitív rendet teremt. Platón azonban már a racionalista logika szerint gondolkozott, és gondolkodása alapja már nem a törvény volt, hanem a dialektika.

Az analógiás és a racionalista logika egymáshoz úgy viszonylik, mint a törvény és a dialektika.

15.

Az analógiás logika egyetlen alaptörvénye: minden valóságszint között megfelelés van. A racionalista logika egyetlen alaptörvénye: $A = A$.

Az analógiás logika különbségekben, a racionalista logika ellentétekben gondolkodik. Az analógiás logika megkülönböztet, a racionalista logika szembeállít. Az analógiás gondolkozásból rendszer következik, a racionalista gondolkozásból dialektika.

16.

A végtelen dialektika annyi, mint végtelen számsor. Infláció, devalváció, rossz végtelenség.

Az analógiás gondolkodás alapja a kijelentés (apodiktikus), a racionalista gondolkodás alapja a bizonyítás. Csak annak van szüksége bizonyításra, ami ésszerű.

Az analógiás logika az Egy, a racionalista logika a Kettő jegyében áll.

Az analógiás logika hierarchikusan alá- és fölérendel, értékelve megkülönböztet és elválasztva összefoglal. A racionalista logika egymással szembeállít. A racionális logikából következik a létért való küzdelem, a tevékenység, az élet mint harc, a szembenállás. Az analógiás logikából következik a rend, a rendszer, az egység, a kiegyenlítődé. Az analógiás gondolkodás a látás logikája, a racionalista gondolkodás döntés-logika.

17.

Minden analógia egyetlen lényeges megfelelést világít meg és fed fel. Ez a megfelelés a látható (tapasztalati) és láthatatlan (tapasztalaton túli) világ között levő analógia. *Ami fent van, az megfelel annak, ami lent van, és ami lent van, megfelel annak, ami fent van* (Hermész Triszmegisztoosz). A látható természeti világ nem egyéb, mint a láthatatlan kolosszális analagonja. Az analógiás gondolkodás szerint a primordiális világ a láthatatlan. A racionalista gondolkodás szerint a két világ közül egyik sem primer vagy szekunder, mert a gondolkodás

értékindifferens ellentét.

A modern értékindifferens számkoncepció teremtette meg a logikai értékindifferenciát és a történeti gondolkodás jellegét.

18.

A racionalista gondolkozás értékközöny. A racionalista szám értékközömbös. Ez a szám korrupciójának felsőfoka. A mennyiségi (minőségtelen) szám logikai értékindifferencián keresztül teremti meg a számtömeget (halmazt, kvantumot), illetve a tömegszámot, az eltömegesedést és az eldologiasodást, vagyis a személytelenséget és az apparátust.

19.

„Nincsenek tények, ami van, csak értelmezés” (Nietzsche).

Az aritmológia szerint azonban nincsenek értelmezések sem, mert amikor az ember értelmez, csupán számkoncepciókat mér össze.

Ezért egy tény van, és ez a szám.

Értelmetlen szám pedig nincs.

20.

Az analógiás logika alá- és fölérendelő. Az analógiás logika kaszt-társadalom.

A racionalista logika szembeállító. A szembeállítás küzdelem és viszály. A racionalista logika demokrácia.

21.

Az analógiás logika folytonos átmenet a hasonlóságból a különbezésbe, a különbezésből a hasonlóságba.

A racionalista logika folytonos átmenet az objektívól a szubjektívbe, és viszont, a pozitívól a negatívba, és viszont, a konkrétól az absztraktkba, és viszont. A racionalista logika konfliktus-logika.

22.

A racionalista logikát azonosság-logikának is nevezik, annak a tételnek az alapján, amelyet Arisztotelész állapított meg, vagyis: $A = A$. A racionalista logika matematikai jele az egyenlőség. Ez a logika tette lehetővé az emberiségben a társadalmi egyenlőség gondolatát.

23.

Vajon egyenlő-e, ami azonos, és azonos-e, ami egyenlő? Az egyenlő száma és az azonos száma sem nem egyenlő, sem nem azonos.

24.

Mindaz, ami a Kettő jegyében áll, ellentétes.

A kettő az a szám, amelynek nincs közepe.

Aminek nincs közepe, merő periféria.

A perifériális szám minőségtelen, merőben mennyiségi szám.

25.

Az analógiás logika az Egy, a racionalista logika a Kettő, az egységlogika a Három jegyében áll.

26.

Az egységlogika megteremtője Jacob Böhme.

Az egységlogika bázisa az *inqualieren* fogalma. Az *inqualieren* egymás közös áthatását jelenti. Egymás közös áthatása a következő:

A gondolkozásban amikor két logikai egységet egymás felé közelítek, a két elemet addig húzom össze, amíg a kettő majdnem azonossá válik.

De: mielőtt az azonosság megtörténik - mivel a két elemben mindig marad egyetlen pont, amely nem azonosítható -, ez a pont ellenhatást vált ki. A két elem egymástól ismét távolodni kezd, a távolodás egészen addig halad, amíg a két

elem az ellentét határát eléri.

De: ellentétte nem válik, mert a két elemben mindig marad egyetlen pont, amely azonos marad. A két elem ismét közeledni kezd. A közeledés egészen addig tart, amíg a két elem az azonosság határát eléri. És így tovább.

Az *inqualieren* fogalma azt jelenti, hogy minden azonosnak tartott minőség centrumában lappang ellentét, és minden ellentétesnek tartott minőség centrumában azonosság. Minden pozitívban negatív, minden objektívben szubjektív, minden minőségben mennyiség, és fordítva.

Két elem soha nem tehető sem ellentétesé, sem azonossá.

Ha az elemek sem azonossá, sem ellentétesé nem tehető, mi az, amit tenni lehet? Az elemek egyeshetők. Az *inqualieren* az egyesítés művelete.

27.

Heidegger *Identität und Differenz* (Azonosság és különbség) c. tanulmányában azt a hibát követi el, hogy az azonosság gondolatsorába a különbség gondolatsorát építi be. Holott az azonosság sorába nem a különbség, hanem az ellentét való. Ami nem azonos, az ellentétes (antitézis), a szintézis pedig nem egyesítés, hanem azonosítási álzárlat. Ezért Hegel logikája nem trinitárius, hanem dialektikus.

28.

Az *inqualierenben* a Három nem mint eredmény jelentkezik, hanem a kettő között lévő közép, amely a kettőt egyesíti.

Az Egy hulláma átcsap a Kettőbe, a Kettő hulláma átcsap az Egybe. Az Egy hulláma izgalom, a Kettő hulláma is izgalom. Keletkezik a megnyugvás, a Három, amely az Egy és a Kettő összecsapásából felbukkan.

29.

Az egységlogika egységműveletében az azonosság az ellentétben, az ellentét az azonosságban van.

Ha az egység nem az azonosságban és nem az ellentétben van, akkor hol van?

Az egység a sokaságban van.

30.

A határtalan eggyé-levés a határtalan különbözés által tisztul meg (Hölderlin).

31.

Ami megsokszorozódik, az egységesedik. Ami differenciálódik, az integrálódik.

32.

Az egységlogika az analógiás logikát és a racionális logikát nem zárja ki, hanem azokat egyesíti.

Az analógiás logika és a racionalista logika szimultán három logika, amely egységben áll. Ami azt jelenti, hogy három korszak sem állt külön, hanem minden időben mindhárom jelen volt és van. Mindez azonban csak az egységlogika alapján válik nyilvánvalóvá, mert az egységben válik szabaddá.

33.

Misztifikáció (zűrzavar) akkor keletkezik, ha az ember egymáshoz nem tartozó logikákkal akar műveletet végezni. Ha például analógiás gondolkozást alkalmaz racionalista logikai folyamatra. Ha őskori gondolatot történeti gondolattal akar megérteni.

Az egységlogikában a három logikai művelet úgy helyezkedik el, mint az Egyben a Három(egységműveletben, *inqualierenben*, az egymás közös áthatásban).

34.

Egyesíteni annyi, mint a dolog (személy) minden tulajdonságát felszabadítani (minden számot realizálni).

Egyesülni csak az egységben lehet.

35.

A hagyomány azt tanítja, hogy minden analógia egyetlen alapvető megfelelést támaszt alá, ez a megfelelés a tapasztalati és a tapasztalaton túli (tapasztalat előtti) világ között levő analógia. Ami fent van, az megfelel annak, ami lent van. Kezdemény minden esetben a láthatatlanban van. Az analógia metafizikai koncepciója, hogy a primordiális világ a láthatatlan. A természet nem egyéb, mint a szellemvilág kolosszális analogonja. A racionális logika koncepciója, hogy a természet és a szellem azonos (ellentétes). Az egységlogika metafizikai koncepciója, hogy a természet és a szellem Egy. Az analógiás logika a látás logikája, a racionális logika a döntés logikája. Az előbbi lírikus (vagy epikus), az utóbbi drámai.

36.

Történeti korszak, racionális logika és mennyiségi szám összetartozik, s ez teremti meg a számtömeget (halmazt), illetve a tömegszámot, az eltömegesedést és az eldologiasodást, vagyis az apparátust. Az analógiás logika fölé és alárendelő (hierarchikus), a racionális logika szembeállító (ellentétlogika, viszálylogika). A racionális logika konfliktuslogika. A konfliktusok: individuum-kollektívum, azonos-ellentétes, objektív-szubjektív, pozitív-negatív, konkrét-absztrakt. A racionális logika végletes. Ugrás az elsőből az utolsóba. Csak ez a kettő van. A racionális logika matematikai jele az egyenlőség. Az egyenlőségjel teremti meg az emberiségben az egyenlőség eszméjét...^[1]

Megjegyzések

[1] Az Egységlogika 120 pontjából Hamvas Béla 1964-ben csupán 36 pontot dolgozott ki végleges formában. A további - vázlatban, töredékes feljegyzésekben maradt - részeket, valamint a Kereszténység hátralévő hét könyvének még fel nem dolgozott műterveit a szöveggondozás és szerkesztés elkészültével, egy későbbi kötetben adjuk majd közre. (A szerkesztő)